TERENTIVS
A
M. ANTONIO MVRETO
EMENDATVS:

Et argumentis in ſingulas fabulas & ſcenas illuſtratus.

Denuò ex collatione optimorum exemplarium emendatiſſimè excuſus.

Vulgatæ Annotatiunculæ in Margine adſcriptæ & auctæ.

Index vocum antiquarum apud Terentium.

LONDINI,
Ex typographia Societatis Stationariorum. 1624.

Cum priuilegio.

TYPOGRAPHVS LECTORI SALVTEM.

NOn immeritò, nec ſine magna laude Cornelius Valerius linguæ Latinæ doctiſſimus profeſſor, D. Franciſcum Raphalengium eximium certè Typographum, & hominẽ eruditiſſimum, de optima Publij Terentij editione admonuit: iſtum etenim verè commendauit, quem M. Antonius Muretus emendauit & in lucem edidit, in ipſo quia optimè cenſuit nihil eſſe, veræ lectionis, ver ſuum rationis, & periocharum reſpectu, quod non aubibitis Libris antiquiſſimis, iudicio ſingulari nitatur. In ipſius igitur Mureti exemplar, quod fieri potuit, inſecutus eſt Raphalengius, fecitque vt ipſius periochæ ſuis pleræq; fabulis præirent, additis è Liſſiana editione perſonarum omnium etymis, argumentis in ſingulas ſcenas vſitatis, deſignato carminum genere diuerſo, atque ſelectis annotatiuunculis vulgò margine adſcriptis. Ab his itaque cum tam præclarè iſta in commune bonum præſtari viderem, non potui (humaniſſime lector) quin ex officio noſtro (licèt inter grauiſſimas negotiationes) prius à Raphalengio Terentium Mureti editum, poſt omnia denuò non exiguo noſtro labore ſumma fide recognitum, et ex collatione diuerſorum atq; optimorum exemplarium, à multis Typographicis, alijſq; (quibus ſcatebat) erratis, in lucem purgatum remittere, adiunctis ex nouo nonnullis annotationibus vtiliſſimis, ad variam & faciliorem lectionem, diuerſo charactere margine deſignatis. Quod enim diutius in hoc emendationis genere verſor, eò magis mihi placet, atq; animum ad eius diuulgationem impellit. Quod ſi in his omnibus tibi non ſatisfecero, ſcito nihil ſubitò poſſe fieri perfectum: me enim ex illorum numero eſſe profiteor, qui benè agendo gratiam bonorum expecto, & vocula maleuolorum minùs reſpicio: Rectè Iſocrates; τὰς ἀγαθὰς ἐυποιΐας κάλλιστον γὰρ ἐπιτηδεύειν, παρὰ μὲν ἀνδρὸς ἀγαθοῦ χάριτος φιλοῦσιν. Iſta ſi tibi grata eſſe intellexero, alias animaduerſiones ad vſum plenius futurorum demonſtrandum pertinentes, fructuoſas (vti ſpero) communicare non dubitabo. Vale, & his iam fruere. Anno Epochæ Chriſtianæ. 1601.

P. TEREN-

P. TERENTII VITA EX ÆLIO DONATO.

P. Terentius Afer, Carthagine natus, seruiuit Romæ Terentio Lucano Senatori: à quo ob ingenium,& formam,non institutus modò liberaliter,sed & maturè manumissus.quidam captum esse existimãt:quod fieri nullo modo potuisse Fenestella docet, cùm in fine secundi belli Punici, & ante initium tertij natus sit, & mortuus: nec,si à Numidis,aut Getulis captus sit,ad ducem Romanum peruenire potuisset, nullo commercio inter Italicos, & Afros, nisi post deletam Carthaginem cœpto. hic cum multis nobilibus familiariter vixit, sed maximè cum Scipione Africano,& cum Lælio: quibus etiam corporis gratia conciliatus existimatur; quod & ipsum Fenestella arguit, contendens vtroque maiorem natu fuisse,quamuis Cornelius Nepos æquales omnes fuisse tradat, & Porcius suspicionem de consuetudine per hæc faciat.

Dum lasciuiam nobilium,& fucosas laudes petit,
Dum Africani vocem diuinam inhiat auidis auribus,
Dum ad Furium se cœnitare,& Lælium pulchrum putat,
Dum se amari ab hisce credit,crebrò in Albanum rapi
Ob florem ætatis suæ,ad summam inopiam redactus est.
Itáque è conspectu omnium abijt Græciam in terram vltimam,
Mortuus est in Stymphalo Arcadiæ oppido: nil Publius
Scipio profuit,nihil ei Lælius,nil Furius:
Tres per idem tempus qui agitabant nobiles facillimè;
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam,
Saltem vt esset,quò referret obitum domini seruulus.

Scripsit comœdias sex: ex quibus primam Andriã cum ædilibus daret,iussus antè Cæcilio recitare, an cœnantem cùm venisset, dictus est initium quidem fabulæ,quòd erat contemptiore vestitu, subsellio iuxta lectulum residens,legisse: post paucos verò versus, inuitatus vt accumberet,cœnasse vnà,deinde cætera percurrisse, non sine magna Cæcilij admiratione:& hanc autem,& quinque reliquas æqualiter populo probauit. Quamuis Volcatius de enumeratione omnium ita scribit.

Sumetur Hecyra sexta ex his fabula.

Eunuchus quidem bis acta est, meruitque pretium, quantum nulla antea cuiusquam comœdia,id est, * octo millia nummûm,propterea summa quoque titulo adscribitur. Nam Adelphorum principium Varro etiam præfert principio Menandri. Non obscura fama est, adiutum Terentium in scriptis à Lælio & Scipione, quibuscum familiariter vixit: eandem ipse auxit: nunquam enim,nisi leuiter, se tutari conatur,vt in Prologo Adelphorum:

Nam quod isti dicunt malevoli,homines nobiles
Hunc adiutare,assiduéque vnà scribere:

* Id est,octo LLS ducentorum coronatorum pretium est. Prælatus Menandro Terentius.

Quod illi maledictum vehemens existumant,
Eam laudem hic ducit maximam: cùm illis placet,
Qui vobis vniuersis, & populo placent:
Quorum opera in bello, in ocio, in negocio,
Suo quisque tempore vsus est sine superbia.

Videtur autem se leuiùs defendisse, quia sciebat Lælio & Scipioni non ingratã esse hanc opinionem, quæ tamen magis, & vsque ad posteriora tempora valuit. Q. Memmius in oratione pro se ait: P. Africanus, qui à Terentio personam mutuatus, quæ domi luserat ipse, nomine Illius in scenam detulit. Nepos auctore certo comperisse se ait, C. Lælium quondam in Puteolano Calendis Martijs admonitum ab vxore, temporiùs vt discumberet, perijsse ab ea, ne interpellaretur: seriùs tandem ingressum triclinium, dixisse, non sæpè in scribendo magis succesisse sibi: deinde rogatum vt scripta illa proferret, pronunciâsse versus qui sunt in Ἑαυτοντιμωρουμένῳ:

Sati' pol proteruè me Syri promissa huc induxerunt.

Santra Terentium existimat, si modò in scribendo adiutoribus indiguerit, non tam Scipione & Lælio vti potuisse, qui tunc adolescentuli fuêre, quàm Sulpitio Gallo, homine docto, & qui * consularibus ludis initium fecerit fabularum dandarum: vel Q. Fabio Labeone & M. Popilio, consulari vtroq; ac poëta. Ideò ipsum non iuuenes designâsse, qui se adiuuisse dicerentur, sed viros, quorum operam & in bello, & in ocio, & in negocio populus sit expertus. Post editas comœdias nondum quintum atque trigesimum egressus annum, causa euitandæ opinionis, quia videbatur aliena pro suis edere, seu percipiendi Græcorum instituta, moresque, quos, perinde exprimeret in scriptis, egressus vrbe est, neque ampliùs redijt. De morte eius Volcatius tradit:

Sed vt Afer sex populo edidit comœdias,
Iter hinc in Asiam fecit: nauim cum semel
Conscendit, visus nunquam est: sic vita vacat.

Q. Consetius redeuntem è Græcia perijsse in mari dicit cum centum & octo fabulis conuersis à Menandro. Cæteri mortuum esse in Arcadiæ Stumphalo, siue Leucadia tradunt, Cn. Cornelio Dolabella, M. Fuluio Nobiliore consulibus, morbo implicitum acri, dolore ac tædio amissarum fabularum, quas in naui præmiserat, ac simul fabularum quas nouas fecerat. Fuisse dicitur mediocri statura, gracili corpore, colore fusco: Reliquit filiam, quæ equiti Romano nupsit. Item hortulos xx. iugerum, via Appia ad Martis villam. quo magis miror Porcium scribere: —— *Nil Publius*

Scipio profuit, nihil ei Lælius, nil Furius:
*Tres per idem tempus qui agitabant nobiles * facillimè.*
Eorum ille opera ne domum quidem habuit conductitiam:
Saltem vt esset, quò referret obitum Domini seruulus.

Hunc Africanus quidem omnibus comicis præfert, scribens in Compitalibus:

Terentio

* Forte consulibus.

Terentij mors.

* Facillimè agentes, appellat diuites, ac potentes.

Terentio non ſimilem dices quempiam.

Volcatius autem non ſolùm Næuio & Plauto & Cæcilio, ſed Licinio quoque poſtponit. Cicero in Limone hactenus laudat:

Tu quoque, qui ſolus lecto ſermone Terenti
Conuerſum, expreſſumque Latina voce Menandrum
In medio populi ſedatis vocibus effers,
Quicquid come loquens, ac omnia dulcia dicens.

Item C. Cæſar.

Tu quoque tu in ſummis, ô dimidiate Menander
Poneris, & meritò, puri ſermonis amator.
Lenibus atque vtinam ſcriptis adiuncta foret vis
Comica, vt æquato virtus polleret honore
Cum Græcis, neque in hac deſpectus parte iaceres:
Vnum hoc maceror, & doleo tibi deeſſe Terenti.

Hæc Suetonius Tranquillus: nam duos Terentios poetas fuiſſe ſcribit Metius: quorum alter Fregellanus fuerit Terentius Libo; alter Libertinus Terentius, Afer patria, de quo nunc loquimur. Scipionis fabulas edidiſſe Terentium, Valgius in Actæone ait.

Hæ quæ vocantur fabulæ, cuius ſunt?
Non has qui iura populis recenſentibus dabat
Summo honore affectas, fecit fabulas?

Honore ſummo.

Duæ ab Apollidoro tranſlatæ eſſe dicuntur comico, Phormio, & Hecyra: quatuor reliquæ à Menandro: ex quibus magno ſucceſſu, & pretio ſtetit Eunuchus: Hecyra ſæpè excluſa, vix acta eſt.

ANDRIÆ PERSONÆ EARVMQVE INTERPRETATIO.

SIMO, ſenex, ἀπὸ τῆς σιμότητος, à ſimo naſo.

SOSIA, libertus, ἀπὸ τῆς σωζεσθαι, à conſeruatione & ſalute.

DAVVS, ſeruus, gentile nomen, à δασὺς, gente ſeruili.

MISIS, ancilla, etiam gentile.

PAMPHILVS, adoleſcens, ἢ πασίφιλος τὶς ὤν, ἢ πάντας φιλῶν, id eſt, omnibus charus, aut omnium amicus, aduerſus nemini.

CHARINVS, adoleſcens, gratioſum nomen, ἀπὸ τοῦ χάριτος.

BYRRHIA, ſeruus, ἀπὸ τῆς πυῤῥὸς, id eſt, rubens, ſeu rubicundus, mutato π in β.

LESBIA, obſtetrix, gentile.

GLYCERIVM, Chremetis filia, ἀπὸ τῆς γλυκύτητος, à dulcedine.

CHREMES, senex, vel à χρέμπτεσθαι, quod est enixè expuere, vel potius ἀπὸ τοῦ χρεμετισμοῦ, hinnitus: studio enim alendi equos, Athenienses maximè delectabantur.

CRITO, hospes, ἀπὸ τοῦ κρίνω.

DROMO, lorarius, ἀπὸ τοῦ δρόμου, id est, cursu, *Atque hi fabulæ sunt interlocutores: reliquarum personarum tantùm mentio fit.*

ARCHILIS, ancilla, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς, vel verius, ἀργυλὶς ἀπὸ τῆς ἀργίας, id est, segnitie, siue vt alibi reperitur, Achrylis, quod Phrygiam significat.

CHRYSIS, meretrix, à χρυσοῦ, id est, auro.

NICERATVS, adolescens: à voto victoriæ nomen habere videtur.

PASIBVLA, eadem quæ Glycerium, ἀπὸ τοῦ πᾶσι βουλεύεσθαι, id est, omnibus consulens.

M. ANTONII MVRETI IN ANDRIAM TERENTII ARGVMENTVM.

CHremes, & Phania fratres Athenienses fuerunt: eorũ Chremes profecturus in Asiam, Pasibulã filiolam, quam tum vnicam habebat, fratris fidei credidit, profecto eò cõtingit, vt in Græcia magni bellorũ motus excitarentur: quos fugiens Phania, cùm imposita secum in nauim puella, ad fratrem iter cepisset, vi tempestatis fracta naui, apud Andrum insulam eiectus est: ibi applicat se ad Andrium quendam, hominem haud magna in re, à quo tamen benignè humanitérq; exceptus, non ita multo post moritur. Hospes Andrius relictæ apud se puellæ cõmutat nomen: & pro Pasibula, Glycerium nominat: cúmque per aliquot annos eam cum filia Chryside, pari vtramque studio educásset, decedit ipse quoque de vita. Chrysis, quæ se & orbam & inopem videret, abrepta secum Glycerio Athenas nauigat, vbi cum aliquandiu vitam lanâ telaque toleráisset, ad postremum adolescentiũ blanditijs, & pollicitationibus victa, quæstũ corpore facere incepit. Ventitabat ad eam inter cæteros Pãphilus, Simonis filius, probus, & liberali præditus ingenio adolescens, qui non Chrysidis ille quidem, sed ipsius Glycerij mirifico quodã amore percussus, primus soliúsque cum ea rem habuit, fidẽque iam grauidæ dedit, eam sibi vxorem fore. Susceperat & postea Chremes aliam filiam, Philumenam nomine, eámque (iam enim nubilis erat) Pamphilo, bona adolescentis impulsus fama, collocare cupiebat. Quid multa? vltrò ad Simonem venit, cum eo negotium conficit, inscio Pamphilo, de communi senum sententia, faciendis nuptijs constituitur dies. Adhuc

huc hæc erant, cùm Chrysis moritur: ibi primùm Simo de filij amore cognouit, nam cùm ambo vnà in funus prodijssent, accidit, vt posita in ignem Chryside, Glycerium se, præ doloris impatientia, eodẽ coniectura videretur. Accurrit Pamphilus, eamque mediã amplexus, ita consolari cœpit, vt plurimas miniméque dubias totius rei significationes daret. itaque venit ad Simonẽ postridie Chremes, conditionem renunciat, comperisse se Pamphilũ peregrinam illam habere in vxoris loco, nescius ex se natam esse eam, quam ita contumeliæ causa peregrinã nominaret gaudere, ea re intellecta, Pamphilus: dolere contrà ac rengi Simo. aduenit interea dies, qui nuptijs initio fuerat præstitutus. Simo, veteratoria quadam calliditate, simulandas sibi, ad pertentandum filij animum, nuptias statuit, hoc cogitans, si abnueret filius, veram sibi obiurgãdi illius causam fore, quæ ad eum dum nulla satis iusta fuerat: sin annueret, facilè se, quod vellet, à Chremete impetraturum: atq; ita vero nuptias, Dijs adiuuantibus, factũ iri, præteriens igitur apud forum, securo iam & nihil tale metuenti filio, Pamphile, inquit, abi domum, ac Deos comprecare, vxor tibi ducenda hodie est. hoc dicto velut improuiso quodam iaculo sauciatus adolescens, quid ageret, aut quid consilij caperet nesciebat: cùm ad eum Dauus, vafro admodum ac versuto ingenio seruus, animaduersa senis astutia, accurrit. Erat tum, vnà cum Pamphilo Charinus, qui adolescens miro quodam amore Philumenæ incensus, frustrà sæpè tentatis illius nuptijs, ad postremum audito eam eo die nupturam Pamphilo, in summam desperationem adductus, cum orabat, si se saluum vellet, vt vel eam ne duceret, vel saltẽ nuptijs dies aliquot produceret. Pamphilus eum sua quidem causa bono esse animo, atque omnia ad impediendas nuptias moliri iubebat: se, quantum in se esset, effecturum, ea vt ne daretur sibi aduenienti, vt dixi. Dauus, Charinum iam spei plenum, abire ad ambiendos senis amicos iubet; deinde seorsum Pamphilo coniecturas suas aperit, persuadétque, vt patri dicat se, paratum esse vxorẽ ducere: nam eo pacto, inquit, & patri omnem iurgandi occasionem præcideris, & non erit tamen verendum, ne nuptiæ fiant: nunquam enim Chremes tibi, semel repudiato, filiam suam iterum commissurus est. hæc ita de serui consilio acta, longè aliter cecidere, ac putabantur. exorat enim Chremetem Simo: ita res in verarum nuptiarum discrimen adducitur. fortè eo ipso die Glycerium, exactis temporibus, puerum peperit: eum puerum Dauus, cùm aliter nuptias disturbare non posset, pro foribus adiũ Simonis ab ancilla collocandũ curat: in eum cùm incidisset Chremes, & è Pamphilo natum esse cognosset, rursum abducit animum à nuptijs. Turbæ maximæ concitantur, donec aduenit Crito Andrius, qui, quòd Chrysidi genere proximus fuisset, ad cernendam illius hæreditatem Athenas venerat; eius interuentu Chremes filiam agnoscit, ita summâ omnium lætitiâ, Charino Philumena, Glycerium Pamphilo nubit.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

Iambici trimetri.

SOROREM falsò creditam meretriculæ,
Genere Andriæ Glycerium vitiat Pamphilus:
Grauidaque factâ, dat fidem vxorem sibi
Fore hanc: nam aliam pater ei desponderat,
Gnatam Chremetis: atque, vt amorem comperit,
Simulat futuras nuptias, cupiens suus
Quid haberet animi filius, cognoscere.
Dani suasu non repugnat Pamphilus,
Sed, ex Glycerio natum vt vidit puerulum.
Chremes recusat nuptias, generum abdicat:
Mox filiam Glycerium insperatè agnitam,
Dat Pamphilo hanc, aliam Charino coniugem.

ANDRIA TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, M. FVLVIO, ET M. GLABRIONE AEDILIBVS CVRVLIB. EGERVNT LAMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS MODOS FECIT FLACCVS CLAVDII. F. [a]TIBIIS PARIB. DEXTRIS, ET SINISTRIS. ET EST TOTA GRAECA EDITA M. MARCELLO C. SVLPITIO COSS.

[a] Per. Nannius Miscel li. 1. putat legendũ tibijs paribus, deinde dextris & sinistris, vt bis actam intelligas: & ambæ dextræ tibiæ pares sint: impares ambæ sinistræ.

PROLOGVS.

Prologus hic relatiuus est, quando maledicta in aduersarium regeruntur, Exordium, cogi se ad respondendum aduersario.

Iambici trimetri.

POeta cùm primũ animum ad scribendum appulit,
Id sibi negotî credidit solùm dari,
Populo vt placerent, quas fecisset fabulas.
Verùm aliter euenire multò intelligit:
*[a] Nam in prologis scribendis [b] * operam abutitur,*
Non qui argumentum narret, sed qui maleuoli
Veteris poëtæ maledictis respondeat.
Nunc, quam rem vitio dent, quæso animum aduortite.
[c] Menander fecit Andriam, & Perinthiam,
Qui vtramuis rectè nôrit, ambas nouerit.
Non ita sunt dissimili argumento, sed tamen
Dissimili oratione sunt factæ, ac stylo.
Quæ conuenêre in Andriam, ex Perinthiâ
Fatetur transtulisse, atque vsum pro suis.
Id isti vituperant factum, atq; in eo disputant,
Contaminari non decere fabulas.
Faciunt [d] næ intelligendo, vt nihil intelligant.
[e] Qui cùm hunc accusant, Næuium, Plautum, Ennium
Accusant, quos hic noster auctores habet:
Quorum æmulari exoptat negligentiam
Potiùs, quàm istorum obscuram diligentiam.
[f] Dehinc vt quiescant, porrò, moneo, & desinant

[a] Vitium poëtæ obiectum.
[b] * Operam legit Diomedes.
[c] Narratio.
[d] Pro sano alij.
[e] Purgat exemplis.
[f] Modestia maledictorum imprecatio.

Male-

Maledicere, malefacta ne noscant sua.
g Fauete, adeste æquo animo, & rem cognoscite,
Vt pernoscatis, ecquid spei sit reliquum:
Posthac quas faciet de integro comœdias,
Spectandæ, an h exigendæ sint vobis prius.

g Ab auditoribus fauorem captat.
h Id est, explodendæ, vt in prolog. Hecyræ partim sum earum exactus.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Simo narrat liberto primùm honestam filij vitam, deinde amatoriam ad postremum etiam aperit, quo consilio se daturum illi vxorem simulare statuerit.

Iambici trimetri.

SIMO, SOSIA.

SI. *VOs istæc intrò auferte: abite a Sosia,*
Adesdum: paucis te volo. SO *dictum puta.*
Nempè vt curentur rectè hæc. SI. *imo aliud.* SO. *quid est*
Quod tibi mea ars efficere hoc possit amplius?
SI. *Nihil istac opus est arte, ad hanc rem quam paro;*
Sed ijs, quas semper in te intellexi sitas,
Fide & taciturnitate. SO *expecto quid velis.*
SI. b *Ego postquam te emi à paruulo, vt semper tibi*
Apud me iusta & clemens fuerit seruitus,
Scis: c *feci, è seruo vt esses libertus mihi,*
Propterea quòd seruiebas liberaliter.
Quod habui, summum pretium persolui tibi.
SO. *In memoriâ habeo.* SI. * *haud muto factum.* SO *gaudeo.*
Si tibi quid feci, aut facio, quod placeat, Simo, &
Id gratum fuisse aduersum te, habeo gratiam.
Sed mi hoc molestum est: nam istæc commemoratio
Quasi exprobratio est immemoris beneficî.
Quin tu vno verbo dic, quid est, quod me velis.
SI. *Ita faciam, hoc primùm in hac re prædico tibi,*
Quas credis esse has, non sunt veræ nuptiæ.
SO. *Cur simulas igitur?* SI. d *Rem omnem à principio audies,*
Eo pacto & gnati vitam, & consilium meum
Cognosces, & quid facere in hac re te velim.
e *Nam is postquam excessit ex ephebis, Sosia,*
Liberius viuendi fuit potestas: nam antea
Quî scire posses, aut ingenium noscere,

a Heic προτατικὸν. πρόσωπον inducitur, Sosia sc. qui deinceps nusquam apparet.
b Exordij beneuolentia à meritis captatur.
c Menandri ἔγω σέθουλον ὄιτ ιθηκ' ἐλεύθερον.
* Id est, non reprehendo, Non. Misc. lib. 4.
d Propositio consilij.
e Narratio qua exponit amorẽ gnati, & consilium suũ de nuptijs: est autẽ amplificata narratio occasionibus omnibus.

Dum

Dum ætas, metus, magister prohibebant? so. ita est.
si. Quod plerique omnes faciunt adolescentuli,
Vt animum ad aliquod studium adiungant, aut equos
Alere, aut canes ad venandum, aut [f] *ad Philosophos:*
Horum ille nihil egregiè præter cætera
Studebat, & tamen omnia hæc mediocriter.
Gaudebam. so. non iniuriâ: nam id arbitror
Adprimè in vitâ esse vtile, VTNE *quid nimis.*
si. Sic vita erat: facilè omneis perferre, ac pati,
Cum quibus erat cũmque vnà, ijs sese dedere;
Eorum obsequi studijs, aduersus nemini:
Nunquam præponens se alijs: ita facillimè
Sine inuidiâ inuenias laudem, & amicos pares.
so. Sapienter vitam instituit: namque hoc tempore
ORSEQVIVM *amicos, veritas odium parit.*
si. Intereà mulier quædam abhinc triennium
Ex Andro commigrauit huc viciniæ,
Inopiâ, & cognatorum negligentiâ
Coacta, egregiâ formâ, atque ætate integrâ.
so. Hei vereor, ne quid Andria apportet mali.
si. [g] *Primùm, hæc pudicè vitam, parcè, ac duriter*
Agebat, lanâ ac telâ victum quæritans.
Sed, postquam amans accessit, pretium pollicens,
Vnus, & item alter, ITA *vt ingenium est omnium*
Hominum à labore procliue ad libidinem,
Accepit conditionem, dein quæstum occipit.
Qui tum illam amabant fortè, [h] *ita vt fit, filium*
Perduxêre illuc secum, vt vna esset, meum,
Egomet continuò mecum, certè captus est,
Habet. [i] *Obseruabam manè illorum seruulos*
Venientes, aut abeuntes: rogitabam heus puer,
Dic sodes, quis heri Chrysidem habuit? nam Andriæ
Illi id erat nomen. so. teneo si. Phædrum, aut Cliniam
Dicebant, aut Niceratum. nam hi tres tum simul
Amabant. eho, quid Pamphilus? quid? symbolum
Dedit, cœnauit: gaudebam: item alio die
Quærebam: comperiebam nihil ad Pamphilum

[f] Ellipsis est Terentiana, potest enim subintelligi, animum applicare, adire.

[g] Nemo repentè fuit turpissimus: gradatim in vitia labimur.

[h] Cicero pro Quintio. Sæpe, vt fit, cum ipse te confirmassem.

[i] Sedulitas paterna erga filium.

Quid-

Quidquam attinere enimuero [k] ſpectatum ſatis
Putabam, & magnum exemplum [l] continentiæ.
Nam, qui cum ingenijs conflictatur eiuſmodi.
Neque commouetur animus in eâ re tamen,
Scias poſſe habere iam ipſum ſuæ vitæ modum.
Cum id mihi placebat, * tum vno ore omnes omnia
Bona dicere, & laudare fortunas meas,
Qui gnatum haberem tali ingenio præditum.
Quid verbis opus eſt? hac famâ impulſus Chremes
Vltrò ad me venit, vnicam gnatam ſuam
Cum dote ſummo filio vxorem vt daret.
Placuit: deſpondi: hic nuptijs dictus eſt dies.
SO. Quid obſtat, cur non veræ fiant? SI. audies:
Ferè in diebus paucis, quibus hæc acta ſunt,
Chryſis vicina hæc moritur. SO. ô factum bene!
Beâſti: metui à Chryſide. SI. ibi tum filius
Cum illis, qui amabant Chryſidem, vnà aderat frequens,
Curabat vnà funus: triſtis interim:
Nonnunquam conlacrymabat: placuit tum id mihi.
Sic cogitabam: hic paruæ conſuetudinis
Causâ mortem huius tam fert familiariter:
Quid, ſi ipſe amâſſet? quid mihi hic faciet patri?
Hæc ego putabam eſſe omnia [m] humani ingeni
Manſuetique animi officia: quid multis moror?
Egomet quoque eius causâ in funus prodeo.
Nihil ſuſpicans etiam mali. SO. hem quid eſt? SI. ſcies.
Effertur: [n] imus, interea inter mulieres,
Quæ ibi aderant, fortè vnam adſpicio adoleſcentulam,
Formâ. SO. bonâ fortaſſe. SI. & voltu Soſia,
Adeò modeſto, adeò venuſto, vt nihil ſuprà.
Quia tum mihi lamentari præter cæteras
Viſa eſt, & quia erat formâ præter cæteras
Honeſtâ, & liberali; accedo ad pediſſequas:
Quæ ſit, rogo: ſororem eſſe aiunt Chryſidis.
Percuſſit illicò animum. at at, hoc illud eſt,
Hinc illæ lacrumæ, hæc illa miſericordia.
SO. Quàm timeo, quorſum euadas. SI. funus interim

Procedit:

[k] Epiphonema.
[l] Pamphili continentia.
* Benè ominantis vox, quod Græci vnico verbo εὐφημεῖν efferunt, eſt enim hîc bona dicere lætà precari. Vide Nann. Miſc. lib. 1. omnia. Scopa in Appendice Collectaneorum cap. 7. legit.
[m] Simo humanitati falsò adſcripſit, quod erat amoris.
[n] Mira orationis breuitas.

Procedit: sequimur: ad sepulchrum venimus:
In ignem posita est: fletur interea hæc soror,
Quam dixi ad flammam accessit imprudentius,
Sati' cum periculo ibi tum exanimatus Pamphilus
° Bene dissimulatum amorem, & celatum indicat:
Accurrit, mediam mulierem complectitur:
Mea Glycerium, inquit, quid agis? cur te is perditum?
Tum illa, vt consuetum facilè amorem cerneres,
Reiecit se in eum flens quàm familiariter.
SO. *Quid ais?* SI. *redeo inde iratus, atque ægrè ferens.*
Nec satis ad obiurgandum causæ: diceret,
Quid feci? quid commerui, aut peccaui, pater?
Quæ sese voluit in ignem iniicere, prohibui,
Seruaui, honesta oratio est. SO *rectè putas:*
Nam si illum obiurges, vitæ qui auxilium tulit,
Quid facias illi, qui dederit damnum, aut malum?
SI. *Venit Chremes postridie ad me, clamitans,*
Indignum facinus comperisse, Pamphilum
Pro vxore habere hanc peregrinam. ego illud sedulò
Negare factum, ille instat factum: denique
Ita tum discedo ab illo, vt qui se filiam
P Negat daturum. SO. *Non tu ibi q gnatum?* SI. *ne hæc quidem*
Satis vehemens causa ad obiurgandum. SO. *quî, cedo?*
SI. *Tute ipse his rebus finem præscripsisti, pater:*
Prope adest, cum alieno more viuendum est mihi:
Sine nunc meo me viuere interea modo.
SO. *Quis igitur relictus est obiurgandi locus?*
SI. *r Si propter amorem vxorem nolit ducere.*
Ea primùm ab illo animaduertenda iniuria est,
Et nunc id operam do, vt per falsas nuptias
Vera obiurgandi causa sit, si deneget:
Simul, sceleratus Dauus si quid consilî
Habet, vt consumat nunc, cum nihil obsint doli:
Quem ego credo s manibus, pedibúsque obnixè omnia
Facturum, magis id adeò, mihi vt incommodet,
Quàm vt obsequatur gnato. SO. *quapropter?* SI. *rogas?*
Mala mens, malus animus quem quidem t ego si sensero.

° Amor Pamphili erga Glycerium proditur.

P Chremes generum abdicat.
q Ellipsis.

r Prudens Simonis consilium.
s Iliad. ν. ἀλλ' ὅσσην μὲν ἐγὼ δύναμαι χερσὶν τε ποσσὶν τε καὶ αὐδῇ. Argumentũ à natura.
t Aposiopesis grauem pœnã minantis.

Sed

Sed quid opu'ſt verbis? ſin eueniat, quod volo,
In Pamphilo vt nil ſit moræ; reſtat Chremes,
Qui mihi exorandus eſt, & ſpero confore.
Nunc tuum eſt officium, has benè vt adſimules nuptias,
Perterrefacias Dauum, obſerues filium,
Quid agat, quid cum illo conſilij captet. SO. ſat eſt:
Curabo: eamus iam nunc intrò: SI. i præ, ſequar.

[u] Spargitur res in perſonas, & inititutum conſilium exequitur ſenex.

[u] *Non dubium eſt, quin vxorem nolit filius:*
Ita Dauum modò timere ſenſi, vbi nuptias
Futuras eſſe audiuit. ſed ipſe exit foràs.

ACT. I. SCENA II.

Arg. Filij amorem explorat pater: ſimulat futuras nuptias: interminatur Dauo piſtrinum, ſi quid fallaciæ in ipſis conatus fuerit nuptijs.

Iambici ſenarij & octonarij, vnus quaternarius, omnes acatalecti.

DAVVS, SIMO.

D. *Mirabar, hoc ſi ſic abiret: & heri ſemper lenitas,*
Verebar, quorſum euaderet.
Qui poſtquam audierat non datum iri filio vxorem ſuo,
Nunquam cuiquam noſtrûm verbũ fecit, neque id ægrè tulit.
S. *At nunc faciet, neque vt opinor, ſine tuo magno malo.*

[a] Callida Daui ſuſpicio.

D. [a] *Id voluit. nos ſic nec opinantes ducit falſo gaudio,*
Sperantes iam amoto metu, interea obſcitantes opprimi,
Vt ne eſſet ſpatium cogitandi ad diſturbandas nuptias:
Aſtutè. S. carnifex quæ loquitur? D. herus eſt, neq; præuideram.
S. *Daue. D. Hem, quid eſt? S. ebodum ad me. D. quid hic voli?*
S. Quid ais? D. quâ de re? S. rogas?
Meum gnatum rumor eſt amare D. id populus curat ſcilicet.

[b] Id eſt, audis, Donat. alij pro facis poni contendunt.

S. *Hoccine [b] agis, an non? D. ego verò iſtuc. S. ſed, nunc ea me exquirere,*
Iniqui patris eſt: nam, quod antehac fecit, nihil ad me attinet.
[c] *Dum tempus ad eam rem tulit, ſiui, animum vt expleret ſuũ:*
Nunc hæc dies aliam vitam adfert, alios mores poſtulat.
Dehinc poſtulo, ſiue æquũ eſt, te oro, Daue, vt redeat iã in viã.

[c] Indulgentia patris.

D. [*] *Hoc quid ſit? S. omnes qui amant, grauiter ſibi dare vxorẽ*
ferunt. (probum,

[*] Ellipſis, deeſt enim quæris.

D. *Ita aiunt. S. tum ſiquis magiſtrum cepit ad eam rem im-*
Ipſum animum ægrotũ ad deteriorẽ partem plerumq; applicat.

D. *Non*

D. *Non hercle intelligo* S. *non? hem.* D. *non.*[d] *Dauus sum, non Oedipus.*

S. *Nempe ergo apertè vis, quæ restant, me loqui.* D. *sanè quidem.*

S. *Si sensero hodie, quidquam in his te nuptijs*
Fallaciæ conari, quo fiant minùs,
Aut velle in eâ re ostendere, quàm sis callidus,
Verberibus cæsum te in pristinum, Daue, dedam vsq; ad necem.
Eâ lege, atq; omine, vt si te inde exemerim, ego pro te molam.
Quid, hoc intellextin'? an nondum etiam ne hoc quidem.

D. *Immò callidè:*
Ita apertè ipsam rem modò locutus: nihil circuitione vsus es.

S. *Vbiuis facilius passus sim, quàm in hac re, me deludier.*

D.* *Bona verba quæso.* S. *Irrides? nihil me fallis, sed dico tibi,*
Ne temerè facias, * *neque tu hoc dicas tibi non prædictũ caue.*

[d] Adag. Oedipus enim solus Sphingis ænigma soluit.

* Benè ominantis, Vide Non. Miscel. lib. 1 sic supra, omnia bona dicere.

* Aliàs, neque in hoc dicas.

ACTVS I. SCENA III.

Arg. In hæc Scenâ deliberat Dauus, velitne Pamphilo esse adiutor, an auscultare seni.

Iambici octonarij & senarij.

DAVVS SOLVS.

D.[a] *ENimuero, Daue? nihil loci est segnitiei, neq; socordiæ.*
Quantum intellexi modò senis sententiam de nuptijs,
Quæ si non astu prouidentur, me, aut herum * *pessundabunt,*
Nec, quid agam, certum est, Pamphilúmne adiutem, an auscultem seni.
Si illum relinquo, eius vitæ timeo: sin opitulor, huius minas:
Cui[b] *verba dare difficile est: primùm iam de amore hoc comperit:*
Me insensus seruat, nequam faciam in nuptijs fallaciam.
Si senserit, perij; aut si libitum fuerit, causam ceperit,
[c] *Quo iure, quaque iniuriâ præcipitem me in pistrinum dabit.*
Ad hæc mala hoc mihi accidit etiam: hæc Andria,
Siue ista vxor, siue amica est, grauida è Pamphilo est:
Audire éq; eorum, est operæ pretium, audaciam:
Nam inceptio est amentium, haud[d] *amantium:*
Quicquid peperisset, decreuerunt tollere:
Et fingunt quandam inter se nunc fallaciam,
Ciuem Atticam esse hanc: fuit olim quidam senex,
Mercator: nauem is fregit apud Andrum insulam:

[a] Consultatio Daui filiúmne adiuuet, an seni auscultet.

* Aliàs pessim dabunt.

[b] Id est, decipere.

[c] παροιμιώδες, vt fas, nefas, velis, nolis.

[d] παρονομασία est, quæ à Cicerone agnominatio dicitur.

Is obijt mortem: ibi tùm hanc electam, Chrysidis
Patrem recepisse orbam, paruam fabulæ,
Mihi quidem non hercle fit verisimile.
Atqui ipsis commentum placet.

c Hic παράστασις est, id est, præparatio ad aliam scenam.

c *Sed Mysis ab eâ egreditur. at ego hinc me ad forum, vt*
Conueniã Pamphilũ, ne de hac re pater imprudentẽ opprimat.

ACTVS I. SCENA IIII.

Arg. Narrat Mysis quamobrem à Glycerio exierit: & hîc docet Terentius immoderatum vini vsum fugiendum esse ijs, qui serijs præsunt negotijs. Nihil est enim, quod rectè agi ab ebrio possit.

Trochaici, octonarij, catalectici.

MYSIS.

a Oeconomia postulat vt obstetrix accersatur, & conueniatur Pamphilus.

M. a *AVdiui Archillis iamdudum, Lesbiam adduci iubes.*
Sanè pol illa temulenta est mulier, & temeraria,
Nec satis digna, cui committas primo partu mulierem:
Tamen eam adducam: importunitatem spectati aniculæ,
b *Quia compotrix eius est. Dî date facultatem obsecro*
Huic pariundi, atque illi in alijs potius peccandi locum.
Sed quidnam Pamphilum exanimatũ video? vereor, quid siet.
Opperiar, vt sciam, num quidnã hæc c *turba tristitiæ adferat.*

b Apostiopesis.

c Id est, turbatio, concio.

ACTVS I. SCENA V.

Arg. Habet hæc scena Pamphili dolorem de nuptijs: fidem datam Glycerio seruaturam pollicetur, vel inuito, si res ita exigat, patre.

Iambici & trochaici octonarij, variè mixti, binarius vnus, quaternarij quatuor.

PAMPHILVS, MYSIS.

a Querela Pamphili. Pamphilus ob nuptias perturbatus, ex abrupto incipit propositionem iniuriæ à patris persona.

P. a *HOccine est humanũ factum, aut inceptũ? hoccine officiũ*
M. *Quid illud est?* (*patris?*
P. *Prò Deûm, atq; hominum fidem, quid est, si non hæc contumelia est?*
Vxorem decreuit dare sese mî hodie: nónne oportuit
Præscîsse me antè? nónne prius communicatum oportuit?
M. *Miseram me, quod verbum audio?* P. *quid Chremes?* *qui denegauerat,*
Se commissurum mihi gnatam suam vxorem; id mutauit,
Quoniam me immutatum videt?
b *Itáne obstinatè operã dat, vt me à Glycerio miserũ abstrahat?*
Quod si sit, pereo funditùs. (*ego sum?*
Adeon' hominem * *inuenustum esse, aut infelicẽ quenquam, vt*

b Mirè poëta hîc magnas turbas facit, quò catastrophe maiore gaudio compleatur.

* Id est, infortunatum. Nan. Misc. lib. 1.

Piè

Prò deûm atq; hominum fidem, nullón' ego
Chremetis pacto affinitatem effugere potero? quot modis
[c] contemptus, spretus? facta, transacta omnia. hem,
Repudiatus repetor, quamobrem? nisi si id est, quod suspicor:
Aliquid [d] monstri alunt: ea quoniam nemini obtrudi potest,
Itur ad me. M. oratio hæc me miseram exanimauit metu.
H. Nam quid ego nunc dicam de [e] patre? ah,
Tantámne rem tam negligenter agere? præteriens modò,
Mihi apud forum, [f] vxor tibi ducenda est Pamphile, hodie, inquit: para,
Abi domum. id mihi visus est dicere, abi citò & suspende te.
Obstupui: censen' vllum me verbum potuisse proloqui?
Aut vllam causam, ineptã saltem, falsam, iniquam? obmutui.
[g] Quòd si ego prius id rescisse, quid facere, siquis nũc me roget,
Aliquid facerem, vt hoc ne facerem. [h] sed nunc primum quid exequar?
Tot me impediunt curæ, quæ meum animum diuersè trahunt,
Amor, misericordia huius, nuptiarum sollicitatio,
Tum [i] patris pudor, qui me tã leni passus est animo vsq; adhuc,
Quæ meo cumq; animo libitum est, facere: ei ne ego vt aduorser? hei mihi,
Incertum est quid agam. M. misera timeo, hoc incertum quorsum accidat.
Sed nunc peropus est aut hunc cum ipsá, aut me aliquid de illâ aduorsum hunc loqui.
Dũ in dubio est animus, paulo [k] momento huc, illuc impellitur.
P. Quis hîc loquitur? Mysis salue. M. ô salue Pamphile. P. quid agit? M. Rogas?
Laborat è dolore: atque ex hoc misera sollicita est, diem
Quia olim in hunc sunt constitutæ nuptiæ tum autẽ hoc timet,
Ne deseras se. P. hem. [l] egone istuc conari queam?
Ego propter me illam decipi miseram sinam?
Quæ mihi suum animum, atque omnem vitam credidit,
Quam ego animo egregiè charam pro vxore habuerim,
Bene, & pudicè eius doctum, atque eductum, sinam
Coactum egestate ingenium immutarier?
Non faciam. M. haud vereor, si in te solo sit situm:

c Exaggeratur indignitas propria & pathetica.
d Contumelia vehemẽs.
e Parentis negligentiam carpit.
f Ægrè amantes de re vxoriâ audiunt.
g Deliberatio, & eius partes.
h Dissolutio, seu articulus deficiẽtibus copulis. Cõsultatio sequitur querelam: fingit enim cordatum adolescentem.
i Patris indulgentiam arguit.
k Metaphora à mole ponderis in statera pendentis.
l Lenta & mœsta responsio, & magna vis est in pronominibus istis: nec præcipitanter, sed interruptè proferenda.

Sed vim vt queas ferre. P. *adeon' me ignauum putas?*
m Confirmatio ab honesto: & totus locus mirè patheticus.
m *Adeon' porrò ingratum, aut inhumanum, aut ferum,*
Vt neque me consuetudo, neque amor, neque pudor
Commoueat, neque commoneat, vt seruem fidem?
M. *Vnum hoc scio, hanc meritam esse, vt memor esses sui.*
P. *Memor essem! ô Mysis, Mysis, etiam nunc mihi*
n Sophocles Philoct. χὴ γὰρ φρενῶν ἔσω.
n *Scripta illa dicta sunt in animo Chrysidis*
De Glycerio iam fermè moriens me vocat:
Accessi, vos semotæ, nos soli: incipit;
o Prosopopœia est, & principium à blandimento.
o *Mi Pamphile, huius formam, atque ætatem vides.*
Nec clam te est, quàm illi vtræque res inutiles
Et ad pudicitiam, & ad tutandam rem sient.
*Quod ego per hanc te dextram oro, & *ingenium tuum,*
* Alijs genium.
Per tuam fidem, perque huius solitudinem
Te obtestor, ne abs te hanc segreges, neu dejeras:
Si te in germani fratris dilexi loco,
Siue hæc te solum semper fecit maximi,
Seu tibi morigera fuit in rebus omnibus.
P Concludit partem deliberationis suæ per electionem.
P *Te isti virum do, amicum, tutorem, patrem:*
Bona nostra hæc tibi committo, & tuæ mando fidei.
Hanc mihi in manum dat, mors continuò ipsam occupat.
Accepi: acceptam seruabo. M. *ita spero quidem.*
P. *Sed cur tu abis ab illâ?* M. *obstetricem accerso.* P. *P propera:*
Atque audin'? verbum vnum caue de nuptijs,
q Hic versus perficitur initio scænæ sequentis.
q *Ne ad morbum hoc etiam.* M. *teneo.*

ACTVS II. SCENA I.

Arg. Charinus intelligit Pamphilo nupturam Philumenam, idem rogat Pamphilum, ne ducat. Hic Charinus & Byrrhia fabulæ adijciuntur, ne spreta relinquatur Philumena.

Iambici senarij & octonarij, & vnus quaternarius: Item trochaici Iambicis permixti.

CHARINVS, BYRRHIA, PAMPHILVS.

C. a *QVid ais, Byrrhia?*
Datúrne illa hodie Pamphilo nuptum? B. *sic est.*
C. *qui scis, Byrrhia?*
B. *Apud forum modò de Dauo audiui.* C. *væ væ misero mihi.*
Vt animus in spe atq; in timore vsq; antehac b *attentus fuit,*
Ita postquam adempta spes est, lassus, curâ confectus stupet.
a Hîc velut omisso argumento principali, admiscet Charinum, vt plus in fabula sit turbæ.
b Id est, distentus & arreptus, vt qui vtrinque hactenus & à spe & metu detinebatur.

B. c *Quæso*

B. [c] Quæso ædipol Charine, quoniam id fieri quod vis, nõ potest,
Velis id, quod possit. C. nihil aliud, nisi Philumenam volo.
B. Ah, quantò satius est, te id operam dare,
Qui istum amorem ex animo amoueas tuo, quàm id loqui,
Quo magis libido frustrà incendatur tua?
C. Facilè omnes, cum valemus, recta consilia ægrotis damus.
Tu si hic sis, aliter sentias. B. age, age, vt lubet. C. sed Pamphilũ
Video: omnia experiri certum est, priùs quàm pereo.
B. Quid hic agit?
C. Ipsum hunc orabo, huic supplicabo, amorem huic narrabo meum:
Credo, impetrabo: vt aliquot saltem nuptijs [d] prodat dies.
Interea fiet aliquid, spero. B. id aliquid nihil est. C. Byrrhia.
Quid tibi videtur: adebn' ad eũ? B. [e] quid ni? si nihil impetres,
Vt te arbitretur sibi paratum mœchum, si illam duxerit.
C. Abi hinc in malam rem cum suspitione istac, scelus.
P. Charinum video, salue. C. ô salue Pamphile:
Ad te aduenio, spem, salutem, auxilium, [f] consilium expetens.
P. Neque pol consilij locum habeo, neque auxilij copiam.
Sed istuc quidnam est? C. hodiè vxorem ducis? P. aiunt. C. Pamphile,
Si id facis, hodiè postremum me vides. P. quid ita? C. hei mihi,
Vereor dicere: huic dic, quæso, Byrrhia. B ego dicã. P. quid est?
B. Sponsam hic tuam amat. P. næ iste haud mecum sentit. ehodum dic mihi,
Num quidquam ampliùs tibi cum illâ fuit, Charine? C. ah Pamphile,
Nihil. P. [g] quàm vellem. C. nunc te per amicitiam, & per amorem obsecro,
Princip. ô vt ne ducas. P. dabo equidem operam. C. sed si id non potes,
Aut tibi nuptiæ hæ sunt cordi. P cordi? C. saltem aliquot dies
Proser, dum proficiscor aliquò, ne videam. P. audi nunc iam:
Ego Charine neutiquam officium esse liberi puto.
Cùm is nil promereat, postulare id gratiæ apponi sibi,
Nuptias effugere ego istas malo, quà tu adipiscier.
C. Reddidisti animũ. P. nũc, siquid potes aut tu, aut hic Byrrhia,

[c] Vide Náni Miscel. lib. 1. Sanum Byrrhiæ consilium attendant, tũ amatores, tum Physici. Eurip. Vicesi: ῥᾷον παρεγγενεῖν ἢ παθόντα χαρτρεῖν.

[d] Sic Donatus & Nonnius.

[e] Sic distinxit Donatus, quidnam? scilicet ad eas.

[f] Artificiosè consilium postponit.

[g] Scilicet abs te esse cognitam.

f Mirè exprimit affectum nuptias recusantis.

g *Facite, fingite, inuenite, efficite, qui detur tibi.*
Ego id agam, mihi qui ne detur C. *sat habeo.* P. *Dauum optumè*
Video, huius consilio fretus sum. C. *at tu hercle haud* h *quid-*
quam mihi, (*bens.*
Nisi ea quæ nihil opus sunt scire: fugin' hinc? B. *ego verò ac lu-*

ACT. II. SCENA II.

Arg. Dauus cùm ex varijs coniecturis & signis comperisset, nuptias non cohærere, Pamphilũ toto quærens oppido, exultat insolẽtius.

Iambici octonarij catalectici.

DAVVS, CHARINVS, PAMPHILVS.

a Portamus & corpore & animo. Recto ordine priùs metus tollitur, quàm gaudium infundatur.

D boni, boni, quid a *porro? sed vbi inueniam Pamphilum,*
Vt metum in quo nunc est, adimam, atque expleam animum gaudio?
C. *Lætus est, nescio quid.* P. *nihil est, nondũ hæc resciuit mala.*
D. *Quem ego nunc credo, si iam audierit sibi paratas nuptias.*
C. *Audin' tu illum?* D. *toto me oppido exanimatum quærere.*
Sed vbi quærã? aut quò nunc primùm intẽdã? C. *cessas alloqui?*

b Ad hoc pertinet quod sequitur, resiste, sed & habeo reperiri ait Donatus, vt sit deliberationis conclusio.

D. b *Abeo.* P. *Daue ades, resiste.* D. c *quis homo est, qui me, O*
Pamphile,
Te ipsum quæro. euge ô Charine: ambo opportunè: vos volo.
P. d *Daue perij.* D. *quin tu hoc audi.* P. *interij.* D. *quid timeas, scio*
C. *Mea quidẽ hercle certè in dubio vita est.* D. *et tu quid,* e *scio.*
P. *Nuptiæ mihi.* D. *& id scio.* P. *hodie.* D. *obtundis, tametsi intelligo*
Id pauci, ne ducas tu illam: tu autem, vt ducas. C. *rem tenes.*
P. *Istuc ipsum.* D. f *atque istuc ipsum, nil periclí est; me vide.*
P. *Obsecro te, quamprimũ hoc* g *me libera miseriũ metu.* D. *hem,*
Libero: vxorem tibi iam non dat Chremes. P. *quî scis?* D. *scio.*
Tuus pater modò me prehendit: ait, tibi vxorem dare
Se hodie, item alia multa, quæ nunc non est narrandi locus.
Continuo ad te properans, percurro ad forum, vt dicã tibi hæc.
Vbi te non inuenio, ibi ascendo in quendam excelsum locum,
Circumspicio: nusquam fortè ibi huius video Byrrhiam,
h *Rogo: negat vidisse: mihi molestum: quid agam, cogito.*
Redeunti interea ex ipsa re mihi incidit suspicio: hem,
Paululum obsonî, ipsus tristis, de improuiso nuptiæ:

c Deest timeas, teste Donato.

f Propositio. g Perfecta securitas, liberatio vocatur: ideo dicitur, libera me. h Id est, interrogo, & mirâ, & imitandâ breuitate. συναδρισμὸς.

Non

Non cohærent. P. *quorsum nam istuc?* D. *egomet continuò ad Chremem.*
Cum illo aduenio, solitudo ante ostium, iam id gaudeo.
P. *Rectè dicis. perge.* D.[i] *manco: interea introire neminem*
Video,[k] *exire neminem, matronam nullam: in ædibus*
Nihil ornati, nihil tumulti; accessi intrò, aspexi. P. *scio.*
Magnum signum. D. *Num videntur conuenire hæc nuptijs?*
P. *Non opinor, Daue.* D. *opinor, narras? non rectè accipis.*
Certa res est: etiam puerum inde abiens conueni[l] *Chremis,*
Holera, & pisciculos minutos ferre obolo in cœnam seni.
C. *Liberatus sum Daue, hodie tuâ operâ.* D. *at*[m] *nullus quidẽ.*
C. *Quid ita? nempe huic prorsus illam non dat.* D. *ridiculum*
[n] *Caput:*
Quasi necesse sit, si huic non dat, te illam vxorem ducere.
Nisi[o] *vides, nisi senis amicos oras.* P *ambis.* C. *bene mones,*
Ibo: etsi hercle sæpè iam me spes hæc frustrata est. Vale.

ACTVS II. SCENA III.

Arg. Suadet Pamphilo, atque etiam pertuadet Dauus, vt patri dicat, vxorem se ducturum.

Trochaici, octonarij, catalectici, iambici, senarij, & octonarij acatalectici.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. *Quid*[a] *igitur sibi volt pater? cur simulat?* D. *ego*[b] *dicam tibi,*
Si id succenseat nunc, quia non det tibi vxorem Chremes,
Ipsus sibi esse iniurius videatur: neque id iniuriâ,
Priùs quàm tuũ animũ, vt sese habeat ad nuptias, perspexerit.
Sed si tu negâris ducere, ibi culpam in te transferet:
Tum illæ turbæ fient. P. *quid? vis, patiar?* D. *pater est Pãphile,*
Difficile est. tum, hæc sola est mulier;[c] *dictũ ac factũ, inuenerit*
Aliquam causam, quamobrem eiciat oppidò. P. *eiciat!* D. *citò.*
P. *Cedo igitur, quid faciam Daue?* D. *dic te ducturum.* P. *hem.*
D. *quid est?*
P. *Egóne dicam?* D. *cur non?* P. *nunquã faciã Daue.* D. *ne nega.*
P. *Suadere noli.* D. *ex eâ re quid fiat, vide.*
P. *Vt ab illâ excludar,** *huc concludar.* D. *non ita est.*
Nempe hoc sic esse opinor dicturum patrem,
Ducas volo hodiè vxorem: tu, ducam, inquies:

[i] Callidum Dauifactum.
[k] Nota argumentum à sequentibus.
[l] Dolosus Chremi legẽdum cẽset, sicut Vlisſi.
[m] Nullus pro nõ ita in Eu. Act. 2. scen. 1 & in Hecyr. act. 1. scen. 11
[n] Caput per synecdochẽ.
[o] Id est, prouides.
P Ellipsis, deest enim, nihil efficies. In manuscriptis coniunguntur hæc superioribus.
[a] Cogitabundè & stomachosè hæc dicit: sic Virg. Quid vult cõcursus ad amnem?
[b] Consilium serui, quo Pamphilus insciens in periculum conijcitur.
[c] Id est, celeriter.
ἅμα ἔπος ἅμα ἔργον.
* Ita Don. Linacer verò hîc.

Cedò, quid iurgabit tecum? Hic reddes omnia,
Quæ nunc sunt certa ei consilia, incerta vt sient
Sine omni periculo: nam hocce haud dubiũ est, quin Chremes
*Tibi non det gnatam: nec tu eâ causâ * minueris*
Hæc quæ facis, ne is mutet suam sententiam.
Patri dic velle: vt, cùm velit, tibi iure irasci non queat.
Nam quod tu [d] speres, proculsabo facilè: vxorem his moribus
Dabit nemo: inopem inueniet potiùs, quàm te corrumpi sinat:
Sed si te æquo animo ferre accipiet, negligentem feceris.
Alium otiosius quæret: interea aliquid acciderit boni.
P. *Itan' credis?* D. *haud dubium id quidem est.* P. *vide quò*
me inducas D. *quin taces?*
P. *Dicã: puerũ autem ne resciscat mihi esse ab illâ [e] cautio est:*
Nã pollicitus sum suscepturũ. D. *ô facinus audax! P. hanc fidẽ*
Sibi me obsecrauit, quî se sciret non desserturum, vt darem.
D. *[f] Curabitur: sed pater adest, caue, te esse tristem sentiat.*

* Nanni. Miscel. 1. timueris hæc (pro ob hæc) quæ facit.
[d] Id est, times. Virg. Æneid. 1. At sperate Deos.
[e] Cauendum est Donat.
[f] Impersonaliter, tanquã arduum & graue.

ACTVS II. SCENA IV.

Arg. Hęc scena cõsiliorum executionem habet. Monet Pamphilum Dauus, apud patrem ne titubet: sed animo præsenti loquatur.

Iambici senarij.

SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

S. *Reuiso, quid agant, aut quid captent consilî*
D. *Hic nunc non dubitat, quin te dusturum neges.*
[a] *Venit meditatus alicunde ex solo loco:*
Orationem sperat inuenisse se,
Quâ [b] differat te; proin' tu face, apud te vt sies.
P. *Modò vt possim.* D. *crede mihi hoc inquam Pamphile,*
Nunquam hodie tecum [c] commutaturum patrem
Vnum esse verbum, si te dices ducere.

[a] Actio tribus rebus constat; cogitando, dicendo, gerendo.
[b] Id est, disturbet.
[c] Commutare verba, est pro bonis dictis mala ingerere.

ACTVS II. SCENA V.

Arg. Pamphilum Byrrhia obseruat: idem Pamphilus patri respõdet, se facturum quæ volet ille omnia: Charino eadẽ renunciat Byrrhia.

Eiusdem generis.

BYRRHIA, SIMO, DAVVS, PAMPHILVS.

B. [a] *Herus me, relictis rebus, iussit Pamphilum*
Hodiè obseruare, vt quid ageret de nuptijs
Scirem: id propterea nunc hunc venientem sequor.
Ipsum adeò præsto video cum Dauo, hoc agam.
S. *Vtrumque adesse video.* D. *bem serua.* S. *Pamphile.*

[a] Iterum mirè cum omnes consultissimè sibi agere videantur, omnes inopinato rerum exitu ludificantur.

D. *Quasi*

D. *Quasi de improuiso respice ad eum.* B. *hem pater.*
D. *Probè. s. hodiè vxorem ducas, vt dixi, volo.*
B. *Nunc nostræ parti timeo, quid hic respondeat.*
P. [b] *Neq; istic, neq; alibi tibi vsquam erit in mora.* B. *hem!*
D. *Obmutuit.* B. *Quid dixit? s. facis vt te decet,*
Cùm istuc, quod postulo, impetro cum gratiâ.
D. *Sum verus?* B. *herus, quantum audio, vxore excidit.*
S. *Iam nunc intrò, ne in morâ, cum opus sit, sies.*
P. *Eo.* B. [c] *nullane in re esse homini cuiquam fidem?*
Verum illud verbum est vulgò quod dici solet,
[d] OMNES *sibi melius malle esse, quàm alteri.*
Ego illam vidi virginem: formâ bonâ:
Memini videre: quò æquior sum Pamphile,
Si se illam in somnis, quàm illum, amplecti maluit.
Renunciabo, vt pro hoc malo mihi det malum.

[b] Vafrum Pamphili responsum.

[c] Ὑποφώνημα Sic Virg. 4. Æneid. Nusquam tuta fides, Iuuenal. Fronti nulla fides.

[d] Euri. Med. ὡς πᾶς τις εὐπὸν τὲ πέλας μᾶλλον φιλεῖ.

ACT. II. SCENA VI.

Arg. Dauus Simonem, & Dauum Simo fallit, quæ res non iniucunda est.

Eiusdem metri.

DAVVS, SIMO.

D. Hic [a] *nunc me credit aliquam sibi fallaciam*
Portare, & eâ me hîc restitisse gratiâ.
S. *Quid Dauus narrat?* D. *æquè quidquam nunc quidem.*
D. *Nihilne? hem.* D. *nihil prorsus.* S. *atq; expectabam quidem.*
D. *Præter spem eucnit, sentio: hoc malè habet virum.*
S. *Potin' es mihi verum dicere?* D. *nihil facilius.*
S. *Num illi molestæ quippiam hæ sunt nuptiæ,*
Huiusce propter consuetudinem hospitæ?
D. *Nihil hercle: aut si adeò,* [b] *bidui est, aut tridui*
Hæc sollicitudo: nostin'? deinde desinet:
Etenim eam secum rem rectâ reputauit viâ.
S. *Laudo* D. *dum licitum est illi, dumque ætas tulit,*
Amauit: tum id clam: cauit, ne vnquam infamiæ
Ea res sibi esset, vt virum fortem decet.
Nunc vxore opus est: animum ad vxorem appulit.
S. [d] *Subtristis visu' st esse aliquantulum mihi.*
D. *Nihil propter hanc rem: sed est, quod succenseat tibi.*

[a] Dauus ita loqui videtur, vt spectator tantum audiat, sic tamen ait, vt velit audiri à Simone.

[b] Fallacia alia aliam audit.

[c] Quid in amore cauendum.

[d] Sub significatum temperat, vt subridet.

S. *Quidnam est?* D. *puerile est.* S. *quid est?* D. *nihil.* S. *quin dic, quid est?*
D. *Ait nimium parcè facere sumptum.* S. *méne?* D. *te.*
Vix, inquit, [e] *drachmis obsonatus est decem:*
Num filio videtur vxorem dare?
Quem, inquit, vocabo ad cœnam meorum æqualium
Potissimum nunc? &, quod dicendum hîc siet,
Tu quoque perparcè nimium. [f] *non laudo.* S. *tace.*
D. *Commoui.* S. *ego, istæc vt rectè fiant, videro.*
Quidnam hoc rei est? quidnam hic volt [g] *veterator sibi?*
Nam si hîc mali est quidquam, hem illic est huic rei caput.

ACT. III. SCENA I.

Arg. Simo præ nimiâ sagacitate mirum in modum fallitur, partum simulari credens, qui verus erat.

Eiusdem mensuræ.

MYSIS, SIMO, DAVVS, LESBIA, GLYCERIVM.

Ita pol quidem res est, vt dixti, Lesbia:
Fidelem haud fermè mulieri inuenias virum.
S. [a] *Ab Andriâ est ancilla hæc quid narras?* D. *ita est.*
M. *Sed hîc Pamphilus.* S. *quid dicit?* M. *firmauit fidem.* S. *hem.*
D. *Vtinam aut hic surdus, aut hæc muta facta sit.*
M. *Nam quod peperisset, iussit tolli.* S. *ô Iupiter,*
Quid ego audio! actum est, siquidem hæc vera prædicat.
L. *Bonum ingenium narras adolescentis.* M. *optimum.*
Sed sequere me intrò, ne in morâ illi sis. L. *sequor.*
D. *Quod remedium nunc huic malo inueniam.* S. *quid hoc?*
Adeon' est demens? ex peregrinâ? iam scio, ah
Vix tandem sensi stolidus. D. *quid hic sensisse se ait?*
S. *Hæc primùm adfertur iam mihi ab hoc* [b] *fallacia.*
Hanc simulant parere, quo Chremetem absterreant.
G. *Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.*
S. *Hui, tam citò? ridiculum postquam ante ostium*
Me audiuit stare, approperat. non sat commodè
Diuisa sunt temporibus tibi Daue hæc. D. *mihin'?*
S. [c] *Num immemor es* [d] *discipuli?* D. *ego, quid narres, nescio.*
S. *Hiccine si me imparatum in veris nuptijs*
Adortus esset, quos mihi ludos redderet!
Nunc huius periculo fit, [e] *ego in portu nauigo.*

[e] Drachma ex xviij. siliquis constat, id est ex tribus scrupulis, est autem planè denarius.
[f] Modestiâ vtitur, non enim dicit, reprehendo.
[g] Veterator, induratus, tritus in astutiâ.

[a] Oeconomia comica sæpè sic se habet, vt casu putetur euenisse, quod consilio factum sit.
[b] Deceptio senis ex suspicione.
[c] Lesb. & Mysis, anne rectè agunt causam Pamphili tuæ vel solicitudine es satis de Pamphilo.
[d] Id est, Pamphili.
[e] μεταφορα, ex maris quiete.

AC-

ACT. III. SCENA. II.

Arg. Lesbia egrediens narrat, quo in statu sit Glycerium puerpera, simul agit de dandâ illi potione, imitata medicos, qui præscribere solent ægrotis omnia ad esum potúmque pertinentia, deinde Simo & Dauus de puero nato calidè altercantur.

Trochaici, iambici, mixtu senarij & octonarij, acatalectici, & catalectici, quibus interpositi suis locis bini quaternarij.

LESBIA, SIMO, DAVVS.

ADhuc Archillus, quæ [a] adsolent, quæque oportet,
[b] Signa ad salutem esse, omnia huic esse video.
Nunc primùm fac, istæc vt lauet: post deinde,
Quod iussi ei dare bibere, & quantum imperaui,
Date: mox ego huc reuertor.
Verecastor scitus puer natus est Pamphilo.
Deos quæso, vt sit superstes: quando quidē ipse est ingenio bono.
Cumque huic veritus est optumæ adolescenti facere iniuriam.
[c] Vel hoc quis non credat, qui nôrit te abs te esse ortum? D. quidnam id est?
Non imperabat coràm, quid opus facto esset puerperæ:
Ad postquam egressa est, illis, quæ sunt intus, clamat de viâ.
Daue, itán' contemnor abs te? aut itáne tandem idoneus
Tibi videor esse, quem tam apertè fallere incipias dolis?
Item accuratè, vt metui vide r, certè si resciuerim.
[d] Certè hercle nunc hic se ipsus fallit, haud ego. S. edixín' tibi?
Terminatus sum, ne faceres? num [e] veritus? quid rettulit?
Dedón' tibi hoc nunc peperisse hanc è Pamphilo?
Teneo, quid erret: quid ego agam, habeo. S. quid taces?
Quid credas? quasi non tibi renunciata sint hæc sic fore.
Mihín' quisquam? D. ebo, an tute intellexti hoc adsimulari? S. irrideor.
Renunciatum est: nam quî istæc tibi incidit suspicio?
Quî? quia te nôrā D. quasi tu dicas, factum id consilio meo.
Certè enim scio. D nō satis me pernôsti etiā, qualis sim, Simo.
Egóne te? D sed, si quid narrare occœpi, continuò dari
Mi verba censes. S. falsò D. itaq; hercle nihil iā mutire audeo.
Hoc ego scio vnum, neminem peperisse hic. D. intellextin'?
Nihilo secius mox [h] deferent puerum huc ante ostium.

Id

[a] Adsolent, cōsuetudinis est: oportet, necessitatis.
[b] Medici adhuc futurarū rerū incerti, præsentibus indicijs firmā valetudinem pollicentur.
[c] Id est, etiā locus ab incongruentiā rei & tēporis Cic pro Flacco: vel quod est in eodem decreto scriptum.
[d] Dauus hæc secum.
[e] Verecundia liberi est, serui verò metus.
[f] Hoc ad senis perspicaciam spectat: quasi dicat, ego ipse intelligo.
[g] Ista pronomina vehementiam habent.
[h] Vbi sentit seni nondum persuasum hanc parere, affirmat seruus hanc parere: & tamē ita narrat, vt opinionem seni faciat simulari partum.

Id ego iam nunc tibi renuncio here futurum, vt scis sciens:
Ne tu hoc posterius dicas, Daui factum consilio, aut dolis.
Prorsus à me opinionem hanc tuam ego esse amotam volo.
s *Vnde id scis?* D. *audiui & credo.* s *multa concurrunt simul.*
Qui [i] *coniecturam hanc nunc facio: iam primum hæc se Pamphilo*
Grauidam dixit esse, inuentam est falsum: nunc postquam vi-
Nuptias domi apparari, missa est ancilla illicò
Obstetricem accersitum ad eam, & puerum vt adferret simul.
D. *Hoc nisi sit, puerum vt tu videas, nil* [k] *mouentur nuptię.*
s. *Quid ais? cum intellexeras,*
Id [l] *consilij capere, cur non dixti extemplò Pamphilo?*
D. *Quis igitur eum ab illâ abstraxit, nisi ego? nam omnes no-*
quidem
Scimus, quàm miserè hanc amârit: nunc sibi vxorem expeti-
Postremò id mihi da negotij. tu tamen idem has nuptias
Perge facere ita, vt facis: & id spero adiuturos Deos.
s *Immò abi intro, ibi me opperire, & quod parato opus est, p-*
Non [m] *impulit me, hæc nunc omninò vt crederem.*
Atque haud scio, an, quæ dixit, sint vera omnia:
Sed parui pendo. illud mihi multò maxumum est,
Quod mihi pollicitus est ipsius gnatus. nunc Chremem
Conueniam: orabo gnato vxorem: si impetro,
Quid aliàs malim, quàm hodiè has fieri nuptias?
Nam gnatus quod [n] *pollicitus est, haud dubium est mihi id,*
Si nolit, quin eum meritò possim cogere.
Atque adeò in ipso tempore eccum ipsum obuiam Chremem.

i Multis signis coniectura constat.

k Id est, perturbantur.

l Pamphilum ab amore diuertisse asserit.

m Vide quàm disertè & Latinè Simo hæc secum.

n Pollicitatio est magnarũ rerum promissio.

ACT. II. SCENA III.

Arg. Congressu duorum senum, ex falsis veræ fiunt nuptiæ.

Iambici octonarij, & senarij acatalectici, vnus quaternarius ad finem octonarij catalectici.

SIMO, CHREMES.

s. *IVbeo* [a] *Chremetem.* c. *ob, teipsum quærebam.* s. *& ego*
c. *optatò aduenis.*
b *Aliquot me adiêre, ex te auditum qui aiebant, hodiè fi-*
Meam nubere tuo gnato: id viso, téne, an illi insaniant.
s *Ausculta paucis: & quid ego te velim, & tu quod qua-*
c. *Ausculto: loquere, quid velis.*

a Iubemus verbis: volumus animo.

b Ex fictis nuptijs veræ fient, idque initium est epitaseos periculi in fabula.

s. Per ego te Deos, oro, & nostram [c] amicitiam Chreme,
Quæ incepta à paruis, cum ætate accreuit simul;
Perque vnicam gnatam tuam & gnatum meum,
Cuius tibi potestas summa seruandi datur;
Vt me adiuues in hâc re, atque ita, vti nuptiæ
Fuerant futuræ, fiant. c. [d] ah, ne me obsecra:
Quasi hoc te orando à me impetrare oporteat.
[e] Alium esse censes nunc me, atque olim, cùm dabam?
Si in rem est vtrique, vt fiant, accersi iube.
Sed si ex eâ re plus mali est, quàm commodi
Vtrique; id, oro te, in commune vt consulas,
[f] Quasi illa tua sit, Pamphilique ego sim pater.
s. Immò ita volo, itaque postulo vt fiat, Chreme:
Neque postulem abs te, nisi ipsa res moneat. c. quid est?
s. Iræ sunt inter Glycerium, & gnatum. c. audio.
s. Ita magnæ, vt sperem posse auelli. c. fabulæ.
s. Profectò sic est. c. sic hercle, vt dicam tibi:
AMANTIVM irę, amoris * integratio est.
s. Hem, id te oro, vt ante eamus, dum tempus datur,
Dúmque eius lubido occlusa est contumelijs,
[g] Priusquàm harum scelera & lacrumæ confictæ dolis
Reducant animum ægrotum ad misericordiam,
Vxorem demus spero consuetudine, &
Coniugio liberali * deuictum, Chreme,
Dehinc facilè ex illis sese emersurum malis.
c. Tibi ita videtur, at ego non posse [h] arbitror
Neque illum hanc perpetuò habere, neque me perpeti.
s. Quî scis ergo istuc, nisi periculum feceris?
c. At istuc periculum in filiâ fieri, graue est.
s. Nempe incommoditas denique huc omnis redit.
Si eueniat, [i] quod dî prohibeant, discessio.
At si corrigitur, quot commoditates, vide:
[k] Principiò amico filium restitueris:
Tibi generum firmum, & filiæ inuenies virum.
c. Quid istuc? si istuc animum induxti esse vtile,
Nolo tibi vllum commodum in me claudier.
s. Meritò te semper maximi feci Chreme.

[c] Commendatio amicitiæ à vetustate, & est obtestatio à rebus de quibus agitur.
[d] Vox plena officij & charitatis.
[e] Ab vtili accurata lotio.
[f] Suauissima commutatio est à possibili.
* Vulgò redintegratio est.
[g] Inuidiosiùs cùm de vnâ tantum loquitur.
* Alijs disiunctum.
[h] Chremes Pamphili amorem suspectum habet.
[i] Parẽthesis, per ἐυφημισμὸν ab honesto & vtili.
[k] Diluit summatim omnes obiectiones.

c. Sed

C. *Sed quid ais?* S. *quid?* C. *qui scis eos nunc discordare inter se?*
S. *Ipsus mihi Dauos, qui* [l] *intimus est eorum consilijs, dixit:*
Et is mihi suadet, nuptias, quantum queam, vt [m] *maturem.*
Num censes faceret, filium nisi sciret eadem hæc velle?
Tute adeò iam eius verba audies. heus euocate huc Dauem.
Sed eccum, video ipsum foràs exire.

l Testis commendatio.
m Virg. Maturatè fugâ, regiq; hæc dicite vestro.

ACTVS III. SCE. IIII.

Arg. Dauus seni insultans, hortatur eum ad faciendas nuptias: non enim putabat fore, vt sic agerẽtur: cũ igitur videt herũ seriò de tradẽda filiâ colloqui cũ Chremete, anxius & exanimatus redditur.

Iambici octonarij, & vnus quaternarius.

DAVVS, SIMO, CHREMES.

AD. *a te ibam.* S. *quidnam est?*
D. *Cur non accersitur? iam aduesperascit.* S. *audin' tu illũ?*
[b] *Ego dudũ nonnihil veritus sum Daue abs te, ne faceres idem,*
Quod volgus seruorum solet, dolus vt me deluderes,
Propterea quòd amat filius. D. *Egón' istuc facerem?* S. *credidi.*
Idq; adeò metuẽs vos celaui, quod nunc dicã. D. *quid is?* S. [c] *scies:*
Nam propemodũ habeo iam tibi fidẽ. D. *tãdẽ cognósti qui siẽ.*
S. *Non fuerant nuptiæ futuræ.* D. [d] *quid, non?* S. *sed eã gratiã*
Simulaui, vos vt pertẽtarem. D. *quid ais?* S. *sic est res.* D. *vide.*
Nunquam quiui ego istuc intelligere. vah, consilium callidum.
S. *Hoc audi: vt hinc te iussi introire, opportunè hic fit mihi obuiàm.*
D. *Hem! numnã perijmus?* S. *narro, quæ tu dudũ narrâsti mihi.*
D. *Quidnã audio?* S. *gnatã vt det,* [e] *oro, vixq; id exoro.* D. *occidi.*
S. *Hem, quid dixti?* D. *optumè, inquam, factum.* S. *nunc per hunc nulla est mora.*
C. *Domũ modò ibo: vt apparentur, dicam, atq; huc renuncio.*
S. *Nunc te oro, Daue, quoniam solus mihi effeciſti has nuptias.*
D. *Ego verò solus.* S. *corrigere mihi gnatum porrò enitere.*
D. [f] *Faciã hercle sedulò.* S. *potes nunc, dũ animus irritatus est.*
D. *Quiescas.* S. *age igitur: vbi nunc est ipsus?* D. [g] *mirum ni domi est.*
S. *Ibo ad eum, atq; eadem hæc, quæ tibi dixi, dicam itidem illi.*
D. *nullus sum.*
[h] *Quid causæ est, quin hinc in pistrinum rectâ proficiscar viâ?*
Nihil est preci loci relictum: iam perturbaui omnia:

a Ad epitasin periculi pertinet quòd eo res redit, vt Daui consilia obsint Pamphilo.
b Grauis oratio ab hoc pronomine plerumque inchoatur.
c Simo rem Dauo aperit.
d Versuta Daui dissimulatio.
e Sic alibi, Orator ad vos venio, finite exorator vt fiem.
f Pollicetur, quòd minimè intendit.
g Cautè Dauus callidam interrogationẽ excipit.
h Ad hunc modum ferè fingit Terentius consilia callidissima fallere.

Herum

Herum fefelli: in nuptias conieci herilem filium;
Feci hodie, vt fierent, insperante hoc, atque inuito Pamphilo.
[i] *Hem astutias, quod si quiêssem, nihil euenisset mali.*
Sed eccum ipsum video: occidi:
Vtinam mihi eßet aliquid hîc, quo nunc me præcipitem darem.

[i] Ironia est, sibi enim omne malũ adscribit.

ACTVS III. SCENA V.

Arg. Stomachatur Pamphilus, quòd dolosum Daui consilium secutus, responderit patri, se ducturum vxorem.

Iambici octonarij, permixti trochaicis.

PAMPHILVS, DAVVS.

P. *VBi illic scelus est, qui me perdidit?* D. *perij.* P. *atque hoc confiteor,*
Iure obtigisse: quandoquidem tam iners, tam nullî consilî
Sum. seruon' fortunas meas me commisisse [a] *futili.*
Ergo pretiũ ob stultitiã fero: sed inultũ id nũquã à me auferet.
D. *Posthac incolumem sat scio fore me, nunc si hoc deuito malũ*
P. *Sed quid ego nunc dicam patri? negábon' velle me, modò*
Qui sum pollicitus ducere? quâ fiduciâ id facere audeam?
Nec, [b] *quid me nunc faciam, scio.* D. *nec de me equidẽ, atque id ago sedulò.*
Dicam aliquid iam inuenturum, vt huic malo aliquam producam moram. P. *Oh.*
D. *Visus sũ.* P. *ehodũ bone vir,* [c] *quid ais? viden' me cõsilijs tuis*
Miserum impeditum esse? D. *at iam expediam.* P. *expedies?*
D. *certè Pamphile.*
P. *Nempe vt modò.* D. *immò melius spero.* P. *oh, tibi ego vt credam furcifer?*
Tu rem impeditam, & perditam restituas? hem quo fretus sim,
Qui me hodie ex tranquillissimâ re coniecisti in nuptias.
Annon dixi hoc esse futurum? D. *dixti* P. *quid meritus es?*
D. * *crucem.*
Sed paululum sine ad me vt redeam: iam aliquid [d] *despiciam*
P. *Hei mihi,*
Cur non habeo spatium, vt de te sumam supplicium, vti volo?
Namque hoc tempus precauere mihi, me haud te vlcisci sinit.

[a] Metaphoricè, à vase futili, & rimoso ductũ, in summo periculo vsurpatum.
[b] Vterque consilij inops.
[c] Grauis interrogatio cum ironiâ.
* Rei conuicti Athenis rogabantur, quid sibi ipsis viderentur merüisse. De Socrate notum. Vide Nannij Miscel. lib. 11.
[d] Sic Donatus, est autẽ despicere, disquirere consilium.

ACTVS IIII. SCENA I.

Arg. Hæc scena potissimum cõtinet iurgium Charini in Pamphilum.

Initio cretici, postea octonarij trochaici, & iambici, demùm iambici senarij, & rursus octonarij.

CHARI-

CHARINVS, PAMPHILVS, DAVVS.

C. HOccine [a] credibile eſt, aut memorabile,
Tanta * vecordia innata cuiquam vt ſiet,
Vt malis gaudeant, atque ex incommodis
Alterius ſua vti comparent commoda? ah,
Idne eſt verum? immo id genus hominum eſt peſſimum,
In denegando modò quęs pudor eſt paululum,
[b] Poſt vbi iam tempus eſt promiſſa perfici,
Tum coacti neceſſariò ſe aperiunt & timent,
Et tamen res cogit eos dnegare. ibi
Tum impudentiſſima eorum oratio eſt:
Quis tu es? quis mihi es? cur meam tibi? heus,
Proximus ſum egomet mihi: attamen, vbi fides eſt,
Si roges, nihil pudet: hic, vbi opus eſt,
Non verentur: illic, vbi nihil opus eſt, ibi verentur. (ſtulem?
Sed quid agam? adeámne ad eum, & cũ eo iniuriã hanc expo.
Mala ingeram multa: atq; aliquis dicat, nihil promoueris.
Multum moleſtus certè ei fuero, atq; animo morem geſſero.

P. [c] Charine, & me, & te imprudens, niſi quid dî reſpiciunt, perdidi.

C. [d] Itáne imprudens? tandem inuenta eſt cauſa: ſoluiſti fidem.

P. Quid tandẽ? C etiã nunc me [e] ſeducere iſtis dictis poſtulas?

P Quid iſtuc eſt? C. poſtquã me amare dixi, complacita eſt tibi
Heu me miſerum, qui tuam animum ex animo ſpectaui meo.

P. Falſus es. C. nõ tibi ſatis eſſe hoc viſum ſolidum eſt gaudium.
Niſi me lactaſſes amantem, & falsâ ſpe produceres?

[f] Habeas P. habeam? ah, neſcis, quantis in malis verſer miſer,
Quantáſque hic ſuis conſilijs mihi confecit ſollicitudines
Meus carnifex. C. quid, iſtuc tam mirum eſt? de te exemplum capit.

P Haud iſtuc dicas, ſi cognôris vel me, vel amorem meum.

C. Scio cum patre altercâſti dudum, & is nunc propterea tibi
Succenſet, nec te quiuit hodiè cogere, illam vt duceres.

P. [g] Immò etiam, quò tu minus ſcis ærumnas meas,
Hæ nuptiæ non apparabantur mihi,
Nec poſtulabat nunc quiſquam vxorem dare.

C. [h] Scio: coactus tuâ voluntate es. P. mane,

[a] Exordium narrationis, ad Pamphil. inſtitutæ. Pathos â perfidiæ deteſtatione, eſtque locus communis.
* Animi malignitas, & inhumanitas Nannij Miſcel. 1.
[b] Id vſu venit inter fœdifragos.
[c] Defenſio ab imprudentiâ.
[d] Propoſitio.
[e] Subducere Græca figura eſt pro decipere: illi enim ὑφαιρεῖν eodem modo vſurpant.
[f] Permiſſio Ironica.
[g] Pamph. excuſat imprudentiam.
[h] Charinus arguit voluntatem.

Ne

ondum scis. C. scio equidem illam ducturum esse te.
. Cur me enecas? hoc audi, nunquam destitit
Instare, vt dicerem esse ducturum patri:
uadere, orare, vsque adeò donec perpulit.
. Quis homo istuc? P. Dauos C.[k] Dauos? P. Dauos * omnia.
. Quamobrem? P. nescio, nisi mihi Deos satis
cio fuisse iratos, qui auscultauerim.
. Factum est hoc Daue? D. factum est. C. bem, quid ais scelus?
t tibi dij dignum factis exitium duint.
ho, [l] dic mihi, si omnes hunc coniectum in nuptias
imici vellent, quod, in hoc, consilium darent?
. Deceptus sum, at non defatigatus. C.[m] scio.
. Hâc non succesſit, aliâ aggrediemur viâ:
isi id putas, quia primò præcesſit paruus,
on posse iam ad salutem conuerti hoc malum.
. Immò etiam: nam satis credo, si aduigilaueris,
x vnis geminas mihi conficies nuptias.
Ego Pamphile hoc tibi pro[n] seruitio debeo,
nari manibus, pedibus, noctéſque, & dies
apitis periculum adire, dum prosim tibi.
uum est, si quid præter spem euenit, mihi ignoscere.
arùm succesſit quod ago: at facio[o] sedulò.
el melius tu aliud reperi: me missum face.
. Cupio, restitue, in quem me accepisti, locum.
. Faciam. P. Pa iam hoc opus est. D. bem, sit mane:
enuit à Glycerio ostium.
. Nihil ad te. D quæro. P. bem nunccine demum?
. At iam hoc tibi inuentum dabo.

i Instare, suadere, orare, cum vehementiâ dicit.
k Dauos cum admiratione pronunciandum.
* Alijs interturbat.
l Hoc semper iniurio. ſum. Virg. Dic mihi Dam œta cuium pecus.
m Ironicè dicendum.
n Seruitium pro ſeruitute poſuit.
o Id eſt, ſine dolo.

ACTVS IV. SCENA II.

g Pollicetur hic Pamphilus Myſidi, nunquam ſe deſerturũ Glycerium, etiamſi omnes homines ſibi ob id infeſtos ſit habiturus.

Iambici octonarij catalectici.

YSIS, PAMPHILVS, CHARINVS, DAVVS.

I Am [a] vbi vbi erit, inuentum tibi curabo, & mecum adductum
um Pamphilum: [b] tu modò, anime mi, noli te macerare.
Myſis M. quid eſt? bem Pamphile, optumè mihi te offers.
P. quid eſt?

M. Orare

P Id eſt, omnia mihi ſalua redde.

a Confirmatur animus Pamphili, ne deſerat Glycerium, cum accerſitur.
b Mollis & blanda oratio eſt.

M. *Orare iussit, si se ames, hera, iam vt ad sese venias:*
Videre ait te cupere P. *vah perij: hoc malum integrascit.*
Siccine me, atque illam operâ tuâ nunc miseros sollicitari?
Nam idcirco accersor, nuptias quòd mihi apparari sensit.
C. *Quibus quidem quam facilè poterat quiesci, si hic quiêsset.*
D. *Age, si hic non insanit satis suâ sponte, instiga.* M. *atq; ædepol*
Eares est, propter quam nunc misera in mœrore est. P. *Mysis,*
Per omnes tibi adiuro deos: nunquam eam me deserturum,
Non, si capiundos mihi sciam esse inimicos omnes homines.
Hanc mihi expetiui, contigit: conueniunt mores: valeant
Qui inter nos dissidium volunt. hanc, nisi mors, mihi adimet
nemo.
C. *Resipisco.* P. *nõ Apollinis magis verum, atq; hoc responsum est.*
Si poterit fieri, vt ne pater per me stetisse vt credat,
Quò minus hæ fierent nuptiæ, volo: sed si id non poterit;
[c] *Id faciam, in procliui quod est, per me stetisse vt credat.*
Quis videor? C. *miser æque atque ego.* D. *consilium quæro.*
C. *fortis es.*
Scio, quid concre. D. *hoc ego tibi profectò effectum reddam.*
P. *Jam hoc opus est.* D. *quin iam habeo.* C. *quid est?* D. *huic*
non tibi, habeo. [d] *ne erres.*
C. *Sat habeo.* P. *quid facies? cedo.* D. *dies hic, mihi vt sati*
fit vereor.
[e] *Ad agendum: ne vacuum esse me nunc ad narrandũ credas*
Proinde hinc vos amolimini: nam mihi impedimento estis.
P. *Ego hanc visam.* D. *quid tu? quò hinc te agis?* C. *verum*
vis dicam? D. *immò etiam:*
Narrationis incipit mihi initium. C. *quid me fiet?*
D. *Eho tu impudens non satis habes, quod tibi dicculam add*
Quantũ huic promoueo nuptias? C. *Dane, attamẽ.* D. *quod ergo*
C. *Vt ducam.* D. *ridiculum.* C. *huc fac, ad me vt venias,*
quid poteris.
D. *Quid veniam? nihil habeo.* C. *attamen si quid.* D. [f] *age*
veniam. C. *siquid,*
Domi ero. D. *tu Misis, dum exeo, parum per me hic opperire.*
M. *Quapropter?* D. *ita facto opus est.* M. *Matura.* D. *ita*
inquam hîc adero.

[c] Plautus in Captiuis, & Cæsar procliue pro facile simpliciter dixit.
[d] Deterret Charinum.
[e] Callidus seruus dominis imperat.
[f] Age, vox concedentis est.

ACTVS IV. SCENA III.

Arg. Mysis heræ suæ de Pamphilo malè, vt videbatur, metuentis, fortunam deplorat.

Iambici senarij.

M. *Nihilne esse proprium cuiquam? Dî vostram fidem.*
Summum bonum esse heræ putabam hunc Pamphilũ,
[g] *Amicum, amatorem, virum in quouis loco*
Paratum: verùm ex eo nunc misera quem capit
Dolorem! facilè hîc plus mali est, quàm illic boni.
Sed Dauus exit, mi homo, quid istuc obsecro est?
Quò portas puerum?

[g] Amicus est animi, amator corporis.

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Consistit hæc scena in gestu potissimùm: Dauus enim puerum ad ostium Simonis defert, vt ita Chremes à nuptijs detereatur.

Eiusdem generis.

DAVVS, MYSIS.

D. *Mysis nunc* [a] *opus est tuâ*
Mihi ad hanc rem ex promptâ memoriâ, atq; astutiâ.
M. *Quidam incepturus?* D. *accipe à me hunc ocyùs,*
Atque ante nostram ianuam appone. M. *obsecro,*
Humíne? D. *ex arâ hinc sume verbenas tibi,*
Atque eas substerne. M. *quamobrem id tute non facis?*
D. *Quia, si fortè opus ad herum* * *iusiurandum mihi*
Non apposuisse, vt liquidò possim. M. *intelligo.*
Noua nunc [b] *religio vnde in te istæc incessit, cedo?*
D. *Moue ocyùs te, vt quid agam, porrò intelligas.*
Prô Iupiter! M. *quid?* D. *sponsæ pater interuenit;*
Repudio consilium, quod primum [c] *intenderam.*
M. *Nescio quid narres.* D. *ego quoque hinc ab dexterâ*
Venire me adsimulabo. Tu, vt subseruias
Orationi, vtcunque opus sit, verbis, vide.
M. *Ego, quid agas, nihil intelligo: sed, si quid est,*
Quòd meâ operâ opus sit vobis, aut tu plus vides.
Manebo, ne quid vostrum [d] *remorer commodum.*

[a] Audax consilium, quo res magis perturbata fuisset, nisi casu emersisset ex his malis Pamphilus.
* Donatus legit iurandum.
[b] Seruum nolle mentiri, noua religio est.
[c] Metaph. à venatoribus sumpta.
[d] Id est, impediam, retineam, à remorâ pisce nauem tenente.

ACT. IV. SCENA V.

Arg. In hac scenâ Chremes, puerum ex Glycerio natum audit, & illam ciuem esse Atticam, vt sic à nuptijs deterreatur.

Iambici senarij, quibus permixti videntur bini septenarij.

CHREMES, MYSIS, DAVVS.

C. REuertor,[a] postquàm quæ opus fuêre ad nuptias
Gnatæ, paraui, vt iubeam accersi. sed quid hoc?
Puer hercle est. Mulier, tun' apposuisti hunc? M. vbi
Illic est? C. non mihi respondes? M. hem, nusquam est. Væ miseræ mihi,
Reliquit me homo, atque abijt D. Dî vostram fidem,
Quid turbæ est apud forum! quid illic hominum litigant!
Tum annona cara est. Quid dicam aliud, nescio.
M. Cur tu obsecro hîc me solam? D. [b] hem quæ hæc est fabula?
Eho Myssis, puer hic vnde est? qui sue huc attulit?
M. Satin' sanus es, qui me id rogites? D. Quem igitur rogem,
Qui hîc neminem alium video? C. miror, vnde sit.
D. Dicta rán' quod rogo? M. [c] au D. concede ad dexteram.
M. Deliras, non tute ipse? D. verbum si mihi
Vnum præterquam quod te rogo, faxis, caue.
M. [d] Malè dicis. D. vnde est? aic clarè M. à vobis. D. ha, ha, he.
Mirum verò, impudenter [e] mulier sic fabulatur.
C. Ab Andriâ est ancilla hæc, quantum intelligo.
D. Adeon' videmur vobis esse idonei,
In quibus sic illudatis? C. veni in tempore.
D. Propera adeò puerum tollere hinc ab ianuâ.
Mane: caue quoquam ex hoc excessis loco.
M. Dij te eradicent, ita me miseram territas.
D. [f] Tibi ego dico, an non? M. Quid vis? D. at etiam rogas?
Cedo, cuium puerum hîc apposuisti, dic mihi?
M. Tu nescis? D. mitte id quod scio: dic, quod rogo.
M. Vestri. D. cuius vestri? M. Pamphili. D. hem, quid Pamphili?
M. Eho, an non est? C. rectè ego semper fugi has nuptias.
D. [g] O facinus animaduertendum! M. quid clamitas?
D. Quémne ego heri vidi ad vos adferri vesperi?
M. O hominem audacem! D. verum: vidi [h] Cantharam
Suffarcinatam. M. Dijs pol habeo gratias,
Cum in pariundo aliquot adfuerunt liberæ.
D. Næ illa illum haud nouit, cuius causá hæc incipit.
Chremes, si positum puerum ante ædes viderit,
Suam gnatam non dabit: tanto hercle magis dabit.
C. Non hercle [i] faciet. D. nunc adeò, vt tu sis sciens,

[a] Summa nuptiarum potestas in patre puellæ sita est.

[b] Admiratio cum exclamatione.

[c] Au, interiectio est consternatæ mulieris.

[d] Malè dicis, pro comminaris, ornatus sermo.

[e] Alijs, meretrix.

[f] Daui versutia iurgiũ repetit.

[g] Apostopesis.

[h] Nannius mauult cantharum, intelligens fictile vas, in quo puerum suppositiũ doceat adferri potuisse. Vide Miscel. lib. 1.

[i] Tertiam personam de se facit.

Ni puerum tollis, iam iam ego hunc mediam in viam
*Prouoluam, téque ibidem * peruoluam in luto.*
M. Tu pol homo non es sobrius. D. [h] FALLACIA
Alia aliam trudit. Iam susurrari audio,
Ciuem Atticam esse hanc. C. hem. D. coactus legibus
Eam uxorem ducet. M. an obsecro, annon ciuis est?
C. Ioculariũm in malum insciens penè incidi.
D. [i] Quis hîc loquitur? ô Chreme, per tempus aduenis:
Ausculta. C. audiui iam omnia. D. anne tu omnia?
C. Audiui inquam à principio. D. audistin' obsecro? hem
Scelera: hanc iam oportet in cruciatum hinc abripi.
Hic [k] ille est: non te credas Dauum ludere.
M. Me miseram: [l] nihil pol falsi dixi, mi senex.
C. Noui rem omnem; sed est Simo intus? D. intus est.
M. Ne me attingas sceleste, [m] si pol Glycerio non omnia hæc.
D. Eho inepta. Nescis quid sit actum. M. quid sciam?
D. Hic socer est. Alio pacto haud poterat fieri,
Vt sciret hæc, quæ volumus. M. hem prædiceres.
D. Paulum interesse censes, ex animo omnia,
Vt fert natura, facias, an de [n] industriâ?

* Proluã legendum putat, Nann. Mif. lib. 1.
[h] Mendacem memorem esse oportet, vt est in prouerbio.
[i] Daui callidi tas.
[k] *Ille* emphasin habet, sed per Ironiam dicitur.
[l] Suppalpitatio mulieris.
[m] Aposiopesis.
[n] Id est, prouidentiâ.

ACTVS IIII. SCENA VI.

Arg. Crito veniens ex Andro Athenas, de Glycerio percontatur, an parentes reperit suos, audiens nondum reperisse, dolet, quod videat hoc sibi obfuturum in adeunda hæreditate.

Iambici senarij.

CRITO, MYSIS, DAVVS.

C. IN [a] hac habitâsse plateâ dictum est Chrysidem,
*Quæ se inhonestè optauit * parare hîc diuitias*
otius, quàm in patriâ honestè pauper viuere.
ius morte eâ ad me lege rediêrunt bona.
ed quos perconter video, saluete. M. obsecro,
Quem video? estne hic Crito, sobrinus Chrysidis?
est. C. ô Mysis salue! M. saluos sis Crito.
[b] Itan' Chrysis? hem. M. nos quidem pol miseras perdidit.
Quid vos? quo pacto hîc? satisne rectè? M. nosne? sic
t quimus, aiunt; quando vt volumus, non licet.
Quid Glycerium? iam hîc suos parentes reperit?
Vtinam. C. an nondum etiã? haud auspicatò huc me appuli:

[a] Occasio catastrophes: nam senex casu interueniens discutit periculum.
* Ioan. Riuius ex probo legit, parere.
[q] Chrysis scilicet, perijt.

c Hæc singula emphasin habent.
* Riuius legit, retulit.
d Id est, calumniatorẽ.
e Scilicet morem, aut ingenium.

c *Nam pol, si id scissem, nunquam huc * tetulissem pedem:*
Semper enim eius dicta est hæc, atque habita est soror;
Quæ illius fuerunt, possidet; nunc me hospitem
Lites sequi, quàm hic mihi sit facile, atque vtile,
Aliorum exempla commonent. simul arbitror,
Iam esse aliquem amicum, & defensorem ei: nam ferè
Grandiuscula iam profecta est illinc. clamitent,
Me d sycophantam hæreditatem persequi,
Mendicum tam, ipsam despoliare non licet.
M. *O optume hospes pol Crito c antiquum obtines.*
D. *Duc me ad eam, quando huc veni, vt videam.* M. *maximè.*
D. *Sequar hos: nolo me in tempore hoc videat senex.*

ACTVS V. SCENA. I.

Arg. Simo cupit fieri nuptias: generum recusat Chremes, ob natum ex Glycerio puerum.

Trochaici, octonarij, catalectici.

CHREMES, SIMO.

a Ad finem epitaseos facit hæc noua turba.

C. *Satis a iam satis Simo, spectata erga te amicitia est mea:*
Satis perículi cœpi adire: orandi iam finem face.
Dum studeo obsequi tibi, penè illusi vitam filiæ.
S. *Immò enim quàm maximè abs te oro, atq; postulo Chreme,*
Vt beneficium, verbis initum dudum, nunc re comprobes.
C. *Vide quàm iniquus sis præ studio, dũ efficias id quod cupis.*
Neque modum benignitatis, neque quid me ores, cogitas.
Nam si cogites, remittas iam me onerare iniurys.
b Accusatio est, & enumeratio iniuriarum, scilicet ob amorem meretricis.
S. *Quibus?* C. *ah, b rogitas? perpulisti me, vt homini adole*
In alio occupato amore, abhorrenti ab re vxoriâ, (centu
Filiam darem in seditionem, atque incertas nuptias;
Eius labore, atque eius dolore gnato vt medicarer tuo.
Impetrâsti: incepi, dum res tetulit: nunc non fert; feras.
Illam hinc ciuem esse aiunt: puer est natus nos missos face.
S. *Per ego te Deos oro, vt ne illis animum inducas credere,*
c Defensio per coniecturam.
Quibus id maximè vtile est, illum esse quàm deterrimum:
Nuptiarum gratiâ hæc sunt ficta, atque incepta omnia.
Vbi ea causa, quamobrem hæc faciunt, erit adempta his, de
nent.
d Reprehensio Simonis cum Daui testimonio.
C. d *Erras: cũ Dauo egomet vidi iurgantẽ ancillam.* S *scio.* C.
Vero veltu; cùm ibi me adesse, neuter tum præsenserat.

S. Cre

. Credo, & id facturus Dauus dudum prædixit mihi:
t nescio quid tibi sum oblitus hodiè, ac volui dicere.

ACTVS V. SCENA. II.

rg. In hâc scenâ Simo cùm audit venisse, qui Glycerium dicat ciuem esse Atticam, irâ accensus, Dauum intrò raptum conijcit in vincula, & miro hîc artificio patris, ac domini offensi consuetudinem exprimit Terentius.

Trochaici octonarij catalectici, & ad finem Iambici senarij.

DAVVS, CHREMES, SIMO, DROMO.

D. *ANimo iam nũc* [a] *ocioso esse impero.* C. *hem Dauom tibi. Vnde egreditur?* D. *meo præsidio, atque hospitis.* S. *quid illud mali est?*

D. *Ego cõmodiorẽ hominẽ, aduentũ, tẽpus non vidi.* S. [b] *scelus, Quemnam hic laudat?* D. *omnis res est iam in vado.* S *cesso alloqui?*

D. *Herus est: quid agam.* S. *ô salue bone vir.* D. *hem Simo, ô noster Omnia apparata iam sunt intùs.* C. *curasti* [c] *probè.* (*Chreme,*

D. *Vbi voles, accerse.* S. *bene sanè, id enimuerò hîc nunc abest. Et iam tu hoc respondes, quid istic tibi negotij est?* D *mihin'?* S. *ita.*

D. *Mihíne?* S. *tibi ego.* D. *modò introij.* S. *quasi ego, quàm dudum rogem.*

D. *Cũ tuo gnato vnà,* S. *anne est intùs Pãphilus? crucior miser. Ehò, non tu dixti esse inter eos inimicitias, carnufex?*

D. *Sunt.* S. *cur igitur hîc est?* C. [d] *quid illũ censes? cũ illâ litigat.*

D. * *Immo verò indignũ, Chreme iã facinus faxo ex me audias. Nescio quis senex modò venit: ellum, confidens, catus: Cùm faciem videas, videtur esse quanti vis pretî: Tristis seueritas inest in voltu, atq; in verbis fides.*

S. *Quidnã apportas?* D. *nil equidẽ, nisi quod illũ audiui dicere.*

S. *Quid ait tandem?* D. *Glyceriũ se scire esse hanc ciuẽ Atticã.*

C. [e] *Hem Dromo, Dromo.* D. *quid est?* S. *Dromo.* D *audi.* S. *verbũ si addideris. Dromo.* (*quantum potes.*

D. *Audi obsecro.* DR. *quid vis?* S *sublimem hunc intrò rape,*

DR. *Quem?* S. *Dauom.* D. *quamobrẽ?* S. *quia lubet. rape inquam.*

D. *Quid feci?* S. *rape.*

D. *Si quidquam mentitum inuenies, occídito.* S. [f] *nihil audio. Ego iam te commotũ reddã.* D. *tametsi hoc verũ est?* S. *tu tamen*

[a] Ocium, securitas est: negocium verò, solicitudo.

[b] Hîc scelus ad sensum refert, vt supra, vbi illic scelus, qui me perdidit?

[c] Indignanter dicitur.

[d] Chremes Simonem irridet. Audet plusculum seruus, quia nihil restare periculi putat: sed non fert id impunè.

* Vide Nannij Miscell. lib. 1.

[e] Daui verbo commotus, seruum lorarium vocat: qui loris, id est corijs alios seruos verberat.

[f] Euripid. Phœnissis. οὐ ἐκλυον, οὐκ ἠκουσα.

g Decorum comicum ſeruat, non procedendo vltra vincula ad necem, quod tragicum erat.

Cura ad ſeruandũ & victum: atq; audin'? quadrupedem con-
Age nunc: iam ego pol hodie, ſi viuo, tibi (ſtringito.
Oſtendam, berum quid ſit pericli fallere, &
Illi patrem. CH. *ah, ne ſæui tantopere.* S. *Chreme,*
Pietatem gnati: nonne te miſeret mei?
Tantum laborem capere ob talem filium?
Age Pamphile: exi Pamphile; ecquid te pudet?

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Simo acriter obiurgat filium, confeſſus crimen filius, veniam petit, ac ſe totum paternæ ſubijcit voluntati, nimis commotum Simonem placare nititur Chremes.

Iambici ſenarij, & ad finem trochaici octonarij.

PAMPHILVS, SIMO, CHREMES.

a Apoſiopeſis, irato familiaris, quando pro dignitate peccati non inuenitur conuitium competens.

P. *Qvis me volt? perij; pater eſt.* S.[a] *quid ais, omnium?* C. *ah,*
Rem potius ipſam dic, ac mitte malè loqui.
S. *Quaſi quidquam in hunc iam grauius dici poſſet.*
Ain' tandem? ciuis Glycerium eſt? P. *ita prædicant.*
S. *Ita prædicant? ô ingentem confidentiam:*
Num cogitat, quid dicat? num facti piget?
b *Vide, num eius color pudoris ſignum vſquam indicat?*
Adeon' impotenti eſſe animo, vt præter ciuium
Morem, atque * *legem, & ſui voluntatem patris,*
Tamen hanc habere ſtudeat cum ſummo probro?
P. *Me miſerum.* S. *modóne id demum ſenſti, Pamphile?*
Olim iſtuc, olim, cum ita animum indũxti tuum,
Quod cuperes, aliquo pacto efficiendum tibi,
Eodem die iſtuc verè in te accidit.
Sed quid ago? cur me excrucio? cur me macero?
Cur meam ſenectam huius ſollicito amentiâ? an
Pro huius ego vt peccatis ſupplicium ſufferam?
Immò habeat, valeat, viuat cum illâ. P. *mi pater.*
S. *Quid mi pater? quaſi tu huius indigeas patris,*
Domus, vxor, c *liberi iuuenti, inuito patre:*
Adducti, qui illam ciuem hinc dicant: viceris.
P. *Pater, licetne pauca?* S. *Quid dices mihi?*
C. *Attamen, Simo, audi.* S. *Ego audiam? quid ego audiam,*
Chreme? C. *attamen dicat, ſine.* S. *age, dicat; ſine.*
P. * *Ego me amare hanc fateor: ſi id peccare eſt, fateor id quoq;*

b Vide quomodo aſſurgat.

* Pericleam, quâ nothi erant, ex duobus Athenienſibus non nati. Plutarchus. Vide Nannij Miſcel. lib. 1.

c Mirâ grauitate hîc ſenſus exaggeratur: nam pluraliter de vno tantum loquitur pater.

* Oratio pudoris plena.

Tibi

Tibi pater me dedo: quiduis oneris impone: impera:
Vis me vxorem [d] *ducere? hanc amittere vt potero, feram.*
Hoc modò te obsecro, vt ne credas à me allegatum hunc senem.
Sine me expurgem, atq; illum huc coràm adducam. S. [e] *adducas?* P. *sine pater.*
C. *Æquum postulat: da veniam* P *sine te hoc exorem.* S. *sino.*
Quiduis cupio, dum ne ab hoc me falli comperiar, Chreme.
C. *Pro peccato magno paulum supplicij satis est patri.*

[d] Emphibolia est.

[e] Difficultatem rei ostendit, resumpto verbo per indignationẽ.

ACT. V. SCENA IIII.

Arg. Hæc scena continet Andrij Critonis cum Simone & Chremete congressum, in quo error omnis fabulæ aperitur: nam Glycerium ostenditur hîc filia esse Chremetis.

Trochaici & iambici octonarij, hi acatalecti, illi catalectici, iambicus quaternarius vnus.

CRITO, CHREMES, SIMO, PAMPHILVS.

CR. [a] *Mitte orare. vna harum quæuis causa me, vt faciam, monent,*
Vel tu, vel quòd verum est, vel quòd ipsi cupio Glycerio.
CH. *Andrium ego Critonem video? & certè is est.* CR *saluos sis Chreme.*
CH *Quid tu Athenas insolens?* CR *euenit, sed hiccine est Si-* (mo?
CH. [b] *Hic est.* S. *méne quæris? eho tu Glycerij hinc ciuẽ esse ais?*
CR *Tu negas? s itáne huc paratus aduenis?* CR *quares? s. Rogas?*
Túne impunè hæc facias? úne hîc homines adolescentulos,
Imperitos rerum, eductos liberè, in fraudem illicis?
Solicitando & pollicitando eorũ animos lactas? CR. *sanun' es?*
S. *Ac mereticios amores nuptys conglutinas?*
P. *Perij: metuo, vt subsit hospes.* CH. *si Simo, hunc nôris satis,*
Non ita arbitrere. bonus hic est vir. S *hic vir sit bonus?*
Itáne [c] *attemperatè venit hodie in ipsis nuptys,*
Vt veniret antehac nunquam? est verò huic credendum, Chreme?
P. *Ni meruam patrẽ, habeo pro illa re, illum quod moneã probe.*
S. *Sycophanta.* CR. *hem.* CH *sic, Crito, est hic: mitte.* CR. *videat, quî siet.*
Si mihi pergit, quæ volt, dicere; ea, quæ non volt, audiet.
Ego istæc moueo, aut curo? non tu tuũ malũ æquo animo feres?
Nam ego quæ ais, vera, an falsa audieris, iam sciri potest.

[a] Crito hîc Pamphilum alloquitur, sic roganten, verum vt de Glycerio dicat Catastrophe.

[b] Critonem aggressus acriter accusat.

[c] Plerunque casus imitatur industriam, vt hîc.

d Narratio hæc, pars est argumenti.

d *Atticus quidam olim naui fractâ apud Andrum eiectus est,*
Et istæc vna parua virgo, tùm ille egens fortè applicat
Primùm ad Chrysidis patrem se. s fabulam inceptat. CH. *sine.*
CR. *Itane verò obturbat?* CH. *perge.* CR. *tũ is mihi cognatus fuit*
Qui eum recepit. ibi ego audiui f *ex illo se esse Atticum.*
Is ibi mortuus est. CH. *eius nomen.* CR. *nomen tam citò tibi?*
Phania. CH. *hem pery.* CR. *verum hercle opinor fuisse Phaniã.*
Hoc certò scio, g *Rhamusium se aiebat esse* CH. *ô Iupiter!*
CR. *Eadem hæc Chreme multi alij in Andro tum audiuêre.*
CH. *vtinam id siet,*
Quod spero: eho dic mihi, quid is eam tum, Crito,
Suámne aiebat esse? CR. *non.* CH. h *cuiã igitur?* CR. *fratris filiã.*
CH *Certè mea est.* CR. *quid ais? s. quid tu? quid ais?* P. i *arrige*
aures Pamphile.
s. *Quî credis?* CH. *Phania ille frater meus fuit. s. nõrã, & scio.*
CH. *Is hinc bellũ fugiens, méq; in Asiã persequens, proficiscitur.*
Tum illam hîc relinquere est veritus: post illa nũc primũ audio
Quid k *illo sit factum.* P. *vix sum apud me: ita animus cõmotus*
l *Spe, gaudio, mirando hoc tanto, tam repentino bono: (est metu.*
s. *Næ istam multimodis tuam inueniri gaudeo.* P. *credo pater.*
CH. *At mihi vnus* m *scrupulus etiam restat, qui malè habet.*
P. *dignus es* (*est?*
Cùm tuâ religione odio, nodum in scirpo quæris. CR. *quid istud*
CH. *Nomen non conuenit.* CR. *fuit hercle aliud huic paruæ.*
CH. *quod Crito?*
Numquid meminisli? CR. *id quæro.* P. n *egóne huius memoriam*
patiar meæ
Voluptati obstare, cum ego possim in hac re medicari mihi?
Non patiar. heus Chreme: quod quæris, Pasibula. CR. *ipsa est.*
CH *ea est.*
P. ° *ex ipsâ millies audiui. s omneis nos gaudere, hoc Chreme,*
Te credo credere. CH. *ita me dij ament, credo.* P. *quid restat*
pater? (*patrem!*
s. *Iamdudum res reduxit me ipsa in.* P *gratiam.* P *ô lepidum*
De vxore ita, vt possedi, nihil mutat Chremes. CH *causa optu-*
ma est: (*phile, est*
Nisi quid pater aliud ait. P. *nempe.* s *scilicet.* CH. *dos, Pam-*
Decem

e Confirmatio veritatis.
g Rhamus pagus est Atticæ maritimus, inde Rhamusius.
h Cuiam vetusto more dixit.
i Prouerbiũ, Metaphora à pecudibus aurem attrigentibus.
k Scilicet fratre meo Pha.
l Affectus amantis.
m Scrupulus non est minimus lapillus, sed minimũ pondus, pars vnciæ vigessima quarta. Vide Nannij Misc. lib. 1.
n Amoris Pamphili affectus exprimitur.
o Notatur frequentissima Pamphili cum Glycerio consuetudo.
p Simo cum Pamphilo iam redit in gratiam.

ecem talenta. P. accipio. CH. propero ad filiã, eho mecũ Crito.
ã illã me haud nõsse credo. S. cur non illã huc trãsferri iubes?
. Rectè admones. P. Dauo Pistum dedam iam negotî. S. nõ potest.
. Quî? S. quia habet aliud magis ex sese, & maius. P. quidnam? S. vinctus est. (secro.
. Pater, non rectè vinctus est. S. haud ita iussi. P. iube solui ob-
. Age fiat. P. at matura. S. eo intrò, P. ô fausti & felicẽ diem!

p Mirè Dauĩ mentionem facit, vt soluatur.

q Exclamatio amatoris.

ACTVS V. SCENA V.

Arg. Exultat Pamphilus de optato amoris successu.

Iambici & trochaici octonarij permixti.

CHARINVS, PAMPHILVS.

. PRouisò, quid agat Pamphilus; atque eccum. P aliquis forsan me putet
Non hoc putare verum: at mihi nunc sic esse hoc verum lubet.
go vitam Deorum propterea sempiternam esse arbitror,
Quòd voluptates eorum propriæ sunt. Nam mihi immortalitas
arta est, si nulla huic ægritudo gaudio interceſſerit: (dari?
ed quem ego potissimùm exoptem nunc mihi, cui hæc narrem,
. Quid illuc gaudî est? P. Dauom video. nemo est, quem mallem omnium:
am hunc scio mea solidè solum gauisurum esse gaudia.

ACTVS V. SCENA VI.

rg. Narrat Pamphilus Dauo & Charino, Glycerium inuentam esse ciuem Atticam, séque illam ducturum vxorem. Petit ab eodem Charinus, vti se & suos amores socero commendet.

Eiusdem mensuræ.

DAVVS, PAMPHILVS, CHARINVS.

. PAmphilus vbinam hîc est? P. Daue. D. quisnam homo est?
P. ego sum. D. ô Pamphile. (scio.
. Nescis quid mihi obtigerit. D. certè: sed quid mihi obtigerit,
. Et quidem ego. D. more hominum eucnit, ego vt [a] quod sum nactus mali,
Prius rescisceres tu, quàm ego, tibi quod euenit boni.
. Mea Glycerium suos parentes reperit. D. ô factum benè!
. Hem. P. pater amicus summus nobis. D. quis? P. Chremes.
D. narras probè.
. Nec mora vlla est, quin eam vxorẽ ducã. C. num ille somniat [b] Ea, quæ vigilans voluit? P. tum de puero, Daue? D. ah desine

[a] Bem quid.

[b] Prouerb. ex re natum.

Solus

Solus, quem diligunt dî. C. *saluus sum, si hæc vera sunt.*
Conloquar P. *quis homo est? Charine, in tempore ipso mî aduenit*
C [b] *Benè factum* P. *hem, audisti?* C. *omnia age, me in tuis secundis respice.*
Tuus est nunc Chremes: facturum, quæ voles, scio omnia.
P. [c] *Memin: atque adeò longum est, nos illũ expectare, dũ exeat*
Sequere hâc me, intùs apud Glycerium est nunc. tu Daue abi domum,
Propera, accerse, hinc qui auferant eam: quid stas? quid cessas?
Ne expectetis, dum exeant hac: intus despondebitur: (D. *eo*
Intus transigetur, si quid est, quod restet. plaudite.

b Gratulatio compendiosa.

c Lætus comœdiæ exitus.

EVNVCHI PERSONÆ, EARVMQVE INTERPRETATIO.

LACHES, senex, ἀπὸ τῆς λήξεως, ab hæreditate, lite, patrimonio.
PHAEDRIA, adolescens, ἀπὸ τοῦ φαιδροῦ, ab hilaritate.
CHAEREA, adolescens, ὁ χαίρων, lætus.
PARMENO, seruus, μένων παρὰ τῷ δεσπότῃ, ab assiduitate.
DORVS, Eunuchus, ἀπὸ τοῦ δώρου, à munere, dono.
DORIAS, ancilla.
THAIS, meretrix, διὰ τὸ θαητὸν ἤγουν θαυμαστὸν ἔχειν τὸ εἶδος, de formæ specie, quæ omnium ora in se conuerteret.
PYTHIAS, ancilla ἀπὸ τοῦ πύθεσθαι, à sciscitando:
THRASO, miles, ἀπὸ τῆς θρασύτητος, ab audacia.
SANGA, lixa, à quodam Phrygiæ fluuio.
GNATHO, parasitus, ἀπὸ τῶν γνάθων, à buccis.
CHREMES, adolescens, vide Andr.
SOPHRONA, nutrix, ἀπὸ τῆς σωφρονῆς, casta & proba.
ANTIPHO, adolescens, ἀπὸ τοῦ ἀντὶ καὶ φάους, lumen contra adferens.

Sequentium personarum tantum hîc mentio fit.

STRATO, militis seruus, ἀπὸ τοῦ στρατοῦ, exercitu.
SIMALIO, seruus, ἀπὸ τοῦ σιμοῦ.
DONAX, seruus, ἀπὸ τοῦ δόνακος, fistula, seu calamo piscatori.
SYRISCVS, seruus, diminutiuum à Syro.

SAN

SANNIO, seruus, ἀπὸ τῆς σανίδος, ab hastâ.
PAMPHILA, adolescentula, omnibus amica.

M. ANTONII MVRETI IN EVNVCHVM TERENTII ARGVMENTVM.

CIuis quidem Atheniensis filiam, cui Pamphilæ, & filium, cui Chremeti nomen erat, habuit: ex iis Pamphilam adhuc infantulam prædones rapuêre è Sunio, & mercatori cuidam Rhodio vendidêre: qui Rhodum aduectam meretrici, quam amabat, dono dedit: hæc acceptam puellam pari curâ ac studio, cum Thaide filiâ cœpit educare: nemo vt esset, qui non vtramque ex ipsa genitam esse arbitraretur. Thais, quæ grandiuscula erat, cùm ad eam ætatem peruenisset, vt viris placere posset; maternam, vt fit, viuendi rationem insecuta, cum hospite quodam Athenas venit, quis eam posteà moriens hærcdem reliquit. Interea miles Thraso nomine, ad eam adiecit animum: cúmque cum ea per aliquod tempus consuetus esset, in Cariam profectus est. Thaidis mater per eos dies vitam cum morte commutauerat, fratérque ipsius Pamphilam venalem proposuerat, sperans eam, quòd & formosa esset, & fidibus sciret, præclarè à se venditum iri; forte accidit, vt eo ipso tempore Thaidis amator miles, esset Rhodi: qui, harum omnium rerum insciius, Pamphilam emit, vt esset, quod amicæ, Athenas reuersus, dono daret. Thais, profecto milite, aliam conditionem quæsierat, adiunxerátq; sibi Phædriam, adolescentem Atheniensem, Lachetis filium, inaudiuerat interim etiam aliquid de Pamphila, iamq; cum fratre ipsius Chremete aliquoties collocuta, eò peruenerat, vt non dubijs indicijs intelligeret, sororem illius esse, quæ secum in maternis ædibus educata foret. Summopere cupiebat igitur occasionem sibi aliquam dari, qua Pamphilam suis restitueret, eodémque facto, & puellam summo afficeret beneficio, & propinquorum illius amicitiá fortunas constabiliret suas. Redit miles: sed, cùm cognoscit de amore Phædriæ, puellam se, nisi eo recusso, daturum negat. Thais, quid ageret, nescire: nam & Phædriam amabat ex animo, & Pamphilæ recipiendæ gratia quiduis sibi faciendum putabat. Tandem, cùm speraret, se posteà facilè consilium suum ei ipsi, cuius animum offenderet, probaturam: Phædriam, vt militi gratificaretur, excludit. postridiè accersito ei, atq; ægrè ferenti, tandẽ se purgat; multisq; precibus ab eo impetrat, vt per biduũ priores partes habere Thrasonem sineret: vbi primùm eripuisset puellam, nihil sibi cũ illo amplius forè: Phædria, vt huius biduí molestiam æquiore animo ferret, rus sibi abeundũ esse statuit: itaq; abiens, mandat Parmenoni, vt Eunuchũ & Aethiopissam ad Thaidẽ, cui eos emerat, duceret. Pamphilam, cum ex ædibus Thrasonis ad Thaidem deduceretur, conspicatus in via Phædriæ frater natu minor Chærea, ita eius amore flagrare cœpit, nihil vt pensi haberet, dũ ea potiretur: neq; prius

con-

conquiexit, quàm, eius rei causâ, ad Thaidẽ pro Eunucho deductus est: quid plura? Thaide ad cœnam cum milite profectâ, virgini à Chærea per vim vitium offertur. turbæ undiq; mirabiles, donec totâ re patefactâ, Thais à Lachete in fidem & clientelam recipitur, Chærea agnitam Pamphilam ducit vxorem, Thraso diu illusus, tandem in amoris meretricij partem, Gnathonis parasiti operâ, admittitur.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

SOROREM, falsò dictitatam Thaidis,
Id ipsum ignorans, miles aduexit Thraso,
Ipsique donat: erat hæc ciuis Attica.
Eidem Eunuchum, quem emerat, tradi iubet,
Thaidis amator Phædria, ac rus ipse abit,
Thrasoni oratus biduum concederet.
Ephebus frater Phædriæ puellulam
Cùm deperiret dono missam Thaidi,
Ornatu eunuchi induitur: suadet Parmeno:
Introijt: vitiat virginem, sed Atticus
Ciuis repertus, frater eius collocat
Vitiatam Ephebo: Phædriam exorat Thraso.

Ἄλλο.

MERETRIX *adolescentem, cuius mutuo amore tenebatur, excluſit; cíq; reuocato exclusionis causas reddidit: eius frater minor natu virginem, quam miles meritici dono miserat, amare cœpit; deductúsque in domum meretricis pro eunucho, vitiat. re itaq; cognitâ, cùm illusam se meretrix doleret, ab eodem adolescente placatur: interuentúque fratris eius ciuem cognitam Atheniensem ducit vxorem, miles quoq; in partem meretricij amoris receptus illuditur.*

EVNV-

EVNVCHVS TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. POSTHVMIO ALBINO, ET L. CORNELIO, MERVLA AED. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATILIVS PRAENESTINVS. TIBIIS DVABVS DEXTRIS. GRAECA MENANDRV ACTA II. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. M. VALERIO C. FANNIO COSS.

PROLOGVS.

Si quisquam est, qui placere se [a] studeat bonis
Quamplurimis, & minimè multos lædere,
[b] In his poëta hîc nomen profitetur suum.
Tum si quis est, qui dictum in se inclementius
Existimauit esse, sic existimet: sciat,
Responsum non dictum esse, * quia læsit prior,
Qui benè vertendo, & easdem * scribendo malè, ex
Græcis bonis Latinas fecit non bonas:
Idem Menandri Phasma nunc nuper dedit,
Atque in Thesauro scripsit, [c] causam dicere
Prius, vnde petitur, aurum quare sit suum;
Quàm [d] illic, qui petit, vnde is sit thesaurus sibi,
Aut vnde in patrium monumentum peruenerit.
Dehinc ne frustretur ipse se, aut sic cogitet;
Defunctus iam sum, nihil est quod dicat mihi:
Is ne erret, moneo, & desinat lacessere:
[e] Habeo alia multa, quæ nunc condonabitur;
Quæ proferentur post, si perget lædere,
Ita vt facere instituit. [f] nunc quam acturi sumus
Menandri Eunuchum, postquam ædiles emerunt,
Perfecit, sibi vt inspiciundi esset copia.
Magistratus cùm ibi adesset, occepta est agi.
Exclamat, furem, non poëtam, fabulam
Dedisse, & nihil dedisse verborum tamen:
Colacem esse Næui, & Plauti veterem fabulam,
Parasiti personam inde ablatam, & militis.
Si id est peccatum, peccatum imprudentia est

[a] Excusat, cur in aduersariũ inuehatur.
[b] Dictum in L. Lauinium
* Alias, quale sit prius.
* Nan. lib 1. de scribẽdo, i. exprimendo: & architypi lineamenta reponendo.
[c] Id est, reus prius excusat se quàm agit actor.
[d] Pro ille.
[e] A poëtæ modestia beneuolentiam captat.
[f] Narratio.

Poeta

Poetæ: non qui furtum facere ſtuduerit.
Id ita eſſe, vos iam [h] *iudicare poteritis.*
Colax Menandrì eſt, in ea eſt paraſitus [i] *Colax,*
Et miles glorioſus: eas ſe non negat
Perſonas tranſtuliſſe in Eunuchum ſuam
Ex Græcâ; ſed eas fabulas factas priùs
Latinas ſciſſe ſeſe, id verò pernegat.
Quòd ſi perſonis ijſdem vti alijs non licet:
Quî magis licet, currentes [k] *ſeruos ſcribere,*
Bonas matronas facere, meretices malas,
Paraſitum edacem, glorioſum militem,
Puerum ſupponi, falli per ſeruum ſenem,
Amare, odiſſe, ſuſpicari? Denique
NVLLVM *eſt iam dictum, quod non dictum ſit priùs.*
[l] *Quare æquum eſt vos cognoſcere, atque ignoſcere,*
Quæ veteres factitârunt, ſi faciunt noui.
Date operam, & cum ſilentio animaduertite,
Vt perneſcatis, quid ſibi Eunuchus velit.

[h] Purgatio.
[i] Latinè adulator dicitur.
[k] Comicorũ materia perſonæque.
[l] Epiphonema.

ACT. I. SCENA I.

Arg. Phædria excluſus conſultat, an redire debeat ad Thaidem: huic Parmeno ſuadet, vt animo æquo amoris moleſtias ferat.

Iambici ſenarij.

PHÆDRIA, PARMENO.

PH. *Quid* [a] *igitur faciam? non eam? ne nunc quidem,*
Cùm accerſor vltro? an potiùs ita me comparem,
Non perpeti meritricum contumelias?
Excluſit, reuocat: redeam? non, ſi me obſecret.
PA. *Siquidem hercle poſſis, nil priùs, neque fortius:*
Verùm ſi incipies, neque * *perficies gnauiter:*
Atque vbi pati non poteris, cùm nemo expetet,
Infectâ pace, vltrò ad eam venies, indicans
Te amare, & ferre non poſſe: actum eſt, illicet,
[b] *Periſti: eludet, vti te victum ſenſerit.*
PH. *Proin' tu, dum eſt tempus, etiam atque etiam cogita.*
PA. *Here, quæ res in ſe neque conſilium, neque modum*
Habet vllum, eam conſilio regere non potes.
In amore hæc omnia inſunt vitia: iniuriæ,
[c] *Suſpiciones, inimicitiæ, induciæ,*

[a] Opponit militi riualẽ quem fingit ægrè concedere dies aliquot, dum à milite Thais munus extorqueat.
* Alijs, pertondes.
[b] Dialogiſmus, quaſi ad alterum.
[c] Similis congeries eſt in Plauti Mercatore.

Bellum

ellum, pax rursum: incerta hæc si tu postules
atione certa facere, nihilo plus agas,
Quàm si des operam, vt cum ratione insanias.
t quod nunc tute tecum iratus cogitas:
Egóne illam? quæ illam? quæ me? quæ non? sine modo:
Mori me malim: sentiet qui vir siem:
ut verba mehercule vna falsa lacrumula,
Quam, oculus terendo miserè, vix vi expresserit,
estringuet: & te vltrò accusabis, & ei dabis
ltrò supplicium. PH [e] *ô indignum facinus! nunc ego &*
llam scelestam esse, & me miserum sentio,
t tædet: & [f] *amore ardeo: & prudens, sciens,*
inus, vidensque pereo: nec quid agam, scio.
A. *Quid agas? nisi* [g] *vt te redimas captum quàm queas*
Minimo: si nequeas paullulo, at quanti queas:
t ne te afflictes. PH *itáne suades?* PA. *si sapis:*
eque, præterquam quas ipse amor molestias
abet, addas; & illas, quas habet, rectè feras.
ed ipsa egreditur nostri fundi [h] *calamitas:*
am quod nos cadere oportet, hæc intercipit.

ACT. I. SCENA II.

rg. Thaidis blando sermone victus Phædria, pollicetur se biduum rus concessurum, vt Thrasoni interim locus sit apud illam.

Iambici senarij.

THAIS, PHÆDRIA, PARMENO.

. *Miseram* [a] *me, vereor ne illud grauiùs Phædria*
Tulerit; neue aliorsum, atque ego feci, acceperit,
Quòd heri intromissus non est. PH. *totus Parmeno*
remo horreóque, postquam adspexi hanc. PA. *bono animo es.*
Accede ad ignem hunc, iam calesces plus satis.
. *Quis hic loquitur? hem, tun' eras mi Phædria?*
Quid hic stabas? cur non rectà introibas? PA. *cæterùm*
De exclusione verbum nullum. T. *quid taces?*
H. *Sanè quia verò hæ mihi patent semper fores,*
ut quia sum apud te primus T. *missa istæc face.*
H. *Quid missa? ô Thais, Thais, vtinam esset mihi*
ars æqua amoris tecum; ac pariter fieret, vt
ut hoc tibi doleret itidem, vt mihi dolet;

d Aposiopesis celeberrima.
e Extenuatio ad auxesim spectans.
f Amoris vehementia.
g Perstat in metaphorâ bellicâ.
h Sic puellam alieni patrimonij depastricem Theocritus καλαμαίαν vocat. i. locustam intercipientem messoribus messem. Vide Nannij Mis. lib. 1.

a In hac scenâ proponitur occasio fabulæ, vt Terentio initio fabularum mos est: simul causa, cur miles sit placandus, recensetur.

Aut

Aut ego istuc abs te factum nihil penderem.
T. *Ne crucia te obsecro anime mi, mi Phædria.*
Non pol, quemquam plus amem, aut plus diligam.
Eò feci: sed ita erat res: faciundum fuit.
PA. *Credo, vt sit, misera præ amore exclusit hunc foràs.*
T. *Siccine ais Parmeno? age. sed huc quâ gratiâ*
Te accersi iussi, ausculta. PH *fiat.* T. *dic mihi*
Hoc primum, potin' est hic tacere? PA. *egóne? optumè.*
Verùm [b] *heus tu, lege hac tibi meam adstringo fidem:*
Quæ vera audiui, taceo, & contineo optumè.
Sin falsum, aut vanum, aut fictum est, continuò palam est:
Plenus rimarum sum, hac atque illac [c] *perfluo.*
Proin tu, taceri si vis, vera dicito.
T. [d] *Samia mihi mater fuit: ea habitabat Rhodi.*
PA. *Potest taceri hoc.* T. *ibi tum matri paruolam*
Puellam dono quidam mercator dedit,
Ex Atticâ hinc abreptam. PH. *ciuémne?* T. *arbitror:*
Certum non scimus: matris nomen & patris
Dicebat ipsa: patriam, & signa cætera
Neque sciebat, neque per ætatem etiam potuerat.
Mercator hoc addebat, è prædonibus
Vnde emerat, se audisse, abreptam è Sunio:
Mater vbi accepit, cœpit studiosè omnia
Docere, educere, ita vti si esset filia.
Sororem plerique esse credebant meam.
Ego cum illo, quocum vno rem habebam tum, hospite,
Abij huc; qui mihi reliquit hæc, quæ habeo, omnia.
PA. *Vtrúmque hoc falsum est.* [f] *effluet.* T. *quî istuc?* PA. *quia*
Neque tu vno eras contenta, neque solus dedit:
Nam hic quoq; bonam magnámq; partem ad te attulit.
T. *Ita est, sed sine me peruenire, quò volo.*
Interea miles, qui me amare occeperat,
In Coriam est profectus, te interea loci
Cognoui. [g] *tute scis, post illa quàm intumum*
Habeam te, & mea consilia vt tibi credam omnia.
PH. *Ne hoc quidem tacebit Parmeno.* PA. *oh, dubiúmne id e*
T. *Hoc agite amabo, mater mea illic mortua est.*

[b] Reponit Thaidi vicem, tanquàm falsum dictura sit.
[c] Metaphora à vase fuuili.
[d] Narratio.
[e] Basis figura est hîc, quando inter narrandum omnia pedetentim dicuntur.
[f] Meretricè notat.
[g] Astutè meretrix, vbi dixit quæ amatorem vrgebant, blãdimenta subijcit.

Nup

Nuper. eius frater aliquantum ad rem est auidior.
Is vbi hancce formâ videt [h] *honestâ virginem,*
Et fidibus scire. pretium sperans, illicò
Producit, vendit. fortè fortunâ adfuit
Hic meus amicus: emit eam dono mihi,
Imprudens harum rerum, ignarúsque omnium,
Is venit: postquàm sensit me tecum quoque
Rem habere, fingit causas, ne det sedulò:
Ait, si fidem habeat, se iri præpositum tibi
Apud me: ac non id metuat, ne, vbi eam acceperim,
Sese relinquam: velle se illam mihi dare:
Verùm id vereri, sed, ego quantum suspicor,
Ad virginem animum adiecit. PH. *etiam ne* [i] *amplius?*
T. *Nil: nam quæsiui: nunc ego eam, mi Phædria,*
[k] *Multæ sunt causæ, quamobrem cupio abducere.*
Primùm, quòd soror est dicta: præterea, vt suis
Restituam, ac reddam. sola sum: habeo hîc neminem,
Neque [l] *amicum, neque cognatum. quamobrem Phædria*
Cupio aliquos parare amicos beneficio meo.
Ia [m] *amabò adiuta me, quò id fiat facilius.*
Sine ille priores parteis hoc ce aliquot dies
Apud me habere. nihil respondes? PH. *pessuma,*
Ego quidquam cum istis factis tibi respondeam?
PA. *Hei nostei, laudo. tandem perdoluit: vir es.*
PH. *At ego* [n] *nesciebam, quorsum tu ires: paruula*
Hinc est abrepta: eduxit mater pro suâ:
Soror est dicta: cupio abducere, vt reddam suis.
Nempe omnia hæc nunc verba huc redeunt denique:
Excludor ego, ille recipitur: quâ gratiâ?
Visi illum [o] *plus amas, quàm me: & istam nunc times,*
Quæ aduecta est, ne illum talem præripiat tibi.
T. *Egon' id timeo?* PH. *quid te ergo sollicitat? cedo,*
Nunc solus ille dona dat? P. [p] *nuncubi meam*
Benignitatem sensisti in te claudier?
Nonne, vbi mihi dixti cupere te ex Æthiopiâ
Ancillulam, relictis rebus omnibus,
Quæsiui? eunuchum porrò dixti velle te,

[h] Commendatio puellæ.
[i] Elleipsis.
[k] Cur puellam abducere quærat.
[l] Amicus perpetuò, amator ad tempus.
[m] Vide quàm leniter precatur & blandè.
[n] Indignanter omnia repetit.
[o] Ironia stomachantis amatoris.
[p] Nuncubi, id est, numquid alicubi.

Quia ſolæ vtuntur his reginæ: repperi:
Heri minas viginti præambobus dedi:
Tamen contemptus abs te, hæc habui in memoriâ:
Ob hæc facta abs te ſpernor. T. *Quid iſtuc Phædria?*
Quanquàm illam cupio abducere, atque hau re arbitror
Id fieri poſſe maxumè: veruntamen,
Potiùs quàm te inimicum habeam, faciam, vt iuſſeris.
[q] Verbum pro dicto ponitur.
PH. *Vtinam illuc* [q] *verbum ex animo ac verè diceres,*
Potiùs quam te inimicum habeam, ſi iſtuc crederem
Sincerè dici, quidvis poſſem perpeti.
PA. *Labaſcit, victus vno verbo, quàm cito!*
[r] ἰμπαση habet ego.
T. [r] *Ego non ex animo miſera dico? quam ioco*
Rem vobiſti à me tandem, quin perfeceris?
Ego impetrare nequeo hoc abs te biduum:
Saltem vt concedas ſolùm. PH *ſiquidem biduum:*
Verùm ne fiant iſti viginti dies.
[s] Apoſiopeſis.
T. *Profectò non plus biduum:* [s] *aut.* PH *aut? nihil moror.*
[t] Omnia hæc vim amoris exprimunt.
T [t] *Non fiet. hoc modò ſine te exorem.* PH. *ſcilicet*
Faciundum eſt, quod vis. T. *merito amo te.* PH. *benè facis:*
Rus ibo: ibi hoc me macerabo [u] *biduum.*
[u] Tanquam biennium ſit.
Ita facere certum eſt; mos gerendus eſt Thaidi.
Tu huc Parmeno fac illi adducantur. PA. *maxumè.*
PH. *In hoc biduum Thais vale.* T *mi Phædria,*
Et tu. Numquid vis aliud? PH. *egóne quia velim?*
[x] Per contemptum iſto, quaſi, odioſo.
Cum milite [x] *iſto præſens abſens vt ſies:*
Dies noctéſque ames me: me deſideres:
Me ſomnies: me expectes: de me cogites:
Me ſpheres: me te obiectes: mecum tota ſis:
Meus fac ſis poſtremò animus, quando ego ſum tuus:
T. *Me miſeram, fórſitan hic mihi paruam habeat fidem:*
[y] Meretrix bona hic inducitur.
Atque ex [y] *aliarum ingeniis nunc me iudicet.*
Ego pol, quæ mihi ſum conſcia, hoc certò ſcio.
Neque me finxiſſe falſi quidquam, neque meo
Cordi eſſe quenquam chariorem hoc Phædria:
Et quicquid huius feci, causâ virginis
[z] Id eſt, credo.
Feci: nam me eius [z] *ſpero fratrem propemodum*
Iam reperiſſe, adoleſcentem adeò nobilem:

hodie venturum ad me constituit domum.
ncedam hinc intrò, atque expectabo dum venit.

ACTVS II. SCENA. I.

g. Phædria rus concedit, id quod Thaidi se facturum dixerat, illius ex amore immutationem miratur Parmeno: & militis donum ita laudat, vt heri sui eunucho præferat.

Trochaici permixti iambici, cùm octonarij tum senarij, vnius quaternarius.

PHÆDRIA, PARMENO.

Ita fac, vt iussi, deducantur [a] isti. PA. faciam. PH. at diligenter.

A. Fiet. PH. at maturè. PA. fiet. PH. satin' hoc mandatum est tibi?

A. Ah rogitare? quasi difficile fiet. Vtinam
m aliquid facile inuenire possis Phædria,
quàm peribit. PH. ego quoque vnà pereo, quod mî est [b] charius.
e istuc tam iniquo patiare animo. PA. minimè, quin
fectum dabo. Sed nunquid aliud imperas?
. Munus nostrum ornato verbis, * quòd poteris: &
m æmulam, quòd poteris, ab eâ * pellito. (manebo.
. Memini; tametsi nullus moneat. PH. ego rus ibo, atque ibi
. Censeo. PH. sed heus tu. PA. quid vis? PH. censen' posse
me obfirmare, &
peti, ne redeam interea? PA. téne? non hercle arbitror:
m aut iam reuertêre: aut mox noctu te adigent horsum in
mnia.
. Opus facia, vt defatiger vsque, ingratijs vt dormiam. (no.
Vigilabis lassus. hoc * plus facies. PH. ah, nihil dicis Parme-
iunda hercle hæc mollities animi: nimis me [c] indulgeo.
dē ego non illâ caream, si sit opus, vel totū triduū? PA. hui,
uersum triduum? vide quid agas. PH. stat sententia.
. Dij boni, quid hoc morbi est? adeón' homines immutarier
amore, vt non cognoscas eundem esse? [d] hoc nemo fuit
us ineptus, magis seuerus quisquam, nec magis continens.
qnis hic est, qui huc pergit? at at, hic quidem est parasitus
Gnatho
litis: [e] ducit secum vnà virginem * huic dona. Papæ,

[a] Isti scilicet Eunuchus & Æthiopissa: vt riualē apponit, ira & munus, sed decebat militis munus vincere.

[b] Figuratè, pro qui mihi sum charior.

* Pro quoad per crastin.

* Ab eius animo, & in perpetuum: sic enim sonant hæc futura. Vide Nannij Misc. lib. 1.

* Hoc proficies. παλιλλογία. Nannij. 1.

[c] Vetustè me pro mihi: Sic Heautō. Act. 5 Scen. 2. te indulgebant.

[d] Laus Phædriæ ab ætate.

[e] Oeconomia ad futurum amorem.

Facie honestâ mirum, ni ego me turpiter hodiè hîc dabo
Cum meo decrepito hoc eunucho: hæc superat ipsam Thaidem.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Quasi ambulantem Gnathonis personam inducit, sub cuius verbis corrupti hominum mores ostenduntur, maximè assentatorum qui patellam sequuntur, & ad pulas præstò sunt.

Trochaici & iambici octonarij catalectici, additis aliquot iambicis.

GNATHO, PARMENO.

G. *Dii immortales! [a] homini homo quid præstat? stulto intelligens*
Quid interest? hoc adeò ex hac re venit in mentem mihi:
Conueni hodiè aduenientem quendam mei loci hinc atq; ordinis
Hominem [b] haud impurũ, itidem patria qui abligurierat bona
Video sentum, squalidum, ægrum, pannis annisq; obsitum.
Quid istuc, inquam, ornati est? quoniam miser, quod habui perdidi.
Hem, quò redactus sum? omnes noti me, atq; amici deseruêre.
Hîc ego illum contempsi præ me: quid homo, inquam, ignauissime?
Itáne parâsti te, vt spes nulla reliquæ in te siet tibi?
Simul consilium cum re amîsti? viden' me ex eodem ortum loco?
Qui color, nitor, vestitus; quæ habitudo est corporis?
[d] Omnia habeo, neq; quidquam habeo: nil cùm est, nil desit mihi.
At ego infœlix neque [*] ridiculus esse, neque plagas pati
Possum. quid tu his rebus credas fieri? totâ erras viâ.
[e] Olim isti fuit generi quondam quæstus apud seclûm prius.
Hoc nouum est aucupium: ego adeò hanc primus inueni viam.
Est genus hominum qui esse primos se omnium rerum volunt.
Nec sunt: hos consector, hisce ego non paro me vt rideant,
Sed his vltrò arrideo, & [t] eorum ingenia admiror simul:
Quicquid dicunt, laudo: id rursum si negant, laudo id quoq;
Negat quis, nego: ait, aio: postremò imperaui egomet mihi
[g] Omnia assentari is quæstus nunc est multò uberrimus.
P. *Scitum hercle hominem: hic homines prorsum ex stultis sanos facit.*
G. *Dum hæc loquimur, interea loci ad macellũ vbi aduenit*

[a] Gnathonis descriptio.
[b] Id est, non auarum.
[c] Omnia hæc dicũtur.
[d] Omnia hoc ex media sumuntur consuetudine.
[e] Olim ἀπὸ τῶν περιοδευόντων à peregrinantibus.
[*] Parasiti derisores ridiculis dictis alienum cibũ aptabant: parasiti flagriones scapulis ad plagas vnde plagipatidæ, Plaut. vide Nãnij Misc. lib. 1.
[t] Gloriosos & iactabundos carpit.
[f] Adulatorũ officium.
[g] Sententia verissima, hac præsertim tempestate.

currunt læti mî obuiam cupedinarij omnes,
arij, lanij, coqui, fartores, piscatores,
ibus & re saluâ & perditâ profueram, & prosum sæpe:
utant; ad cœnam vocāt: [h] aduentum gratulantur.
ubi miser famelicus videt me esse [i] in tantum honorem,
tam facilè victum quærere, ibi homo cœpit me obsecrare,
sibi liceret discere id de me: sectari iussi:
potis est, tanquam philosophorum habent disciplinæ ex ipsis
abula, parasiti itidem vt Gnathonici vocentur. (cesso
Viden', ossum, & cibu' quid faciat alienus? GN. sed ego
Thaidem hanc deducere, & rogitare ad cœnam vt veniat?
Parmenonem ante ostium Thaidis tristem video.
alis seruum: salua est res, nimirum hîc homines frigent.
bulonem hunc certum est ludere. PA. hicce hoc munere arbi-
rantur
m Thaidem esse. GN. plurimâ salute Parmenonem
mmum * suum [k] impertit Gnatho. quid agitur? PA. statur.
GN. Video:
m quidnam hîc, quod nolis, vides? PA. te. GN. credo at num-
quid aliud?
Quî dum? GN. quia tristis es. PA. nihil equidem. GN. ne sis;
ed quid videtur
oc tibi mancipium? PA. nō malum hercle. GN. vro hominem.
PA. vt falsus animi est? (nunc dices.
Quā [m] hoc munus gratum Thaidi arbitrare esse? PA. hoc
ctos hinc nos. OMNIVM rerum heus vicissitudo est.
Sex ego te totos Parmeno hos menses quietum reddam;
sursum, deorsum cursites, néue vsque ad lucem vigiles.
uid beo te? PA. men'? papæ. GN. [n] sic soleo amicos. PA. laudo.
. Detineo te fortasse: profecturus aliò fueras.
Qusquam. G. tum tu igitur paullum da mihi operæ, [o] fac,
admittar
illā. P. age modò, nunc tibi patent fores hæ, quia istā ducis.
Num quem euocari hinc vis foràs? P. [p] sine biduum hoc
retereat.
mihi nunc vno digitulo fores aperis fortunatus,
tu istas faxo calcibus sæpè insultabis frustrâ.

h ἀντίπτωσις pro aduētui.
i Vetus est, pro in tanto honore: in potestatem dixit Cicero pro in potestate.
* Id est, porcorum, lege Scoppæ appendicem. Col. cap. 6.
k Parasitica elegantia.
l Laudatio inimica.
m Gnatho insultat Parmenoni.
n ἐλλειψις scilicet beare.
o Ironicè.
p Submissius pronunciandum. A contrariis, & est hyperbole expressissima.

G. *Etiam nunc hîc stas Parmeno? eho numnam tu hîc relictu custos,*
Ne quis fortè internuncius q *clam à milite ad istam cursitet?*
PA. *Facetè dictum. Mira verò, militi quæ placeant.*
r *Sed video herilem filium minorem huc aduenire.*
Miror, quî ex Piræa abîerit: nam ibi custos publicè est nunc.
Non temerè est: & properans venit: nescio quid circumspectat

q εἰρωνικῶς.

r παρασκευη ad aliam Scenam.

ACT. II. SCENA III.

Arg. Chærea laudat fortè conspectam virginem: queritur subductam: Parmeno ostendit, quî fieri possit, vt illâ potiatur.

Iambici, octonarij & senarij, item trochaici octonarij, & vnus iambicus quaternarius.

CHÆREA, PARMENO.

C. *Occidi* a.
Neque virgo est vsquam, b *neque ego, qui illam è conspectu amisi meo.*
Vbi quæram? vbi inuestigem? quem percuncter? quam insistam (viam
Incertus sum. Vna hæc spes est; vbi, vbi est, diu celari nõ potest
c *O faciem pulchram! deleo omnes dehinc ex animo mulieres*
Tædet quotidianarum harum formarum. P. *ecce autẽ alterum*
De amore, nescio quid loquitur. C. *ô infortunãtum senem!*
P. *Hic verò est, qui si amare occeperit, ludum, iocumque*
Dices fuisse illum alterum, d *præut huius rabies quæ dabit.*
C. *Vt Dî illũ, Deęq; senium perdãt, qui me hodie remoratus est*
Meq; adeò, qui restiterim tũ autem qui illũ nõ * *flocci fecerim*
Sed eccum Parmenonem, salue. P. *quid tu es tristis, quidue alacris?*
Vnde is? C. *ego hercle nescio,* e *neq; vnde eam, neq; quorsum (eam*
Ita prorsus oblitus sum.
P. *Quî quæso?* C. *amo.* P. *ehem.* C. *nunc te Parmeno ostendet qui vir sies.*
Scis te mihi sæpe pollicitum esse: Chærea, aliquid inueni
Modò, quod ames: in eâ re vtilitatem ego faciam vt noscas meam:
Cùm in cellulam ad te patris penum omnem congerebam clanculùm.
P. *Age inepte.* C. *hoc hercle factum est. fac sis, nunc promissa appareant.*

a Occasio tãquam nouæ fabulę, & noui motus in hac comœdia: est autem oratio plena affectibus

b Satis amatorie, qui se quoq; perdidit dum illã non inuenit.

c Virginis laus à formâ.

d Plautus in Amphit. parum etiam prout futurũ est, prædicas: estq; Plautus sæpe hac figurâ vsus.

* Vide Donat. & Ioan. Riuium.

e Perturbatio ex amore.

Si

Siue adeò digna res est, vbi tu neruos intendas tuos:
[f] Haud similis virgo est virginū nostrarū: quas matres student
Demissis humeris esse, vincto pectore, vt gracilæ sient.
Si qua est habilior paullo, pugilem esse aiunt: deducunt cibum:
Tametsi bonâ est naturâ, reddunt curaturâ iunceas:
Itaq; ergo amātur. P. quid tu istæc? C. nouâ figurâ oris. P. papæ.
C. [g] Color verus, corpus solidum, & succi plenum. P. anni?
C. sedecim.
P. Flos ipse. C. hanc tu mihi vel vi, vel clam, vel precariò
Fac tradas: meâ nihil refert, [h] dum potiar modò
P. Quid, virgo cuia est? C. nescio hercle. P. vnde est? C. tantundem. P. vbi habitat?
C. Ne id quidē. P. vbi vidisti? C. in viâ. P. quâ ratione amisisti?
C. Id equidem aduenicns mecum stomachabar: modò:
[i] Neque quenquam hominem esse ego arbitror, cui magis bonæ
Fœlicitates omnes aduersæ sient.
P. Quid hoc est sceleris? C. perij. P. quid factum est? C. rogas?
Patris cognatum atque æqualem Archidemidem
Nostin'? P. [k] quid ni? C. is, dum sequor hanc, fit mihi obuiàm.
P. Incommodè hercle. C. immò enimuerò infeliciter.
Nam incommoda alia sunt dicenda Parmeno.
Illum, liquet mihi deierare, his mensibus
Sex vel septem prorsum non vidisse proximis,
Nisi nunc, cum minimè vellem, minimèque opus fuit.
Eho, nonne hoc monst. i simile est? quid ais? P maxumè.
C. Continuò accurrit ad me quàm longè quidem,
[l] Incuruus, tremulus, labijs demissis, gemens:
Heus, heus, tibi dico Chærea, inquit. Restiti.
Scin' quid ego te volebam? dic [m] cras est mihi
Iudicium, quid tum? vt diligenter nuncies
Patri, aduocatus manè mihi esse vt meminerit.
Dum hæc dicit, abijt hora; rogo numquid velit.
Rectè, inquit: abeo. Cùm huc respicio ad virginem,
Illa sese interea commodùm huc aduerterat
In nostram hanc plateam P. mirum, ni hanc dicit, modò
Huic quæ data est dono. C. huc cùm aduenio, nulla erat.
P. Comites secuti scilicet sunt virginem?

[f] Reprehendit industriæ cultum. laudat pulchritudinem naturæ.
[g] Descriptio formosæ puellæ.
[h] Affectus amatorius.
[i] Cuique suæ iniurię maxmę videntur.
[k] Corruptio est.
[l] ἐκ τοῦ πονηροῦ odiosi senis.
[m] Hyperbole ex fastidio orta.

n Hic inceptiua particula est, non relatiua.

C. nVerum, paratus cum ancillâ. P. ipsa est, scilicet. Desine: o conclamatum est. C. alias res agis. P. Istuc ago quidem. C. nostin', quæ sit? dic mihi: aut Vidistin'? P. vidi, noui: scio, quò abducta sit.

o παρ' μικρὸν, sicut & id quod sequitur, Alias res agis.

C. O Parmeno mi, P nostin'? P. noui. C & scis, vbi siet? P. Huc deducta est ad Thaidem: ei dono data est.

p Repetitio amatoria.

C. Quis is est tam potens cum q tanto munere hoc? P. miles Phædriæ riualis. C. duras fratris partes prædicas. (Thraso, P. Immò enim, si scias quod donũ huic dono contrà comparet, Tum magis id dicas C. quodnam quæso hercle? P. eunuchum.

q Munus affectatè laudat.

C. illumne obsecro

r Inhonestũ hominẽ, quem mercatus est heri, senem, mulierem?

r Gemina vituperatio ab ætate & sexu; & mulierem posuit ἐπιτατικῶς sicut Hom. χρυσείη τροχὸς ἀπήνης.

P. Istuc ipsum homo quatitur certè cum domo fòràs. Sed istam Thaidem non sciui nobis vicinam. P. haud diu est. C. Verũ, nunquàmne etiam me illam vidisse? chodum dic mihi, Estne, vt fertur, forma. P. sanè C. at nihil ad nostram hanc. P. alia res est.

s Parmeno diligentiam pollicetur.

C. Obsecro te hercle Parmeno fac, vt potiar. P. s faciã sedulò, ac Dabo operam, adiutabo. nunquid me aliud vis? C. quò nunc is? P domum.

Vt mancipia hæc, ita vt iussit frater, deducam ad Thaidem.

t Occasio consilij & noui motus.

C. t O fortunatum istum eunuchum, qui quidem in hanc detur domum!

P. Quid ita? C. rogitas? summâ formâ semper conseruam domi u Videbit, colloquetur, aderit vnà in vnis ædibus, Cibum nonnunquã capiet cum eâ, interdum propter dormiet.

u Quinque timoris gradus.

P. Quid, si nunc tute fortunatus fias? C. quâ re Parmeno? RespondeP. capias tu illius vestem. C. vestem? quid tũ postea? P. Pro illo te deducã C. audio. P. te esse illum dicã. C intelligo. P. Tu illis fruare commodis, quibus tu illum dicebas modò: Cibum vnà capias, adsis, tangas, ludas, propter dormias.

x Quisquam fœminino generi ponitur.

Quandoquidem illarum neque x quisquam te nouit, nec, scit qui sies. Prætereà forma, & ætas: ipsa est, facilè vt te pro eunucho probes.

C. Dixisti pulchrè: nunquam vidi melius consilium dari: Age, eamus intrò. nunc iam orna me, abduc, duc, quantũ potes.

P. Quid

P. *Quid agis? Y iocabar equidem.* C. *garris.* P. *perij, quid ego egi miser?*
Quò trudis? perculeris iam tu me? tibi equidem dico, maxe.
C. *Eamus.* P. *pergin'?* C. *certum est.* P. *vide, ne nimium calidũ hoc sit modò.*
C. *Non est profectò sine.* P. *at enim istæc in me cudetur faba. ab Flagitium facimus.* C. *an id flagitium est, si in domũ meretriciã Deducar, & illis* z *crucibus, quæ nos, nostrámq; adolescentiam Habent despicatã, & quæ nos semper omnibus cruciant modis, Nunc referã gratiam, atq; eas itidẽ fallam, vt ab illis fallimur? * An potius hæc pati? quum est fieri, vt à me ludatur dolis. Quod qui resciverint, culpent illud meritò factũ omnes putent.*
P. *Quid istuc? si certũ est facere faciã: vérùm ne post conferas Culpã in me.* C. *non faciã.* P. *iubésne?* C. *iubeo, cogo, atq; impero.*
P. *Nunquã defugiã auctoritatem: sequere.* C. *Dy vortant benè.*

y Vafer seruus non vult videri sceleris auctor.
Cal. βιαιοὺν Græcè pro periculoso dicunt: sic & Cic. 1. Offic.
z Id est, tormentis.
* Argumentum à consequentibus.

ACTVS III. SCENA I.

Arg. Assentatur Gnatho, assentãti credit Thraso, seq; & facta sua immodicè iactat: consulit itẽ Gnatho, ne miles purget se Thaidi de amore Pãphilæ, imò potius augeat suspicionẽ, ita par pari relaturus.

Iambici senarij.

THRASO, GNATHO, PARMENO.

T. *Magnas vero agere gratias Thais mihi?*
G. *Ingenteis.* T. *ain' tu? læta est?* G. *non tam ipsa qui- (dem*
Dono, quàm abs te datum esse id verò seriò
Triumphat. P. *huc prouiso, vt vbi tempus siet,*
Deducam. sed eccum militem. T. *est* b *istuc datum*
Profectò mihi, vt sim grata, quæ facio, omnia.
G. *Aduorti hercle animum.* T. *vel rex semper maxumas*
Mihi agebat, quicquid feceram; alijs non item.
G. c *Labore alieno magno partam gloriam*
Verbis sæpe in se * *transmouet, qui habet salem,*
Qui in te est. T. *habes.* G. *rex te ergo in oculis.* T. d *scilicet.*
G. *Gestare.* T. *verò, credere omnem exercitum,*
Consilia G. *mirum.* T. *tum sicubi eum satietas*
Hominum, aut negotij si quando odium ceperat,
Requiescere vbi volebat, quasi: nostin'? G. *scio.*
Quasi vbi illam expueret miseriam ex animo. T. *tenes.*
Tum me conuiuam solum abducebat sibi. G. e *hui,*

a Antea depinxit parasitũ, nunc insulsum & ineptum Thrasonem describit.
b Miles gloriosus à fato & deorum dono se laudat.
c Assentatio, mordax tamen.
* Bembus transferet.
d Scilicet, mira laudis affectatio.
e Amara & regis & Thrasonis irrisio.

Regem

Regem elegantem narras. T. *immò ſic homo*
Eſt perpaucorum hominum. G. *immò nullorum arbitror,*
Si tecum viuit. T. *inuidêre omnes mihi,*
Mordêre clanculùm: ego non flocci pendere:
Illi inuidêre miſerè. Verùm vnus tamen
Impensè, elephantis quem Indicis præfecerat.
Is vbi moleſtus magis eſt, quæſo inquam, Strato,
Eóne es ferox, quia habes imperium in belluas?
G. *Pulchrè mehercle dictum, & ſapienter: papæ,*
Iugulâras hominem. Quid ille? T. *mutus illicò.*
G. *Quidni eſſet?* P *Dy voſtram fidem hominem perditum,*
Miſerúmque, & illum ſacrilegum! T. *quid illud Gnatho,*
Quo pacto hodium tetigerim in conuiuio,
Numquid tibi dixi? G. *nunquam: ſed narra obſecro.*
f Hyperbole ex faſtidio narrantis. f *Plus millies iam audiui* T. *vnà in conuiuio*
Erat hic, quem dico, Rhodius adoleſcentulus.
g Ludere. *Fortè habui ſortium: cœpit ad id g alludere,*
Et me irridere quid ais, inquam, homo impudens?
Lepus tute es, & pulpamentum quæris G *hi, ha, hæ.*
T. *Quid eſt?* G *facetè, lepidè, lautè, nihil ſupra.*
Tuum obſecrone hoc dictum erat? vetus credidi.
h Ridicula militis verba. T. *Audieras?* G. *ſæpè, & fertur inprimis* T h *meum eſt.*
G *Dolet dictum imprudenti adoleſcenti, & libero.*
P. *At te Dy perdant* G *quid ille quæſo?* T. *perditus.*
Riſu omnes, qui aderant. Emoriri denique
Metuebant omnes iam me. G. *non iniuriâ.*
T. *Sed heus tu, purgon' ego me de iſtac Thaidi,*
Quòd eam me amare ſuſpicatur? G. *nihil minùs.*
Immò magis auge ſuſpicionem. T. *cur?* G. *rogas?*
i παρεκβασις in primâ fabulæ parte. *Scin'?* i *ſi quando illa mentionem Phædriæ*
Facit, aut ſi laudat, te vt malè vrat? T. *ſentio.*
G. *Id vt ne fiat, hæc res ſola eſt remedio*
Vbi nominabit Phædriam: tu Pamphilam
Continuò: ſi quando illa dicet, Phædriam
Comeſſatum intromittamus: tu, Pamphilam
Cantatum prouocemus. ſi laudabit hæc
Illius formam: tu huius contrà. Denique

Tu par pari referto, quod eam mordeat.
T. *Siquidem me amaret, tum istuc prodesset Gnatho.*
G. *Quando illud, quod tu das, expectat, atque amat,*
Iamdudum amat te; iamdudum illi facilè fit,
Quod doleat: metuet semper, quem ipsa nunc capit
Fructum, ne quando iratus tu [i] *aliò conferas.*
T. *Bene dixti: at mihi istuc non in mentem venerat.*
G. *Ridiculum, non enim cogitâras: cæterùm,*
Idem hoc tute meliùs [k] *quantò inuenisses Thraso?*

[i] Locum pro personâ posuit.
[k] Cum pondere pronunciandũ.

ACT. III. SCENA II.

Arg. Parmeno eunuchum & Æthiopissam, Phædriæ munera, tradit Thaidi, & vti iussus erat, verbis ornat: eidem Thraso & parasitus insultant.

Eiusdem generis.

THAIS, THRASO, PARMENO, GNATHO, PYTHIAS, Ancilla.

THA. *Audire vocem* [a] *visa sum modò militis:*
Atque eccum, salue mi Thraso. THR. *ô Thais mea,*
Meum * *suauium, quid agitur? ecquid nos amas*
De fidicinâ istac? PAR. [b] *quàm venustè! quod dedit*
Principium aduenienti! THA. *Plurimùm meritò tuo.*
GN. *Eamus ergo ad cœnam: quid stas?* PAR. *bem alterum.*
Ex homine hunc natum dicas. THR. *vbi vis, non moror.*
PAR. *Adibo, atque adsimulabo, quasi nunc exeam.*
Iturane Thais quopiam es? THA. *ebem Parmeno,*
Bene feci: hodie itura. PAR. *quò?* TH. *ecquid* [c] *hunc vides?*
PA *Video, & me tædet. Vbi vis, dona absunt tibi*
A Phædria. THR. *quid stamus? cur non imus hinc?*
PA. *Quæso hercle vt liceat, pace quod fiat tuâ,*
Dare huic quæ volumus, conuenire & colloqui.
THR. *Perpulchra credo dona, haud nostris similia.*
PA. *Res indicabit. Heus iubete istos foràs*
Exire quos iussi, ocyùs procede tu hoc.
[d] *Ex Æthiopiâ est vsque hæc.* THR. *hîc sunt tres minæ.*
GN *Vix.* PA *Vbi tu es Dore? accedo huc. bem eunuchum tibi*
Quàm liberali facie, quàm ætate integrâ!
TH. *Ita me di ament, honestus est.* PA. *quid tu ais Gnatho?*
Numquid habes, quod contemnas? quid tu autem Thraso?
Tacent:

[a] De omni sensu dici potest.
* εὐλημα. græcè, quod simul & osculum & amores significat. Nan. Misc. lib. 1.
[b] Ironia.
[c] Mirè pronomen inuenit, ne quenquam lædat.
[d] Commendatio à longinquitate loci.

Tacent: satis laudant. fac periculum in literis,
Fac in palæstrâ, in musicis, quæ liberum
Scire æquum est adolescentem, solertem dabo.
THR. *Ego illum eunuchum, si sit opus, vel sobrium.*
PA. *Atque hæc qui misit, non sibi soli postulat*
Te viuere, & suâ causâ excludi cæteros:
Neque pugnas narrat, neque cicatrices suas
Ostentat: neque tibi obstat: quod quidam facit.
Verùm, vbi molestum non erit, vbi tu voles,
Vbi tempus tibi erit, sat habet, si tum recipitur.
THR. *Apparet seruom hunc esse domini pauperis,*
Miserique. GN. *nam hercle nemo posset,* *sat scio,*
Qui haberet, qui pararet alium, hunc perpeti.
P. *Tace tu: quem esse ego puto infra omnes infimos*
Homines? nam, qui huic animum assentari induxeris,
E flammâ te petere cibum posse arbitror.
THR. *lámne imus:* TH. *hos prius introducam, & quæ volo,*
Simul imperabo? posteà continuò exeo.
THR. *Ego hinc abeo: tu istam operire.* P *haud conuenit*
Vnà cum amicâ ire imperatorem in viâ.
THR. *Quid tibi ego multa dicam? domini similis es.*
GN. *Ha, ha, hæ.* T. *quid rides?* GN. *istuc, quod dixi modò:*
Et illud de Rhodio dictum in mentem venit.
Sed Thais exit. THR. *abi, præcurre, vt sint domi*
Parata omnia GN. *fiat.* TH. *diligenter Pythias*
Fac cures, si Chremes huc fortè aduenerit,
Vt ores, primùm vt maneat; si id non commodum est,
Vt redeat: si id non poterit, ad me adducito.
PY. *Ita faciam.* TH. *quid? quid aliud volui dicere?*
* *Hem, curate istam diligenter virginem,*
Domi adsitis, facite. T. *Eamus.* TH [k] *vos me sequimini.*

c Olim his artibus liberi erudiebãtur.
f Honesta elleipsis ob Thaidis præsentiam.
g Assentator approbat militis dictum.
h Vetus adagium in adulatores.
i Elleipsis ethica, quâ plus vultu quàm verbis signatur.
* Bembus, Ehem.
k Ad pedissequas refertur.

ACT. III. SCENA III.

Arg. Chremes probus adolescens amari se à Thaide suspicatur, quê amorem effugere studet.

Iambici senarij.

CHREMES, PYTHIAS.

C. [a] *PRofectò quanto magis magisque cogito,*
Nimirum dabit hæc Thais mihi magnum malum:

a Oratio cogitabundi, & futura multò ante secum volutantis.

Ita

Ita me video ab eâ astutè labefactarier:
Jam tum, cùm primùm iussit me ad se accersier,
(Roget quis, quid tibi cum illâ? ne nôram quidem)
Vbi veni, causam, [b] *vt ibi manerem, repperit:*
Ait rem diuinam fecisse, & rem seriam
Velle agere mecum, iam tum erat suspicio,
Dolo malo hæc fieri omnia: ipsa accumbere
Mecum, mihi sese dare, sermonem quærere.
Vbi friget, huc euasit, quàm pridem pater
Mihi & mater mortui essent: dico, iam diu.
Rus Sunij ecquod habeam, & quàm longè à mari.
Credo ei placere hoc: sperat se à [c] *me auellere.*
Postremò, ecqua inde parua perisset soror,
Ecquis cum eâ vnâ; quid habuisset, cum perit;
Ecquis eam posset noscere: hæc cur quæritet?
Nisi illa forte, quæ olim perijt paruola
Soror, hanc se [d] *incendit esse, vt est audacia.*
Verùm ea si viuit, annos nata est sedecim,
Non maior: Thais, ego quàm sum, maiuscula est.
Misit porrò orare, vt venirem seriò.
Aut dicat quid volt, aut molesta ne siet,
Non hercle veniam tertiò heus, heus. PY. * *hîc quis est?*
CH. [e] *Ego sum Chremes.* PY. *ô capitulum lepidissimum!*
CH. *Dico ego mî insidias fieri?* PY. *Thais maximo*
Te orabat opere, vt cras redires. CH. *rus eo.*
PY. *Fac amabò.* CH. *nõ poßũ, inquã.* PY. *at apud nos hîc mane,*
Dum redeat ipsa. CH. *nihil minùs* PY. *cur mi Chremes?*
CH [f] *Malam rem. abis hinc?* PY. *si istuc ita certum est tibi,*
Amabò, vt illuc transeas, vbi illa est. CH. *eo.*
PY *Abi Dorias. citò hunc deduce ad militem.*

[b] Manerem honestiùs, quàm dormirem.

[c] Tanquam à pertinaciter possidente.

[d] δικανικὸν ῥῆμα.

* Bembus hic, est?

[e] Simplex rustici responsio.

[f] Indignatur de attrectatione Pythię.

ACTVS III. SCENA IV.

Arg. Inducit personam, cui narraturus est Chærea, quæ intus patrârit hoc ideò fit, vt populus percipiat auribus, quod honestis oculis subijci nequit.

Iambici octonarij catalectici.

ANTIPHO.

A. *HEri aliquot adolescentuli coîmus in Piræo,*
In hunc diem vt de symbolis [a] *essemus. Chæream ei rei*
Præfecimus:

[a] Essemus à verbo sum. Plaut. minore nusquam benè fui dispendio. Et sæpè aliàs.

Præfecimus: dati annuli: locus, tempus constitutum est:
Præterijt tempus: quo in loco dictum est, parati nihil est.
Homo ipse nusquam est: neq; scio quid dicam, aut quid conjectẽ.
Nunc mihi hoc negoti cæteri dedêre, vt illum quæram:
Idq; adeo visam, si domi est. b *quisnam hinc à Thaide exit?*
Is est, annon est? ipsus est, quid hoc hominis? qui est hic ornatus?
Quid illud mali est? nequeo satis mirari, neque conijcere.
Nisi quidquid est, procul hinc libet priùs. Quid sit, scisciţari.

b Chæreâ sub Eunuchi habitu, virgine vitiatâ, vix cognitus

ACTVS III. SCENA V.

Arg. Chærea foras prosiliens exultat, quòd virgine potitus sit: quid intus patrârit, narrat fortè obuio Antiphoni.

Trochaici & iambici octonarij acatalectici, & catalectici.

CHÆREA, ANTIPHO.

C. a *NVmquis hic est? nemo est. Numquis hinc me sequitur? nemo homo est.*
Iáne erumpere hoc licet mihi gaudium? prô Iupiter,
b *Nunc est profectò, interfici cùm perpeti me possum:*
Ne hoc gaudium contaminet vita aliquâ ægritudine.
c *Sed neminémne curiosum interuenire nunc mihi,*
Qui me sequatur, quoquo eam, rogitando obtundat, enecet?
Quid gestiam, aut quid lætus sim, quò pergam, vnde emergam, vbi siem
Vestitũ hunc nactus, quid mihi quærã, sanus sim, anne insaniã?
A. d *Adibo, atque ab eo gratiam hanc, quam video velle, inibo.*
Chærea quid est, quod sic gestis? quid sibi hic vestitus quærit?
Quid est, quod lætus sis? quid tibi vis? sati' ne sanus? quid me
Aspectas? quid taces? C. *O festus dies hominis! amice,*
Saluc: nemo omnium est, quem ego magis nunc cupere videre.
A. *Narra istuc quæso quid siet.* C. *immò ego te obsecro hercle, vt audias.*
e *Nostin' hanc, quã frater amat?* A. *noui, nempe opinor Thaidẽ.*
C. *Istã ipsam.* A. *sic commeminerã.* C. *quædã hodie est dono data*
Virgo: quid ego eius tibi nũc faciẽ prædicẽ, aut laudẽ Antipho,
Cum ipsum me nôris, quàm elegans formarum spectator siem?
Ibi hac cõmotus sum. A. *ain' tu?* C. f *primã dices. scio, si videris.*
Quid multa verba? amare cœpi, fortè fortuna domi
Quidam erat eunuchus, quem mercatus fuerit frater Thaidi:
Neq; is deductus etiam tum ad eam: summonuit me Parmeno

a Hæc verba gestum vultumque indicant exeuntis.
b Instabilitatem fortunæ timet.
c Exordium Patheticum.
d Occasione obuiæ personæ, quæ turpiter gesta ob oculos poni non licebat, spectatoribus narrat.
e Narratio qua exponitur protasis secundę partis in fabulâ.
f Narratio flagitij.

Ibi

bi seruus, quod ego arripui. A. quid id est? C. g tacitus citiùs audies,
Vt vestẽ cum illo mutem, & pro illo iubeam me illuc duci.
A. Pro eunuchón'? C. sic est. A. quid tandem ex eâ re vt capere commodi?
C. Rogas? h videre, audirẽ essem vnà, quacũ cupiebã. Antipho.
Num parua causa, aut parua ratio est? traditus sum mulieri.
Illa illicò vbi me accepit, læta verò ad se abducit domum:
Commendat virginẽ. A. cui? tibine? C. mihi. A. satis tutò tumẽ.
C. Edicit, ne, vir quisquam ad eam adeat; & mihi, ne abscedam, imperat,
In interiore parte vt maneam solus cum solâ: annuo,
Terrã intuens modestè. A. miser! C. ego, inquit, ad cænã hinc eo.
Adducit secũ ancillas, paucæ, quæ circum illã essent, manent,
Nouitiæ puellæ continuò k hæc adornant, vt lauet.
Adhortor, properant. dum apparatur, virgo in conclaui sedet,
Suspectans l tabulã quandam pictã, vbi inerat pictura hæc, Iouis
Quo pacto Danaë mississe aiunt quõdã in gremiũ imbrẽ, aureũ.
Egomet quoque id spectare cœpi: & quia consimilem luserat
Iam olim ille m ludũ, impendio magis animus gaudebat mihi,
Deum sese in hominem conuertisse, atque per alias tegulas
Venisse clanculum, per impluuium fictum mulieri.
At quem Deum? qui n templa cœli summa sonitu concutit.
Ego o homuncio hoc nõ facerẽ? ego illud verò ita feci ac lubens.
Hæc dum mecum reputo, accersitur lauatum interea virgo.
Is, lauit, redit: deinde illam in lecto illæ collocârunt.
Ibi expectans, si quid mihi imperent. Venit vna, heus tu, inquit Dore,
Cape hoc flabellum, & ventulum huic sic facito, dũ lauamur.
Vbi nos lauerimus, si volès, lauato. accipio tristus.
Tum equidem istuc os tuum impudens videre nimiũ vellem,
Status quis esse, flabellum tenere te asinum tantum.
p Vis elocuta est hoc, q fores simul omnes, prorumpunt se:
Abeunt lauatum. perstrepunt, ita vt fit, domini vbi absunt.
Interea r somnus virginem opprimit. ego limis adspecto
Sic per flabellum clanculum, & simul alia circumspecto
Vtrin' explorata sint. video esse: pessulum ostio obdo.

A. Quid

g Correptio intercipientis narrationem.

h Res amanti grat issimæ.

i Occasio à solitudine.

k Ita Heaut. Act. 5. scen. 7 & Phor. Act. 5. Scen. 9.

l Tabula de Ioue, & Danaẽ digna lupanari.

m Ludum non icelus dixit Ioui & sib de nequitiâ blandiens.

n Templa cœlũ ipsum significant.

o Victorius in lib. 4. Famil. epist. Cicc. legit. homuncio non fac.

p Homerus Odyss. ω

ἀπὼ τὸν ἔμπνο ἰστὸν ἐόντα.

q Mos familiæ petulantis.

r Clauso gutture explicata narratio.

A. *Quid tũ?* CH. *quid tum, fatue?* A. *fateor.* CH. *egon' occasionem*
Mihi ostentatam, tam breuem, tam optatam, tam insperatam
Amitterem? tum pol ego is essem verè, qui assimulabar.
A. *Sane hercle vt dicis, sed interim de symbolis quid actum est?*
C. *Paratum est.* A. *frugi es: vbi? domin'?* C. *imò apud libertum*
Discum.
A. *Perlongè est, sed tantò ocyùs properemus, muta vestem.*
C. *Vbi mutem? perij: nam domo exulo nunc; metuo fratrem*
Ne intùs sit: porrò autem, pater ne rure redierit iam.
A. *Eamus* [q] *ad me: ibi proximum est vbi mutes.* C. *rectè dicis.*
Eamus: & de istac simul, quo pacta porrò possim
Potiri, consilium volo capere vnâ tecum. A. *fiat.*

[q] Id est, in domum meam.

ACT. IIII. SCENA I.

Arg. Dorias ancilla hîc narrat, quid in conuiuio militis actum sit.

Eiusdem generis.

DORIAS.

Ita me dij benè ament, quantũ ego [a] *illũ vidi, nonnihil timet*
Misera, ne quam ille hodiè insanus turbam faciat, aut vim
Thaidi.
Nam postquã iste aduenit Chremes adolescens frater virginis,
Rogat, illum admitti vt iubeat, ille continuò [b] *irasci, neque*
Negare audere: Thais porrò instare, vt hominem inuitet. id
Faciebat retinendi illius causâ, quia illa quæ cupiebat
De sorore eius indicare, ad eam rem tempus non erat.
Inuitat tristis: mansit ibi. illa cum illo sermonem [c] *illico.*
Miles verò sibi putare [d] *adductum ante oculos æmulum:*
Voluit facere contrà huic ægrè: heus, heus, inquit, puer huc
Pamphilam
Accerse, vt delectet hîc nos. illa exclamat, minimè gentium.
Tun' in conuiuium illam? miles [e] *tendere inde ad iurgium.*
Interea aurum sibi clam mulier [f] *demit, dat mihi vt auferam.*
Hoc est signi, vbi primùm poterit, sese illinc subducet, scio.

[a] Illum scilicet Thrasonem.

[b] Infinitum pro finito.

[c] Alijs occipit.

[d] Locus agnoscendæ virginis.

[e] Id est, pertinaciter nitebatur. Virg. Vasto certamine tendunt.

[f] Bembus, demes.

ACT. IIII. SCENA II.

Arg. Secum cogitans Phædria, quæ sit intercepti amore passurus incommoda, si totum biduum ruri manserit, vincente amore in vrbem redit.

Iambici senarij.

PHÆDRIA.

Du

[a] *DVm rus eo, cœpi egomet mecum inter vias,*
Ita vt fit, vbi quid in animo est molestiæ,
Aliam rem ex aliâ cogitare, & ea omnia in
Peiorem partem. quid opus est verbis? dum hæc puto,
Præterij imprudens villam. longè iam abîeram,
Cùm sensi, redeo rursum: malè verò me habens.
Vbi ad ipsum veni [b] *diuerticulum, constiti:*
Occœpi mecum cogitare: hem biduum hîc
Manendum est soli sine illâ? quid tum posteà?
Nihil est: quid? nihil? si non tangendi copia est,
Eho ne videndi quidem erit? si illud non licet,
Saltem hoc licebit: certè extremâ [c] *lineâ*
Amare, haud nihil est, villam prætereo sciens.
Sed quid hoc, quòd timida subitò egreditur Pythias?

ACT. IV. SCENA III.

Arg. Pamphilam ab eunucho vitiatam magnoperè queritur Pythias, miratur Phædria: atque ita ex illius querelâ, & huius errore, multum delectationis spectator capit.

Iambici octonarij, quibus adsunt trochaici, iambicus senarius vnus.

PYTHIAS, DORIAS, PHÆDRIA.

PY. [a] *VBi illum ego scelerosum misera, atque impium inueniam? aut vbi quæram?*
Hoccine tam audax facinus facere esse ausum? PH. *perij: hoc quid sit, vereor.*
PY. [b] *Quin insuper etiam scelus, postquam ludificatus est virginem,*
Vestem omnem miseræ deseidit, tum ipsam capillo concidit.
PH. *Hem.* PY. *Qui nunc si detur mihi,*
Vt ego vnguibus facilè illi in oculos inuolem venefico?
PH. *Profectò nescio quid absente nobis turbatum est domi:*
Adibo, quid istuc? quid festinas? aut quem quæris Pythia?
PY. [c] *Hem Phædria, egon' quem quæram? abi hinc quò dignus es,*
Cum donis tuis tam lepidis. PH. *quid istuc est rei?*
PY. *Rogas me?* [d] *eunuchum quem dedisti nobis, quas turbas dedit?*

[a] Tẽpus postulat Phædriæ reditũ, vbi acta sunt omnia, quæ illius absentiam desiderabant.
[b] Diuerticulũ vbi incipit semita quæ digredientẽ à viâ publicâ in villam deducit. Nãnij, Misc. lib. 1.
[c] Ordine & gradu transf. à lineis & interseptis theatri. Sũt verò quinque amoris linceę: Visus, colloquiũ, tactus, oscula, concubitus. Vide sup. Act. 2. Scen. 3.
[a] Supra ipse Chærea narrauit suũ factum: hîc in personas spargitur, & idem factum narratur dissimili figurâ orationis.
[b] Hîc videas quãta sit poẽtę copia.
[c] Phædriæ insonti crimen imputat. [d] Vel duplex est interrogatio, quem dedisti nobis? quas turbas dedit? vel est ἀντίπτασις.

Vitiauit virginem, quã heræ dederat dono miles. PH. *quid ais?*
PY. *Perij.* PH. *temulenta es.* PY. *vtinam sic sient, mihi qui malè volunt.*
DO. *Au, obsecro mea Pythias, quid istuc nam monstri fuit?*
PH *Insanis; quî istuc facere eunuchus potuit?* PY. *ego illum nescio,*
Qui fuerit: hoc, quod fecit, res ipsa indicat.
[e] *Virgo ipsa lacrumat; neq; cùm rogites quid sit, audet dicere.*
Ille autẽ [f] *bonus vir nusquã apparet etiã hoc misera* [g] *suspicor,*
Aliquid domo abeuntem abstulisse. PH. *nequeo mirari satis,*
Quò abire ignauos ille possit longiùs nisi domum
Fortè ad nos redijt. PY. *vise amabò, num sit.* PH *iam faxo scies.*
D. *Perij, obsecro tam infandum facinus, mea tu, ne audiui quidem.*
PY. *At pol ego amatores audieram mulierũ esse eos maximos,*
[h] *Sed nihil potesse: verùm miseræ non in mentem venerat.*
Nam illum aliquò conclûssem, neq; illi commisissem virginem.

[e] Argumentis factum ostendit.
[f] εἰρωνικῶς.
[g] Omnes suspiciones ad eunischum reuocat.
[h] Sic Pris. legit. Vide & Riuij castigationes.

ACT. IV. SCENA IV.

Arg. Hîc ridiculo quodam & periucundo errore spectatores oblectantur. Phædria enim credit eunuchum quæri, quẽ dono Thaidi dederat, & hunc iratus adoritur, vt virginis stupratorem: signis tandẽ, & argumentis comperit à Chærea fratre perpetratũ scelus.

Iambici senarij & trochaici octonarij.

PHÆDRIA, DORVS, PYTHIAS, DORIAS.

PH. *EXi* [a] *foràs sceleste: at etiam restitas?*
Fugitiue prodi, malè conciliate. DO. *obsecro.* PH. *oh.*
Illud vide, os vt sibi distorsit carnufex.
Quid huc reditio est? quid vestis mutatio est?
Quid narras? paullum si cessâssem Pythia,
Domi non offendissem: ita iam ornabat fugam.
PY. *Habesne hominem amabò?* PH. *quid ni?* PY. *ô factum bene.*
DO. *Istuc pol verò bene* PY. [b] *vbi est?* PY. *rogitas? non vides?*
PY. *Videã obsecro, quẽ?* PH. *hunc scilicet* PY. *quis hic est homo?*
PH. *Qui ad vos deductus hodie est.* PH. *hunc oculis suis,*
[c] *Nostrarum nunquam quisquam vidit, Phædria.*
PH. *Non vidit?* PY. *an tu hunc credidisti esse, obsecro,*
Ad nos deductum? PH *namque alium habui neminem.* PY. *au,*
Ne comparandus hic quidem ad illum est. Ille erat

[a] Vt narratio & longior fiat, & magis ridicula, pergit in personas spargere.
[b] Error vtriusque Phædriæ scilicet & Pythiæ.
[c] Nostrarum nunquam quisquam, id est, nulla ex nobis.

Hone-

[d] *Honestâ facie & liberali.* PH. *ita visus est*
Dudum, quia variâ veste exornatus fuit:
Nunc tibi videtur fœdus, quia illam non habet.
PY. *Tace obsecro, quasi verò paullum intersiet.*
Ad nos deductus hodie est adolescentulus,
Quem tu verò videre velles Phædria.
[e] *Hic est vetus, vietus, veternosus, senex,*
Colore mustellino. P. *hem, quæ hæc est fabula?*
Eò redigis me, vt quid egerim, egomet nesciam.
Eho tu, emín' ego te? DO. *emisti.* PY. *iube mihi denuò*
Respondeat. PH. *roga.* PY. *venistin' hodie ad nos? negat.*
At ille alter venit annos natus sedecim:
Quem secum adduxit Parmeno PH. *agedum, hoc mihi expedi.*
Primùm vnde habes istam, quam habes, vestem? taces?
[f] *Monstrum hominis, non dicturus?* DO. *venit Chærea.*
PH. *Fraterne?* DO. *ita est.* PH. *quando?* DO. *hodie.* PH. *quàm dudum?* DO. *modò.*
PH *Quicum?* DO. *cum Parmenone* PH *norásne eum priùs?*
DO. *Non: nec quis esset, vnquam audieram dicier.*
PH *Vnde igitur, meum fratrem esse sciebas?* DO *Parmeno*
Dicebat eum esse. Is dedit hanc mihi vestem. PH. *occidi.*
DO. *Eam ipse induit: post vnà ambo abierunt fòràs.*
PH. *Iam satis credis sobriam esse me, & nil mentitam tibi?*
Iam satis certum est virginem vitiatam esse? PH *age nunc, bellua,*
Credis huic quod dicat? PY *quid isti credam? res ipsa indicat.*
PH *Concede istuc paululum; audin'? etiam paulsium: sat est.*
[h] *Dic dum hoc rursum: Chæream' tuam vestem detraxit tibi?*
DO. *Factum.* PH. *& câ est indutus?* DO *factum.* PH. *& pro te*
huc deductus est? DO. *ita.*
PH. *Jupiter magne,* [i] *ó cœlestum, atq; audacem hominẽ.* PY. *Væ mihi.*
Etiam nunc credis indignis nos esse irrisas modis?
PH. *Mirum, ni tu credas quod iste dicat quid agam, nescio.*
Heus tu, negato rursum: possumne ego hodie ex te exculpere
Verum? [k] *vidistin' fratrẽ Chæream?* DO *non.* PH. *nõ potest fine*
Malo fateri, video, sequere me hàc: modò ait, modò negat.

[d] Elegans Chæreæ descriptio ab ignoto.

[e] Eunuchi deformis descriptio.

[f] Obliquæ interrogationes, à quibus testimonia deriuare nititur.

[g] Eunuchus rem aperit.

[h] Sic interrogat vt ea negari vellet.

[i] Exclamatio bifariam accipienda.

[k] Amplificatio & dilatatio quæstionis.

l Deploratio. *Ora me.* DO *obsecro te verò Phædria.* PH *I intrò.* DO. *hoi, hei.*
P. *Alio pacto honestè quomodo hinc nunc abeam, nescio:*
Actum est siquidem: tu me hîc etiam nebulo ludificabere?
PY. *Parmenonis tam scio esse hanc technam, quam me viuere.*
DO. *Sic est.* PY. *inueniam hodie, parem vbi pol referem gratiã.*
Sed nunc quid faciendum censes Doria? DO *de istac rogas*
Virgine? PY. *ita: vtrum taceámne, an prædicem?* DO *pol si sapis*
m Sanum consilium. m *Quod scis nescis, neque de eunucho, neque de vitio virginis,*
Hac re & omni turbâ euolues te, & illi gratum feceris.
n Oeconomia ad futurum fabulæ exitum. *Id modò dic, abîsse Dorum.* PY. *ita faciam.* DO. n *sed videón' Chremem.*
Thais iam aderit. PY. *quid ita?* DO. *quia cum inde abeo, iam tunc inceperat*
Turba inter eos. PY. *aufer aurum hoc; ego scibo ex hoc quid siet.*

ACTVS IIII. SCENA V.

Arg. A cœnâ militis vino semigrauis egreditur Chremes adolescens, in cuius personâ Terentius exprimit egregiè emulentorum consuetudinem, qui priorum memores, in præsentibus titubant.

Iambici octonarij.

CHREMES, PYTHIAS.

a Interiectio est paulatim percepti mali. *AT at,* a *data hercle verba mihi sunt: vicit vinũ quod bibi.*
At dum accubabam, quàm videbar mihi esse pulchrè sobrius?
b Temulenti conditio. *Postquam surrexi,* b *neq; pes, neq; mens satis suum officiũ facit.*
PY. *Chreme.* C. *quis est? ehẽ Pythia, vah quanto nũc formosior*
c Id est, paulo ante. *Videre, quàm* c *dudum?* P *certè quidem tu pol multò alacrior.*
C. *Verbum hercle verum hoc est:* SINE *Cerere & Libero friget Venus.*
Sed Thais multò antè venit? P. *anne abijt iam à milite?*
d Id est, longo tempore. C. d *Iamdudum ætatem: lites sunt inter eos factæ maxumæ.*
e Simplex omninò Chremes inducitur. P. *Nil dixit tum, vt sequerere sese?* C. e *nihil, nisi abiens mihi innuit.*
P *Eho, nónne id sat erat?* C. *at nesciebam id dicere illam, nisi quia*
Correxit miles, quod intellexi minùs, nam me extrusit foràs
Sed eccam ipsam video miror, vbi huic ego anteuorterim.

ACTVS IIII. SCENA VI.

Arg. Colloquuntur Thais & Chremes: contra militem se muniunt, quem

quem venturum putant, vt virginem eripiat. Timidior hîc Chremes inducitur, quàm Thais.

Trochaici & iambici octonarij, trochaicus quaternarius, & iambicus quaternarius.

THAIS, CHREMES, PYTHIAS.

T. CRedo equidem illum iam affuturum esse, illam vt eripiat: sine
a Veniat: atqui, si illam digito attigerit vno, oculi illico
Effodientur: vsque eò ego illius ferre possum ineptias,
Et magnifica verba, verba dum sint; verùm enim si ad * rem conferentur, vapulabit.
C. Thais, ego iamdudum hîc adsum. T. ô mi Chreme, teipsum expectabam *:
Scin' tu turbam hanc propter tee esse factam? & adeò ad te attinere hanc
Omnem rem? C. b ad me? quid? quasi istuc. T. quia dum tibi sororem studeo
Reddere, & restituere, hæc atque huiusmodi sum multa passa.
C. Vbi ea est? T. domi apud me. C. chem. T. quid est?
Educta ita, vti téque illáque dignum est. C. quid ais? T. id quod res est:
c Hanc tibi dono do, neq; repeto pro illâ abs te quidquã pretij.
C. Et habetur, & referetur à me Thais tibi, ita vti merita es,
Gratia. T. d atenim caue, ne prius quàm hanc à me accipias amittas
Chreme: nam hæc ea est, quã miles à me vi nunc venit ereptũ.
Abi tu, cistellam Pythia domo effer cum e monumentis.
C. Viden' tu illũ Thais? P. vbi sita est? T. in risco: odiosa cessas?
C. Militem secum ad te quantas copias adducere?
At at at. T nũ f formidolosus obsecro es mi homo? C. g apage sis,
Ego formidolosus? nemo est hominum, qui viuat, minùs.
T. Atq; ita opus est. C. an metus? qualem tu me esse hominem existumes?
T Immò hoc cogitato: quicum res tibi est, peregrinus est,
h Minus potens quàm tu, minus notus, amicorum hîc habens minus.
C Scio istuc. SED tu quod cauere possis, stultum admittere est.
Malo ego nos prospicere, quàm hunc vlcisci acceptâ iniuriâ,

a παρασκευὴ eius motus, quem miles excitabit oppugnaturus ædes.

*Id est ad opus Nannij Misc lib. 1.

*Alias expecto.

b Vt rusticus pudens & timidus turbatus est his verbis.

c Beneficium exhibet, non pretium poscit.

d Ad bellum futurum animat.

e Monumenta sunt, quæ inepti instrumenta vocant.

f Timoris indicium.

g Verbũ Comicum, siue aduerbium Græcum, id est, recede.

h Facilem victoriam proponit.

Abi tu, atque ostium obsera intùs, [i] *ego dum hinc transcurro ad forum:*

Volo ego adesse hîc aduocatos nobis in turbâ hac. TH. *mane.*

C. *Melius est.* T. *mane.* C. *omitte, iam adero.* T. *nil opus est istis Chremes:*

Hoc dic modò, [k] *sororem illam tuam esse, & te paruam virginẽ Amisisse, nunc cognôsse: signa ostende.* P. *adsunt.* T *cape.*

Si vim faciet, in ius ducito hominem: intellextin'? C *probè.*

T. Fac, animo hæc præsenti dicas. C. *faciam.* T. *attolle pallium. Perij, huic ipsi opus patrono est, quem defensorem paro.*

[i] Fugiendi occasionem quærit.

[k] Ab iusto & possibili.

[l] Nam violẽto ciuiliter resisti solet.

ACTVS IV. SCENA VI.

Arg. Inepti militis vanitatem optimè hîc exprimit Terentius, cùm furenti similis ad amicam, tanquam ad hostilem, pergit exercitum.

Iambici trochaici octonarij.

THRASO, GNATHO, SANGA, CHREMES, THAIS.

THR. [a] *HAccine ego vt contumeliam tam insignem in me accipiam Gnatho?*

Mori me satius est, Simalio, * *Donax, Syrisce, sequimini.*

Primùm ædeis expugnabo. G *rectè.* THR. *virginem eripiam.*

GN. [b] *probè.*

THR. *Malè multabo ipsam* GN. *pulchrè.* THR. *in medium huc agmen* * *cum vecti, Donax;*

Tu Simalio in sinistrum * *cornu, tu Syrisce in dexterum,*

Cedo alios: vbi centurio est Sanga, & manipulus furum? S. *ecce cum adest.*

THR. *Quid ignaue? peniculon' pugnare, qui istum huc portes, cogitas?*

S. *Egone? imperatoris virtutem noueram, & vim militum: Sine sanguine hoc fieri non posse: quî abstergerem* [c] *vulnera.*

THR. *Vbi alij?* S. *qui malùm, alij? solus Sannio seruat domi.*

THR *Tu hosce instrue: hîc ego ero post principia: inde omnibus signum dabo.*

G. [d] *Illuc est sapere: vt hosce instruxit, ipsus sibi cauit loco.*

THR * *Idem hoc iam Pyrrhus facitauit.* C. *viden' tu Thais, quam hic rem agit?*

Nimirũ consiliũ illud rectum est de occludendis ædibus. (est:

TH. *Sanè, quod tibi nunc vir videatur esse, hic nebulo magnus*

[a] Epitasis prioris partis in fabulâ, est autẽ perridicula: Thrasone digna.

* Dorax.

[b] Gnatho ad omnia assentatur.

* Sic Prisc. lib. 7. legit, *Antiq; cornum.

[c] Ridendo hæc Sanga dicit.

[d] Acerbè militem irridet.

*Alias diem, antiquũ aduerbium est, & breuitatẽ temporis significat, ita in Phor. Act. 3. Scen. 3. dum igitur diem licet.

Ne

Ne metuas. THR. *quid videtur?* G. *fundam tibi nunc nimis vellem dari,*
Vt tu illos procul hinc [c] *ex occulto cæderes: facerent fugam.*
THR. *Sed eccam Thaidem ipſam video.* GN. *quàm mox irruimus?* THR. *mane.*
OMNIA *prius experiri verbis, quàm armis, ſapientem decet.*
Quî ſcis, an quæ iubeam, ſine vt faciat? GN. *Dij voſtrã fidẽ.*
[f] *Quanti eſt ſapere? nunquam accedo, quin abs te abeã doctior.*
THR. *Thais primùm hoc mihi reſponde: cũ tibi do iſtã virginẽ,*
[g] *Dixtin' hos mihi dies ſoli dare te?* TH. *quid tũ poſtea?* THR. *rogitas?*
Quæ mihi ante oculos amatorem coràm adduxiſti tuum? (*hi.*
THA. *Quid cũ illo vt agas?* THR. *& cũ eo te clã ſubduxiſti mi-*
THA. [h] *Libuit.* THR. *Pãphilã ergo huc redde, niſi vi mauis eripi*
C. *Tibi illam reddat? aut tu eam tangas, omnium?* GN. *ab, quid ais? tace.* (*furciſer?*
C. [i] *Quid tu tibi vis?* THR. *ego non tangã meam?* C. *tuam autem*
GN. *Caue ſis: neſcis, cui maledicas nunc viro.* C. *non tu hinc abis?*
[k] *Scin' tu, vt tibi res ſe habeat? ſi quidquam hodie hîc turbæ cœperis,*
Faciam, vt huius loci, dicíque, meíque ſemper memineris.
G *Miſeret tui me, qui hunc tantũ hominẽ facias inimicũ tibi.*
C. [l] *Diminuã ego caput tuam hodie, niſi abis.* G. *ain' verò canis?*
Siccine agis? THR. *quis tu es homo? quid tibi vis? quid cũ illâ rei tibi eſt?*
C. *Scibis, principiò eam eſſe dico liberam.* THR. *hem.* C. *ciuem Atticam* THR. *hui.*
C. *Meam ſororẽ.* THR. *os durum!* C. *miles, nunc adeò edico tibi,*
Ne vim facias vllam in illam. [m] *Thais, ego eo ad Sophronam*
Nutricem, vt eam adducam, & ſigna oſtendam hæc. THR. *tun' me prohibeas,*
Meam ne tangam? C. *prohibeo inquam.* G *audin' tu? hic* [n] *furti ſe alligat.* (*reſpondeat*
C. *Satin' hoc eſt tibi?* THR. *hoc idẽ tu ais, Thais?* TH. *quære, qui*
THR [o] *Quid nunc agimus?* G [p] *quin redeamus: iam hæc tibi aderit ſupplicans.*

[c] Timorem militis notat.
[f] Impudens aſſentatio.
[g] Per contemptum reſpondet.
[h] Libuit, ſuperbum, & meretricium verbum.
[i] Hæc pronomina multum ſignificantiæ habent.
[k] Vehementis meticuloſi cõminatio.
[l] Conuitium in impudentes.
[m] Lenius hoc dicit, ne miles audiat.
[n] Μεταλήπτικως furtũ pro omni fraude & dolo accipitur.
[o] Vide, vani impetus quẽ exitũ ſumãt.
[p] Bembus quid.

Vltrò. THR. *credin'?* G. *immò certè: noui ingenium mulierum:*
P *Nolunt, vbi velis: vbi nolis, cupiunt vltrò.* T. *benè putas.*
G. *Iam dimitto exercitum?* THR. *vbi vis.* G. *Sanga, ita vti for-*
Milites, domiq; fociq; fac vicissim vt memineris. (*tes decet*
SA. *Iamdudum est animus in patinis.* G. *frugi es.* THR. *vos me*
hac sequimini.

P Mulierum conditio.

ACT. V. SCENA I.

Arg. Ex Pythiâ ancillâ Thais à Chæreâ vitiatā cognoscit Pamphilā.

Iambici senarij.

THAIS, PYTHIAS.

T. [a] *Pergin' scelesta mecum perplexè loqui?*
Scio, nescio: abijt: audiui: ego non adfui?
Non tu istuc mihi dictura apertè es, quidquid est?
Virgo conscissâ veste lacrumans obticet:
Eunuchus abijt, quamobrem: quid factum est? taces?
P. *Quid tibi ego dicam misera? illum eunuchum negant*
Fuisse. T. *quis fuit igitur?* P. *iste Chærea.*
T. *Qui Chærea?* P. *iste ephebus frater Phædriæ.*
T. *Quid ais* [b] *venefica?* P. *atqui certò comperi.*
T. *Quid is* [c] *obsecro ad nos quamobrem adductus est?* P. *nescio.*
Nisi amâsse credo Pamphilam. T. *hem misera occidi,*
Infelix, siquidem tu istæc vera prædicas.
Num id lacrumat virgo? P. *id opinor.* T. *quid ais sacrilega?*
Istúccine interminata sum hinc abiens tibi?
T. *Quid facerem? ita vt tu iusti, soli credita est.*
T. *Sceleste,* QVEM *lupo commisisti dispudet,*
Sic mihi data esse verba, quid hominis ille est?
P. *Hera mea tace, obsecro, saluæ sumus:* [d] *hominem*
Habemus ipsum. T. *vbi is est?* P. *hem, ad sinistram non vides?*
En. T. *video.* P. *comprehendi iube, quantum potest.*
T. *Quid illi* [e] *facies, stulta?* P. *quid faciam, rogas?*
Vide amabò, si non, cum adspicias, os impudens
Videtur. T. *non.* P. *tum, quæ eius confidentia est?*

[a] Epitasis posterioris partis in fabulâ, deprehenso Chærea.

[b] Conuitium comicum in ancillas.

[c] Dolentis est, non negantis.

[d] Blandè & puellariter.

[e] Alijs faciemus.

ACT. V. SCENA II.

Arg. Thais cum Chærea contendit ob vitiatam Pamphilam: deinde condonat noxam petenti vxorem, quam vitiauerat.

Eiusdem generis.

CHÆREA, THAIS, PYTHIAS.

C. *Apud*

[a] APud Antiphonem vtérque, mater, & pater,
Quasi deditâ operâ, domi erant, vt nullo modo
[illegible]troire possem, quin viderent me interim
[illegible]um ante ostium sto, notus mihi quidem obuiàm
[illegible]enit, vbi vidi, ego me in pedes, quantum queo,
[illegible] angiportum quoddam desertum: inde item
[illegible] aliud, inde in aliud: ita miserrimus
[illegible]ui fugitando, ne quis me cognosceret.
[illegible]d estne hæc Thais, quam video? ipsa est; hæreo.
Ah, quid faciam? quid meâ autem? quid faciet mihi?
Adeamus, bone vir Dore, salue: dic mihi,
[illegible]ufugisti'n'? C. hera, factum. T. satin' ita tibi placet?
Non. T. credin' te impunè [c] habiturũ? C. vnam hanc noxam
[illegible]itte: si aliam vnquam admisero vllam, occidito.
Num meam sæuitiam veritus es? C. non. T. quid igitur?
Hanc metui, ne me criminaretur tibi.
Quid feceras? C. * paullulum quiddam. P. [d] ebo, paullulum
impudens?
[illegible]n paullulum esse hoc tibi videtur, virginem
[illegible]itiare ciuem? C. conseruam esse credidi.
Conseruam? vix me contineo, quin inuolem in
[illegible]pillum monstrum, etiam vltrò deorsum aduenit.
Abi hinc insana. P. quid ita verò? [e] debeam,
[illegible]edo, isti quidquam furcifero, si id fecerim;
[illegible]æsertim cùm se seruom fateatur tuum.
[f] Missa hæc faciamus. Non te dignum (Chærea)
[illegible]ecisti: nam si ego digna hâc contumeliâ
[illegible]m maximè, at tu indignus qui faceres tamen.
Neque ædipol, quid nunc consili capiam, scio,
[illegible] virgine istac: ita conturbâsti mihi
[illegible]tiones omnes, vt eam non possim suis,
[illegible] vt æquom fuerat, atque vt studui, tradere, vt
[illegible]lidem parerem hoc mihi beneficium, Chærea.
At nunc deinc spero æternam inter nos gratiam
[illegible]e Thais; sæpè ex huiusmodi re quapiam, &
[illegible]ALO ex principio magna familiaritas
[illegible]onflata est. Quid, si hoc quispiam voluit Deus?

[a] Hîc causam reddit Chærea, cur non mutuarit vestem.

[b] Primus metus adimit consilium, recogitatio verò reddit confidentiam.

[c] Alias, abiturum.

* Crimen extenuat.

[d] Opportunè stomachatur, quia non fugit.

[e] Vide hîc castigationes Ioan. Riuij.

[f] Artificiosa meretricis accusatio.

[g] Aperit viam futuris nuptijs: nam recidit à iocularibus ad seria.

[h] Placatur Thais, estque parasceue catastrophes.

T. Equidem

T. *Equidem pol in eam partem accipióque, & volo.*
C. *Immò ita quæso, vnum hoc scito, contumeliæ*
Non me feciſſe causâ, ſed amoris. T. *ſcio,*
Et pol propterea magis nunc ignoſco tibi.
Non adeò in humano ingenio ſum Chærea,
Neque tam imperita, vt, quid amor valeat, neſciam.
C. *Te quoq; iam Thais, ita me Dij bene ament, amo.*
P. *Tum pol ab iſto tibi (hera) cauendum intelligo.*
C. *Non auſim.* P *nihil tibi quidquam crede.* T. *deſinas.*
g Commendo me notis, committo ignotis. C. *Ego me tuæ* g *commendo, & committo fidei.*
Nunc ego te in hac re mihi oro vt adiutrix ſies:
Te mihi patronam cupio Thais, te obſecro:
Emoriar, ſi non hanc vxorem duxero.
h ἐλλειψις aut ἀποσιώπησις ſecunda. T. *Tamen,* h *ſi pater.* C. *quid? ah volet, certò ſcio.*
Cuius modo hæc ſit. T. *paullulum operirier*
Si vis, iam frater ipſe hîc aderit virginis:
Nutricem accerſitum ijt, quæ illam aliuit paruolam:
In cognoſcendo tute ipſe aderis Chærea.
C. *Ego verò maneo.* T. *víſne interea, dum is venit,*
Domi operiamur potiùs, quàm hîc ante oſtium?
i Amatoriè dictum. C. *Immo* i *percupio.* P. *quam tu rem actura obſecro, es?*
T. *Nam quid ita?* P. *rogitas? hunc tu in ædes cogitas*
k Puellariter. *Recipere poſthac?* T. *Cur non?* P. *crede hoc* k *meæ fidei,*
Dabit hic aliquam pugnam denuò. T. *au, tace obſecro.*
P. *Parum perſpexiſſe eius videre audaciam.*
C *Non faciam Pythia.* P *non pol, credo, Chærea,*
Niſi ſi commiſſum non erit. C. *quin Pythias*
Tu me ſeruato. P. *neque pol ſeruandum tibi.*
Quidquam dare auſim, neque te ſeruare: apage te.
T. *Optimè adeſt ipſe frater.* C. *perij hercle: obſecro*
Abeamus intrò Thais: nolo: me in viâ
l Interrogatio increpatoria. *Cum hac veſte videat.* T. *l quamobrem tandem? an quia pudet?*
C. *Id ipſum.* P. *id ipſum? virgo verò.* T. *I præ, ſequar.*
Tu iſtic mane, vt Chremem introducas, Pythias.

ACT. V. SCENA III.

Arg. Pythias ſecum cogitat, quo dolo Parmenonem vlciſci poſſ
Iambici ſenarij.

PYTH

PYTHIAS, CHREMES, SOPHRONA.

P. QVid? [a] quid venire in mentem nunc possit mihi,
Quidnam? quî referam illi sacrilego gratiam,
Qui hunc supposuit nobis? C. move verò ocyus
Te nutrix. S. moueo. C. video, sed nihil promoues.
P. Iámne ostendisti signa nutrici? C. omnia.
P. Amabò quid ait? cognoscitne? C. [b] ac memoriter.
P. Bene ædepol narras: nam illi faueo virgini.
Ite intrò: iamdudum hera vos expectat domi.
C. Virum bonum eccum Parmenonem incedere
Video: vide vt otiosus sit, si dijs placet.
Spero me habere, qui hunc meo [d] excruciem modo.
Ibo intrò, de cognitione vt certum sciam:
Pòst exibo, atque hunc [e] perterrebo sacrilegum.

[a] Vt prolixior esset risus, spargitur catastrophe in alias personas, & terretur seruulus Parmeno.
[b] Plus intulit quàm rogabatur.
[c] εἰρωνικῶς.
[d] Vindictam expetit.
[e] Minæ fœmineæ.

ACTVS V. SCENA IIII.

Arg. Gloriatur Parmeno, quòd Chæream pro eunucho ad Thaidem deduxerit: meretricum sordes commemorat, quam rem iniquo fert animo Pythias.

Eiusdem rationis.

PARMENO, PYTHIAS.

PA. REuiso quidnam Chærea hîc rerum gerat.
Quòd si astu rem tractauit, Dij vestram fidem,
Quantam, & quam veram laudem capiet Parmeno!
Nam vt omittam, quòd amorem difficillimum, &
Larissimum ab meretrice auarâ: virginem,
Quam amabat, eam confeci sine molestiâ,
Sine sumptu, sine dispendio: tum hoc alterum,
Id verò est quod ego mihi puto [*] palmarium,
Me repperisse, quomodo adolescentulus
Meretricum ingenia, & mores posset noscere;
Maturè vt cùm cognôrit, perpetuò oderit.
Quæ dum foris sunt, nihil [f] videtur mundius,
Nec magis compositum quidquam, nec magis elegans:
Quæ cum amatore suo cùm cœnant, ligiriunt.
Harum videre ingluuiem, sordes, inopiam,
Quàm inhonestæ solę sint domi, atque auidæ cibi,
Quo pacto ex iure hesterno panem atrum vorent:
Nósse omnia hæc, salus est adolescentulis.

[*] Id est, palmâ dignum.
[f] Meretricum mores.

PY.P *Ego pol te pro istis dictis & factis, scelus,*
Vlciscar; vt ne impunè in nos illuseris.

P Miro poëtæ artificio Pythias nondum placatur.

ACT. V. SCENA V.

Arg. Parmenonem terret Pythias: confingens intùs colligatum Chremete Chæream, propter oblatum Pamphilæ vitium.

Trochaici octonarij catalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

PY.[a] *PRô Deûm fide, facinus fœdum: ô infelicè adolescentulè*
O scelestum Parmenonem, qui istum huc adduxit! PA. *quid est?*

a Singula pauido & attonito vultu proferenda.

PY. *Miseret me: itaq; vt ne viderem, misera huc effugi foràs,*
Quæ fistura [b] *exempla dicunt in eum indigna?* PA. *ô Iupiter,*
Quæ illec turba est? nũnã ego perij? adibo. quid istuc Pythias?
Quid ais? in quem exempla fient? PY. *rogitas, audacissime?*
[c] *Perdidisti istum, quem addûxti pro eunucho, adolescentulum,*
Dum studes dare verba nobis. PA. *quid ita? aut quid factum est? cedo.*

b Graues pœnè exempla dicuntur.

c Hoc totum terribiliter, & cum gestu fœmineo.

PY. *Dicam. virginem istam, Thaidi hodie quæ dono data est,*
Scin' eam hinc [d] *ciuem esse? & eius fratrẽ adprimè nobilem?*
PA. *Nescio.* PY *atqui sic inuenta est: eam iste vitiauit* [e] *miser.*
Ille vbi id resciuit factum, frater violentissimus.

d Αὐξήσεις est, virginẽ, ciuem, nobilem.

e Hoc Parmenoni horrorẽ incutit.

PA. *Quidnam fecit?* PY *colligauit primùm eum miseris modis.*
PA. [f] *Colligauit? hem.* PY. *atq; equidem orante, vt ne id faceret, Thaide.*
PA. *Quid ais?* PY. *nunc minatur porrò sese id* [g] *quod mœchis solet:*
Quod ego nunquam vidi fieri, neq; velim. PA. *quâ audaciâ*
Tantum facinus audet? PY. *quid ita tantum?* PA. *an non hoc maximum est?*
Quis homo pro mœcho vnquam vidit in domo meretriciâ
Deprehẽdi quẽquã? PY. [h] *nescio.* PA. *vt ne hoc nesciatis, Pythias*
Dico, edico vobis, nostrum esse illum herilem filium. PY. *hem,*
Obsecro an is est? PA. *ne quam in illum Thais vim fieri sinat.*
[i] *Atq; adeò autem cur non egomet intrò eo?* PY. *vide Parmeno*
Quid agas: ne neque illi prosis, & tu pereas: nam hoc putant,
Quidquid factũ est, ex te esse ortũ. PA. *quid igitur faciã miser?*
Quidue incipiam? ecce autem video rure redeuntem senem,
[k] *Dicam huic, an non? dicam hercle: etsi mihi magnum malum*

f Repetitio verbi præ timore & irâ.

g Quod mœchis, amputare scilicet virilia.

h Astutè dicitur.

i Ornata & familiaris locutio.

k Hoc fit, vt nuptiæ conficiantur sene interueniente.

Scio

cio paratum: sed necesse est, huic vt subueniat. PY. [1] *sapis: go abeo intrò, tu isti narrato ordine, vt factum fiet.*

[1] Ironicè, irrisoriè.

ACT. V. SCENA VI.

rg. A villâ otioso & quieto redit ad vrbem animo hîc senex, neq; enim mores suorum clamitat, neque mali quidpiam suspicatur: sed rusculo suo gratias agit, cuius beneficio ignorat, quid in vrbe agant filij, quorum amores & facta nunc demum cognoscit ex Parmenone.

Iambici senarij.

LACHES, PARMENO.

EX [a] *meo propinquo rure hoc capio commodi,*
Neque agri, neque vrbis odium me vnquam percipit.
bi satias cœpit fieri, commuto locum.
ed estne ille [b] *noster Parmeno? & certè ipsus est.*
Quem præstolare Parmeno; hîc ante ostium?
Quis homo est? ehem, saluum te aduenire here gaudeo.
Quem præstolare? P. *perij lingua hæret metu.* L. *hem,*
Quid est, quod trepidas? sati'ne saluæ? dic mihi.
Here, primùm te arbitrari id, quod res est, velim:
Quidquid huius factum est, [c] *culpá non factum est meâ.*
Quid? P. *rectè sanè interrogâsti, oportuit*
em prænarrâsse me. Emit quendam Phædria
unuchum, quem dono huic daret L. *cui?* P. *Thaidi.*
Emit? perij hercle. quanti? P. *viginti minis,*
[d] *Actum est.* P. *tum quandam fidicinam amat hîc Chærea.*
Hem, quid, amat? an scit iam ille, quid meretrix siet?
n in æstu venit? [e] *aliud ex alio malum.*
Here, ne me spectes: me impulsore hæc non facit.
Omitte te dicere. [f] *Ego te furcifer,*
uiuo. Sed istuc, quidquid est, primùm expedi.
Is pro illo Eunucho ad Thaidem hanc deductus est.
[g] *Pro eunuchón?* P. *sic est: hunc pro mœcho postea*
mprehendêre intùs, & constrinxêre. L. *occidi.*
Audaciam meretricam spectá. L. *numquid est*
liud mali, damnúne, quod non dixeris,
liquom? P. *tantum est.* L. *cessón' huc intrò irrumpere?*
Non dubium est, quin mihi magnum ex hac re sit malum;
si, quia necesse fuit hoc facere; id gaudeo,

[a] Energia senilis eloquij.

[b] Parmeno sese temerè prodit.

[c] Expurgatio criminis, tanquam obijciatur.

[d] Desperantis verbum.

[e] Prouerbium.

[f] Pulchra Aposiopesis, scilicet, vlciscar.

[g] Admiratiuè.

Propter

Propter me hisce aliquid esse euenturum mali:
Nam iamdiu aliquam causam quærebat senex,
Quamobrem insigne aliquid faceret vs: nunc repperit.

ACTVS V. SCENA VII.

Arg. Pythias egrediẽs irridet Parmenonem plus satis credulum, & mul populum docet, quid intùs egerit senex.

Iambici octonarij catalectici.

PYTHIAS, PARMENO.

a Hic persona cachinnans inducitur quærens Parmenonẽ, cuius aspectu ob nimium risum vix loqui potest.

PY. a *NVnquam ædepol quidquam iam diu, quod magis vellem euenire,*
Mi euenit, quàm quòd modò senex intrò ad nos venit erran
Mihi solæ ridiculo fuit, quæ, quid timeret, sciebam. (*menonẽ*
PA. *Quid hoc autem est?* PY. *nunc id prodeo, vt conueniã Pa*
Sed vbi obsecro est? PA. *men' quærit hæc?* PY. *atq; eccum vi*
deo: odibo.
PA. *Quid est inepta? quid tibi vis? quid rides? pergin?* PY. *peri*
b *Defessa iam sum misera te ridendo.* PA. *quid ita?* PY. *rogita*
Nunquam ædepol hominem stultiorem vidi, nec videbo. ah,
Non pote satis narrari, quos ludos præbueris intus:
At etiam primò callidum, & disertum credidi hominem.
Quid? c *illicóne credere ea, quæ dixi, oportuit te?*
An pœnitebat flagitij, te auctore quod fecisset
Adolescens, ni miserum insuper etiam patri indicares?
Nam quid illi credis animi tum fuisse, vbi vestem vidit
Illam esse cum indutum patet? quid? iam scis te periisse?
PA. *Ebem, quid dixti, pessuma? an mentita es? etiam rides?*
Itan' d *lepidum tibi visum est scelus, nos irridere?* PY. *nimium*
PA. *Siquidẽ istuc impunè habueris.* PY. *verũ.* PA. *reddã herc*
Sed in diẽ istuc Parmeno est fortasse, quod minitare* (PY. *cre*
Tu iam pendebis; qui stultum adolescentulum nobilitas
Flagitijs, & eundem indicas: vterque in te exempla edent.
PA. *Nullus sum.* PY. *hic proillo munere tibi bonus est habit*
PA. *Egomet meo indicio miser, quasi sorex, hodie perij.* (*ab*

b Hęc verba pronunciandа sunt risu interrumpente.

c Obiurgatio de lenitate credendi.

d Lepidum scelus, irrisionem intelligit.

* Id est, in longam dilationem ad tẽpus. Ita in Phormione Act. 5. Scen. 2. in diem abijt.

ACT. V. SCENA VIII.

Arg. Statuit hîc miles vltrò se dedere Thaidi, Herculis exemplo, q Omphalæ seruiuit in lanificio, pro clauâ & leonis tegmine, acce tis ab eâ calatho & colo.

Trochaici, octonarij, catalectici.

GNATHO, THRASO.

GN. Q

N. QVid [a] nunc? quâ spe, aut quo consilio hunc imus? quid inceptas Thraso? (est?
H. Egóne? vt Thaidi me dedã, & faciã quod iubeat. GN. quid
Quî minus huic, quàm Hercules seruiuit Omphale? G. exem-
tinam tibi commitigari videã sandalio caput. (plũ placet.
ed quid? fores crepuêre ab eâ. quid autem hoc est mali?
unc ego nunquã viderã etiã. quidnã properans hinc prosilit?

[a] Catastrophen orditur de milite. Attende Gnathonem semper inuitum à mensâ trahi.

ACTVS V. SCENA IX.

rg. Qui aliâs gaudebat à se vitiatam puellam Chærea, eandem quòd permissu sit parentis habiturus vxorem, nunc exultat: & in partem amoris recipitur à Thaide miles Thraso.

Iambici trochaici octonarij.

CHÆREA, PARMENO, PHÆDRIA, GNATHO, THRASO.

H. O [a] Populares, ecquis me viuit hodie fortunatior?
Nemo hercle quisquam: nam in me planè Dij potestatem suam
Omnem ostendêre, cui tam subitò tot congruerint commoda.
A. Quid hic lætus est? CH. ô Parmeno mi, ô mearum voluptatum omnium
nuentor, inceptor, perfector, scin' me in quibus sim gaudijs?
cis Pamphilam [c] meam inuentam ciuem? PA. audiui. CH. scis [d] sponsam mihi?
A. Benè, ita me Dij ament, factum. GN. audin' tu illum quid ait? CH. tum autem Phædriæ
Meo fratri gaudeo amorẽ esse omnem in tranquillo: vna est do-
hais patri se commendauit, in clientelam & fidem (mus.
obis dedit se. PA. fratris igitur Thais tota est? CH. scilicet.
A. Iam hoc aliud est, quod gaudeamus: miles [e] pellitur foràs.
H. Tum tu, frater, vbi, vbi est, fac, quamprimum hæc audiat.
PA. visam domum.
[f] Nunquid Gnatho dubitas, quin ego nunc perpetuò perîerim?
GN sine
ubio, opinor. CH quid commemorem primum, aut quem laudem maximè?
llũ, qui mihi dedit consiliũ vt fecerẽ; an me, quid id ausus sim
ncipere: an fortunam collaudem, quæ gubernatrix fuit,
Quæ tot res, tantas tam opportunè in vnum conclusit diẽ? an

[a] Populares, qui estis de populo, δημόται, vel quibus populus fauet.
[b] Mira αὔξησις.
[c] Amatoriè dixit.
[d] Participium hic est.
[e] Pelletur.
[f] διαπόρησι. Oratoria, id est, interrogatio sub dubitatione, familiaris laudantibus.

Mei

Mei patris festiuitatem & facilitatem? ô Iupiter,
Seruā f *obsecro hæc nobis bona.* PH. *Dij vostrā fidē, incredibilia*
Parmeno modò quæ narrauit! sed vbi est frater? CH. *præsto est.*
PH. *gauao.*
C. *Satis credo* g *nihil est Thaidi hac, frater, tuâ dignius,*
Quod ametur: ita nostræ est omni fautrix familiæ. PH. *hui, mihi*
Illam laudas? T. *pery.* h *quanto spei est minus, tanto magis amo.*
Obsecro Gnatho, in te spes est. G *quid vis faciam?* T. *perfice hoc*
Precibus, pretio, vt hæreā aliquâ in parte tamen apud Thaidē.
G. *Difficile est.* T. *si quid* i *collibuit, noui te hoc si effeceris,*
Quod tuus donum & præmium à me optato, id optatum feres.
G. *Itáne?* T. *sic erit.* G. *hoc si efficio, postulo vt mihi tua* k *domus*
Te præsente, absente, pateat; inuocata vt sit locus
Sēper. T. *do fidē ita futurū.* G. *accingar.* PH. *quē hîc ego audio*
O Thraso. T. *salue.* PH. *tu fortasse quæ facta hîc sient,*
Nescis. T. *scio.* PH. *l cur ergo in his te ego conspicor regionibus?*
T. *Vobis fretus.* PH. *scis quam fretus? miles, edico tibi.*
Si in plateâ hac te offendero post vnquam, quod dicas mihi,
Alium quærebam, iter hâc habui: perijsti. G. *eia, haud sic decet.*
PH. *m dictū est.* G. *non agnosco vostrū tam superbū.* PH. *sic erit.*
G. *Prius audite paucis: quod cùm dixero, si placuerit,*
Facitote. PA *audiamus.* G *tu concede paullum istuc Thraso.*
Principiò ego vos credere ambos hoc mihi vehementer velim.
Me, n *huius quidquid* o *facio, id facere, maximè causâ meâ.*
Verùm idem si vobis prodest, vos non facere, insciti a est.
PH. *Quid id est?* G. *militē rivalē ego recipiēdū censeo.* PH. *hem!*
Recipiendum? G *cogita modò: tu hercle cum illâ Phædria*
Et libenter viuis, & enim benè libenter victitas;
Et quod des paulum, & necesse est multum accipere Thaidem.
P *Vt tuo amori suppeditare possit sine sumptu tuo: ad*
Omnia hæc magis opportunus, nec magis ex vsu tuo
Nemo est. principiò & habet quod det, & dat nemo largiùs:
q *Fatuus est, insulsus, tardus, stertit noctésque & dies.*
Neq; tu istum metuas, ne amet mulier: pellas facilè, vbi velis.
P. *Quid agimus?* G. *præterea hoc etiā: quod ego vel primū puto*
r *Accipit* s *hominem nemo melius prorsus, neq; prolixiùs.*
PH. *Mirū, ni illoc homine quoquo pacto opus est.* C. *idē arbitror.*
G. *Rec*

a Obsecratio contra fortunæ varietatem.
g Laus Thaidis à Chærea.
h Insuauissimus amor est, quo frui non licet.
i Bembus, collibitum.
k Donum parasito dignum.
l Superbè ac minaciter pronuncianda.
m Insimulatio.
n Insinuandi præcepta seruat.
o Faciam.
p Persuasiones variæ ab vtili.
q Fatui verbis & dictis insulsi corde & animo, tardi corpore & mente.
r Id est, pascit, tractat, inuitat.
s Seruius homo, legit supra illud 3. Æneid. Illos porticibus rex accipiebat in amplis.

G. *Rectè facitis, vnũ etiam hoc vos oro, vt me in vostrũ gregem*
Recipiatis: satis diu hoc iam [q] *saxum voluo.* P. *recipimus.*
C. *Ac libenter.* G. [r] *at ego pro istoc, Phædria, & tu Chærea,*
Hunc comedendum, & deridendum vobis præbeo. C. *placet.*
P. *Dignus est.* G. *Thraso, vbi vis, accede.* THR. *obsecro te, quid agimus?*
G. *Quid? isti te* [s] *ignorabant: postquam eis mores ostendi tuos,*
Et collaudaui secundum facta & virtutes tuas,
Impetraui. T. *bene fecisti, gratiam habeo maximam.*
[t] *Nunquam etiam fui vsquam, quin me omnes amarent plurimùm.*
G. *Dixin' ego vobis, in hoc esse* [u] *Atticam eloquentiam?*
P. *Nil præter promissum est. ite hâc vos, valete, & plaudite.*

[q] Prouerbium.
[r] Ostendit fidem amicitiæ parasiticæ.
[s] Ironia.
[t] Iactantia militis.
[u] Assentatio, Gnathonica

HEAVTONTIMORVMENI PERSONÆ, EARVMQVE INTERPRETATIO.

CHREMES, senex.
MENEDEMVS, senex, ἤτοι τὸ τοῦ δήμου μέρος, ἢ μένων παρὰ τῷ δήμῳ, vel robur populi, vel apud populum manens.
CLITIPHO, adolescens, κλειτὸν φῶς, claritas lucis.
CLINIA, adolescens, παρὰ τὸ κλεινον, à celebritate.
SYRVS, seruus, nomen gentile.
DROMO, seruus.
BACCHIS, meretrix, ἀπὸ τοῦ βάκχου.
ANTIPHILA, amasia, ἡ ἐν τῷ μέρει φιλοῦσα, redamans, vel contrà amans.
SOSTRATA, matrona, τὸν στρατὸν σώζουσα, à salute copiarum, fœmininum est, de masculinis factum.
NVTRIX.
PHRYGIA, ancilla, gentile nomen.

Sequentium personarum tantum hic mentio fit.

ARCHONIDES, senex, ἀπὸ τοῦ ἄρχων παρωνύμου, est principatus in eo nomine significatio.
PHANOCRATES, senex, φανερὸν τὸ κράτος, manifestum seu illustre robur.

M. ANTONII MVRETI IN HE. AVTONTIMORVMENON TERENTII ARGVMENTVM.

CHremes Sostratæ vxori grauidæ præceperat, si puellam pareret, vt eam statim interficeret. fuit hæc immanitas in veterum moribus, vt, cum fera nulla sit, quæ fœtus suos non diligat, ipsi, quos alere nollent liberos, eos recens natos aut interficere, aut exponere fas putarent. Sostrata puellam enixa (vt est maternus semper animus clementior) vitam ei adimere non sustinuit: sed pauperculæ cuidam anui Corinthiæ, Philteræ nomine, exponendam dedit, etiámq; muliebri quadam superstitione, annulum de digito detractum suo, iussit, vt vnà cum puella exponeret: id, quod tum stultè factum videri poterat, posteà puellæ saluti fuit: eius enim annuli ope tandem agnita est à suis. anus acceptam puellam, Antiphilam nominat, educátq; vt suam: eam, cùm adoleuisset, anúsq; illius filia putaretur, Menedemi filius Clinia perditè amare cœpit, propè iam vt pro vxore haberet: quod vbi resciuit pater, ita violenter tulit, vt filium assiduitate iurgandi, clam militatum in Asiam abire coegerit. tũ verò qui filij amorem iniquo animo tulerat, multo iniquiore eiusdem absentiam ferre cœpit. Itaq; vt de se supplicium absenti filio daret, qui eum sæuitiâ suâ exegisset ex ædibus, ædes, supellectilem, familiam vendit, præter, qui serui ad opus ruri faciundum vtiles erant: ingentémq; sibi agrum comparat, vbi à primâ luce ad noctem non seruos modò exerceret, verùm etiam homo sexagenarius, senectutem miseris modis excruciaret suam profecto Clinia, Philtera, quæ vt dixi, Antiphilæ putabatur mater, extremum vitæ diem morte confecit. Clinia, cùm iam menses tres abfuisset, amicæ desiderio reuersus, non ausus est patri se in conspectum dare, antiquam illius asperitatem veritus: sed ad Clitiphonem, Chremetis filium, diuertit, quicum magna ipsi à puero familiaritas intercesserat. Clitipho, sodalis reditu lætus, Syrum & Dromonem seruos (iam autem aduesperascebat) in vrbem, ad accersendam Antiphilam mittit. exposuerat eo ipso die Menedemus Chremeti, quanto sibi desiderio esset filius: parum vt abfuerit quin Chremes, cùm primum de reditu Cliniæ accepit, mitteret, qui ei nunciarent: continuit tamen se in diẽ posterum, quod ita magis è re illius fore censeret Syrus, summâ seruus & audaciâ, & astutiâ, qui cùm Antiphilam tantum accersere iussus esset, etiam Bacchidem adduxit. erat hæc meretrix procax, potens, sumptuosa, nobilis, cuius se amore haud ita pridem irretierat Clitipho. quo autem res Chremetem lateret, hoc consilium capiunt, vt Bacchidem quidem amicam Clinia, Antiphilam verò vnam ex illius ancillis esse simularent. Postridie manè Chremes ad Menedemum diluculò proficiscitur, & rediisse Cliniam nunciat: ille gaudio amens filium iamiam videre, iamiam amplecti iamiam e se suáq; omnia permittere cupiebat. at Chremes, caue, inquit. faxis; istoc enim modo & te, & eum, & rem vnà perdideris tuã. Simul ei ostendit, quæ incommoda capturus sit, si tam molli esse se, iámq; infracto animo ostenderit.

erit. Cliniæ amicam (eam enim Bacchidem existimabat) non iam pauperculam esse, aut paruo contentam, vt antea, sed sumptuosam gemmis atq; auro pollucentem, cum familiâ numerosissimâ. vna, inquit, mihi nox tantùm non paupertatem attulit, nedum tu te censeas oneri ferundo fore, si te illi perpetuò sumptibus suppeditare oporteat: quin tu ita potiùs agito, humanè quidem & comiter excipito filium: istud tamen tam impotens illius desiderium occultum habeto. tum si ille, quod amicæ det, vt habeat, machinam aduersum te aliquam struet, falli te sinito. Ita & eum commodius retinebis apud te, & sumptuum facies minus. hæc Chremes: nescius (vt sunt humana) occultum foris esse se, cæcum domi interea enim meditabatur Syrus, decem minas, quas Bacchidi pollicitus erat dare, eas quomodo illi à Chremete ipso conficeret, iámq; inibierat, cùm eum Chremes arreptum blandè cõpellat, horatúrq; aliquam ad Menedemum fallaciam moliatur. Inie it in sermone Syrus mendacium à se pro tempore confictum; anum Corinthiam, Antiphilæ (ita enim putabatur) matrem, mille drachmarum mutuò accepisse á Bacchide: eâ mortuâ, puellam pro pecuniâ illâ arrahaboni relictam; dum hæc narrantur, annulum suum agnouit Sostrata, eiusq; indicio, Antiphilam filiam suam esse cognouit. gaudio exiliens, omnem rem defert ad virum; qui, graueolenter obiurgatâ, repertam tamen filiam, ipse quoq; gauisus est: iam omnia in tranquillo erant, absq; Bacchide fuisset. sed & illi quoque modo decem excudendæ erant argenti minæ: & periculum erat, ne aliqua eam Chremetis filij amicam esse recisceret: ibi Syrus audax consilium init, quomodo utriq; seni rem, vt erat, patefaceret, & commodè se è tam impedito negotio expediret: primum igitur Chremeti, Reperi, inquit, quomodo argentum Menedemo eripiam; dicemus ei, Bacchidem hanc suã (Clitiphonis amicam esse) orabimúsq;, vt eam domi suæ dies aliquot esse patiatur. téq; id celatum velit. porro Clinia filiæ tuæ, quæ modo reperta est, formam sibi complacitam habebit, eamq; petet vxorem. Quid tum? pecuniam, inquit, petet à patre tuo, qui nouæ nuptæ ornamenta coemat: eam pecuniam numeraturus est Bacchidi. Iam autem ad Menedemum, Syri hortatu, transierat Bacchis, & pompam omnem suam traduxerat. Chremes primò non satis consilium illud probare; at illam certè, inquit Syrus, pecuniam, pro quâ filia tua opposita erat pignori, quin dissoluas, facere honestè non potes. Ego verò, inquit Chremes, & libenter quidem. Imo verò, infit Syrus, dato eam Clitiphoni, qui ad Bacchidem deferat: ita enim facilius credet Menedemus, eam suam esse. Sit ita sanè. numeratur à patre Clitiphoni pecunia, quam ad meretricem perferret: interea tota res detegitur. Indignari Chremes, & fremere, & minitari se omnia atrocissima exempla editurum. Tandem, cùm Antiphilam Cliniæ collocãsset, partim Menedemi, partim vxoris precibus delenitus, ignoscit. Clitipho se, relictis meretricijs amoribus, vxorem ductturum pollicetur. Cum autem cæterarum fabularum argumentũ vno die contineri soleat, huius non nisi biduo explicari potest.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

IN militiam proficiſci gnatum Cliniam,
Amantem Antiphilam, compulit durus pater:
Animíque ſeſe angebat, facti pœnitens.
Mox, vt reuerſus eſt, clàm patrem diuortitur
Ad Clitiphonem, is amabat ſcortum Bacchidem.
Cùm accerſeret cupitam Antiphilam Clinia,
Vt eius Bacchis venit amica, ac ſeruolæ
Habitum gerens Antiphila: factum id, quo patrem
Suum celaret Clitipho. Hic technis Syri
Decem minas meretriculæ aufert à ſene.
Antiphila Clitiphonis reperitur ſoror.
Hanc Clinia, aliam Clitipho vxorem accipit.

HEAVTONTIMORVMENOS TERENTII.

CTA LVDIS MEGALENSIBVS, L. CORNELIO LENTVLO, ET L. VALERIO FLACCO AED. CVR. EGIT AMBIVIVS TVRPIO. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. ACTA PRIMVM TIBIIS IMPARIBVS, DEINDE DVABVS DEXTRIS: ACTA ETIAM TERTIO. TI. SEMPRONIO, M. IVVENTIO COSS.

PROLOGVS.

NE cui sit vostrûm mirum, cur parteis seni
a Poëta dederit, quæ sunt adolescentium:
Id primùm dicam: deinde, quod veni, eloquar,
b Ex integrâ Græcâ integram comœdiam
die sum acturus Heautontimorumenon:
Duplex quæ ex argumento facta est simplici.
uam esse ostendi, & quæ esset. nunc, qui scripserit,
cuia Græca sit, ni partem maxumam
istimarem scire vostrûm, id dicerem.
unc, quamobrem has parteis didicerim, paucis dabo,
torem voluit esse me, non prologum:
strum iudicium fecit: me actorem dedit.
hic actor tantum poterit à facundiâ,
antum ille potuit cogitare commodè,
ui orationem hanc scripsit, quam dicturus sum.
m quod rumores distulerunt maleuoli,
ultas e contaminâsse Græcas, dum facit
ucas Latinas: factum hic esse id non negat,
ue se f id pigere, & deinde facturum autumat.
et bonorum exemplum: quo exemplo sibi
re id facere, quod illi fecerunt putat.
n quod maleuolus vetus poëta dictitat,
*entè ad studium hunc se applicâsse * musicum,*
icum g ingenio fretum, haud naturâ suâ;
itrium vestrum, vestra existimatio.

a Captatio beneuolentiæ à personâ poëtæ.
b Propositio prima.
* Hîc duo filij familias amatores, duæ amicæ, duo senes, duo serui, quæ omnia in Menãdro simplicia sũt. Vide Na[illegible]nij Misc. l[illegible].1.
c Propositio secunda.
d Commendatio à personâ actoris & poëtæ.
e Defensio.
f Quod ęmuli vitio dant, id laudi sibi ducit.
* Id est, studium poëticum. Nan. Misc. lib. 1.
g Ab honesto & iusto.

 Vale-

Valebit: quamobrem omnes vos oratos volo,
Ne plus iniquùm possit, quàm æquùm oratio.
Facite, æqui sitis, date crescendi copiam
Nouarum, qui spectandi faciunt copiam
Sine vitijs: ne ille pro se h *dictum existimet,*
Qui nuper fecit seruo currenti in viâ
Decessse populum: cur insano seruiat?
De illius peccatis plura dicet, cum dabit
Alias nouas, nisi finem maledictis facit.
Adeste æquo animo: date potestatem mihi,
Statariam agere vt liceat per silentium.
Ne semper l *seruos currens, iratus senex,*
Edax parasitus, sycophanta autem impudens,
Auarus leno, assiduè agendi sint mihi
Clamore summo, cùm labore maximo.
m *Meâ causâ, causam hanc instam esse, animum inducite,*
Vt aliqua pars laboris minuatur mihi:
Nam nunc nouas qui scribunt, nihil parcunt seni:
Laboriosa si qua est, ad me curritur:
Sin lenis est, ad alium defertur gregem.
In hac est pura oratio: experimini,
In vtramque partem n *ingenium quid possit meum.*
Si nunquam auarè pretium statui arti meæ,
Et eum esse quæstum in animum induxi maximum,
Quàm maximè seruire vestris o *commodis:*
Exemplum statuite in me, vt adolescentuli
Vobis placere studeant potiùs, quàm sibi.

h Vitium L. Lauinij.

i Hactenus pro poëta dixit.

k Rogat vt senem placidè audiant.

l Variæ comœdiarum personæ.

m Paranomasiâ captat beneuolentiam à commendatione styli.

n Commendatio à personâ propriâ.

o Plus est, quàm si dixisset, voluptatibus.

ACTVS I. SCENA. I.

Arg. Menedemum excruciantem sese in agro laboribus Chremes alloquitur, sedulò causam inquirens, cur præter ætatem ille sui id faciat: respondens Menedemus, sui mœroris causam dicit esse filij ambitionem, quem iurgijs & contumelijs domo eiectum potentiùs desiderat.

Iambici senarij.

CHREMES, MENEDEMVS, senes.

CH. Q*Vanquā* a *hæc inter nos nupera notitia aamodū*
Inde adeò, quòd agrum in proximo hic mercatus
Nec rei ferè sanè amplius quidquam fuit:

a Captatio beneuolentiæ ab amicitiâ & ex vicinitate.

Tam

Tamen vel virtus tua me, vel vicinitas,
b *Quod ego in propinquâ parte amicitiæ puto,*
Facit, vt te audacter moneam, & familiariter,
Quòd mihi videre præter ætatem tuam
Facere, & præter quam res te adhortatur tua.
c *Nam prô deûm atque hominum fidem, quid vis tibi? aut*
Quid quæris? annos sexaginta natus es,
Aut plus eo, vt conijcio; agrum in his regionibus
Meliorem, neque pretij maioris nemo habet:
Seruos complureis: proinde quasi nemo siet,
Ita tute attentè illorum officia fingere.
Nunquam tam manè d *egredior, neque tam vesperi*
Domum reuertor, quin te in fundo conspicer
Fodere, aut arare, aut aliquid ferre; denique
Nullum remittis tempus, neque te respicis:
Hæc non voluptati tibi esse, satis certò scio.
e *At enim me, quantum hîc operis fiat, pœnitet.*
Quod in opere faciundo operæ consumis tuæ,
Si sumas in illas exercendis, * *plus agas.*
ME. *Chreme, tantúmne est ab re tua otij tibi,*
f *Aliena vt cures; eáque nihil quæ ad te attinent?*
CH. *Homo sum: humani à me nil alienum puto.*
Vel me monere hoc, vel percunctari puta,
g *Rectum est, ego vt faciam; non vt deterream.*
M. *Mihi sic est vsus: tibi vt opus est facto, face.*
C. *An cuiquam est* h *vsus homini, se vt cruciet? M. mihi est.*
C. *Si quid laboris est,* i *nollem: sed istuc quid mali est?*
Quæso quid de te tantum meruisti? M. heu, hoi.
C. *Ne lacruma, atque istuc, quidquid, fac me vt sciam:*
Ne retice: ne verere: crede inquam mihi:
k *Aut consolando, aut consilio, aut re iuuero.*
M. *Scire hoc vis? C. hâc causâ equidem, quâ dixi tibi.*
M. *Dicetur. C. at istos rastros interea tamen*
Depone: ne labora. M. minimè. C. quam rem agis?
M. *Ah sine me, vacuum tempus ne quod duim mihi*
Laboris. C. non sinam, inquam. M. ah, non æquum facis.
C. *Hui, tam graues hos quæso? M. sic meritum est meum.*

b Hęc amborum senum coniunctio & familiaritas, multum accómodata sequentibus rebus censetur.
c Propositio quâ interrogat, & obiurgat.
d Nimia senis inquietudo.
e Obiectio tacita, perpolita locutio.
* Sic in Eun. Act. 2. Scen. 1 hoc plus facies.
f Dictum in curiosos rerú alienarum.
g Id est, officiosum est.
h Vsus pro opus.
i Scilicet me cruciare laborand.
k His tribus rebus adhibitis, nihil præterea in amicitiâ requirendum.

l Narrationem, a personis ordiur.

C. Nunc loquere. M. l filium vnicum adolescentulum
Habeo. Ah quid dixi habere me? imò habui, Chreme:
Nunc habeam, necne, incertum est. C. quid ita istuc? M. scies.
Est è Corintho hic aduena anus paupercula,
Eius filiam ille amare cœpit perditè,
Propè iam vt pro vxore habere. Hæc clam me omnia.

m Diomedes legit, humaniter. Vide Ioan. Riuij castig.

Vbi rem resciui, cœpi non m humanitùs
Neque vt ægrotum animum decuit adolescentuli,
Tractare; sed vi & viâ peruulgatâ patrum:
Quotidie n accusabam: hem, tibine hæc diutiùs
Lucere speras facere, me viuo patre,

n Accusationem suam refert.

Amicam vt habeas propè iam in vxoris loco?
Erras, si id credis, & me ignoras, Clinia.
Ego te meum esse dici tantisper volo,
Dum, quod te dignum est facies: sed si id non facis,
Ego quod me in te sit facere dignum inuenero.

o Amor ex otio prouenit.

Nullâ adeò ex re istuc fit, nisi ex nimio o otio.
Ego p istuc ætatis non amori operam dabam,

p Consilium.

Sed in Asiam abij hinc propter pauperiem, atque ibi
Simul rem, & gloriam armis belli repperi.
Postremò adeò res redijt: adolescentulus
Sæpè eadem, & grauiter audiendo victus est.
Ætate me putauit, & sapientiâ

q Cum pondere pronuncianda. Oratio tota pathetica.

q Plus scire, & prouidere, quàm seipsum sibi:
In Asiam ad regem militatum abyt, Chreme.
C. Quid ais? M. Clam me profectus, menses treis abest.
C. Ambo accusandi: & si illud incœptum tamen
Animi est pudentis signum, & non instrenui.
M. Vbi comperi ex ijs, qui ei fuêre conscij,
Domum reuertor mœstus, atque animo ferè
Perturbato, atque incerto præ ægritudine:

r Attendite diligentem familiam

Adsido: r accurrunt serui: soccos detrahunt:
Video alios festinare, lectos sternere,

s Apparare, est ad pompam parare.

Cœnam s apparare: pro se quisque sedulò
Faciebat, quò illam mihi lenirent miseriam.
Vbi video hæc, t cœpi cogitare: hem, tot mei
Solius soliciti sunt causâ, vt me vnum expleant?

t modo.

Ancill

Ancillæ tot me veſtiant? ſumptus domi
Tantos ego ſolus faciam? ſed gnatum vnicum,
Quem pariter vti his decuit, aut etiam amplius,
Quòd illa ætas magis ad hæc vtenda idonea eſt;
Ego eum hinc eieci miſerum [t] iniuſtitiâ meâ.
Malo quidem me dignum quouis deputem,
Si id faciam: nam vſque dum ille vitam illam incolit
Inopem, carens patriâ ob meas iniurias,
Interea vſque illi de me ſupplicium dabo,
Laborans, quærens, [u] parcens, illi ſeruiens.
Ita facio prorſus: nihil relinquo in ædibus,
Nec vas, nec veſtimentum: conraſi omnia:
Ancillas, ſeruos, niſi eos, qui opere ruſtico
Faciundo facilè ſumptum exercerent ſuum,
Omnis [x] produxi ac vendidi, inſcri ſi illicò
Ædes mercede: quaſi talenta ad quindecim
Coëgi: agrum hunc mercatus ſum: hîc me exerceo:
Decreui tantiſper me minus iniuriæ,
Chreme, meo gnato facere, dum fiam miſer;
Nec fas eſſe vllâ me voluptate hîc frui,
Niſi vbi ille huc ſaluos redierit meus particeps.
C. Ingenio te eſſei [y] liberos leni puto, &
Illum obſequentem: [z] ſi quis rectè aut commodè
Tractaret Verùm neque tu illum ſatis noueras,
Nec te ille. Hoc vbi fit, ibi non verè viuitur.
Tu illum, nunquam oſtendiſti, quanti penderes;
Nec tibi ille eſt credere auſus, quæ eſt æquom patri.
Quod ſi eſſet factum, hæc nunquam euenìſſent tibi,
M. Itares eſt, [a] fateor: peccatum à me maximum eſt.
C. Menedeme, at porrò rectè ſpero, & illum tibi,
Saluum affuturum eſſe hîc confido propediem.
M. Vtinam Dij ita faxint. C. facient. Nunc, ſi commodum eſt,
Dionyſia hic ſunt: hodie apud me ſis volo.
M. Non poſſum. C. cur non? quæſo tandem aliquantulum
Tibi parce: idem abſens facere te hoc volt filius.
M. Non conuenit, qui illum ad laborem impulerim, [c]
Nunc me ipſum fugere. D. Siccine eſt ſententia?

M. Sic,

[t] Iniuſtitiam ſuam culpat.

[u] Id eſt, ſeruans.

[x] Producere foràs, deducere ſignificat: & productores, qui virgines ad quæſtum exponunt.

[y] Liberos de vnico filio dixit.

[z] Conſilium Chremetis.

[a] Confeſſio.

[b] Id eſt, Orgia, ſeu Bacchanalia, quæ tertio quoquo anno celebrabantur.

[c] Geminata [l l] per Epentheſin; vel legendũ [impegerim]

M. *Sic.* C. *benè vale.* M. *& tu.* C. *lacrumas excussit mihi.*
Miser étque me eius: sed, vt diei tempus est,
Monere oportet me hunc vicinum Phaniam,
Ad cœnam vt veniat: ibo, vt visam si domi est.
Nil opus fuit monitore: iamdudum domi
Præstò apud me esse aiunt: egomet conuiuas moror.
Ibo adeò hinc intrò, sed quid crepuerunt fores?
Hinc à me quisnam egreditur huc conuersero.

ACT. I. SCENA. II.

Arg. Clinia domum ex Asiâ reuersus, mirum in modum solicitus est de amicâ, quam abiens Athenis reliquerat. De Cliniæ in patriam reditu, magnâ cum animi voluptate Clitipho nonciat patri suo Chremeti: Chremes filio ex Cliniæ vitâ & moribus viuendi modum præscribit.

Octonarij iambici trochaicique in se mixti.

CLITIPHO, CHREMES.

CL. *Nihil* [a] *adhuc est quod vereare Clinia. haud quaquam etiam cessant;*
Et illam simul cum nuncio tibi hîc ego affuturam hodiè scio:
Proin tu solicitudinem illã falsam, quę te excruciat, omittas.
CH. *quîcum loquitur filius?*
CL. *Pater adest, quem volui, adibo. pater opportunè aduenis.*
C. *Quid est?* CL. *hũc Menedemũ nostin' nostrũ vicinũ?* C. *probè.*
CL. *Huic filiũ scis esse?* CH. *audiui, in Asiâ est.* CL. *nõ est pater.*
Apud [b] *nos est.* CH. *quid ais?* CL. *aduenientem è naui egredientem illicò* (*pueritiâ*
Adduxi ad cœnam: nam mihi magna cum eo iam inde vsq; à
Semper fuit familiaritas. CH *voluptatem magnam nuncias.*
Quàm vellem Menedemum inuitatum, vt nobiscum hodiè esset ampliùs.
Vt hanc lætitiam [c] *nec opinanti primus ei obÿcerem domi.*
Atque etiã nunc tempus est. CL *caue faxis: non est opus pater.*
CH. *Quapropter?* CL *quia enim incertum est etiam, quid sese faciat. modò venit:*
Timet omnia, patris iram, & animũ amicæ sese erga vt sit suus.
Eam miserè amat. propter eam hæc turba, atque abitio euenit.
CH. *scio.*
CL. *Nunc seruolũ ad eã in vrbẽ misit; & ego nostrũ vnâ Syrũ*
CH. *Qui*

[a] Persequitur fabulam Cliniæ, vt palam fiat quam modestè amârit.

[b] Id est, domi nostræ.

[c] Nam insperatum gaudium magis esse solet.

[d] Clinia omnia timet.

CH. *Quid narrat?* CL. *quid ille? se* [e] *miserum esse.* CH. *miserum? Quem minus credere est?*
Quid reliqui est, quin habeat, quæ quidem in homine dicuntur bona?
[f] *Parenteis, patriã incolumẽ, amicos, genus, cognatos, diuitias?*
Atque hæc perinde sunt, [g] *vt illius animus, qui ea possidet:*
Qui vti scit, ei bona; illi qui non vtitur rectè, mala.
CL. *Immò ille senex fuit importunus sẽper; & nũc nihil magis*
Vereor, quàm ne quid in illum iratus plus satisfaxit pater.
CH. *Illéne?* [h] *sed reprimã me: nam, in metu esse hũc, illi est vtile.*
CL. [i] *Quid tute tecum?* CH. *dicam, vt vt erat,* * *mansum tamen oportuit.*
[k] *Fortasse aliquanto iniquior erat, præter eius lubidinem:*
Pateretur. nam quem ferret, si parentem non ferret suum?
* *Hunccine erat æquom ex illius more, an illum ex huius viuere? &*
Quod illum insimulat durũ, id non est: nam parentum iniuriæ
Vniusmodi sunt fermè, paulò qui est homo tolerabilis,
Scortari crebrò nolunt: nolunt crebrò conuiuarier:
Præbent exiguè sumptum: & ea sunt tamen ad virtutẽ omnia.
Verùm vbi animus semel se cupiditate deuinxit malâ,
Necesse est Clitipho consilia consequi consimilia. Hoc
Scitum est. Periculum ex alijs facere. tibi quod ex vsu siet.
CL. *Ita credo.* CH. *ego ibo hinc intrò, vt videam, nobis quid cænæ siet.*
Tu, [l] *vt tempus est diei vide sis, ne quò hinc abeas longiùs.*
CL. [m] *Quã iniqui sunt patres in omneis adolescenteis iudices:*
Qui æquom esse censent, nos iam à pueris illicò nasci senes,
Neque illarum affines esse rerum, quas fert adolescentia?
Ex suâ libidine moderantur, quæ nunc est, non quæ fuit.
Mihi si vnquam filius erit, næ ille * *facili me vtetur patre.*
Nam & cognoscendi, & [n] *ignoscendi dabitur peccati locus:*
Non vt meus, qui mihi per alium ostendit suam sententiam.
Perij, is mihi, vbi adbibit plus paulo, sua quæ narrat facinora!
Nunc ait, periculum ex alijs facito, tibi quod ex vsu siet.
[o] *Astutus, næ ille haud scit, quàm mihi nunc* SVRDO *narret fabulam.*

Magis

[e] ἐλλειψις.
[f] Miser non est, cui hæc suppetunt.
[g] Externorum fructus ab animo pendet.
[h] Hæc tacitè secum.
[i] ἐλλειψις.
* Id est, manere.
[k] Callida & solers senis inuentio.
* Ab æquo & honesto.
[l] Vt, pro quandiu.
[m] Querimonia Clitiphonis aduersus patrem.
* Al. Facillimè.
[n] Nam qui aliàs delinquentibus facilè parcet.
[o] Petulans filius patris præcepta contemnit.

Magis nũc me amicæ dicta stimulant: da mihi, atq; affer mihi:
Cui quid respondeã, nihil habeo, neq; me quisquam est miserior:
Nam Clinia hic, etsi is quoque suarum rerum satagit: attamen
Habet bene ac [p] *pudicè eductam, ignaram artis meretriciæ:*
Mea est potens, procax, magnifica, sumptuosa, nobilis.
Tum quod dem ei, rectè est. nã nihil esse mihi, religio est dicere.
Hoc ego mali non pridem inueni? neque etiam dum scit pater.

ACTVS II. SCENA. I.

Arg. Clinia cessatione & morâ Antiphilæ amicæ nimium torquetur: solet enim amantis animus omnis moræ, quantumuis breuis, impatientior esse.

Eiusdem generis.

CLINIA, CLITIPHO.

CL. [a] *SI mihi secundæ res de amore meo essent, iamdudũ scio*
Venißẽt, [b] *sed vereor, ne, me absente mulier hic corrup-*
Cõcurrãt multæ opiniones, quæ mihi animũ exaugeãt; (ta, sit.
[c] *Occasio, locus, ætas, mater, sub imperio cuius est, mala;*
Cui nihil præter pretium iam dulce est. CLIT. *Clinia.* CLIN. *hei misero mihi.*
CL. *Etiã caues, ne videat fortè hinc te à patre aliquis exiens?*
CL. *Faciã: sed nescio quid profectò mihi* [d] *animus præsagit mali.*
CLIT. *Pergin' istuc priùs dijudicare, quàm scis, quid veri siet?*
CLIN. *Si nihil mali esset, iam hic adessent.* CLIT. *iam aderunt.* CLIN. *quando istuc erit?*
CL. *Non cogitas hinc longiùs abesse? & nôsti mores mulierum;*
Dum moliuntur, dum comuntur, annus est. CLIN. *ô Clitipho,*
Timeo. CL. *respira: eccũ Dromonẽ cum Syra: vnà adsunt tibi.*

ACT. II. SCENA. II.

Arg. Clinia ex Syro intelligit, se absente, pudicè admodum vixisse Antiphilam: quà ex re ingenti gaudio perfunditur. Bacchis Clitiphonis amica ad cœnam adducitur: quæ tamen interim fingitur esse amica Cliniæ.

Octonarij trochaici & iambici, quibus immixti iambici senarij.

SYRVS, DROMO, CLINIA, CLITIPHO.

SY. [a] *AIn' tu?* D. *sic est.* S. *verũ interea dũ sermones cędimus.*
Illæ sunt relictæ. CL. *mulier tibi adest, audin' Clinia?*
CL. *Ego verò audio, nunc demùm & video, & valeo Clitipho.*
CL. *Minimè mirum, adeò impeditæ sunt: ancillarum gregem*
Ducunt

[p] Depingit Bacchidem conferendo cum Antiphilâ.
[a] De suis amoribus ipse Clinia loquitur.
[b] Variæ corruptiones, suspicationes.
[c] πάθος anxiè expectantis & omnia solicitè metuentis & suspicantis.
[d] Eurip. Andromacha. αἶ αἶ προμαντες δυγιὸνὼς τὶ προσδοκὼν.
[a] Vt & Cliniæ, & Antiphilæ modestia clarius innotesceret, fingit poëta, primum ægrè ferentem Cliniam & succensentẽ Antiphilæ, sic enim putabat, luxui.

Ducũt secum. CL. *perij, vnde illi sunt ancillæ?* CL. *mén' rogas?*
s. *Non oportuit relictas: portant* * *quid rerum.* CL. *hei mihi.*
s. *Aurum, vestem: & vesperascit, & non nouerunt viam?*
Factum à nobis stultè est, abi dum tu Dromo illis obuiàm
Properè: quid stas? CL. *væ misero mihi, quantâ de spe decidi!*
CL. *Quid istuc? quæ res te solicitat autẽ?* CL *rogitas quid siet?*
Viden' tu ancillas, aurum, vestem? quã ego vnâ cum ancillulâ
Hîc reliqui, vnde ea esse censes? CL. *vah, nunc demũ intelligo.*
s *Dij boni, quid turbæ est? ædes nostræ vix capient, scio.*
Quid comedent? quid ebibent? quid sene erit nostro miserius?
Sed video, eccos, quos volebam. CL. [b] *ô Iupiter, vbinã est fides?*
Dum ego propter te errans patriâ careo demens, tu interea loci
Conlocupletâsti te, Antiphila; & me in his deseriüisti malis,
Propter quam in summâ infamiâ sum, & meo patri minus sum obsequens.
Cuius nũc pudet me, & miseret, qui [c] *harũ mores cãtabat mihi,*
Moniüisse frustrà. neq; potuisse vnquam me ab hac expellere.
Quod nunc faciam tamen: cùm gratum mihi esse potuit, nolui:
Nemo est miserior me. s. *hic de nostris verbis errat* [d] *videlicet,*
Quæ hîc sumus locuti. Clinia, aliter tuũ amorẽ, atq; est, accipis:
Nam & vita est eadem, & animus te erga idem ac fuit,
Quantum ex ipsâ re coniecturam * *cepimus.*
CLIN. *Quid est obsecro? nam mihi nunc nihil rerum omnium*
Quod malim, quàm me hoc falsò suspicarier. (est,
s. *Hoc primùm, vt nequid huius ignores: anus*
Quæ est dicta mater esse ei antehac, non fuit:
Ea obijt mortem. hoc, ipsa in itinere [e] *alteræ*
Dum narrat, fortè audiui. CLIT. *quænam est altera?*
s. *Mane, hoc quod cœpi, primùm enarrem Clitipho:*
Post istuc veniam. CLIT *propera* s. [f] *iam primum omnium*
Vbi ventum ad ædes est, Dromo pulsat fores:
Anus quædam prodit: hæc vbi aperüit ostium,
Continuò hic se coniecit intrò, ego consequor.
Anus foribus obdit pessulum. [g] *ad lanam redit.*
Hinc sciri potuit, * *aut nusquam alibi. Clinia,*
Quo studio vitam suam, te absente, exegerit:
Vbi de improuiso est interuentum mulieri.

* Quid, id est, magnas siue multas res: Vide Nannij Misc. lib. 1.

[b] Cliniæ exclamatio ad amicam.

[c] Stomachosè harum de vnâ tantum, atque eâ præsente.

[d] Videlicet & scilicet, amaritudinem habent.

* Aliàs, fecimus.

[e] Alteræ pro alteri.

[f] Sic incipit multa pudicitiæ signa narraturus.

[g] Vehemens pudicitiæ coniectura.

* Georg. Fabricius haud Græcorum more geminatâ negatione, vbi quid cum asseueratione loquimur.

Nam

Nam ea res dedit tum existimandi copiam
Quotidianæ vitæ consuetudinem;
Quæ cuiusque ingenium vt sit, declarat maxumè.
[h] *Texentem telam studiosè ipsam offendimus,*
Mediocriter vestitam veste lugubri,
Eius annus causâ opinor, quæ erat mortua;
Sine auro tum ornatam, ita vti quæ ornantur sibi,
Nullâ * *malam re esse expolitam muliebri:*
[i] *Capillus passus, prolixus, circum caput*
Reiectus negligenter: pax. CLIN. *Syre mi obsecro,*
Ne me in lætitiam frustrà conicias. S. *anus*
Sub tegmen nebat; præterea vna ancillula
Erat: ea texebat vnâ pannis obsita,
Neglecta, [k] *immundâ illuuie.* CLIT. *si hæc sunt Clinia*
Vera, ita vti credo, quis te est fortunatior?
Scin' hanc, quam dicit sordidatam & sordidam?
Magnum hoc quoque signum est dominam esse extra noxiam,
Cum eius tam negliguntur internuncij:
Nam disciplina est eisdem, munerarier
Ancillas primùm, ad dominas qui affectant viam.
CLIN. *Perge obsecro te, & cauc ne* [l] *falsam gratiam*
Studeas inire. Quid ait, vbi me nominas?
S. *Vbi dicimus, rediisse te & rogare vti*
Veniret ad te; mulier telam deserit
Continuò, [m] *lacrumis opplet os totum sibi, vt*
Faci è scires desiderio id fieri tuo.
CLIN. [n] *Præ gaudio (ita me Dij ament) vbi sim nescio,*
Ita timui. CLIT. *at ego nihil esse sciebam Clinia.*
Agedum vicissim Syre dic, quæ illa est altera?
S. * *Adducimus tuam Bacchidem.* CLIT. *hem, quid Bacchidē?*
Ebo sceleste, quò illam ducis? S. *quò illam ego? ad nos scilicet.*
CLIT. * *Ad patrémne?* S. *ad eum ipsum.* CLIT. *ô hominis impudentem audaciam!* S. *heus*
Tu, non sit sine periculo facinus magnum & memorabile.
CLIT. *Hoc vide: in meâ vitâ tu tibi laudē is quæsitū, sceleste,*
Vbi si paullulum modò quid te fugerit, ego perîerim.

[k] Cultus & victus familiaris vitam indicant.
* Mala hîc est pars faciei.
[i] Admirantis.
[k] Sordities pudicitiæ signum.
[l] Præceptum amatorium.
[m] Ex nimio gaudio lachrymatur.
[n] Gaudij vehementia.
* Ioan. Riuius legit abducimus.
* Scena huius comœdiæ in rure suburbano Athenarum cōstitui hinc videtur. Vide Nānij. Misc. lib. II.

Quid

Quid illo facias? s. at enim. CLIT. ° quid enim? s. sinas, dicam.
CLIT. sine. (ambages mihi
CLIN. Sino. s. itaresest hæc nũc quasi cum CLIT. quas malũ,
Narrare occipit? CLIN. Syre, verũ hic dicit, mitte: ad rẽ redi.
s. Enimuero reticere nequeo: multimodis iniurius
Clitipho est: neq; ferri potis est. CLIN. audiendũ hercle est: tace.
s. P Vis amare: vis potiri: vis, quod des illi, effici.
Tuum esse in potiundo periculum non vis; haud stultè sapis:
Siquidem id sapere est: velle te id, quod non potest contingere.
Aut hæc cum illis sunt habenda, aut illa cũ his amittenda sunt.
Harum duarum conditionum nunc vtram malis, vide:
Et si consilium, quod cepi, rectum esse & tutum scio:
Nam tua apud patrem amica tecum sine metu vt sit, copia est.
Tum illi argentum quod pollicitus es, eãdem hac inueniã viâ:
Quod vt efficerem, orando surdas iam aureis reddideras mihi.
Quid aliud tibi vis? CLIT. q siquidem hoc fit s. siquidem experiundo scies.
CLIT. Age, age, cedo istuc tuum consilium quid id est? SY. assimulabimus, (faciet suâ?
Tuam amicam, huius esse amicã. CLIT. pulchrè. cedo: quid hic
An ea quoq; huius dicetur, si hæc vna dedecori est parùm?
SY. Imò ad tuam matrem deducetur. CLIT. quid cò? SY longum
est Clitipho,
Tibi si narrẽ: quã ob rẽ id faciã, vera causa est. CLIT. fabula.
Nihil satis firmi video, quam ob rem r accipere hunc mihi expediat metum.
SY. Mane, habeo aliud, si istuc metuis, quod ambo confiteamini
Sine periculo esse. CLIT. huiusmodi obsecro, aliquid t reperi.
Ibo obuiã hinc: dicã, vt reuortãtur domũ. c. bẽ. (SY. maxumè:
Quid dixti? s. ademptum tibi iam faxo omnem metum,
In aurem vtramuis ociosè vt dormias. (modò
CL. quid ago nunc? CL. túne? quod boni est. CLI Syre, dic
Verum. SY. age modò; hodie serò, ac nequicquam voles.
CLIN. u Datur modò: fruere dum licet: nam nescias,
Eius sit potestas posthac, an x nunquam, tibi.
CLIT. Syre inquam. s. perge porrò, tamen istuc ago.
CLIT. y Verã hercle istuc est. Syre, Syre inquã, heus, heus Syre.
s. Concaluit:

° Oratio imperfecta ob Clitiphonis interruptionem.

P Exponit consilium suum, estque hæc huius fabulæ protasis.

q Repetitio cum stomacho.

r Accipere pro subire.
f Stultus amator irridenti credit.
t Imperatiuum est.
u Sententia amoris Aristippica.
x Gemina negatio hic iterum contentius asseuerat, vt modò.
y Æstuat magis ob Syri discessum.

S. *Concaluit: quid vis?* CLIT *redi, redi.* S. *adsum, dic quid est?*
Jam hoc quoque negabis tibi placere CLIT. *immò Syre,*
Et me, & meum amorem, & [x] *famam permitto tibi.*
Tu es iudex: ne quid accusandus sis, vide.
SY. *Ridiculum est, te istuc me admonere, Clitipho,*
Quasi istic minor mea res agatur, quàm tua.
Hîc si quid nobis fortè aduersi euenerit,
Tibi erunt parata verba, [y] *huic homini verbera.*
Quapropter neutiquam hæc res neglectui est mihi.
Sed istum exora, vt suam esse assimulet. CLIN. *scilicet,*
Facturum me esse, in eum iam res rediit locum,
Vt sit necesse. CLIT *meritò te amo, Clinia.*
CLIN *Verùm illa ne quid titubet.* SY. *perdocta est probè.*
CLIT. *At hoc demiror, quî tam facilè potueris*
Persuadere illi, quæ solet quos spernere?
SY. *In tempore ad eam veni; quod rerum omnium est*
Primum: nam miserè quendam offendi ibi militem
Eius noctem orantem hæc arte tractabat virum,
Vt illius cupidum animum inopiâ incenderet,
Eadémque vt esset apud te ob hoc quàm gratissima.
[z] *Sed heus tu, vide sis, nequid imprudens ruas.*
Patrem nouisti, ad has res quàm sit perspicax:
Ego te autem noui, quàm esse soleas impotens.
[a] *Inuersa verba, euersas ceruices tuas,*
Gemitus, screatus, tussis, risus, abstine.
CLIT. *Laudabis.* SY. *vide sis.* CLIT. *tutemet mirabere.*
SY. *Sed quàm citò sunt consecutæ mulieres?*
CLIT. *Vbi sunt? cur retines?* SY. *iam nunc hæc non est tua.*
CLIT. *Scio, apud patrem,* [b] *at nunc interim.* SY. *nihilo magis.*
CL. *Sine* SY. *non sinam inquam.* CL. *quæso paulisper.* SY. *veto.*
CLIT. *Saltem salutare* SY. *abeas, si sapis.* CLIT. *eo, quid*
Istic? SY. *manebit.* CLIT *ô* [c] *felicem hominem!* SY. *ambula.*

[x] Attende amantis vecordiam qui famam seruo committit.

[y] δεικτικῶς, id est, mihi. Sophocles Trachinijs τὴς δὲ γε ζούσης ἔτι.

[z] Adhortatio. Perspicaciam Chremetis, ac incontinentiam Clitiphonis notat.

[a] Liuius lib. 1. ab vrbe conditâ, omne ius belli Achiuos abstinuisse.

[b] ἀποσιώπησις.

[c] Felicem, quia cum amicâ manebit.

ACT. II. SCENA III.

Arg. Meretricia conditio per eam exprimitur, quæ meretrix est. Habet deinde hæc scena iucundum Cliniæ & Antiphilæ congressum.

Mixti generis, vt scena superior.

BACCHIS, ANTIPHILA, CLINIA, SYRVS.

Ædip

a Ædepol Antiphila mea laudo te, & fortunatum iudico,
Id cum studuisti, isti formæ mores vt consimiles forent:
Minimèque (ita me dij ament) mi-or, si te sibi quisq; expetit,
Nam mihi, quale ingenium haberes, fuit indicio oratio tua:
Et cùm egomet nunc mecum in animo vitam tuam consídero,
Adeóque vostrarum omnium, volgus quæ absse segregant,
Et vos esse istiusmodi, & nos non esse, haud mirabile est.
Nam vobis expedit esse bonas; nos, quibuscũ res est, non sinunt.
Quippe formâ impulsi nostrâ, nos b amatores colunt:
Hæc vbi immutata est, illi suum animum aliò conferunt:
Nisi prospectum est interea aliquid nobis, desertæ viuimus.
c Vobis cum vno d simul vbi ætatem agere decretum est viro,
Cuius mos maximè est consimilis vostrũ; hi se ad vos applicant:
e Hoc beneficio vtrique ab vtrisque vero deuincimini:
Vt nunquam vlla amori vostro incidere possit calamitas.
A f Nescio alias: me scio quidem semper feciss e sedulò,
Vt ex illius commodo meum compararem commodum C. ah,
Ergo mea Antiphila tu nunc sola reducem me in patriam facis.
Nam, dum abs te absum, omnes mihi labores fuêre, quos cepi, leues, (sustuli.
Præterquam g tui carendum quod erat. S. credo. C. Syre, vix
Hoccine me miserum non licere meo modò ingenio frui?
h Immo, vt patrẽ tuũ vidi esse habitum, diu etiã durabit.
C. Quisnam hic adolescens est, qui intuitur nos? A. ah, retine me obsecro.
C. Amabò, quid tibi est? A i disperij. B. perij misera, quid stupes
Antiphila? A. videón' Cliniam, k an non? B. quem vides. C. salue anime mi.
O mi expectate Clinia, salue. C. vt vales?
C. Saluom venisse gaudeo. C. l tenebne te
Antiphila, animo maximè exoptata meo?
C. Ite intrò. nam vos iamdudum expectat senex.

a Spargit in personas descriptionem morum Bacchidis, & Antiphilæ, vt appareat honestè amâsse Cliniam.

b Amatores formæ.

c Al. imminuta.
d Laus à pudicitiâ.
e Al. semel.
e Commendatio à fide in virum.
f Mirè opportunum ethos. Nescio alias.
g Tui pro te.
h ἀπροσδόκητος.
i Præ nimio gaudio consternatur.
k Patheticæ & amatoriæ locutiones.
l Dubitamus ferè de maximis gaudijs, quasi quæ fidem superent. Vide Nannij Misc. lib. II.

ACTVS III. SCENA I.

g. Chremes Menedemo nunciat ex Asiâ redijsse filium: ex quâ re Menedemus incredibili gaudio perfunditur, & filio posthac indulgere magis instituit, quod ei magnopere dissuadet Chremes.

Iambici senarij.

CHREMES. MENEDEMVS.

C. [a] Lvcesit: hoc iam cesso pultare ostium
Vicini? primùm ex me vt sciat, sibi filium
Rediisse; etsi adolescentem hoc nolle intelligo.
Verum, cùm videam [b] miserum hunc, tam excruciarier
Eius abitu, celem tam insperatum gaudium,
Cum illi nihil perîcli ex indicio siet?
Haud faciam: nam, [c] quod potero, adiutabo senem;
Ita vt filium meum amico, atque æquali suo
Video inseruire, & socium esse in negotijs:
Nos quoque [d] senes est æquom senibus obsequi.
M. Aut ego profectò ingenio egregiè ad miseriam
Natus sum, aut illud falsum est, quod vulgò audio
Dici, [e] DIEM adimere ægritudinem hominibus:
Nam mihi quidem quotidie augescit magis
De filio ægritudo; & quantò diutius
Abest, magis cupio tantò, & magis desidero.
C. Sed ipsum egressum foràs video: ædibo, alloquar.
Menedeme, salue: nuntium apporto tibi,
Cuius maximè te fieri participem cupis.
M. Num quidnam de gnato meo audisti Chreme?
C. Valet, atque viuit. M. [f] quæso vbinam est? C. apud me domi
M. [g] Meus gnatus? C. sic est. M. venit? C. certè. M. Clinia
Meus venit? C. dixi. M. eamus, duc me ad eum obsecro.
C. Non vult te scire se rediisse: etiam & tuum
Conspectum fugitat ob peccatum tum hoc timet,
Ne tua duritia illa antiqua etiam adaucta sit.
M. Non tu ei edixisti, vt essem? C. non. M. quamobrem Chreme
C. [h] Quia pessumè istuc in te, atque in illum consulis,
Si te tam leni & victo esse animo ostenderis.
M. [i] Non possum: satis iam satis pater durus fui. C. ab,
Vehemens in vtramque partem Menedeme es nimis,
Aut largitate nimiâ, aut parsimoniâ:
In eandem fraudem ex hac re, atque ex illâ, incides.
Primùm olim potiùs, commeare filium
Quàm paterêre ad mulierculam, quæ, paullulo
Tum erat contenta, cuique erant, grata omnia,
Proterruisti hinc. ea coacta ingratijs

[a] Plaut. milite, lucet hoc inquam.
[b] Verus amicus tam dolore, quàm gaudio afficitur.
[c] Pro quoad. Alij quam.
[d] Nam pares cum paribus facilè congruunt.
[e] Vulgatum dictum.
[f] Suspicio ex mirâ solicitudine.
[g] Præ gaudio idem crebrò repetit.
[h] Menedemi consilium arguit.
[i] Consultatio senum, in quâ videas quantum fallatur Chremes: estque hæc paraseeue turbarum, quæ sequuntur.

Post illa cœpit victum volgò quærere:
Nunc, cùm sine magno intertrimento non potest
Haberi, quiduis dare cupis. * nam, vt tu scias,
Quàm ea nunc instructa pulchrè ad perniciem siet,
Primum, iam ancillas secum adduxit plus decem,
Oneratas veste, atque auro, satrapes si siet,
Sufferre amator nunquam eius sumptus queat,
Nedum tu possis. M. éstne ea intus? C. sit rogas?
Sensi: nam ei vnam cœnam, atque eius comitibus
Dedi; quòd si iterum mihi sit danda, actum siet:
Nam, vt alia omittam, [k] pitissando modò mihi
Quid vini absumpsit? sic, hoc, dicens asperum
Pater est, hoc aliud lenius: sodes vide,
Releui dolia omnia, omnes [l] serias:
Omnes habui solicitos: atque hæc vna nox:
Quid te futurum censes, quem assiduè exedent?
Sic me dij amabunt, vt tuarum miseritum est
Menedemi fortunarum. [M] faciat, quod lubet:
Sumat, consumat, perdat, decretum est pati,
Dum illum modò habeam mecum. C. si certum est tibi
Sic facere, illud permagni referre arbitror;
Vt nescientem sentiat te id sibi dare.
Quid faciam? C. [n] quiduis potius, quàm quod cogitas:
Per alium quemuis vt des falli te sinas
Technis per seruolum: et si subsensi id quoque,
Eos ibi esse, & id inter se agere clanculum.
Syrus cum illo vestro consusurrat: conferunt
Consilia adolescentes: & tibi perdere
Talentum hoc pacto satius est, quàm illo minam.
Non nunc pecunia agitur, sed illud, quo modo
Minimo periculo id demus adolescentulo.
Nam si semel tuum animum is intellexerit;
Prius proditurum te tuam vitam, & prius
Pecuniam omnem, quàm abs te * amittas filium: hui,
Quantam feneſtram ad nequitiam patefeceris!
Tibi autem porrò vt non sit suaue viuere.
[M] deteriores omnes sumus licentiâ,

* Carpit nimium largitatem senis.

k Pitissare est parcè vinum tantandi gratiâ deguſtare.

* Id est, multum. Vide Nānij Misc. lib. 1.

l Id est, vasa fictilia.

m αὐξησις. Summa patris indulgentia.

n Sanum Chremetis consilium.

o Serui fraudem commentantur.

* Id est, dimittas. Sic in Phor. Act. Scen. 2. Nunc amitte quæso, hunc.

Quodcúnque inciderit in mentem, volet: neque id
Putabit, prauom, an rectum, quod petet, fiet.
Tu, rem perire, & ipsum, non poteris pati.
p Obiectio. p *Dare denegabis: ibit ad illud illicò,*
Quo maximè apud te se valere sentiet,
Abiturum se abs te esse illicò minabitur.
q Approbatio consilij. M. q *Videre verum, atque ita vti res est, dicere.*
C. *Somnum hercle ego hac nocte oculis non vidi meis,*
Dum id quæro, tibi quî filium restituerem.
r Mors orantium & confirmantium. M. r *cedo dexteram: porro te oro, idem vt facias Chreme.*
C. *Paratus sum.* M. *scin', quid nunc te facere volo?*
C. *Dic.* M. *quod sensisti illos me incipere fallere,*
s Affectus paternus. *Id vt maturent facere.* s *cupio illi dare,*
Quod volt: cupio ipsum iam videre. C. t *operam dabo.*
r Argumentum prudentiæ Chremetis. *Syrus est prehendendus atque adhortandus mihi.*
A me nescio quis exit: concede hinc domum,
Ne nos inter nos congruere sentiant.
Paullum hoc negotî mihi obstat; Simus, & Crito
Vicini nostri hîc ambigunt de finibus:
Me cepêre arbitrum: ibo, ac dicam, vt dixeram,
Operam daturum me, hodie non posse his dare:
Continuò hîc adero. M. *ita quæso. Dij vostram fidem,*
I T A N' *comparatam esse hominum naturam omnium,*
Aliena meliùs videant, & iudicent,
Quàm sua? an eò fit, quia in re nostrâ aut gaudio
Sumus præpediti nimio, aut ægritudine?
Hic mihi nunc quantò plus sapit, quàm egomet mihi!
u Verba redeuntis Chremetis. C. u *Dissolui me otiosus operam vt tibi darem.*

ACTVS III. SCENA II.

Arg. Servus herum Chremetem decipit, credentem Menedemo fallaciam intendi, & ita sua ipsius coniecturâ & solertiâ fallitur.

Eiusdem generis.

SYRVS, CHREMES.

a Syrus hæc secum. s. a *Hæc illac circumcursa: inueniendum est tamen*
Argentum, intendenda in senem est fallacia.
b Falsa Chremetis coniectura. C. b *Num me fefellit, hosce id struere? videlicet*
Est Cliniæ ille seruus tardiusculus:
Idcirco huic nostro tradita est prouincia.

s. Qui

S. Quis hîc loquitur? perij, nũnam hæc audiit? C. Syre. S. hem.
C. Quid tu istic? S. [c] rectè. equidem te deamror Chreme
Tam mane? qui heri tantum biberis. C. nihil nimis.
S. Nihil, narras? visa verò est, quod dici solet,
[d] Aquilæ senectus. C. eia. S. mulier commoda, &
Facetа hæc est meretrix. C. scitè idem visa est mihi.
S. Et quidem hercle formâ luculentâ. C. sic satis.
S. Ita non vt olim, sed vti nunc, sanè bonâ:
Minimèque miror, Clinia hanc si deperit:
Sed habet patrem [e] quendam auidum, miserum, atq; aridum,
Vicinum hunc: nostin'? at, quasi is non diuitijs
Abundet, gnatus eius profugit inopiâ.
Scin' esse factum, vt dico? C. [f] quid ego nesciam?
Hominem pistrino dignum. S. quem? C. [g] istum seruolum
Dico adolescentis. S. Syre, tibi timui malè.
C. Qui passus est id fieri. S. quid faceret? C. rogas?
Aliquid reperiret, fingeret fallacias.
Vnde esset adolescenti, amicæ quod daret,
Atque hunc difficilem inuitum seruaret senem.
S. Garris. C. hæc facta ab illo oportebant, Syre.
S. Eho, quæso, laudas, qui heros fallunt? C. in loco,
Ego verò laudo. S. rectè sanè. C. quippe quia
Magnarum sæpè id remedium ægritudinum est;
Nam huic mansisset vnicus gnatus domi.
S. Iocóne an seriò illæc dicat, nescio.
Nisi mihi quidem addit animum, quo lubeat magis.
C. [h] At nunc quid expectat Syre? an, dum hinc denuò
Abeat, cùm tolerare huius sumptus non queat?
Nonne ad senem aliquam [i] fabricam fingit? S. stolidus est.
C. At tè adiutare oportet adolescentuli
Causâ. S. equidem facilè facere possum, si iubes:
Etenim, quo pacto id fieri soleat, calleo.
C. [k] Tanto hercle melior. S. non est mentiri meum.
C. Fac ergo S. [l] at heus au, facito dum eadem hæc memineris,
Si quid huius simile fortè aliquando euenerit,
Vt sunt humana, tuus vt faciat filius.
C. Non vsu veniet, spero. S. spero hercle ego quoque:

[c] Syrus callidè à proposito discedit.
[d] Prouerbium in senes bibatulos.
[e] Occasio fallendi senes.
[f] ἀμφιβολία.
[g] Institutio fallaciæ à sene in senem, immò in se ipsum.
[h] Denuò Syrum instigat.
[i] Translatio, à machinis bellicis.
[k] Callidtatẽ secũi laudat.
[l] Præmonitio de filij amore.

m Tollit obiurgandi occasionem.

m *Neque eò nunc dico, quòd quidquam illum senserim:*
Sed si quid, ne quid; quæ sit eius ætas, vides:
*Et næ ego te, si vsus veniat, * magnificè Chreme*
Tractare possim. c. de istoc, cùm vsus venerit,
Videbimus quid opus sit: nunc istuc age.
s. *Nunquàm commodiùs vnquàm verum audiui loqui,*
Nec, cùm malefacere crederem mî impunius
Licere quisnam à nobis egreditur foras?

* Præclarè de te hac in re meteri, si seruem te huiusmodi circumductione & fraude. Vide Nannij Mis. lib. 11.

ACT. III. SCENA III.

Arg. Chremes filium obiurgat, & immodestiæ arguit, quem cum Bacchide ludentem viderat. Syrus hero id suadet, quod maxumè ad extorquendum facit argentum.

Iambici & trochaici octonarij catalectici, & acatalectici, senarius vnus, quaternarij duo.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

a Periculum per quod sensim ad ὄπτασιν peruenit: neque enim subitò, sed per gradus quosdam ad talem motum accedendum erat.

CH. a *Quid istuc, quæso? qui istic mos est Clitipho? itáne*
Fieri oportet? CL. *quid ego feci?* CH. *vidin' ego te*
modò manum in sinum huic
Meretrici inserere? s. *acta est res, perij.* CL. *ménè?* CH. *bisce oculis, ne nega.*
Facis adeò indignè iniuriam illi, qui non abstineas manum:
Nam istæc quidè cõtumelia est, hominem amicũ ad te recipere,
*Atque eius amicam * subagitare: vel heri in vino, quàm immodestus*
Fuisti? s. *factum.* CH. *quàm molestus! vt equidem,*
Ita me dij ament, metui quid futurum denique esset. non ego
Animos b *amantium: grauiter aduortunt, quæ noui censeas.*

* Subigitare, antiquè.

b Nam amantibus omnia sunt suspecta.

CL. *At mihi fides apud hunc est, nihil me istius facturum pater.*
CH. *Esto: at certè concedas ab eorum ore aliquantis per aliquò*
Libido multa fert: ea prohibet facere tua præsentia.
Ego de me facio coniecturam. c *nemo est meorum amicorum*
hodie,
Apud quem expromere omnia mea occulta Clitipho audeam.
Apud alium prohibet dignitas: apud alium ipsius facti piget,
Ne ineptus, ne proteruus videar, quod illum facere credito.
Sed nostrúm est intelligere, vtcunque, atq; vbicunque opus sit
obsequi.
s. *Quid istic narrat?* CL. *perij.* s. *Clitipho, hæc ego præcipio tibi*

* Ab exemplo paterno.

Homi

Hominis es frugi & temperantis functus officium. CL. *tace*
Sodes s. rectè sanè. CH. *Syre pudet me. s. credo: neq; id iniuriâ:*
Quin [c] *mihi molestum est.* CL. *pergin' ? s. hercle verum dico, quod videtur.*
CL. *Nónne accedam ad illos ?* CH. *eho quæso, vna accedundi via est.*
s. *Actum est: hic se priùs indicârit, quàm ego argentum effero. Chreme,*
Vin' tu homini stulto mihi auscultare? CH. *quid faciam? s. iube hunc*
Abire hinc aliquò. CL. *quò ego hinc abeam?* s. *quò? quò lubet: do illis locum:*
Abi deambulatum. CL. [f] *deambulatum, quò ?* s. *vah, quasi desit locus.*
Abi sanè istâc, istorsum, quò vis. CH. *rectè dicit: censeo.*
CL. [g] *Dij te eradicent Syre, qui me istinc extrudis.* s. *at tu pol ti- (bi*
Posthac comprimito istas manus.
[h] *Censen' verò? quid illam porrò credis facturum Chreme,*
Nisi eum, quantum dij dant tibi opis, seruas, castigas, mones?
C. *Ego istuc curabo.* s. *atq; nunc here hic tibi asseruandus est.*
CH. *Fiet.* s. *si sapias:* [i] *nam mihi iam minus minúsq; obtemperat.*
CH. *Quid tu? ecquid de illo, quod dudũ tecũ egi, egisti Syre? aut*
Reperisti tibi quod placeat, an nondùm etiam? s. *de fallaciâ.*
Dicis' est, inueni quandã nuper. CH. [h] *frugi es: credò, quid id est?*
s. *Dicam: verùm, vt aliud ex alio incidit.* CH. *quidnam Syre?*
s. *Pessuma hæc est meretrix.* C. *ita videtur.* s. *imò, si scias?*
Hoc vide, quod inceptet facinus. fuit quædam anus Corinthia
[l] *Hîc: huic* [m] *drachmarũ argenti hæc mille dederat mutuum.*
CH. *Quid tum?* s. *ea mortua est; reliquit filiam* [n] *adolescentulam,*
Ea relicta huic arrhaboni est pro illo argento. CH. *intelligo.*
s. *Hanc secum huc adduxit, eáque est nunc ad vxorem tuam:*
C. *Quid tum?* s. *Clinia orat, sibi vt nunc det illam: illi tamen*
Pòst daturũ mille nummûm [o] *poscit.* CH. *& poscit quidẽ! s. hui,*
Dubium id est? CH. *ego sic putaui. quid nunc facere cogitas?*
s. *Egóne? Ad Menedemum ibo:* [p] *dicam hanc esse captã è Cariâ*
Ditem, & nobilem; si redimat, magnum inesse in eâ lucrum.

[c] Mihi ἰμφασιν habet.
[f] Repetitio per indignationem.
[g] Imprecatio in Syrum.
[h] Rectè monet de filio seruando.
[i] Accusatio amphibologica.
[k] Laudat denuo fallacẽ seruum.
[l] Caput fallaciæ.
[m] Nannij Misc. lib. II. Nummorum legit.
[n] Valens causa ad extorquendum argentum.
[o] Mille daturum drachmas poscit, id est, spondet & pretium pro re emendâ offert. Vide Nannij Misc. lib. II.
[p] Fallaciam aperit.

CH. *Erras.* S. *quid ita?* CH *pro Menedemo nunc tibi ego respondeo:*

Non emo, quid ais? S. *optata loquere.* C. *atqui non est opus?*

S. *Non opus est?* CH. *non hercle verò.* S. *quid istuc miror.* CH. *iam scies.* (*fores?*

[o] *Mane mane, quid est, quòd tam à nobis grauiter crepuêre*

[o] Parat se ad aliam scenam.

ACTVS IIII. SCENA I.

Arg. Hæc scena Antiphilæ continet agnitionẽ, vnde iurgiũ inter virum & vxorem oritur. Chremes enim statuerat exponi partum, si puellã peperisset ipsa: quod factum non est. Post agnitam Antiphilam Syro nouum quæritur de inueniendâ pecuniâ consilium.

Octonarij Iambici, & trochaici.

SOSTRATA, CHREMES, NVTRIX, SYRVS.

[a] *Nisi me animus fallit, hic profectò est annulus, quem ego suspicor,*

[a] Hæc Catastrophe rerum Clitiniæ est, & occasio τῶν παρὰ προσδοκίαν nouæ rerum Clitiphonis.

Is, quicum exposita est gnata. C. *quid volt sibi Syre hæc oratio?*

SO. *Quid est? isne tibi videtur?* N. *dixi equidem, vbi ostendisti, illicò,*

Eum esse. SO. *at vt satis contemplata modò sis, mea nutrix.* N. *satis.*

SO. *Abi nunc iam intrò: atq; illa si iam lauerit, mihi nuncia,*

Hîc ego virũ interea operibor. SY. *te volt: videas, quid velit,*

Nescio quid tristis est, non temerè est: metuo quid sit. C. *quid fiet:*

Nè istæ hercle magno iam conatu magnas nugas dixerit.

[b] *Insinuatio à purgatione*

SO. *Ehem mi vir.* CH. *ehem mea vxor.* SO. *te ipsum* [b] *quæro.*

CH. *loquere, quid velis.*

SO. *Primùm te hoc oro, ne quid credas me aduersum edictum tuum*

Facere ausã. CH *Vin' tibi me istuc, etsi incredibile est, credere?*

Credo SY. *nescio, quid peccati portet hæc purgatio.*

SO. *Meministin' me esse grauidam, & mihi te maxumoperè interminatum,*

Si puellam parerem, nolle tolli? C. *scio quid feceris;*

[c] *Tollere, hîc est, nutrire. Damno auctus, ob dotẽ dandam.*

[c] *Sustulisti.* SY. *si sic factum est domina, ergo herus* [d] *damno auctus est.*

SO. *Minimè: sed hîc erat anus corinthia haud impura: ei dedi*

Exponendam. C. *ô Iupiter, tantámne esse in animo inscitiam?*

SO. *Perij.*

so. Perij, quid ego feci? C. rogitas? SO. [d] si peccaui mi Chreme,
Insciens feci. C. [c] id quidem ego, & si tu neges, certò scio,
Te inscientem, atque imprudentem dicere, ac facere omnia:
Tot [illegible] eccata in hac re ostendis. nam iam primum, si meum
Imperium excqui voluisses, interemptam oportuit,
Non simulare mortem verbis, re ipsâ spem vitæ dare.
At id omitto: misericordia, animus maternus? [f] sino.
Quàm bene verò abs te prospectum est: quid voluisti? cogita:
Nempe anui illi prodita abs te filia est planissimè,
Per te, vel vti quæstum faceret, vel vti [g] væniret palam.
Credo, id cogitâsti: quiduis satius est, dum viuat modò.
QVID cũ illis agas, qui neq; ius, neq; bonũ, atq; equom sciunt,
Melius, peius, prosit, obsit, nihil vident, nisi quod lubet.
so. Mi Chreme, peccaui fateor: vincor. nunc hoc te obsecro,
Quanto tuus est animus natu grauior, ignoscentior,
Vt meæ stultitiæ iustitia tua sit aliquid præsidî.
C. Scilicet equidem istuc tua factum ignoscam: verùm Sostrata
Ita è docet te mea [h] facilitas multa, sed istuc quidquid est,
Quâ hoc occœptũ est causâ, loquere SO vt stultæ & miseræ om
Religiosæ, cũ exponendã do illi, de digito annulũ (nes sumus
Detraho, & eum dico vt vnà cum puellâ exponeret,
Amorcretur, ne expers partis esset de nostris bonis.
Istuc rectè: conseruâsti te, atque illam SO. hic is est annulus.
Vnde habes? SO. quem Bacchis secum adduxit adolescentu-
lam. SY. [k] hem.
Quid ea narrat? SO. ea lauatũ dum it, seruandũ mihi [l] dedit
Annulum non aduorti primò: at postquam adspexi, illicò
Agnoui: ad te [m] exily. C. quid nunc suspicare, aut inuenis
Illâ? SO nescio, nisi vt ex ipsâ quæras, vnde hunc habuerit?
Potis est, reperiri. SY. interij [n]: plus spei video, quàm volo:
Mira est, ita si est. C. viuítne illa, cui tu dederas? SO. nescio:
Quid renunciauit olim fecisse? SO. id, quod iusseram.
Nomen mulieris cedo quod sit, vt quæratur. SO. Philtere.
Ipsa est: mirum, n illa salua est, & ego perij. C. Sostrata
Quere me intrò hâc. SO. vt præter spem euenit! quàm timui
male,
Nunc animo ita esses duro, vt olim in tollendâ, Chreme.

C. NON

[d] Excusat imprudentiam.
[c] Obiurgatio mordax.
[f] Id est, concedo, scilicet, quod hæc te mouerint.
[g] Væniret, venderetur ad stuprum.
[h] Facilitas causa delinquendi.
[i] Id est, superstitiosæ.
[k] Stupentis est.
[l] Al. dedit animum non ad.
[m] Magnæ lætitiæ indicium est.
[n] Ellipsis, scilicet de agnitione filiæ.

C. NON *licet hominem esse sæpe ita vt volt, si res non sinit.*
Nunc ita tempus est mi, vt cupiam filiam: olim nil minus.
SY. [m] *Nisi fallit me animus, haud multũ à me aberit infortuniũ*
Ita hac re in angustum oppidò nunc meæ coguntur copiæ,
Nisi aliquid video, ne esse amicam hanc gnati resciscat senex.
Nam quod sperem de argento, aut posse postulem me fallere,
Nihil est: triumpho, si licet me [n] *latere tecto abscedere.*
Crucior, [o] *bolum tantum mihi ereptum tam subitò è faucibus.*
Quid agam? aut quid cõminiscar? ratio de integro ineundo e
NIL *tã difficile est, quin quærendo inuestigari possiet.* (*mihi*
Quid si hoc sic [p] *incipiã nunc? nihil est. si sic? tantundem egero*
At sic opinor; non potest: immò optumè: euge optumam habe
Retrahamhercle, opinor, ad me illud idem [q] *fugitiuum argen-*
tum tamen.

[m] Epitasis, nam subinde alia atque alia consilia fallunt seruolum, & videas Syrum hîc tanquam Proteum in omnes formas verti.
[n] Metaphora militaris. Vide Misc. l. 11.
[o] Metaphora à brutis vescentibus.
[p] Ratiocinatio inquirentis.
[q] Metaphora facta à profugo.

ACT. IV. SCENA II.

Arg. Clinia hîc testatur, quàm gaudeat de agnitâ Antiphilâ: & à Syro admonetur, vt amici etiam Clitiphonis rem curet in seruand Bacchide.

Iambici octonarij catalectici, vnus senarius acatalecticus, reliqui trochaici octonarij.

CLINIA, SYRVS.

C. [a] NVlla mihi res posthac potest iam interuenire tanta,
Quæ mihi ægritudinẽ afferat: tãta hæc lætitia obor
Dedo patri me nunc iam, vt frugalior sim quàm volt. (*e*
S. *Nil me fefellit: cognita est, quantum audio huius verba.*
Istuc tibi ex sententiâ tuâ obtigisse lætor. (*fueri*
C. *O mi Syre, audistin' obsecro?* S. *quid ni? quid* [b] *vsq; vnà*
C. *Cui æquè audísti commodi quidquam euenisse?* S. *nulli.*
C. *Atq; ita me dij ament, vt ego nunc non tam me aptè caus*
Lætor, quàm illius; quam ego scio [c] *esse honore quouis digna*
S. *Ita credo, sed nunc Clinia age, da te mihi vicissim:*
Nam amici quoque res est videnda, in tuto vt collocetur;
Ne quid de amicâ nunc senex. C. *ô Iupiter.* S. *quiesce.*
C. *Antiphila mea nubet mihi.* S. *siccine me* [d] *interloquere?*
C. *Quid faciam Syre mi? gaudeo: ter me.* S. [e] *fero hercle ve*
C. *Deorũ vitam adepti sumus.* S. *frustrà operã hanc opinor su*
C. *Loquere, audio.* S. *at iam hoc* [f] *non ages.* C. *agam.* S. *videna*
est, inquam,

[a] Catastrophe in personas spargitur, & subijcitur consultatio, quæ ad epitasin alteram facit.
[b] Id est, assiduè.
[c] Ab honesto, & vtili.
[d] Al. Mihi.
[e] Indignanter idem ijsdem repetit verbis.
[f] Syri consilium.

Amici quoque res Clinia tui in tuto vt collocetur:
Nam si nunc à nobis abis, & Bacchidem hîc relinquis,
Noster resciscet illicò esse amicam hanc Clitiphonis:
Si abduxeris, celabitur itidem, vt celata adhuc est.
CL. *At enim istoc nihil est magis, Syre, meis nuptijs aduorsum:*
Nam quo ore appellabo patrem? tenes, quid dicam? S. quid ni?
CL. *Quid dicam? quam causam afferãis.* [f] *quin nolo mentiare:*
Aperte, ita vt res sese habet, narrato. CL. *quid ais? S. iubeo*
Illam te amare, & velle vxorem; hanc esse Clitiphonis.
CL. *Bonam atq; iustam rem oppidò imperas, & factu facilem:*
Et scilicet iam me hoc voles patrẽ exorare, vt celet (CL. *hem.*
Senem nostrũ? S. immò vt rectâ viâ rem narret ordine omnẽ.
Satin' sanus es, aut sobrius? tu quidem illum planè prodis:
Nam quî ille poterit esse in tuto, dic mihi?
S. *Huic equidem consilio* [g] *palmam do: hîc me magnificè effero,*
Qui vim tantam in me, & potestatem habeam tantæ astutiæ,
Vera dicendo vt eos ambos fallam: vt, cùm narret senex
Noster nostro, istam esse amicam gnati, non credat tamen.
C. [h] *At enim spem istoc pacto rursum nuptiarum omnem eripis:*
Nam dum amicam hanc meã esse credet, nõ committet filiam.
Tu fortasse, quid me fiat, parui pendis, dum illi consulas.
S. *Quid malùm,* * *me ætatem censes velle id assimularier?*
Vnus est dies, dum argentum eripio: pax, nihil ampliùs.
C. *Tantum sat habes? quid tum quæso si hoc pater resciuerit?*
S. *Quid si redeo ad illos, qui aiunt,* QVID *si nunc cœlum ruat?*
C. *Metuo, quid agam* S. *metuis? quasi non ea potestas sit tua,*
Quo velis in tempore vt te exsoluas, rem facias palam?
S. *Age, age,* * *traducatur Bacchis.* S. *optumè, ipsa exit foràs.*

[f] Consilium astutum seruui, cui tamen non respondebit euentus.

[g] Iactantia Syri de suâ astutiâ.

[h] Clinia veretur, ne perturbentur nuptiæ.

* Ita Hecyra, Act. 5. Scen. 1. Nam neque ille hoc animo erit ætatem.

* Id est, deducatur.

ACTVS IIII. SCENA III.

Arg. Bacchis irata ob decem minas nondum traditas, abituram se assimulat: cum Syro expostulat. tandem placata suasu eiusdem, cum omni strepitu ac turbâ transit ad Menedemum, tantisper dum Chremes fallatur.

Iambici octonarij catalectici.

BACCHIS, CLINIA, SYRVS, DROMO, PHRYGIA.

[a] S. *Atis pol proteruè me Syri promissa huc induxerũt,* (*me*
Decẽ minas quas mihi dare pollicitus est, quod si is nunc
Deceperit;

[a] Meretricis excandescentis conquestio de pecuniâ nõdum solutâ.

Deceperit; sæpè obsecrans me, vt veniam, frustrà veniet:
Aut cum venturam dixero, & constituero; cùm is certè
Renunciârit, Clitipho [b] *cum spe pendebit animi;*
Decipiam, ac non veniam; Syrus mihi tergo pœnas pendet.
C. *Satis scitè* [*] *promittit tibi* S. *atqui tu hanc iocari credis?*
Faciet, nisi cauco. B *dormiunt: pol ego istos commouebo.*
C. *Mea Phrygia audîsti, homo istè modò quã villã demõstrauit*
Charini? P. *audiui* B. *proximã esse huic fundo ad dextrã.* P. *me.*
B. *Curriculò percurre: apud eum miles Dionysia agitat.* (*mini*
S. *Quid inceptat?* B. *dic me hîc oppidò esse inuitã, atq; asseruari:*
Verùm aliquo pacto verba me his daturam esse & venturam.
S. *Perij hercle: Bacchis manè, manè: quo mittis istanc quæso?*
Iube, maneat B. [d] *abi.* S. *quin paratum est argentum.* B. *quin ma-*
nco.
S. *Atqui iam dabitur.* B. *vt lubet, num ego instò?* S. *at scin' quid*
[*] *sodes?*
B. *Quid?* S. *transeũdũ nũc tibi est ad Menedemũ, & tua pompa*
hùc traducenda est. B. *quam rem agis, scelus?* S. *egóne?* [c] *argen-*
tum cudo,
Quod tibi dem. B. *dignã me putas, quã illudas?* S. *nõ est temerè*
B. *Etiámne tecum hîc res mihi est?* S. *minimè: tuum tibi reddo.*
B. [f] *Eatur.* S. *sequere hâc heus Dromo.* D. *quis me volt?* S. *Syrus*
D *quid est rei?*
S. *Ancillas omnes Bacchidis traduce huc ad vos properè.*
B *Quã ob rem?* S. *ne quæras, & ferãt, quæ secũ huc attulerunt*
Sperabit sumptum sibi senex esse harum abitu leuatum.
Næ ille haud scit, hoc pantũ lucri quantum ei damni apportet.
Tu nescis quod scis Dromo, si sapies D. *mutum dices.*

[b] Mira Bacchidis calliditas.
[*] Id est, minatur. Virg. Æneid. 2. Promisi vltorem, & verbis odia aspera moui.
[c] Memorem inducit meretricem, aptámque ad fallendum.
[d] Dissimulatio Bacchidis.
[*] Bembus, ij pro i.
[*] Si facies.
[c] Μεταφορικῶς, & iocolariter, vt seruum decet.
[f] Leuitas meretricis facilè persuasa.

ACT. IIII. SCENA IIII.

Ar. Per fallaciã Syrus ab hero Chremete argentũ accipit. Menedem
Chremes rursum miseretur ob traductã ad illũ cum omni pomp
sumptuosam Bacchidem, quam Cliniæ, non sui filij amicam puta

Iambici senarij.

CHREMES, SYRVS.

[a] *Obiter & Chremes producitur, vt magis appareat quantum fallatur.*

C. [a] *Ita me dij amabunt, vt nunc Menedemi vicem*
Miseret me, tantum dedeniisse ad eum mali,
Illancine mulierem alere cum illâ familiâ?
Etsi scio, hoc ce aliquot dies non sentiet:

Ita magno desiderio fuit ei filius.
Verùm vbi videbit tantos sibi sumptus domi
Quotidianos fieri, nec fieri modum,
Optabit rursum, vt abeat ab se filius.
Syrum optumè, eccum. s. cesso hunc [b] *adoriri?* C. *Syre. s. hem.*
C. *Quid est?* s. *te mihi ipsum iamdudum optabam dari.*
C. *Videre egisse iam nescio quid cum sene.*
s. *De illo, quod dudum? dictum, ac factum reddidi.*
C. *Bonan' fide?* s. [c] *bonâ hercle.* C. *non possum pati,*
Quin tibi caput demulceam, accede huc Syre:
Faciam boni tibi aliquid pro istâ re, ac lubens.
s. *At si scias, quàm scitè in mentem venerit.*
C. *Vah,* * *gloriare euenisse ex sententiâ?*
s. *Non herclè verò:* [d] *verum dico.* C. *dic, quid est?*
s. *Tui Clitiphonis esse amicam hanc Bacchidem*
Menedemo dixit Clinia, & eâ gratiâ
Secum adduxisse, ne tu id persentisceres.
C. *Probè.* s. *dic sodes.* C. *nimium inquam.* s. *imò sic satis.*
Sed porrò ausculta quod superest [e] *fallaciæ:*
Sese ipse dicet tuam vidisse filiam,
Sibi complacitam eius formam, postquam adspexerit:
Hanc se cupere vxorem. C. *modò quæ inuenta est?* s. *eam?*
Et quidem iubebit posci. C. *quam ob rem istuc Syre?*
Nam prorsus nihil intelligo. s. *hui,* [f] *tardus es.*
C. *Fortasse.* s. *argentum dabitur ei ad nuptias,*
Aurum atque vestem, quî: tenésne? C. *comparet?*
s. *Id ipsum.* C. *at illi ego nec do, nec despondeo.*
s. *Non? quam ob rem?* C. *quam ob rem, me rogas? homini!* * s. *vt lubet.*
Non ego perpetuò dicebam vt illam illi dares,
Verùm vt simulares. C. *non mea est simulatio:*
Ita tu istæc tua misceto, ne me admisceas.
Ego'n', cui daturus non sim, vt ei despondeam?
C. *Credebam.* CH. *minimè.* s *scitè poterat fieri;*
Et ego hoc, quia dudum tu tantoperè iusseras,
Eò cœpi. C. *credo.* s. *cæterum equidem istuc Chreme*
Æqui boníque facio. CH. *atqui tùm maxumè*

Volo

[b] Adoritur, qui insidiosè celeriter inuadit.

[c] Blanda attrectatio.

* Nannius legendum putat, hariolare, id est, inani diuinatione iactas euenisse ex sententiâ. Vide Misc. lib. 11.

[d] ειρωνικῶς verum dicit. Nam per eam Veritatem senes falluntur.

[e] Altera fallaciæ pars.

[f] Increpat Chremetis tarditatem.

* Ellipsis.

* Alijs, fugitiuo dabo.

[g] Ab auctoritate Chremetis com: locutio.

Volo te dare operam vt fiat, verùm aliâ viâ.
S. *Fiat: quæratur aliud. sed illud quod tibi*
h *Dixi de argento, quod ista debet Bacchidi,*
Id nunc reddendum est illi: neque tu scilicet
i *Eò nunc confugies: quid mea? num mihi datum est?*
Num iussi? num illa oppignerare filiam
Meam me inuito potuit? verum illud Chreme
Dicunt, IVS *summum sæpe summa* * *malitia est:*
CH. *Haud faciam,* S. *imò alys si licet, tibi non licet.*
Omnes in lautâ te & benè parte auctâ putant.
CH. k *Quin egomet iam ad eam deferam* S. *immò filium*
Iube potius. C. *quam ob rem?* S. *quia enim in eum suspicio est*
Translatæ amoris. CH. *quid tum?* S. *quia videbitur*
Magis verisimile id esse, cùm hic illi dabit:
Et simul l *conficiam facilius ego, quod volo.*
Ipse adeò adest: abi: effer argentum. CH. *effero.*

h Mirâ arte argento emungit senem.
i Soluit rationes obijciendas.
* Alias, minutia.
k Persuasus Chremes argentum exhibet.
l Conficiam pro efficiam, verba celeritatem indicantia.

ACTVS IIII. SCENA V.

Arg. Irascitur Clitipho, à Syro placatur, eidem præscribente, quibus vti mox debeat verbis, & oratione apud patrem, pro amicâ ab illo argentum accepturus.

* *Iambici senarij.*

CLITIPHO, SYRVS.

CL. NVlla est tam facilis res, quin difficilis fiet,
Quam inuitus facias: vel me hæc deambulatio
Quàm non laborioſa, ad languorem dedit:
Nec quidquam magis nunc metuo, quàm ne denuò
Miser aliquo extrudar hinc, ne accedam ad Bacchidem.
a *Vt te omnes equidem Dij, Deæq; quantum est, Syre,*
Cum tuo isto inuento, cúmque incepto perduint.
* *Huiusmodi mihi res semper comminiscere,*
Vbi me * *excarnufices.* SY. *At tu hinc quò dignus es,*
Quàm penè tua me perdidit proteruitas!
CL. *Vellem hercle factum* b *ita meritus.* S. *meritus? quo modo*
Ne me istuc ex te priùs audisse gaudeo,
Quàm argentum haberes, quod daturus iam fui.
CL. *Quid igitur dicam tibi vis? abiisti, mihi*
Amicam adduxti, quam non liceat tangere.
SY. *Iam non sum iratus: sed scin' vbi nunc sit tibi*

a Imprecatio nimium inconsiderati amantis.
* Bembus huius mihi.
* Terribiliter pronunciandum.
b Ingens amantis ardor.

...u Bacchis? CL. *apud nos.* SY. *nõ.* CL. *vbi ergo?* SY. *apud Clinĩã.*
...Perij. SY. *bono animo es: iam argentum ad eam defers,*
...od ei es pollicitus. CL. *garris, vnde id?* S. *à tuo patre.*
...Ludis fortasse me. SY. *ipsâ re experibere.*
...Næ ego fortunatus homo sum: deamo te Syre.
...Sed pater egreditur, caue, quidquam admiratus sis,
...â causâ id fiat: obsecundato in loco;
...ad imperabit, facito: loquitor paucula.

ACT. IV. SCENA VI.

...Chremes argentum adfert, quod det Clitiphoni: ad postre-
...um queritur de sumptu faciendo filiæ causæ.

Eiusdem generis.

CHREMES, CLITIPHO, SYRVS.

...VBi Clitipho nũc est? S. *eccũ me, inq;.* CL. *eccũ hîc tibi.*
CH. *Quid rei esset, dixti huic?* S. [a] *dixi ple-áq; omnia.*
...Cape hoc argentum, ac defer. S *hei quid stas lapis?*
...n accipis? CL. *cedo sanè.* S. *sequere hâc me ocyùs:*
...bic nos, dum eximus, interea opperibere:
...m nihil est illic, quòd moremur diutiùs.
... [b] *Minas quidem iam decem habet a me filia:*
...us pro alimentis esse nunc duco datas,
...ie ornamentis consequentur alteræ.
...nò hæc talenta dotis apposcent duo.
...iam multa iniusta ac praua fiunt moribus!
...i nunc, relictis rebus, inueniendus est
...uis, labore inuenta mea cui dem bonv.

[a] Audacia & arrogantia serui herili filio heróq; ipsi imperantis.

[b] Tenax conqueritur de damno per filiam facto.

ACT. IV. SCENA VII.

...Iucundum habet errorem Chremetis: qui Menedemum falli
...uat, dum ipse fallitur.

Eiusdem generis.

MENEDEMVS, CHREMES.

...VLto omnium nunc me fortunatissimum
...Factum puto esse gnate, cùm te intelligo
...isse. CH. *vt errat!* M. *teipsum quærebam Chreme;*
...a, quòd in te est, filium, & me, & familiam.
...edo, quid vis faciam? M. *inueniſti hoaie filiam.*
...Quid tum? M. *hanc vxorem sibi dari volt Clinia.*
...Quæso, quid tu hominis es? M. *quid?* C. *iámne oblitus es,*
...nos quid sit dictum de fallaciâ,

[a] Sensim pergit quo palam fiat errasse Chremetem, vt in epitasi fabulę omnia seruulum consilia fallant.

[b] Obiurgatorium est.

Vt eâ viâ abs te argentum auferetur? M. *scio.*
C. *Ea res nunc agitur ipsa.* M *quid dixti Chreme?*
C. *Erraui: sic res acta est.* M *quantâ spe decidi?*
C. *Immò hæc, quæ apud te est, Clitiphonis est*
Amica. M. *ita aiunt.* C. *& tu credis?* M. [c] *omnia.*
C. *Et illum aiunt velle vxorem, vt, cùm desponderim,*
Des, quî aurum, ac vestem, atque alia, quæ opus sunt, compar
M *Id est profectò: id amicæ dabitur.* C. [d] *scilicet*
Daturum. M. *ah frustrà igitur sum gauisus miser.*
Quiduis tamen iam malo quàm hunc amittere.
Quid nunc renunciem abs te responsum Chreme,
Ne sentiat me sensisse, atque ægrè ferat?
C. *Ægrè!* [e] *nimium illi Menedeme indulges* M *sine.*
Inceptum est: perfice hoc mihi perpetuum Chreme.
C. *Dic conuenisse, egisse te de nuptijs.*
M. *Dicam, quid deinde?* C [f] *me facturum esse omnia,*
Generum placere: postremò etiam, si voles,
Desponsam quoque esse dicito. M. *hem, istuc volueram.*
C. *Tanto ocyùs te vt poscat; & tu id, quod cupis,*
Quàm ocyssimè vt des. M *cupio.* C *næ tu propediem,*
Vt istam rem video, istius obsaturabere.
Sed hæc vt vt sunt, cautim & paullatim dabis,
Si sapies. M *faciam.* C *ab intro: vide, quid postulent.*
Ego domi ero si quid me voles. M. *sanè volo:*
Nam te scientem faciam, quicquid egero.

[c] Credit se intelligere fallaciam.
[d] Vide Nannij Miscel. lib. 11.
[e] Corripit patrem de nimiâ indulgentiâ.
[f] Hoc mirificè placebit Cliniæ.

ACT. V. SCENA I.

Arg. ad exitum iam properante Comœdiâ, Syri fallacia detegitur, Cliniæ nubat Antiphila. Bacchidem Clitiphonis esse amica Menedemus ostendit.

Trochaici octonarij, & iambici senarij.

MENEDEMVS, CHREMES.

M. [a] *EGo me non tã astutũ, neq; ita perspicacem esse, id sci*
Sed hic adiutor meus, & monitor, & præmonstrat
Chremes,
Hoc mihi præstat: in me quiduis harum rerum conuenit,
Quæ sunt [b] *dicta in stultum, caudex, stipes, asinus, plumbeus:*
In illum nil potest: nam exsuperat eius stultitia omnia hæc.
C. *Ohe, iam desine deos (vxor) gratulando obtundere,*

[a] Facetum exordium stultitiam Chremetis declaraturũ.
[b] Conuitia in stultum.

Tu

uam esse inuentam gnatam, nisi illos tuo ex ingenio iudicas,
t nil credas intelligere, nisi idem [c] dictum est centies:
d quid iamdudum interim illic gnatus cessat cum Syro?
. Quos ais homines Chreme cessare? C. hem, [d] Menedeme adueni's?
ic mihi, Cliniæ, quæ dixi, nunciastin'. M. omnia.
Quid ait? M. gaudere adeò occœpit, quasi qui cupiũt nuptias.
[e] Ha, ha, hæ M. quid risisti? serui venêre in mentem Syri
alliditates. M. itáne? C. voltus quoq; hominum [f] fingit scelus.
Gnatus quòd se assimulat lætum, id dicis? C. id. M. idem istuc mihi
init in mentem. C [g] veterator. M. magis, si magis nôris, putes
rem esse C. ain' tu? M. quin tu ausculta. C. mane: prius hoc scire expeto,
uid perdideris: nam vbi desponsam nunciâsti filio,
ntinuò iniecisse verba tibi Dromonem, scilicet,
Sponsæ vestem, aurum, atque ancillas opus esse, argentum vt dares.
Non. C. quid non? M. non inquam. C. neq; ipse gnatus? M. nil prorsus Chreme.
agis vnum etiam instare, vt hodie conficerentur nuptiæ.
Mira narras, quid Syrus meus? ne is quidẽ quid quã? M. nihil.
Quamobrem? M. nescio equidem: sed te miror, [i] qui alia tam plane scias.
d tuum ille quoque Syrus idem mirè finxit filium,
ne paululum quidem suboleat amicam esse hanc Cliniæ.
Quid ais? M. [k] mitto iam osculari, atq; amplexari: id nil puto.
Quid est, quod amplius simuletur? M. vah. C. quid est? M. audi modò:
st mihi vltimis con lane in ædibus quoddam retrò:
uc est intro latus [m] lectus, vestimentis stratus est.
Quid, postquam hoc est factum? M dictum factum, huc abiit Clitipho.
Solus! M. solus. C. timeo. M. Bacchis consecuta est illicò.
Sola? M sola. C. perij. M. [n] vbi abiêre intro, operiuêre ostiũ. C. hẽ
inia hæc fieri videbat? M. quid ni? vnà mecum simul.
H. Filij est amica Bacchis Menedeme: occidi.

[c] Ingenium Sostratæ stupidum notat.
[d] Gaudium de aduentu senis.
[e] Interiectio profusi chachinni.
[f] Metaphora à figulis.
[g] Veterator, qui vetus est in astutiâ.
[h] Plaut. Tri. Puero opus est cibum.
[i] Facetа in deceptum Ironia.
[k] Occupatio.
[l] Apetit fallaciam.
[m] Lectos olim fuisse exemptiles, & potuisse aliò atque aliò deportari, probat etiam ex Hom. Nannij Miscel. lib. 11.
[n] Argumentum quintæ amoris lineæ.

m Honesta in re turpi insultatio in senem.

M. *Quamobrem?* C. [m] *decem dierum vix mi est familia.*
M. *Quid? istuc times, quod operam amico ille dat suo?*
C. *Immò quòd amicæ* M. *si dat* C. *an dubium id tibi est?*
Quenquámne animo tam comi esse, aut leni putas,

n Honesta ἐλλείψις.

[n] *Qui se vidente amicam patiatur suam?* M. *ha, ha, hæ.*
Quidni? quò verba facilius dentur mihi.

o Chremes indignatur in seipsum.

C *Derides? meritò mihi nunc* [o] *ego succenseo.*
Quot res dedêre; vbi possem persentiscere,
Ni essem lapis? quæ vidi? væ misero mihi.
At næ illud haud multum, si viuo, ferent:

p Ἀποσιώπησις irato familiaris.

[p] *Nam iam.* M *non tu te cohibes? non te respicis?*
Non tibi ego exempli satis sum? C *præ iracundiâ*
Menedeme non sum apud me. M. *tene istuc loqui?*
Nonne id flagitium est, te alijs consilium dare,
Foris sapere, tibi non posse auxiliarier?
C. *Quid faciam?* M. *id quod me fecisse aiebas parùm:*

q Recolit ac retorquet consilium datum.

[q] *Fac, te esse patrem sentiat; fac, vt audeat*
Tibi credere omnia, abs te petere, & poscere,
Ne quàm aliam quærat copiam, ac te deserat.
C. *Immò abeat potiùs multo quouis gentium,*

r Verba rigidi patris.

Quàm hic [r] *per flagitium ad inopiam redigat patrem:*
Nam si illi pergo suppeditare sumptibus
Menedeme, mihi illæc verè ad rastros res redit.
M *Quot incommoda tibi in hac re capies, nisi caues?*
Difficilem ostendis te esse, & ignosces tamen
Post, & id ingratum C *ah nescis quàm doleam.* M. *vt lubet*
Quid hoc, quod volo, vt illa nubat nostro? nisi quid est,
Quod malis. C. *immò & gener, & affines placent.*
M. *Quid dotis dicam te dixisse filio?*

s Tacemus consilia, reticemus dolores, obticemus quorum nos pudet.

Quid [s] *obticuisti?* C. *dotis?* M. *ita dico.* C *ah.* M. *Chreme,*
Nequid vereare: si est minus, nil dos mouet.
C. *Duo talenta pro re nostrâ ego esse decreui satis:*
Sed ita dictu opus est, si me vis saluom esse, & rem, & filium
Me mea omnia bona doti dixisse illi. M. *quam rem agis?*

t Consilium Chremetis perturbati.

C. [t] *Id mirari te simulato, & illum rogitato simul,*
Quamobrẽ id faciã. M *Quin ego verò, quamobrẽ id facias,*
C. *Egone? vt illius animum, qui nunc luxuriâ & lasciuiâ*

Diffl

ifluit, retundam, redigam, vt quò se vortat, nesciat.
Quid agis? C. *mitte: ac sine me in hac re gerere mihi morem.*
(M. *sino:*
ine vis? C. *ita.* M. [u] *fiat.* C. *age iam, vt vxorẽ accersat, paret.*
, hîc ita, vt liberos est æquum, dictis confutabitur.
d Syrum. M. *quid cum?* C. *egóne? si viuo,* [x] *adeo exornatum*
deo depexum, vt, dum viuat, meminerit semper mei, (dabo,
ui sibi me pro ridiculo, ac delectamento putat.
on (ita me dij ament) [y] *auderet facere hæc viduæ mulieri,*
uæ in me fecit.

[u] Concessio irata contra pertinacem.
[x] Nouum periculum Clitiphonis, ne motus illi superiores repentè consilescant.
[y] Prouerbium.

ACT. V. SCENA II.

g. Clitiphonem filium obiurgat propter amicam pater: idq; adeò fit, vt sic admonitus redeat in viam; & Bacchide relictâ, vxorem ducat. Continet hæc scena & callidum Syri consilium, quo catastrophen, id est, exitum euentumque negotij machinatur.

Trochaici & Iambici octonarij.

CLITIPHO, MENEDEMVS, CHREMES, SYRVS.

[a] *ITáne tandem quæso est Menedeme, vt pater*
Iam in breui spatio omnẽ de me eiecerit animũ patris?
uodnam ob facinus? quid ego tantum sceleris admisi miser?
ulgo id faciunt. M. *scio tibi esse hoc grauius multò, ac durius*
i fit. Verùm ego haud minùs ægrè patior id, qui nescio,
c rationẽ capio, nisi quòd tibi bene [c] *ex animo volo* CL. *hîc*
trem adstare aiebas? M. *eccũ.* CH. *quid me incusas Clitipho?*
uidquid ego huius feci, tibi prospexi, & stultitiæ tuæ.
i te vidi [d] *animo esse omisso, & suauia in præsentiã*
uæ essent, prima habere, neq; consulere in longitudinem;
epi rationem, vt neq; egeres, neq; vt hæc posses perdere,
i, cui decuit primò tibi non licuit per te mihi dare,
ij ad proximos, tibi qui erant, eis commisi, & credidi.
i tuæ stultitiæ semper erit præsidium Clitipho,
ctus, vestitus, quo in tectum te receptes. CL. *hei mihi.*
H. *Satius est, quàm te ipso hærede hæc possidere Bacchidem.*
[f] *Disperij: scelestus quantas turbas conciui insciens!*
L. *Emori cupio.* CH. *priùs quæso disce, quid sit viuere:*
i scies, si displicebit vita, tum istoc vtitor.
[g] *Here, licéine?* CH. *loquere.* S. *at tutò?* CH. *loquere.* S. *quæ*
ista est prauitas,

[a] Clitipho relatu Menedemi, se à patre abdicatum credit.
[b] Ab exemplo vitioso vulgi.
[c] Beneuolentiæ indicium.
[d] Carpit filium de delicijs.
[e] A necessario.
[f] Accusatio sui ipsius.
[g] ἐλεῖψις Transfert culpam omnem in se.

Quæue est amentia, quod peccaui ego, id obesse huic? CH. *licet*
Ne te admisce: nemo accusat Syre te: nec tu aram tibi,
Neque precatorem parâris. S. *quid agis?* CH. *nil succenseo,*
Nec tibi, nec huic, nec vos est æquum quod facio, mihi.
S. *Abijt. vah, rogasse vellẽ.* CL. *quid?* S. *vndè mihi peterẽ cibũ*
Ita nos abalienauit, tibi iam esse ad sororem intelligo.
CL. *Adeón' rem redijsse, vt periculũ etiã*[h]* *fame mihi sit Syre*
S. *Modò liceat viuere, spes est.* CL. *quæ?* S. *nos esurituros satis.*
CL. *Irrides in re tantâ, neque me quidquam consilio adiuuas*
S. *Immò & ibi nunc sum, & vsque dudum id egi, dum loquitur pater:* (*longiùs*
Et quantum ego [i] *intelligere possum.* CL *quid?* S. *non aberi*
CL. *Quid id ergo?* S. *sic est, non esse horum te arbitror.* CL. *qui istuc Syre?*
Satin' sanus es? S. *ego dicam, quod mi in mentem: tu dijudica*
Dum istis fuisti solus, dum nulla alia delectatio,
Quæ propior esset, * *te indulgebant, tibi dabant: nunc filia*
Postquã est inuenta vera, inuenta est causa, quâ te expellerent
CL.[k] *Est verisimile.* S. *an tu ob peccatum hoc esse illum iratum putas?*
CL. *Non arbitror.* S. *nunc aliud specta.* [l] MATRES *omnes filij*
In peccato adiutrices, auxilio in paternâ iniuriâ
Solent esse: id non fit. CL. *verum quid ergo nunc faciam Syre*
S.[m] *Suspicionem quære ex illis istam: rem profer palam.*
Si non est verum, ad misericordiam ambos adduces citò, aut
Scibis cuius sis. CL. *rectè suades: faciam.* S *sat rectè hoc mihi in*
Mentẽ venit: namq; adolescens,[n] *quã minimâ in spe situs erit*
Tam facillimè boni patris pacem in leges conficiet suas.
Etiam haud scio, anne vxorem ducat, ac Syro nil gratiæ.
[o] *Quid autem hoc? senex exit foras: ego fugio. adhuc quod factum est,*
Miror non iussisse illicò me arripi. Ad Menedemum hic pergam: eum
[p] *Precatorem mihi paro; seni nostro fidei nihil habeo.*

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Chremes filijs occasione vxorem abiurgat: & mordacibus dictis impetit, salibusque non illepidis, & maternum animum in hac scenâ ob oculos ponit Terentius.

Iambi

[h] Extremum miseriarum fames.
* Fame, antiq; pro fames. Veteres declinabant fames, huius famei fame vel fames, Vide Gel. li. 9. ca. 14.
[i] Præ nimiâ affectione intercipit sermonem. Callidum Syri consilium, quo catastrophen machinatur.
* Antiquè.
[k] Facilè assentitur.
[l] Materna in filios indulgentia.
[m] Callidum Syri consilium.
[n] Valla Eleg. lib. 1. cap. 26
[o] ἐλλειψις.
[p] Id est, intercessorem.

Iambici octonarij, & trochaici, iambicus quaternarius vnus.

SOSTRATA, CHREMES.

[a] PRofectò, nisi caues tu homo, aliquid gnato cõficies mali,
Idq; adeò miror, qui tam ineptũ quidquã potuerit tibi
enire in mentẽ, mi vir C. ob, pergin' [b] mulier esse? vllãne ego
m vnquam volui, quin tu in eã mihi aduorsatrix fueris So- (nescias.
strata? at
rogitem iam, quid est quod peccem, aut quamobrem id faciã,
quâ re nunc tam confidenter vestas stulta? S. ego nescio.
Immo scis potiùs, quàm quidẽ redeat ad integrũ hæc eadem
ob, iniquus es, qui me tacere de re tantá postules. (oratio.
Non postulo: iam loquere, nihilo minùs ego hoc faciã tamen.
Facies? C. verum. S. non vides, quantũ mali ex eâ re excites?
bditum se suspicatur. C ain' tu? C. subditum. S. certè [c] si erit
i vir. C confitere. S. au, obsecro te, istuc nostris inimicis siet.
gon' confitear meum non esse filium, qui sit meus?
Quid metuis? ne non, cùm velis, [d] conuincas esse illum tuum?
Quòd filia est inuenta? C non, sed, quod magis credendũ siet,
uod est consimilis moribus,
ile conuinces ex te natum: nam tui similis est probè:
m illi [e] nihil vitij est relictum, quin id itidem sit tibi:
m prætereà talem, nisi tu, nulla pareret filium.
dipse egreditur, quàm seuerus! rem cùm videas, censeas.

[a] Homo, per contemptũ, & id cum stomacho pronunciandum.
[b] Notat mulierum importunitatẽ.
[c] Repetitio verbi cum stomacho.
[d] A inquam mi vir. Confitere tu tuum non esse, S. au, &c.
[e] Iuridicum verbum.

ACTVS V. SCENA IIII.

Clitipho cum matre colloquens, suos sibi parentes commonstra-
icupit: quâ oratione hanc admodum reddit solicitam. Chremes
ontumeliosè filium obiurgat.

Trochaici octonarij.

CLITIPHO, SOSTRATA, CHREMES.

SI [a] vnquã vllum fuit tempus mater, cùm ego voluptati
Fuerim, dictus filius tuus tuâ voluntate, obsecro (tibi
vt memineris, atque inopis nunc te misereat mei:
d volo, & volo, parentes meos vt commonstres mihi.
Obsecro mi gnate, ne istuc in animum inducas tuum,
ienũ esse te CL. sum S. miseram me, hoccine quæsisti obsecro?
mihi, atq; [c] huic sis superstes, vt ex me atque hoc natus es.
aue posthac, si me amas, vnquam istuc verbum ex te audi-
m. CH. at

[a] Valebat ad matrem cõsilium hoc, propterea mater producitur.
[b] Verba matris consternatæ.
[c] Iurandi vetus mos parentum.
[d] Asperitas patris.

d Asperitas patris.
e Contumeliosè in abiectissimum quemque.
f Ararorum more hæc.
g Catastrophe.

Ego, d *si me metuis, mores caue in te esse istos sentiam.*
CL *Quos?* CH *si scire vis* e *ego dicam: gerro, iners, fraus, helluo*
Ganeo, damnosus: crede, & nostrum te esse credito.
CL *Non sunt hæc iam dicta parenti.* CH *no, si ex capite sis me*
Natus, item vt aiunt Mineruam esse ex Ioue, eâ causâ magi
Patiar Clitipho flagitijs tuis me infamem fieri.
S. *Dî istæc.* CH. *nescio* f *Deo ego, quod potero, enitar sedulò.*
Quæris id, quod habes parentes. quod abest, non quæris, patri
Quo modo obsequare, & seruies quod labore inuenerit.
Non mihi perfallacias adducere ante oculos? pudet
Dicere hac præsente verbum turpe: at te id nullo modo
Facere piguit. CL. g *Eheu, quam ego nunc totus displiceo mih*
Quam pudet! neq; quod principium inueniam ad placandum
scio.

ACT. V. SCENA V.

Arg Menedemi interuentu post turbationes tranquilla fiunt omni volenti datur Clitiphoni vxor Archonidis filia: Syro à Chreme ignoscitur.

Iambici, & trochaici octonarij

MENEDEMVS, CHREMES, CLITIPHO, SOSTRATA.

a Menedemus solus hæc secum.
b Filiam, vt nubat, scilicet Cliniæ.
c Metaphora à repagulo occludendo
d Vox deliberantis.

M a *ENimuerò Chremes nimis grauiter cruciat adolescentulum,*
Nimisq; inhumanè exeo ergo, vt pacem conciliem, optumè
Ipsos video CH *chrem, Menedeme, cur non accersi iubes*
b *Filiam, & quod dotis dixi, si mas? s. mi vir, te obsecro*
Ne facias. CL. *pater obsecro vt mî ignoscas.* M *da veniam*
Chreme:
Sine te exorem. CH. *eón' mea bona vt dem Bacchidi dono se*
ens?
Non faciã. M *at id nos non sinemus* CL. *si me viuom vis pate*
Ignosce. S. *age, Chreme mi.* M *age quæso, ne tam* c *obfirmu*
Chreme.
CH *Quid istuc? video non licere, vt cupiam, hoc pertendi*
M. *Facis, vt te decet* CH. *eâ lege hoc adeò faciam, si faciat*
Quod ego hanc æquom censeo CL d *pater, omnia faciã: impe*
CH. *Vxorem vt ducas.* CL. *pater,* CH. *nihil audio.* M *ad me*
cipio:

Fac

Faciet CH. *nil etiam audio ipſum.* CL. *perij. s. and dubitas Cli-*
tipho? (*uia ſunt,*
CH. *Immò vtrũ vult?* M. *faciet omnia.* s. *hæc, dum incipias, gra-*
Dúmque ignores. vbi cognôris, facilia. CL. *faciam pater. (ames,*
s Gnate mi, ego pol dabo f *puellam lepidam, quam tu facilè*
Filiam Phanoſtratę noſtri. CL. g *rufamne illam virginem,*
Ceſiam, ſparſo ore, adunco naſo? non poſſum pater.
CH. *Sia, vt elegans eſt! credas animum ibi eſſe? s. aliam dabo.*
CL. *Quid iſtuc? quandoquidem ducenda eſt, egomet habeo pro-*
pemodum,
Quam volo s. *nunc laudo te gnate.* CL. *Archonidis huius filiã.*
s. *Perplacet.* CL. *pater, hoc nunc reſtat.* CH. *quid?* CL. h *Syro ig*
noſcas volo,
Quæ meâ cauſâ fecit CH. *fiat. Vos valete, & plaudite.*

f Blanda matris ſuaſio.
g Deformis puellæ deſcriptio.
h Syro ignoſcitur.

ADELPHORVM PERSONAE, EARVMQVE INTERPRETATIO.

MITIO, ſenex, ἀπὸ τ῀ μήπδος, à mente, & conſilio: vel ἀπὸ τ῀ μικκ῀, vnde & μικκύλος, quòd in eo omnia ſint mitia, depreſſa & placida.

DEMEA, ſenex, ἀπὸ τ῀ δήμου, antiquis homo moribus, & popularis ſtatus amans.

HEGIO, ſenex, ἀπό τ῀ ἡγεῖσθαι, à ductu ſeu principatu.

ÆSCHINVS, adoleſcens, ἀπὸ τ῀ αἰσχύνης, à pudore. Vide, nũ ſcribi debeat Æſchines, quomodo Græcis αἰσχίνης.

CTESIPHO, adoleſcens, τὸ τ῀ κλήσεως φῶς, patrimonij ſplendor.

SOSTRATA, matrona.

PAMPHILA, puerpera.

CANTHARA, nutrix, à cantharo nomen aptum nutricibus, quæ ferè bibulæ ſunt.

SYRVS, ſeruus, etiam gentile, à Getis, qui poſtea Gothi dicti.

DROMO, ſeruus.

SANNIO, leno, à ſannis, vel potius, ἀπὸ τ῀ σαννίου, ab haſta, quâ valere à iocantibus dicebatur.

Sequentium hîc tantùm mentio fit.

BABYLO, vel fortè Babyla, βαβύλας, futilis videtur trapezitæ nomen fuisse.

STORAX, vel Styrax seruus olidus, per antiphrasim, cum styracis odor sit longè optimus.

M. ANTONII MVRETI IN ADELPHOS TERENTII ARGVMENTVM.

MITIO, & Demea, duo dissimilimo fratres ingenio fuere: ille vrbanam vitam secutus est, hic rusticam: ille cœlebs vixit, hic vxorem duxit: ille ingenio leuissimo, hic asperrimo: ille mitis etiam in alienos, hic seuus etiam in suos: ille etiam in ira placidus, hic etiam extra iram ferox. Erant Demeæ filij duo: ex quibus natu maiorem Æschinum sibi adoptauit Mitio, eúmq; secum in vrbe liberalissimè indulgentissiméq; educauit: minorẽ (Ctesiphonem ruri secum seuerè inprimis ac restrictè habuit pater. Æschinus multas meretrices, patre ad omnia connuente, adamauit: multa conuiuia celebrauit, quæ demq; iuuentus fert, ea omnia non liberè modò, sed etiam licenter exercuit. Postremò vsque eo progressus est, in virginem pauperculam quidem, sed bonam, bonis prognatam, Pamphilam nomine, quam mater Sophrona vidua sanctè secum, pudicè, vt poterat, educabat, noctu temulentus cùm incidisset, vim ei attulit, grauidamque fecit: venit posteà ad matrem illius, veniã petens, pollicénsque se puellam vxorem ducturum: eâ fide data, & ignotum est, & tacitum. Ctesipho, cùm in vrbem interdum ventitaret, ipse quoque citharistriæ cuiusdam amore correptus est, totam eius rei famam, ne qua emanaret ac perueniret ad Demeam, in se Æschinus transferebat. tandem cùm leno, puellæ dominus, aut pecuniam sibi, quanti ea erat, vellet in manum dari, aut se eam alij venditurum minitaretur, adductus in summã desperationem Ctesipho, iam de relinquendâ patriâ cogitabat: cùm Æschinus, re intellectâ, qui nullo neque pudore teneretur, neque metu, domum lenonis per vim ingressus est, & ipsũ, & familiam contudit pugnis, puellam per vim abreptam tradidit fratri. Spargitur totâ vrbe rumor, venit Demea, Mitionem obiurgat; inclamat, testatur deos atque homines, quòd dissolutus, quòd intemperans, quòd vinosus, quòd scortator, quòd nullius bonæ rei Æschinus foret, omnem in Mitione vno hærere culpam: Dijs gratias agere, quòd ille saltem, quem ipse ruri haberet, frugi ac temperans esset, rei studeret, & famæ, illarum rerum nihil ne cogitaret quidem: tantum videlicet interesse inter suam, & fratris disciplinam. Placat hominem quantum in se est, Mitio: iamque se ab eo expediuerat, cùm superuenit aliud, quòd maiores etiam tumultus excitaret, raptam ab Æschino citharistriam, perfertur ad matrem Pamphilæ. quæ quidem Pamphila ita erat ad pariendum vicina, vt iam è dolore laborare[t]

raret, quid faceret misera? mutatum Æschini animum, se verò, filiam-
que suam proditas per summam perfidiam, ac desertas putabat. Getam ser-
uulum, qui pauperem familiam solus vt poterat, alebat, mittit ad Hegio-
nem, puellæ cognatum, iubétque ei rem, vt erat, exponere: interea audierat
Demea, suum quoque Ctesiphonem in raptione fuisse: iamque totus in
fermento, vt aiunt, erat: cùm ei Syrus seruus vaferrimus, mendaciolum
aspergit: venisse quidem rure Ctesiphonem, sed venisse obiurgatum Æs-
chinum, multa ei medio foro mala dixisse, deinde redijsse rus in præfectu-
ram suam, lacrumare gaudio Demea, & gratulari sibi, quòd vnum saltem
haberet, in quo extaret paternæ seueritatis exemplum; dum rus redit, inci-
dit in Hegionem, à quo de constuprata per vim ab Æschino Pamphila in-
telligit: denuò commotus, dum fratrem, vt in eum iram euomeret, quærit,
quem habuit mercenarium à villâ, ex quo sciscitatus de filio, accipit, non
esse ruri: redit ad Syrum; à quo ei rursus nouum mendacium, velut offa
canis, ne latraret, obijcitur. quærit, vbi fratrem reperire posset. id verò ita
indicauit Syrus, vt infelix senex, dum illius verbis fidem habet, nequid-
quam omne oppidum perreptauerit: interea Mitio omnium ab Hegione
certior factus, ipsemet ad mulieres profectus, iacentes iam & afflictas e-
rexerat, labantes & dubias confirmauerat, tristitia ac mœrore confectas
recreauerat, pollicitus, se Aeschino Pamphilam vxorem daturum: venit
Demea: clamor, iurgium, conuicia, etiam eo præsente, seruulas quidam
Ctesiphonem per imprudentiam nominat. ille cùm subitò per vim in ædes
irrupisset; quem iampridem putabat ruri fodere, aut arare, aut aliquid
ferre, denique eum accubantem cum amica, & suauiter potitantem de-
prehendit. ibi verò tanta iracundia incitatus est, vt arderet. satis dijs ve-
niferatus cùm esset; tandem placida & composita Mitionis oratione, eò
perducitur, vt deposita vetere sæuitia, benignus, affabilis, lepidus esse me-
ditetur: itaq; ipso non permittente tantùm, sed etiam iubente, puerpera
domum traducitur: fiunt nuptiæ; lenoni numeratur argentum; Mitio
ipse Sophranam ducit vxorem: Hegioni datur vnde viuat. Syrus vnà cũ
Phrygiâ vxore manumittitur. Cùm Mitio, cæterique omnes, sed tamen
præcipuè Mitio, illam tantam, tam insperatam, tam subitam mutationem
admiraretur, graui & cordatâ oratione claudit fabulam Demea; si omnia
profundere, si in omni libidine ac nequitiâ viuere, si totam rem helluatio-
nibus, scortationibus, largitionibus consumere lubeat, nihilo id sanâ magis,
aliquanto etiam minus, quo sibi minus ætatis supersit, quàm alterum in-
teresse: sin corrigi se in loco, & modicè coërceri, atque admoneri velint,
cum esse se, qui id præstare possit, permittuntur ei omnia, ita fabula conclu-
ditur.

C. SVI-

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

DVos cùm haberet Demea adoleſcentulos,
Dat Mitioni fratri adoptandum Æſchinum.
Sed Cteſiphonem retinet hunc citharistriæ
Lepore captum, ſub duro ac triſti patre,
Frater celabat Æſchinus; famam quoque
Amoris in ſe transferebat denique
Fidicinam lenoni eripuit. vitiauerat.
Idem Æſchinus ciuem Atticam pauperculam;
Fidémque dederat, hanc ſibi vxorem fore.
Demea iurgare, & grauiter ferre mox tamen,
Vt veritas patefacta eſt, ducit Æſchinus
Vitiatam, potitur Cteſipho citharistriam,
Exorato ſuo patre duro Demeam.

ADELPHOS TERENTII.

ACTA LVDIS FVNEBRIBVS L. AEMILII PAVLI. Q. FABIO MAXIMO P. CORNELIO AFRICANO AED. CVR. EGERE L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MINVTIVS PROTIMVS. MODOS FECIT FLACCVS CLAVD. TIBIIS SARRANIS: FACTA EGRAECA MENANDRV, L. ANICIO, M. CORNELIO COSS.

PROLOGVS.

[a] Narratio.

POſtquam [a] poëta ſenſit ſcripturam ſuam
Ab iniquis obſeruari, & aduerſarios
Rapere in peiorem partem, quam acturi ſumus:
Indicio de ſe ipſe erit: vos eritis iudices,
Laudine an vitio duci id factum oporteat:
Synapothneſcontes [b] *Diphili comœdia eſt,*
Eam commorientes Plautus fecit fabulam.
In Græcâ adoleſcens eſt, qui lenoni eripit

[b] Diphilius poëta comicus fuit.

Mer:

Meretricem, in primâ fabulâ eum Plautus locum
Reliquit integrum: cùm hic locum sumpsit sibi
In Adelphos, verbum de verbo expressum [b] *extulit.*
Eam nos acturi sumus nouam: pernoscite,
Furtúmne factum existumetis, an locum
Reprehensum, qui præteritus negligentiâ est.
[c] *Nam quòd isti dicunt maleuoli, homines nobiles*
Eum adiutare, assiduéque vna scribere,
Quod illi maledictum vehemens existumant,
[d] *Eam laudem hic ducit maxumam, cùm illis placet,*
Qui vobis vniuersis, & populo placent;
[e] *Quorum operâ in bello, in ocio, in negotio,*
Suo quisque tempore vsus est sine superbiâ.
Dehinc ne expectetis argumentum fabulæ:
Senes qui primi venient, hi partem aperient,
In agendo partem ostendent. facite, æquanimitas
Poëtæ ad scribendum augeat industriam

[b] Græcâ Latino stilo ornauit.

[c] Alia defensio.

[d] Inuersio.

[e] Laus ab humanitate.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Admodum est solicitus Mitio, quòd nondum à cænâ redierit filius Æschinus. Ostendit in liberis educandis lenitate, plus quàm asperitate parentes proficere.

Iambici senarij.

MITIO, senex.

M.[a] *STorax, non redijt hac nocte à cænâ Æschinus,*
Neque seruulorum quisquam, qui aduorsum ierant?
Profectò hoc verè dicunt: si absis vspiam,
Aut vbi si cesses, euenire ea satius est,
Quæ in te vxor dicet, & quæ in animo cogitat
Irata, quàm illa, quæ parentes propitij.
[b] *Vxor, si cesses, aut te amare cogitat,*
Aut tete amari, aut potare, aut animo obsequi,
Et tibi bene esse soli, cùm sibi sit malè.
Ego, quia non redijt filius, quæ cogito? &
Quibus nunc solicitor rebus? ne aut ille alserit,
Aut vspiam ceciderit, aut perfregerit
Aliquid: vah, quemquamne hominem in animo instituere, aut
Parare, quod sit charius, quàm ipse est sibi?
Atqui ex me hic non natus est, sed ex fratre. is adeò

Dissimili

[a] Mitio hac narratione exponit suam erga filium voluntatem, sua consilia de educatione exponit, item consilia Demeæ.

[b] Orditur autem narrationem à collatione, quâ exaggerat curam & amorem erga filium.

Dissimili studio est iam inde ab adolescentiâ,
[c] Ego hanc clementem vitam urbanam, atque ocium
Secutus sum: & quod fortunatum isti putant,
Vxorem nunquam habui, ille contrà, hæc omnia,
Ruri agere vitam, semper parcè, ac duriter
Se habere: vxorem duxit: nati filij
Duo; inde ego hunc maiorem adoptaui mihi;
Eduxi à paruulo, habui, amaui pro meo:
In eo me oblecto: solum id est charum mihi,
Ille vt item contra me habeat, facio sedulò:
Do, prætermitto, non necesse habeo omnia
Pro meo iure agere: postremò, alij clanculum
Patres quæ faciunt, quæ fert adolescentia,
Ea ne me celet, consuefeci filium:
Num qui mentiri aut fallere insuerit patrem, aut
Audebit, tantò magis audebit cæteros.
[d] PVDORE, & liberalitate liberos
Retinere, satius esse credo, quàm metu.
Hæc fratri mecum non conueniunt, neque placent.
Venit sæpè ad me clamans, [e] quid agis Mitio?
Cur perdis adolescentem nobis? cur amat?
Cur potat? cur tu his rebus sumptum suggeris?
Vestitu nimium indulges: nimium ineptus es
Nimium ipse durus est, præter æquúmq; & bonum.
[f] ET ERRAT longè, meâ quidem sententiâ,
Qui imperium credat grauius esse, aut stabilius,
Vi quod fit, quàm illud quod amicitiâ adiungitur:
Mea est sic ratio, & sic animum induco meum.
Malo coactus qui suum officium facit,
Dum id rescitum iri credit, tantisper cauet:
Si sperat fore clam, rursum ad ingenium redit.
Quem beneficio adiungas, ille ex animo facit,
Studet par referre, præsens, absensque idem erit.
[g] Hoc patrium est, potiùs consuefacere filium,
Suâ sponte rectè facere, quàm alieno metu.
Hoc pater, ac dominus interest; hoc qui nequit,
Fateatur nescire imperare liberis.

[c] Mitionis vita clemens & ociosa, Demeæ vita laboriosa & austera.
[d] ὀπεάνημα.
[e] Fratris consilia.
[f] Retorquet correptionem, contrarium inferendo.
[g] Indulgentiæ affectum ad disciplinam reuocat.

Sed

Sed éſtne hic ipſus, de quo agebam? & certè is eſt:
Neſcio quid triſtem video. Credo iam, vt ſolet,
Iurgabit. Saluom te aduenire Demea,
Gaudemus.

h Hic ſenarius perficitur initio ſcenę ſequentis.

ACT. I. SCENA II.

Arg. Demea Æſchinum abſentem petulantiæ grauiter accuſat, excuſat eundem Mitio, plus nimio indulgens pater. Hîc attende lenem Mitionem, aſperum Demeam induci à Terentio.

Iambici ſenarij.

DEMEA, MITIO.

D. [a] *HEm, oportunè: teipſum quærito.*
M. *Quid triſtis es?* D. *Rogas me, vbi nobis Æſchinus*
Siet; quid triſtis ego ſim? M. *dixin' hoc fore!*
Quid fecit? D. *quid ille fecerit?* [b] *quem neque pudet*
Quidquam; neque metuit quenquam; neque legem putat
Tenere ſe vllam: nam illa, quæ antehac facta ſunt,
Omitto: modò quid deſignauit? M. *quidnam id eſt?*
D. [c] *Fores effregit, atque in ædes irruit*
Alienas: ipſum dominum, atque omnem familiam
Multauit vſque ad mortem: eripuit mulierem,
Quam amabat: clamant omnes indigniſſimè
Factum eſſe. hoc aduenienti quot mihi Mitio
Dixêre? in ore eſt omni populo. Denique,
Si conferendum exemplum eſt, non fratrem videt
Rei dare operam, ruri eſſe parcum ac ſobrium?
Nullum huius ſimile factum. Hæc cùm illi Mitio
Dico, tibi dico: tu illum corrumpi ſinis.
M. HOMINE *imperito nunquam quidquam iniuſtius,*
Qui, niſi quod ipſe facit, nihil rectum putat.
D. *Quorſum iſtuc?* M. [c] *quia tu Demea hæc malè iudicas.*
Non eſt flagitium, mihi crede, adoleſcentulum
Scortari, neque potare, non eſt, neque fores
Effringere. Hæc ſi neque ego, neque tu fecimus,
Non ſinit egeſtas facere nos. Tu nunc tibi
Id laudi ducis, quod tum feciſti inopiâ.
Iniurium eſt: [g] nam ſi eſſet vnde id fieret,
Faceremus: & tu illum tuum, ſi eſſes homo,
Sineres, nunc facere, dum per ætatem licet,

a Congreſſus ſenum, qui velut ſuperiorem Mitionis orationẽ comprobat & amplificat.
b Propoſitio generalis.
c Narratio.
d Amplificatio ab exemplo.
e Excuſatio facta, per conſultationem.
f Id plerumque vſu venit.
g Diſſimulatio callida Mitionis, quâ placare fratrem conatur.

Potiùs

Potiùs quàm, vbi te expectatum eiecisset foras,
Alienior ætate post faceret tamen.
D.[h] *Prô Iupiter,*[i] *rediges tu homo me ad insaniam.*
Non est flagitium facere hæc adolescentulum? M. *ah,*
Ausculta, ne me obtundas de hac re sæpius.
Tuum filium dedisti adoptandum mihi:
[k] *Is meus est factus: si quid peccat Demea,*
Mihi peccat: ego illi maxumam partem feram.
[l] *Obsonat, potat, olet vnguenta de meo.*
Amat? dabitur a me argentum, vbi erit commodum;
Vbi non erit, fortasse excludetur foràs.
[m] *Fores effregit? restituentur. discidit*
Vestem? resarcietur. est, dijs gratia,
Et vnde hæc fiant, & adhuc non molesta sunt.
[n] *Prostremò, aut desine, aut cedo quemuis arbitrum?*
Te plura in hac re peccare ostendam. D. *hei mihi.*
Pater esse disce ab alijs, qui verè sciunt.
M.[o] *Natura tu illi pater es, consilijs ego.*
D. *Tún' consulis quidquam?* M. *ah, si pergis, abiero.*
D. *Siccine agis?* M. *an ego toties de eadem re audiam?*
D. *Curæ est mihi.* M. *& mihi curæ est: verùm Demea,*
Curemus æquam vterque partem. tu alterum,
Ego item alterum: nam ambos curare, propemodum
Reposcere illum est, quem dedisti D. *ah, Mitio.*
M. *Mihi sic videtur.* D. *quid istuc?* [p] *tibi si istuc placet,*
Profundat, perdat, pereat, nihil ad me attinet.
Iam si verbum vnum posthac. M. *rursum Demea*
Irascere? D. *annon credis? repeton' quem dedi?*
Ægrè est: alienus non sum: si obsto; hem desino.
Vnum vis curem: curo. & est dijs gratia,
Cùm ita vt volo, est: [q] *iste tuus ipse sentiet*
Posteriùs: nolo in illum grauius dicere.
Mr *Nec nihil, neque omnia hæc sunt, quæ dicit: tamen*
Non nihil molesta hæc sunt mihi. Sed ostendere,
Me ægrè pati, illi nolui: nam ita est homo,
Cum placo, aduersor sedulò, & deterreo:
[s] *Tamen humanè vix patitur: verùm si augeam,*

h Tragica exclamatio.
i [e] lijs adiges.
k Argumentatio per inductionem
l Varro lib. 6. de Orig. legit Scortatur, potat, olet vnguentum.
m Perculta breuitas quâ proposita soluuntur.
n Peroratio.
o Plus laudis consilium, quam natura consequitur.
p Concessio Ironica.
q Ille per contemptũ.
r Correctio dissimulationis.
s Argumentum a contrario.

ut etiam adiutor ſim eius iracundiæ,
ſaniam profectò cum illo: etſi Æſchinus
nullam in hac re nobis [t] facit iniuriam.
uam hic non amauit meretricem? aut cui non dedit
liquid? poſtremò nuper (credo iam omnium
debat) dixit velle vxorem ducere.
erabam iam [u] deſeruiſſe adoleſcentiam:
Gaudebam. Ecce autem de integro: niſi quidquid eſt.
olo ſcire, atque hominem conuenire, ſi apud forum eſt.

t Reprehenſiones leues.

u Alijs, deſæuiſſe.
x Apoſiopeſis.

ACTVS II. SCENA. I.

g. Senibus omiſſis, deſcribitur Æſchini factum iurgantis cum lenone; nec error eſt poëtæ, quòd hic fiant, quæ facta eſſe Demea dixit, qui fortaſsè rumore nuntio acceperat feciſſe Æſchinum, quod facturum ille ſe minatus fuerat.

Trochaici & iambici octonarij, & vnus quaternarius.

SANNIO, ÆSCHINVS.

[a] OBſecro, populares ferte miſero atq; innocenti auxilium: Subuenire inopi. AE. ocioſe, nũc iam illico hic conſiſte: quid reſpectus? nihil periculi eſt: nunquam, dum ego adero, hic tanget. s. ego iſtam iniuriis omnibus. (te
E. Quanquam eſt ſceleſtus, non committet hodie vnquam iterum vt vapulet.
Æſchine audi, ne te dicas fuiſſe ignarum meorum morum; go leno ſum. AE. ſcio. s. at ita, vt vſquã fuit fide quilquã optu- quod te poſterius purges, nolle hanc iniuriam mihi (mã- ctam eſſe; [b] huius nõ faciã crede hoc ego meũ ius perſequar. que tu verbis ſolues vnquam, quod re mihi maleſeceris.
oui ego voſtra hæc nollem factũ dabitur iuſiurandum, eſſe te Indignũ iniuriã ac, indignis cũ egomet ſim acceptus modis.
E. [d] Abi præ trexuè, ac fores aperis cæterum hoc nihil facis.
E. I intro nũc iã. s. at enim nõ ſinã. AE. accede illuc Parmeno, nium abiiſti iſtoc, hîc propter hunc aſſiſte: hem, ſic volo, ue nunc iam oculos à meis oculis quoquam dimoueas tuos, e mora ſit, ſi innüero, quin pugnus continuò in malâ hæreat. Illuc volo ergo ipsũ experiri. AE. hem, ſerua: omitte mulierẽ.
[e] O facinus indignum! AE geminabit, niſi caues. s. hei miſero mihi.
E. Nõ innüeram. Verùm in iſtã partẽ potiùs peccato tamen:

a Omiſſis ſenibus, deſcribitur Æſchini factum iurgantis cum lenone. Eſtque hæc periculi protaſis
b Huius, vel ſtipulam, vel ſummum digiti oſtendens dicit.
c Satisfacturi olim iurabant indigno ſe eã contumeliam intuliſſe, eaque res læſum ab infamiã vindicabat. Vide Nan. Miſc. lib. 11.
d Ad Parmenonem concitatus loquitur.
e Exclamatio vapulantis.

I nunc

I nunc iam. s. *quid hoc rei est? regnúmne Æschine hîc tu p*
AE. *Si possiderem, ornatus esses ex tuis virtutibus.* (*sides*
s. *Qui tibi rei mecum est?* AE. *nihil.* s. *quid? nostin' qui sim*
AE. *non desidero.*
s. *Tetigin' tui quidquam?* AE *si attigisses, ferres infortuniu*
s. *Qui tibi magis licet meam habere, pro quâ ego argentũ de*
Responde. AE. *ante ædes non fecisse* [d] *erit melius hîc conuici*
[e] *Nam si molestus pergis esse, iam intrò arripiêre, atque ibi*
Vsque ad necem operiêre loris. s. *loris liber?* AE. *sic erit.*
SA. *O hominem impurum! hîccine libertatem aiunt æqua*
esse omnibus?
AE. *Si satis iam* [f] *debacchatus es leno, audi si vis nunc iam.*
s. *Egón' debacchatus sum in te, an tu in me?* AE. *mitte ist*
atque ad rem redi.
s. *Quam rem? quò redeam?* AE. *iámne me vis dicere id, qu*
ad te attinet?
s. *Cupio,* [g] *modò æqui aliquid.* AE. *vah, leno iniqua me non v*
s. *Leno sum, fateor, pernicies communis adolescentium,* (*loq*
Periurus, pestis: tamen tibi à me nulla est orta iniuria.
AE. *Nam herclê etiam id restat.* SA. *illuc quæso redi, quò cœ*
sti Æschine.
AE. *Minis viginti tu illam emisti, quæ res* [h] *tibi vortat mal*
Argenti tantũ tibi dabitur. s. *quid,* [i] *si ego illã nolo vende*
Coges me? AE. *minimè,* s. *namque id metui.* AE. *neque ve*
dundam censeo,
Quæ libera est: nam ego [k] *illam liberali assero causâ manu;*
Nunc vide vtrum vis, argentum accipere, an causam medit
tuam.
Delibera hoc, dum ego redeo, leno. s. [l] *prô supreme Iupi er:*
Minimè miror, qui insanire occipiunt ex iniuriâ.
Domo me eripuit, verberauit: me inuito abduxit meam:
Homini misero plus quingentos colaphos infregit mihi.
Ob malefacta hæc tantidem emptam postulat sibi tradier.
[m] *Verum enim, quando bene promeruit, fiat: suũ ius postula*
Age iam cupio, modò si argentum reddat, sed ego hoc ariolor
Vbi me dixero dare tanti, testes faciet illicò,
Vendidisse me: de argento somnium: mox, cras redi.

[d] Suadentis habet speciem, cùm interim graues minas denunciet. Vide Nan. Misc. lib. 11.
[e] Comminatio vehementior.
[f] Superbè contemnit dicta lenonis.
[g] εἰρωνικῶς.
[h] Imprecatio.
[i] Stultè negat se venditurum quod perdidis.
[k] Liberalis causa, quæ continet actionem libertatis.
[l] Tragica exclamatio.
[m] Hîc mirâ arte insano conceditur.

Id quoq; possum ferre, si modò reddat: quanquam iniurium est.
Verùm cogito id, quod res est. quando eum quæstum occeperis,
Accipiunda, & mussitanda iniuria adolescentium est.
Sed nemo dabit: frustrà egomet mecum has rationes deputo.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Sannio queritur de iniuriâ sibi factâ ab Æschino, & Syri consilijs eluditur.

Iambici octonarij.

SYRVS, SANNIO.

SY. TAce, egomet conueniam iam ipsum: cupidè accipiat faxo, atque etiam
Bene dicat secum esse actũ. quid istuc Sannio est, quod te audio
Cum hero nescio quid concertâsse? SA. nunquam vidi iniquiùs
Certationem comparatam, quàm quæ hodie inter nos fuit.
Ego vapulando, ille verberando, vsque ambo defessi sumus.
SY. Tuâ culpâ. SA. quid agerem? SY. adolescenti morem gessũ oportuit.
SA. Quid potui meliùs? qui hodie vsque os præbui. SY. age, scis quid loquar?
PECVNIAM in loco negligere, maxumũ interdum est lucrum.
SA. hui.
SY. Metuisti, si nunc de tuo iure concessisses paululum,
Atque adolescenti esses morigeratus hominũ homo stultissime,
Ne non tibi istùc fœneraret? SA. EGO spem pretio non emo.
SY. Nunquã rem facies: abi, nescio [b] inescare homines Sannio.
SA. Credo istuc melius esse: verùm, ego nũquã adeò astutus fui,
Quin, quidquid possem, [c] mallem auferre potiùs in præsentiâ.
SY. Age, noui tuũ animũ: quasi quidquã tibi sint viginti minæ,
Dũ huic obsequare: præterea autem te aiunt proficisci Cyprum.
SA. hem. (hoc scio.
SY. Coemisse hinc, quæ illuc veheres, multa; nauem conductam:
Animus tibi pendet: vbi illinc, spero, redieris, tamen hoc ages.
SA. [d] Nusquam pedem: perii hercle: hac illi spe hoc inceperunt.
SY. timet:
Iecci [e] scrupulum homini. SA. ô scelera! illuc vide,
Vt in ipso articulo oppressit. emptæ mulieres
Complures, & item hinc alia, quæ porto Cyprum:
Nisi eò ad mercatum veniam, damnum maxumum est,

[a] Cõsilia serui quibus eludit lenonẽ, eaque commodè subijcit statim concertationi, quæ fuit cũ Aeschino.

[b] Metaphora ab aucupibus.

[c] Mos auarorum.

[d] Ἀποπάμπσις.

[e] Metaphora à lapillis articulos vrgentibus.

Nunc, si hoc omittam, actum agam, vbi illinc rediero,
Nihil est, refrixerit res: nunc demum venis!
Cur passus? vbi eras? vt sit satius perdere,
Quàm aut hîc nunc manere tam diu, aut tum persequi.
SY. *Iámne enumerâsti, quod ad te redíturum putes?*
SA. *Hoccíne illo dignum est? hoccine incipere Æschinum?*
Per oppressionem vt hanc mihi eripe postulet?
SY. *Labascit, vnum hoc habeo; vide si satis placet:*
Potius, quàm venias in periculum Sannio,
Seruesne, an perdas totum, diuiduum face.
Minas decem corradet alicunde. SA. *hei mihi,*
Etiam de sorte nunc venio in dubium miser:
Pudet nihil: omnes dentes labefecit mihi,
Prætereà colaphis tuber est totum caput.
Etiam insuper defraudet! nusquam abeo. SY *vt lubet.*
Numquid vis, quin abeam? SA. *Immò hercle, hoc quæso Syre,*
Vt vt hæc sunt facta, potius, quàm lites sequar,
Meum mihi reddatur, saltem quanti empta est, Syre,
Scio te non vsum antehac amicitiâ meâ:
Memorem me dices esse, & gratum. SY. *sedulò*
Fuiam sed Ctesiphonem video. lætus est
De amicâ. SA. *quid, quod te oro?* SY. *paulisper mane.*

g Metaphora ab arbore resectâ.
h Nunc conqueritur de iniuriâ, cùm damnum quoque sentit.
i Diuertit se tandem ad preces.
k παρασκευὴ

ACT. II. SCENA III.

Arg. Ctesipho fratrem laudat & commendat, agitque gratias absenti pro accepto beneficio.

Iambici senarij

CTESIPHO, SYRVS.

C. *Abs quíuis homine, cùm est opus, beneficium accipere gaudeas:*
Verùm enimuerò id demùm iuuat, si quem æquom est benefi-
cere, is facit.
O frater, frater, quid ego nunc te laudem? satis certò scio:
Nunquam ita magnificè quicquam dicam, id virtus quin superet tua:
Itaq; vnã hanc rem me habere præter alios præcipuam arbitror
Fratrem hominẽ neminem esse primarũ artiũ magis principem
S. *O Ctesipho.* C. *ô Syre, Æschinus vbi est?* S. *ellum, te expecta-*
domi. C. *hem.*

a Spargitur in personas Aeschini factum, idque iam Ctesipho prædicat, nempe ad quem fructus reddit.
b Summa fratris laudatio.

S. *Qui*

.Quid est? C. quid sit? illius operâ Syre nunc viuo: festiuum caput:
Omnia sibi qui [c] post putaret esse præ meo commodo:
maledicta, famam, meum amorem, & peccatũ in se transtulit;
Sil pote supra, [d] sed quisnã? foris crepuit. S. mane ipse exit foràs.

ACTVS II. SCENA IIII

Arg. Colloquuntur fratres: agitur de pecuniâ reddendâ lenoni, & parandâ cœnâ.

Eiusdem generis.

ESCHINVS, SANNIO, CTESIPHO, SYRVS.

AE. [a] VBi ille est sacrilegus? SA. méa' quærit: nunc quidnam effert? occidi:
Sil video. AE. chẽ, opportunè, teipsũ quærito: quid fit Ctesipho?
n tuto est omnis res: omitte verò tristitiam tuam.
. Ego illam facile verò omitto, qui quidem te habeã fratrem.
mi germane, ah vereor coram in os te laudare amplius,
Ne id assentandi magis, quàm quod habeam gratum, facere, existimes.
E. Age inepte, quasi nunc non nórimus nos inter nos Ctesipho.
Sed hoc mihi dolet, nos pene sero scísse, & pene in eum locum
dísse, vt, si omnes cuperent, nihil tibi possent auxiliarier.
. Pudebat. AE. [d] ah, stultitia est istæc, non pudor tam ad parandam.
em pene [e] ex patriâ, turpe dictu: Deos quæso vt istæc prohibe-
Peccaui. AE. quid ait tandem nobis Sannio? SY. [f] iam mitis est.
E. Ego [g] ad forum ibo, vt hunc absoluam: tu intrò ad illam Ctesipho.
. Syre insta. SY. eamus: namq; hic properat in [h] Cyprum. SA. ne tam quidem,
Quamuis etiam manco otiosus hîc. SY. reddetur, ne time.
. At vt omne reddat SY. omne reddet: tace modò, ac sequere hâc. SA. sequor.
Heus, heus Syre. SY. hem quid est? C. obsecro hercle, hominem istum impurissimum,
uamprimùm absoluito te, ne, si magis irritatus siet,
quà ad patrem hoc permanet, atque ego tunc perpetuò perierim.

[c] Veri fratris descriptio.
[d] Acro legit, quidnã fors crepuit?
[a] Æschinus seruat aduersus Lenonem superbiam.
[b] Assentatores coram laudant.
[c] Insinuatio beneficij in periculo collati.
[d] Extenuatio delicti
[e] Ex Diphilo Videtur expressisse, qui adolescentem facit optantem commori, vt Terent. fugere. Vide Non. Misc. lib. 2.
[f] Ex debaccante scilicet & austero.
[g] Quò solutioni interessent argentarij, eamque referrent in rationes, alioqui numerabat argentum Mitio.
[h] In Cyprum quó amica erat auehenda.
[i] Inconstanter à lenone dictum.

g Honesta in re turpi Periphrasis.

SY. *Non fiet: bono animo esto. tu cum illâ te* g *intus oblecta interim,*

h Seruus magnificè loquitur.

h *Et lectulos iube sterni nobis, & parari cætera.*
Ego iam transactâ re conuortam me domum cum obsonio.
C. *Ita quæso quando hoc benè successit, hilarem hunc sumamus diem.*

ACT. III. SCENA I.

Arg Solicitam inducit Sostratam, ob filiæ, quæ ex Æschino grauida est, vicinum partum.

Iambici & trochaici octonarij.

SOSTRATA, CANTHARA.

a Aliud periculum Æschini: nam palam fit oppressam ab eo ingenuam, & mulierculæ in metum conijciuntur propter raptam psaltriam.

S. a *OBsecre mea tu nutrix, quid nũc fiet?* C. *quid fiet rogas? Rectè ædepol, spero.* S *modò dolores, mea tu, occipiunt primulùm.*
C. *Iam nunc times, quasi nunquàm adfueris, nunquam tute parturiveris.*
S *Miseram me, neminem habeo, solæ sumus: Geta autem hinc non adest.*
Nec habeo quem ad obstetricem mittam, nec qui accersat Æschinum.
C. *Pol is quidem iam hîc aderit: nam nunquam unum intermittit diem,*
Quin semper veniat. S. *solus* b *mearũ miseriarum est remedium.*

b Amatorius affectus.

C. *Ex re natâ melius fieri haud potuit, quàm factum est hera:*

c Factum laudat ob conditionem nuptiarum.

c *Oblatum quando vitiũ est, quod ad illum attinet potissimùm.*
Talem, tali genere, atq; animo, natum ex tantâ familiâ.
S *Ita pol est, vt dicis: saluus nobis, Deos quæso, vt siet.*

ACTVS III. SCENA II.

Arg. Geta Sostratæ seruulus commotior, Heræ nunciat Æschinum alio captum amore, puellam eripuisse lenoni.

Eiusdem generis, inserto quaternario.

GETA, SOSTRATA, CANTHARA.

a Tragica conquestio seruuli de iniuriâ Æschini, viam autem facit ad epitasin.

G. a *NVnc illud est, quòd si omnes omnia sua cõsilia cõferãt*
Atq; huic malo salutẽ quærant, auxilij nihil afferant.
Quod mihique, heræque, filiæque herili est: væ misero mihi,
Tot res repentè circumuallant, vnde emergi non potest,
Vis, egestas, iniustitia, solitudo, infamia.

b Seculum accusat vt à tempore mores carpat.

b *Hoccine seclũ! ô scelera! ô genera sacrilega! ô hominẽ impium!*
S. *Me miseram, quidnam est, quòd sic video timidum & properantem Getam?*

G. Quæ

G.[e] *Quem neq; fides, neq; iusiurandum, neq; vlla misericordia*
Repressit, neque reflexit: neq; quòd partus instabat propè:
Cui miseræ indignè per vim vitium obtulerat. s non intelligo
Satis, quæ loquatur. c. propiùs obsecro accedamus Sostrata. G. *ah*
[d] *Me miserum, vix sum compos animi: ita ardeo iracundiâ.*
Nihil est, quod malim, quàm illam totam familiam mihi obuiam
Dari, vt iram hanc in eos euomam omnem, dum ægritudo hæc
est recens:
Satis mihi id habeam supplicij, dum illos vlciscar modò.
Seni animã primùm extinguerem ipsi, qui illud produxit scelus:
Tum autem [e] *Syrum impulsorem, vah, quibus illum laceratem*
modis!
[f] *Sublimem medium arriperem, & capite primùm in terram*
statuerem,
Vt crebrò dispergat viam:
Adolescenti ipsi oculos eriperem, post hæc præcipitem darem.
Cæteros ruerem, agerem, raperem, tunderẽ, & prosternerem
Sed cesso hoc malo heram impertiri propèrès. revocemus: Ge-
ta. G. *hem,*
Quisquis es, [h] *sine me. s. ego sum Sostrata.* G. *vbi ea est? te ipsam*
quærito:
Te expecto: oppidò opportunè te obtulisti mihi obuiam
Hera. s. quid est? quid trepidas? G. *hei mihi. s quid festinas mi*
Geta?
Animũ recipe. G. *prorsus. s quid istuc prorsus ergo est?* G. [i] *perii-*
imus:
Actum est. s. eloquere obsecro, quid fiet. G *iam. s. quid iam Geta?*
G *Æschinus. s quid ergo is?* G. *alienus est à nostrâ familiâ. s. hẽ*
Perii, quare? G. *amare occepit aliam. s. væ miseræ mihi.*
G. [k] *Neque id occultè fert: à lenone ipsius cripuit palam.*
s. Satin' hoc certum est? G. *certum, hisce oculis egomet vidi So-*
strata. s. [l] *ah,*
Me miseram, quid credas iam? aut cui credas? nostrumne Æs-
chinum,
Nostram vitam omnium, [m] *in quo nostra spes, opésque omnes*
sitæ erant,
Qui sine [n] *hac iurabat se vnum nunquam victurum diem,*

[c] Geta querimoniam persequitur per exaggerationem.
[d] Cum pondere & stomacho pronuncianda: nam ira animum impedit.
[e] Συντύπωσις.
[f] Cum nutu & gestu pronuncianda.
[g] R. litera canina iram indicat.
[h] Præ iracundiâ vix tandem cognoscit heram.
[i] Interruptus sermo ob indignationem.
[k] Argumentum magni amoris.
[l] Συναίσθησις amare sentis.
[m] Exaggeratio.
[n] Oratoriè vehementius cupitum postremò posuit.

Qui se in sui gremio positurum puerum dicebat: patrem ita
Obsecraturum, vt liceret sibi hanc vxorem ducere.

o Frustra in metum coniectę mulierculæ, vt in fabulâ plusculum esset turbatum.

G. *Hera, o lacrumas mitte, ac potiùs, quod ad hanc rem opus*
porrò est, prospice:
Patiamúrne; an narremus cuipiã? C. au, au, mi homo, sanún es?
An hoc proferendum tibi vsquam esse videtur? G. mihi quidem
non placet.
Iam primùm, illum alieno animo à nobis esse, res ipsa indicat.
Nunc si hoc palam proferemus, ille insicias ibit, sat scio:
Tua fama, & gnatæ vita in dubium veniet. tum si maximè
Fateatur, cùm amet aliam, non est vtili hanc illi dari.

p Getæ consilium.

P. *Quapropter quoquo pacto tacito est opus. S. ah, minimè gentiũ:*
Non faciam. G. quid agis? S. proferam. G. hem, mea Sostrata,
vide quam rem agas.
S. Peiore res loco esse non potest, quàm in hoc, quo nunc sita est.
Primùm indotata est: tum præterea, quæ secunda ei dos erat,
Periit: pro virgine dari nuptum non potest: hoc reliquom est,
Si insicias ibit, testis mecum est annulus, quem amiserat.
Postremò, quando ego conscia mî sum, à me culpam hanc procul
esse, nec
Pretium, neq; rem vllam intercessisse, illâ, aut me, indignam; ex-
periar Geta.

q Priscian. istic legit.

G. *Quid q istuc? accedo, vt meliùs dicas. S. tu quantũ potes, abi,*
Atque Hegioni cognato huius rem enarrato omnem ordine.

r Simulus Sostratæ maritus, pater puellæ vitiatę ab Æschino hic est ὁ σιμυλ☞.

Nam is nostro r Simulo fuit summus, & nos coluit maximè.
G. *Nã hercle alius nemo respicit nos. S. propera tu mea Canthara*
Curre, obstetricẽ accersе, vt, cùm opus sit, ne in morâ nobis siet.

ACTVS III. SCENA III.

Arg. Malè est Demeæ, quòd filium Ctesiphonem audiuerit vnà adfuisse, cum eriperet mulierem Æschinus.

Iambici senarij.

DEMEA.

s Demea solus hæc secum.

s *Disperij: Ctesiphonem audiui filium*
Vnà affuisse in raptione cum Æschino.
Id misero restat mihi mali, si illum potest,
Qui alicui rei est, etiam cum ad nequitiam abducere.
Vbi ego illum quæram? credo abauctum in ganeum
Aliquò: persuasit ille impurus, sat scio.

Sed

Sed eccum ire Syrum video: hinc ſcibo iam, vbi ſiet.
Atque hercle hic de grege illo eſt. ſi me ſenſerit
Eum quæritare, nunquam dicet carnifex.
b Non oſtendam me id velle.

b Demeæ, aſſutia.

ACTVS III. SCENA IIII.

Arg. Commendatur Cteſipho, vituperantur Mitio & Aeſchinus: callidè vtrumq; Syrus facit. Demea autem narratione virtutum Cteſiphonis plurimum gaudet.

Eiuſdem generis.

SYRVS, DEMEA.

S. a *OMnem rem modò ſeni,*
Quo pacto haberet, enarramus ordine.
Nil quidquam vidi lætius. D. prô Jupiter,
Hominis ſtultitiam! s. collaudauit filium:
Mihi, qui dediſſem conſilium, egit gratias.
D. Diſrumpor. s. argentum annumerauit illicò:
Dedit præterea in ſumptum b dimidium minæ:
Id diſtributum ſanè eſt ex ſententiâ. D. hem,
Huic mandes, ſi quid rectè curatum velis.
s. Hem Demea, haud aſpexeram te: quid agitur?
D. Quid agatur? Voſtram neque mirari ſatis
Rationem s. eſt hercle inepta, ne dicam dolo, atque
Abſurda piſces cæteros purga Dromo:
Congrum iſtum maxumum in aquâ ſinito ludere
Pauliſper: vbi ego venero, exoſſabitur:
Priùs nolo. D. hæccine flagitia? s. mihi quidem non placent:
Et clamo ſæpè, ſalſamenta hæc Stephanio
Fac c macerentur pulchrè. D. dij voſtram fidem!
Vtrum ſtudiône id ſibi habet, an laudi putat
Fore, ſi perdiderit gnatum? væ miſero mihi,
Videre videor iam diem illum, cùm hinc egens
Profugiet aliquò militatum. s. ô Demea,
Istvc eſt ſapere, non quod ante pedes modò eſt
Videre; ſed etiam illa, quæ futura ſunt,
Proſpicere. D. quid? iſtæc iam penes vos pſaltria eſt?
s. Ellam intus. D. ebo, an domi eſt habiturus? s. credo, vt eſt
Dementia. D. hæccine fieri flagitia? s. inepta lenitas
Patris, & facilitas praua. D. fratris me quidem

a Mirè facetо & callido commento eluditur Demea, ne Cteſiphonis peccatum reſciſcat.
b Antiquè.
c Macerare, mollire, ſicut triticum Columellar macerandum dixit, & gemmas aceto macerari Plinius, & plæraque alia.

c Piget ob damna, pudet ob turpia.

d Senis vigilantia.

e Pris. lib. 10. Vide Riuium.

f Laus filij diligentis.

g In profuso gaudio lacrumæ erumpunt.

h Porrò autem, in initio vlterioris orationis interruptæ per Syrum.

i Præcepta Demeæ ad coquinaria vsque deludit.

c Pudet, pigétque. s. nimium inter vos Demea, ac
Non quia adsis præsens, dico hoc, pernimium interest:
Tu, quantus quantus, nihil nisi sapientia es;
Ille futilis, somnium. sineres verò illum tuum
Facere hæc? D. d siacrem illum! aut non sex totis mensibus
Prius olfeciſſem, quàm ille quidquam e cœperit?
s. Vigilantiam tuam tu mihi narras? D. sic fiet
Modò, vt nunc est, quæso. s. vt quisque suum volt esse, ita est.
D. Quid eum? vidistin' hodie? s. tuúmne filium?
(Abigam hunc rus) iamdudum aliquid rure agere arbitror.
D. Satin' scis ibi eum esse? s. oh, qui egomet produxi. D. optumè (est.
Metui, ne hæreret hic. s. atque iratum admodum.
D. Quid autem? s. adortus iurgio fratrem apud forum
De psaltriâ istâc. D. aín' verò? s. vah, f nil reticuit:
Nam, vt numerabatur fortè argentum, interuenit
Homo de improuiso, cœpit clamare, Aeschine
Hæc inc flagitia facere te? hæc te admittere
Indigna genere nostro? D. ob, g lacrumo gaudio.
s. Non tu hoc argentum perdis, sed vitam tuam.
D. Saluos sit: spero, est similis maiorum suûm. s. hui.
D. Syre, præceptorum plenus istorum ille. s. Phi,
Domi habuit, vnde disceret. D. fit sedulò:
Nil prætermitto: consuefacio: denique
Inspicere, tanquam in speculum, in vitas omnium
Iubeo, ATQVE ex alijs sumere exemplum sibi.
Hoc facito. s. rectè sanè. D. hoc fugito. s. callidè.
D. Hoc laudi est. s. istæc res est. D. hoc vitio datur,
s. Probissimè. D. h porrò autem. s. non hercle otium est
Nunc mihi auscultandi: pisces ex sententiâ
Nactus sum: hi mihi ne corrumpantur, cautio est:
Nam id nobis, tam flagitium est, quàm illa Demea
Non facere vobis, quæ modò dixi: &, quod queo,
Conseruis ad eundem istunc i præcipio modum;
Hoc salsum est, hoc adustum est, hoc lautum est parùm:
Illud rectè, iterum sic memento: sedulò
Moneo, quæ possum pro meâ sapientiâ:
Postremò, tanquam in speculum, in patinas (Demea)

Inspicere

Inſpicere iubeo: & moneo quid facto vſus ſit.
Inepta hæc eſſe, nos quæ facimus, ſentio:
i Verùm quid facias? vt homo eſt, ita morem geras. i Gnathonica aſſentatio.
Numquid vis? D. *mentem vobis meliorem dari.*
s. Tu rus abis hinc? D *rectè.* s *nam quid tu hîc agas,*
Vbi, ſi quid benè præcipias, nemo obtemperat?
D. k *Ego verò hinc abeo, quando is, quamobrem huc veneram,* k Cauſa diſcedendi, vt fabula confirmetur.
Rus abîit: illum curo vnum: ille ad me attinet.
Quando ita volt frater, de iſtoc ipſe viderit.
Sed quis illic eſt, procul quem video? eſtne hic Hegio
Tribulis noſter? ſi ſatis cerno, hercle is eſt.
Vah, homo, amicus nobis iam inde à puero: dij boni,
Næ illiuſmodi iam magna nobis ciuium
Penuria eſt; antiquâ homo virtute, ac fide:
Haud citò mali quid ortum ex hoc ſit publicè.
Quam gaudeo, vbi etiam huius generis reliquias
Reſtare video: vah, viuere etiam nunc lubet.
Opperiar hominem hîc, vt ſalutem, & colloquar.

ACT. III. SCENA V.

Arg. Hegio docet Soſtratæ filiam iniquè ab Aeſchino tractatam, ac tandem vitiatam eſſe. Id factum nunc Demea narrat.

Eiuſdem generis.

HEGIO, GETA, DEMEA, PAMPHILA.

H 2 *PRo dy immortales, facinus indignum, Geta*
Quid narras? G. *ſic eſt factum.* H. *ex illân' familiâ* 2 Epitaſis palam facie Aeſchini peccatum.
Tam illiberale facinus eſſe ortum? ô Aeſchine
Pol haud paternum iſtuc dediſti. D. *videlicet*
De pſaltriâ hâc audiuit: id illi nunc dolet
Alieno: b *pater is nihili pendit: hei mihi,* b Pater, Mitio ſcilicet.
Vtinam hic propè adeſſet alicubi, atque audiret hæc.
H c *Ni facient quæ illos æquum eſt, haud ſic auferent.* c Ciuilis, & matura comminatio.
G. *In te ſpes omnis Hegio nobis ſita eſt:*
Te ſolum habemus; tu es patronus, tu parens:
Hæc tibi moriens nos commendauit ſenex.
Si deſeris tu, perîimus. H *caue dixeris,*
Nec faciam, neque me ſatis piè poſſe arbitror.
D *Adibo, ſaluere Hegionem plurimùm*
Iubeo. H. *ob, te quærebam ipſum: ſalue Demea.*

D. *Quid*

d Artificiosa expostulatio.

D. *Quid autem?* H. d *maior filius tuus Æschinus,*
Quem fratri adoptandum dedisti, neque boni,
Neque liberalis functus officium est viri.
D. *Quid istuc?* H. *nostrum amicum nôras Simulum,*
Atque æqualem? D. *quid ni?* H. *filiam eius virginem*
Vitiauit? D. *hem!* H. *mane, nondum audisti Demea,*
Quod est grauissimum. D. *an quidquam est etiam amplius?*
e Collatione amplificat. H. e *Verò amplius: nam hoc quidem ferundum aliquo modo est.*
f Narratio. f *Persuasit nox, amor, vinum, adolescentia:*
Humanum est. vbi scit factum, ad matrem virginis
Venit ipsus vltrò, lacrumans, orans, obsecrans,
Fidem dans, iurans se illum ducturum domum.
Ignotum est, tacitum est, creditum est, virgo ex eo
g Id est, vitio. g *Compressu grauida facta est, mensis hic decimus est:*
h Conclusio accusationis per Ironiam. h *Ille bonus vir nobis psaltriam, si Dijs placet*
Parauit, quicum viuat, illam deserat.
D. *Pro certon' tu istæc dicis?* H *mater virginis*
In medio est, ipsa virgo, res ipsa: hic Geta
i Cæsar, vt captus est Germanorum. Tus. 11. vt captus est hominum. *Præterea,* i *vt captus est seruulorum, non malus,*
Neque iners, alit illas, solus omnem familiam
Sustentat, hunc abduce: vinci: quærerem.
G. *Immo hercle extorque, nisi ita factum est Demea:*
Postremò non negabit: coram ipso cedo.
k Pamphila parturiendo hæc dicit. D. *Pudet nec quid agam, neque quid huic respondeam,*
Scio. P. *miseram me, differor doloribus.*
k *Iuno Lucina fer opem, serua me obsecro.* H. *hem,*
l Argumentum à coniecturis. *Numnam illa quæso parturit?* G. *certè Hegio.* H. *hem,*
l *Illæc fidem nunc vostram implorat Demea:*
m Græco more. Sic. Act. 5. Sce. 8. infra ita nobis decet. *Quod vos ius cogit, id voluntate impetret.*
Hæc primùm vt fiant, deos quæso, vt m *vobis decet.*
Sin aliter animus vester est, ego Demea
Summâ vi defendam hanc, atque illum mortuum.
n Causam reddit, cur aduersarius futurus sit. n *Cognatus mihi erat: vnà à pueris paruoli*
Sumus educti; vnà semper militiæ & domi
Fuimus; paupertatem vnà pertulimus grauem.
o Incrementum. *Quapropter nitar, faciam, experiar, denique*
o *Animam relinquam potiùs, quàm illas deseram.*

Quid mihi respondes? D. *fratrem conueniam Hegio:*
Is quod mihi de hâc re dederit consilium, id sequar.
HE. *Sed Demea hoc tu facito; cùm animo cogites,*
Quàm vos facillimè agitis, quàm estis maxumè
Potentes, dites, fortunati, nobiles;
Tam maxumè vos æquo animo æqua noscere
Oportet,[n] *si vos voltis prohiberi probos.*
D. *Redito: sient, quæ fieri æquom est, omnia.*
HE. *Decet te facere: Geta duc me intrò ad Sostratam.*
D. *Non me*[o] *indicente hæc fiunt: vtinam*[p] *hoc sit modo*
Desinctum: verùm nimia illæc licentia
Profectò euadet in aliquod magnum malum.
Ibo, ac requiram fratrem, vt in eum hæc[r] *euomam.*

n Persuasio à laude probitatis.
o Hoc est, non dicente.
p Al. hic.
q Nimis dura compositio est, sed apta irascenti.
r Epiphonema.

ACTVS III. SCENA I.

Arg. Hegio Sostratam consolatur, & dilemmate consilium suum concludit.

Iambici senarij.

HEGIO.

HE. *Bono animo fac sis Sostrata, & istam, quod potes,*
Fac consolere, ego Mitionem, si apud forum est,
Conueniam, atque, vt res gesta est, narrabo ordine.
Si est, vt facturus officium siet suum,
Faciat: sin aliter de hac re eius sententia est,
Respondeat mî, vt, quid agam, quamprimum sciam.

ACTVS IIII. SCENA. I.

Arg. Probi adolescentis ingenium moresque hâc scenâ exprimuntur. Syrus Ctesiphonem instituit, quemadmodum respondere debeat patri: initio scenæ ostendit non rarò contingere, vt filij optent parentum absentiam, si quando solutiùs viuere, & genio indulgere statuerint.

Iambici octonarij & quaternarius.

CTESIPHO, SYRVS.

C. *An'*[a] *patrem hinc abesse rus? S. iamdudum.* C. *dic sodes.*
S. *apud (tinam quidem,*
Villam est nunc cum maximè operis aliquid facere credo. C. *vtinam*
Quod cum salute eius fiat, ita se defatigârit velim,
Vt triduo hoc perpetuo è lecto prorsus nequeat surgere.
Ita fiat, & istoc siquid potis est rectius. C. *ita: nam hunc diem*
Miserè nimis perpetuum, vt cœpi, cupio in lætitiâ degere:

a Hic compendio ostenditur quidnam sit locutum.
b Asseueratio comica.

Et

Et illud rus nullâ aliâ causâ tam malè odi, nisi quia
Prope est: quod si abesset longiùs,
Priùs nox oppressisset illic, quàm huc reuorti posset iterum.
c *Nunc, vbi me illic non videbit, iam huc recurret, sat scio:*
Rogabit me, vbi fuerim: quem ego hodie toto non vidi die.
Quid dicam? s. *nihilne in mente est?* c. d *nunquam quid-quam.* s. *tanto nequior.*
Cliens amicus, hospes nemo est vobis? c. *sunt: quid postea?*
s. *Hisce opera vt data sit.* c. *quæ non data sit? non potest fieri.* s *potest.*
c *Interdiu: sed si hic pernocto, causæ quid dicam Syre?*
s. *Vah, quàm vellem etiã noctu amicis operam mos esset dari.*
Quin tu otiosus es; ego illius sensum pulchrè calleo.
e *Cum feruet maximè, tã placidũ, quã ouẽ, reddo.* c. *quo modo?*
s. *Laudarier te audit libenter, facio te apud illum deum:*
Virtutes narro. c. *meas?* s. *tuas: homini illicò lacrumæ cadunt.*
Quasi puero gaudio: hem tibi autem. c. *quidnam est?* s. f LVPVS *in fabulâ.*
c. *Patérne est?* s. *ipsus.* c. *Syre, quid agimus?* s. *fuge modò intrò: ego videro.*
c. *Si quid rogabit,* g *nusquã tu me: audistin'?* s. *potin' vt de-(sinas*

c Solicitudinem paternam notat.
d Bonus adolescens mentiri nescit, nec vult.
e ὑπερβολὴ.
f Silentij prouerbium.
g ἐλλειψις. properanti apta.

ACTVS IIII. SCENA II.

Arg. Queritur Demea, quòd fratrem non repererit: idem à Syro deluditur, locum in quo sit frater, bifariàm describente.

Trochaici octonarij.

DEMEA, CTESIPHO, SYRVS.

D. NÆ *ego homo sum infelix, primum fratrem nusquam inuenio* a *gentium:*
Præterea autem, dum illum quæro, à villâ mercenarium
Vidi: is filium negat esse ruri. nec, quid agã, scio. (*mo bono e*
c. *Syre.* s. *quid ais?* c. *men' quærit?* s. *verũ.* c *perîi.* s. *quin tu an*
D. b *Quid hoc, malùm, infelicitatis? nequeo satis decernere*
Nisi me credo huic esse natum rei, ferundis miserijs.
Primus sentio mala nostra, primus rescisco omnia:
Primus porrò c *obnuncio: ægrè solus, si quid fit, fero.*
s. *Rideo hunc: primum ait se scire: is solus nescit omnia.*
D *Nunc redeo: si fortè frater redîerit, viso.* c. *Syre*
Obsecro, vide ne ille huc prorsus se irruat. s. *etiam taces?*

a Magis sonoram reddit orationem.
b Ridicula querela senis.
c Obnunciantur mala, annunciantur bona.

E

Ego cauebo.C. [c] nunquam hercle hodie ego istuc committã tibi.
Nam me iam in cellã aliquã cũ illâ cõcludã. id tutissimum est.
S. Age, tamen ego hunc amouebo. D. sed eccũ sceleratum Syrum.
S. [d] Non hercle hîc quidem durare quisquam, si sic fit, potest.
Scire equidem volo, quot mihi sint domini, quæ hæc est miseria?
D. quid
Ille gannit? quid volt? quid ais [e] bone vir? est frater domi?
S. [f] Quid malùm, bone vir mihi narras? equidem perii. D. quid
tibi est?
S. Rogitas? [g] Cteſipho me pugnis miserum, & istam psaltriam
Vsq; occîdit. D. hem, quid narras? S. hem, videt vt discidit labrũ.
D. Quam ob rem? S. me impulsore hanc emptam esse ait. D. non
tu cum rus hinc modò
Produxe aiebas? [h] facilum: verùm post venit insaniens:
Nil pepercit: non puduisse verberare hominem senem,
Quem ego modò puerum tantillum in manibus gestaui meis?
D. Laudo Cteſipho: patrissas: abi, virum te iudico.
S. Laudas? næ ille continebit posthac, si sapiet, manus.
D. Fortiter. S. [i] perquàm: quia miseram mulierẽ, & me seruolũ,
Qui referire non audeam, vicit, [k] hui perfortiter.
D. Non potuit melius: idẽ sensit quod ego, te esse huic rei caput.
Sed éstne frater intus? S. non est. D. vbi illum quæram, cogito.
S. [l] Scio vbi sit, verũ hodiè nũquã mõstrabo. D. hẽ quid ais? S. ita.
D. Diminuetur tibi quidem iam cerebrum. S. at nomen nescio
Illius hominis, sed locum noui vbi sit. D. dic ergo locum.
S. Nostin' porticum apud macellũ hanc deorsũ? D. quid ni noue-
S. [m] Præterito hâc rectâ plateâ sursũ, vbi eò veneris, (rim?
Clivos deorsùm vorsum est (hâc te præcipitato) posteà
Est ad hanc manum sacellum: ibi angiportum propter est.
D. Quonam? S. illic, vbi etiam capriscus magna est: nostin'?
D. Noui. S. hac pergito.
D. Id quidem angiportum non est peruium. S. verũ hercle. vah.
[n] Censen' hominem me esse? erraui, in porticum rursum redi.
Sanè hac multò propius ibis, & minor est erratio.
[o] Scin' Cratini huius ditis ædes? D. scio. S. vbi eas præterieris,
Ad sinistram hâc rectâ plateâ; vbi ad Dianæ veneris,
Ito ad dextram: prius quàm ad portam venias, apud ipsũ lacũ
Est

[c] Diffidentia Cteſiphonis ex pauore.
[d] Eluditur Demea ne deprehendat Cteſiphonem.
[e] Dittologia, nam Demea bonum virum intelligit, sed ironicè, qui sit improbus.
[f] Sic infelicem & infortunatum.
[g] Versura Syri fictio, quâ senem eludit.
[h] Calida inuentio.
[i] Ironia.
[k] Cum gestu seruili pronunciandũ.
[l] Hoc dicit, vt auidius inuestiget.
[m] Perplexa descriptio.
[n] Callidè mendacem simulando errorem palliat.
[o] Alia loci descriptio.

Est pistrilla, et ex aduorsum est fabricæ, ibi est. D. *quid ibi facit?*
S *Lectulos in sole ligneis pedibus faciundos dedit.*
n εἰρωνικῶς. *Vbi poteris vos.* D.n *sanè bene. sed cesso ad eum pergere?*
S. *I sanè: ego te exercebo hodie, vt dignus es, silicernium.*
Æschinus odiosè cessat: prandium corrumpitur:
Ctesipho autem in amore est totus ego iam prospiciam mihi:
Nam iam adibo, atq; vnũ quicquid, quod quidẽ erit bellissimũ,
Carpam, & cyathos sorbillans, paulatim hunc producam diem.

ACTVS IIII. SCENA III.

Arg. Rogat Mitionem Hegio, vt Sostratam adeat, narraturus illi suspicionem alienati à Pamphilâ Æschini, ortam esse propter ereptam Ctesiphoni psaltriam.

Iambici octonarij.

MITIO, HEGIO.

a Viam sterniit ad catastrophen. Officium boni viri. Iniuriosorum mos.

M.a *EGo in hac re nihil reperio, quam ob rem lauder tantopere Hegio.*
b *Meum officium facio: quod peccatũ à nobis ortum est, corrigo.*
c *Nisi sic in illo credidisti esse hominũ numero, qui ita putant*
Sibi fieri iniuriam, vltrò si quam fecere ipsi, expostulant.
Et vltrò accusant; id quia non est à me factum, agis gratias?
H *Ah, minimè nũquã te aliter, atq; es, in animũ induxi meum.*

d Succinctum de re loquitur, eò quòd imbo intelligebant.

d *Sed quæso, vt vnà mecum ad matrem virginis eas Mitio,*
Atque istæc eadem, quæ mihi dixti, tute dicas mulieri,
Suspicionem hanc propter fratrem eius esse, & illam psaltriam.
M. *Si ita æquo censes, aut ita opus est facto, eamus.* H. *bene facis:*
Nam & illi animum iam relevabis, quæ dolore ac miseria
Tabescit; & tuo officio fueris functus: sed si aliter putas,
Egomet narrabo quæ mihi dixti. M. *Immò ego ibo.* H. *bene facis:*

e Omnes infortunati maximè suspicioſi.

e OMNES *quibus res sunt minus secundæ, magis: sunt nescio*
Suspiciosi, ad contumeliam omnia accipunt magis: (quo modo
Propter suam impotentiam, se semper credunt negligi.
Quapropter te ipsũ purgare ipsis corã, placabilius est (xumè.
M. *Et rectè, & verũ dicis* H *sequere me ergo hâc intro.* M. *ma-*

ACTVS IIII. SCENA IIII.

Arg. Dolet vehementer Æschinus in suspicionem venisse se apud Sostratam & Pamphilam, quòd amare Psaltriam cœperit, quam non sibi, sed fratri vt gratum faceret, ab lenone eripuerat.

Trochaici & Iambici octonarij; trochaicus vnus quaternarius abundans syllabâ.

ÆSCHI-

AESCHINVS.

AE. [a] *Discrucior animi, boccine de improuiso mali mihi obiici*
Tantum, vt neque quid de me faciam, neque quid
agam, certum siet?
Membra metu debilia sunt: animus timore obstupuit: pectore
consistere nihil consilij quidquam potest. Vah, quo modo
Me ex hac turbâ expediam? tanta nunc suspicio de me incidit,
Neque ea immeritò. [b] Sostrata credit, mihi me emisse hanc
Anus indicium id fecit mihi. (*psaltriam:*
Nam vt hinc fortè ea ad obstetricẽ missa erat, vbi eã vidi, illico
Accedo, rogito, [c] Pamphila quid agat, iámne partus adsiet:
Eóne obstetricẽ accersat? illa exclamat, abi, abi, iam Æschine:
Satis diu verba dedisti: satis ad hoc tua nos frustata est fides.
Hem, quid istuc obsecro inquam est? [d] valeas, habeas illam, quæ
Sensi illicò id illas suspicari: sed me repressit tamen, (*placet.*
Ne quid de fratre garrulæ illi dicerem, ac fieret palam,
Nũc quid faciã? dicámne fratris esse hãc? quod minimè est opus
Vsquam efferri, age, omitto: fieri potis est, vti ne quà exeat:
Ipsum id metuo vti credant: tot concurrunt verisimilia (*mũ.*
Egomet rapui: ipse egomet solui argentũ: ad me abducta est do-
Hæc adeò meâ culpâ fateor fieri: non me hanc rem patri, vt vt
Erat gesta indicâsse: exorassem vt eam ducerem domum.
Cessatũ est vsq; adhuc: [e] nunc iam porrò Æschine expergiscere:
Nunc hoc primum est: ad illas ibo, vt purgẽ me: accedã ad fores:
Perij, horresco semper, vbi pultare hasce occipio fores miser.
Heus heus: Æschinus ego sum, aperite aliquis actutum ostium.
Prodit nescio quis, concidam huc.

[a] Hæc verba repentino nuntio Aeschini animũ perculsum indicant.

[b] Causa stuporis Aeschini.

[c] Amatoriæ interrogationes de amicâ.

[d] Sic in Andriâ, valeant qui inter nos, &c.

[e] Exhortatur seipsum.

ACTVS IIII. SCENA V.

Arg. Mirè faceto commento nouum incutit Aeschino metum Pater, ostendens alij viro nupturam Pamphilam. Tandem amoto ludo agere serio incipiens, filij animum gaudio explet, futurum promittens, vt illam ipse ducat vxorem.

Trochaici octonarij, iambici senarij & octonarij.

MITIO, AESCHINVS.

[a] *Ita vti dixi, Sostrata,* (*sint, sciat.*
Facite: ego Æschinum conueniam, vt, quo modo acta hæc
Sit quis ostium hoc pultauit? AE. *pater hercle est: perij.* M. *Æschine.*

[a] Catastrophe cœpta est, sed eam priusquam absol-

AE. *Quid*

AE. *Quid huic hîc negotî est?* M. *túne has pepulisti fores? tacet.*
Cur hunc aliquantisper non ludo? melius est:
Quandoquidem hoc nunquam mihi ipse voluit credere.
Nil mihi respondes? AE. *non equidem istas, quòd sciam.*
M. *Itáne? nam mirabar quid hîc negotî esset tibi.*
Erubuit: salua res est. AE. *dic sodes pater,*
Tibi verò quid istic est rei? M. [b] *nihil mihi quidem:*
Amicus quidam me à foro abduxit modò
Huc aduocatum sibi. AE. *quid?* M. [c] *ego dicam tibi.*
Habitant hîc quædam mulieres pauperculæ:
Opinor eas non nôsse te, & certè scio:
Neque enim diu huc commigrârunt. AE. *quid tum posteà?*
M *Virgo est cũ matre.* AE. *perge.* M. [d] *hæc virgo orba est patre:*
Hic meus amicus illi genere est proxumus?
Huic leges cogunt nubere hanc. AE. *perîi.* M. *quid est?*
AE. *Nil, rectè: perge.* M. *is venit, vt secum auebat:*
Nam habitat Mileti. AE. *hem, virginem vt secum auebat?*
M. *Sic est.* AE. *Miletũ vsque obsecro?* M. *ita.* AE. *animo malè est*
[e] *Quid ipsæ? quid aiunt?* M. *quid istas censes? nihil enim:*
Commenta mater est, esse [f] *ex alio viro*
Nescio quo puerum natum, neque eum nominat:
Priorem esse illum, non oportere huic dari.
AE. *Eho, nónne hæc iusta tibi videntur posteà?*
M. *Non.* AE. *obsecro non? an illam hinc abducet pater?*
Mr *Quid ni illam abducat?* AE. *factum à vobis duriter,*
[g] *Immisericorditérque, atque etiam, si est pater*
Dicendum magis apertè, illiberaliter.
M. *Quam ob rem?* AE *rogas me? quid illi tandem creditis*
Fore animi misero, qui illi consueuit prius,
(Qui infelix, haud scio, an illam miserè nunc amat)
Cum hanc sibi videbit præsens [h] *præsenti eripi,*
Abduci ab oculis? facinus indignum pater.
M. [i] *Quâ ratione istuc? quis despondit? quis dedit?*
Cui? quando nupsit? auctor his rebus quis est?
Cur duxit alienam? AE. *an sedere oportuit*
Domi virginem tam grandem, dum cognatus [k] *huc*
Illinc veniret, expectantem? [l] *hæc mi pater,*

uat, mirè faceto commento nouum metum Æschino incutit pater, quod tamen, quia non habet seriam querelam, breuiter tractat, & sine tragicis schematibus.

b ἐλλόψις.

c Incipit figmentum vero admistum.

d Cum abiectione pronunciandũ, vt nuptiarum spẽ adimat.

e ἐλλόψις.

f Tangit Æschinum.

g Aduerbium multarum syllabarum indignationi aptum.

h Seruius legit præsentem.

i Clam hîc pater obiurgatur, quod fuerit conscius.

k Donat. legit hinc.

l Amatoriè & pueriliter.

Te dicere æquum fuit, & id defendere.
M. *Ridicule, aduorſumne illam cauſam dicerem,*
Cui veneram aduocatus? ſed quid [k] *iſta Æſchine*
Noſtrâ? aut quid nobis cum illis? abeamus, quid eſt?
Quid lacrumas? AE. *pater obſecro, auſculta.* M. *Æſchine audiui omnia,*
Et ſcio: nam amo te: quò magis, quæ agis, curæ ſunt mihi.
AE. *Ita velim me promerentem ames, dum viuas, mi pater,*
Vt me hoc delictum admiſiſſe in me, id mihi vehementer dolet,
Et me tui pudet. M. [l] *credo hercle: nam ingenium noui tuum*
Liberale: ſed vereor ne indiligens nimium ſies.
In quâ ciuitate tandem te arbitrare viuere?
Virginem vitiâſti, quam te ius non fuerat tangere.
Iam id peccatum primùm magnum, magnum, [m] *at humanum tamen.*
Fecêre alij ſæpe, item boni: at poſtquam id euenit, cedo,
Numquid circumſpexti? aut numquid tute proſpexti tibi,
Quid fieret? quà fieret? ſi te ipſum mihi pudnit dicere:
Quà reſciſcerem? hæc dum dubitas, menſes abierunt decem.
Prodidiſti & te, & illam miſeram, & gnatum, [n] *quod quidem in te fuit.*
Quid? credebas dormienti hæc tibi confecturos Deos?
Et ſine tuâ operâ illam in cubiculum iri deductum domum?
Nolim cæterarum rerum te ſocordem eodem modo.
Bono animo es, duces vxorem hanc. AE. *hem.* M. *bono animo es, inquam.* AE. [o] *pater,*
Obſecro num ludis tu nunc me? M. *ego te? quamobrem?* AE. *neſcio.*
Niſi, quia tam miſerè hoc eſſe cupio verum, eò vereor magis.
M. *Abi domum, ac Deos comprecare, vt vxorem accerſas; abi.*
AE. *Quid? iámne vxorem?* M *Iam.* AE. *iam?* M. *iam quantum potes.* AE. [q] *Dí me, pater,*
Omnes oderint, ni magis te, quàm oculos nunc amo meos.
M. *Quid? quàm illam?* AE. *æquè.* M *perbenignè.* AE. [r] *quid? ille vbi eſt Mileſius?*
M. *Abijt, perijt, nauem aſcendit: ſed cur ceſſas?* AE. *abi pater:*
Tu potius Deos comprecare: nam tibi eos certè ſcio,

[k] Hæc vltima deſperatio cogit Æſchinum fateri verum.

[l] Amica & lenis obiurgatio ex arte, à loco, à facto.

[m] Terentius ſummâ arte inducit Mitionem leniter acculantem, Demeam aſperè blandientem.

[n] Cicero pro Flacco: Nomen ciuium Romanorum quantum in ipſis fuit, ſuſtulerunt.

[o] Mitis & faceta obiurgatio.

[p] Timor ex cupiditate.

[q] Blanditur patri.

[r] Adhuc aliquantulum formidat.

[s] Nam peccatores Deus non exaudit.

Quò vir melior multò es, quàm ego sum, obtemperaturos magis,
M. *Ego eo intrò, vt, quæ opus sunt, parentur; fac tu, vt dixi, si sapis.*

t Epiphonema, paternæ liberalitatis exaggeratio.

AE. t *Quid hoc negoti? hoc est patrẽ esse, aut hoc est filium esse?*
Si frater, aut sodalis esset, quî magis morem gereret?
u *Hic non amandus? hiccine non gestandus in sinu est? hem*
Itaq; adeò magnam mihi iniecit suâ commoditate curam,
Ne fortè imprudens faciam, quod nolit: sciens cauebo.
Sed cesso ire intrò, ne mora meis nuptijs egomet siem.

u Bonæ indolis adolescens.

ACT. IV. SCENA VI.

Arg. Demea ambulando fatigatus, de Syro queritur, quòd non apertè satis commonstrauerit locum, vbi frater esset Mitio.

Iambici senarij.

DEMEA.

a Anhelans solus hæc secũ loquitur.

D *Efessus* a *sum ambulando: vt Syre te cum tuâ*
Monstratione magnus perdat Iupiter.
b *Perreptaui vsque omne oppidum, ad portam, ad lacum,*
Quò non? neque fabrica illic vlla erat, neq; fratrem homo
Vidisse se aiebat quisquam; nunc verò domi
Certum obsidere est vsque, donec redierit.

b Aptum seni verbum.

ACT. IV. SCEN. VII.

Arg. Demea de vitio virgini oblato, & nuptijs resciscit: is fingitur iam tumultuari, sed postea placatur.

Eiusdem generis.

MITIO, DEMEA.

a Demea de nuptijs resciscit, is fingitur iam tumultuari, verùm postea placabitur.

M a *Eo, illis dicam nullam esse in nobis moram.*
D. *Sed eccum ipsum: te iam dudum quæro Mitio.*
M. *Quidnam?* D. *fero alia flagitia ad te ingentia*
b *Boni illius adolescentis.* M. *ecce autem.* D. *noua,*
Capitalia. M. *obe, iam.* D. *nescis qui vir sit.* M. *scio.*
D *Ah stulte, tu de psaltriâ me somnias*
Agere? hoc peccatum est in virginem ciuem. M. *scio.*
D. *Eho scis, & patere?* M. *quid ni patiar?* D. *dic mihi,*
Non clamas? non insanis? M. *non.* D. *malim quidem*
Puer natus est. M. *dij bene vortant.* D. *virgo nihil habet.*
M. *Audiui.* D. *& ducenda indotata est?* M. *scilicet.*
D. *Quid nunc futurum est?* M *id enim, quod res ipsa fert:*
Illinc huc transferetur virgo. D. *ô Iupiter,*
Istoccine pacto oportet? M. *quid faciam amplius?*

b Ironia.

D. Qu

D. *Quid facias, rogitas? si non re ipsâ tibi istuc dolet,*
Simulare certè est hominis. M. *quin iam virginem*
Despondi; res composita est: fiunt nuptiæ:
Dempsi metum omnem: hæc magis sunt hominis. D. *cæterùm*
Placet tibi factum Mitio? M. *non, si queam*
Mutare: nunc, cùm non queo, æquo animo fero.
ITA *vita est hominum, quasi cum ludas tesseris:*
Si illud, quod est maximè opus iactu, non cadit:
Illud, quod cecidit fortè, id arte vt corrigas.
D. [c]*Corrector: nempe tuâ arte viginti minæ*
Pro psaltriâ perièrę; quæ quantum potest,
Aliquò abiicienda est. si non pretio, at gratis.
M. [d] *Neque est, neq; illam sanè studeo vendere.*
D. *Quid igitur facies?* M. *domi erit.* D. *prò diuûm fidem.*
Meretrix & mater familias erit vnà in domo?
M. *Cur non?* D. *sanè'mne te credis esse?* M. *equidem arbitror.*
D. *Ita me diĭ ament, vt video ego tuam ineptiam,*
Facturum credo, vt habeas [e] *quîcum cantites.*
M. *Cur non?* D. *& noua nupta eadem hæc discet?* M. *scilicet.*
D. *Tu inter cas* [f] *restim ductans saltabis.* M. *probè.*
Et tu nobiscum vna si opus sit. D *hei mihi,*
Non te hæc pudent? M. *iam vere omitte Demea*
Tuam istanc iracundiam, atque ita, vti decet,
Hilarem, ac lubentem fac te in gnati nuptiis.
Ego hos conueniam, pòst huc redeo. D. [g] *ô Iupiter,*
Hancćine vitam! hoscíne mores! hanc dementiam!
Vxor sine dote veniet: intùs psaltria est:
Domus sumptuosa: adolescens luxu perditus:
Senex delirans: ipsa si cupiat, Salus
Seruare prorsus non potest hanc familiam.

[c] Indignationem indicat.

[d] Non vult Ctesiphonem prodere.

[e] Id est, cum quâ.

[f] Attende locum reconditum.

[g] Exclamatio in vitam & mores.

ACT. V. SCENA I.

Ar. Seruorum licentiam in hac Scenâ Terentius ostendit. Exit egregiè potus Syrus, multùm exultans, lautè se ac oppiparè cœnatum esse: hunc Demea ob temulentiam impetit, & obiurgat.

Eiusdem generis.

SYRVS, DEMEA.

Æ Depol [a] *Syrisce te curâsti molliter,*
Lautéque munus administrâsti tuum.

[a] Syrus ebrius Syriscum se nominat.

Abi. sed postquàm intus sum omnium rerum satur,
b *Prodeambulare huc libitum est.* D. *illud sis vide*
Exemplum disciplinæ. S. *ecce autem hîc adest senex*
Noster: quid sit? quid tu es tristis? D. *eho scelus.*
S. *Eho iam tu verba fundis hîc, sapientia?*
D.[c] *Tún', si meus esses?* S. *dis quidem esses Demea,*
Ac tuam rem constabilîsses. D. *exemplum omnibus*
Curarem vt esses. S *quamobrem? quid feci?* D. *rogas?*
d *In ipsâ turbâ, atque in peccato maxumo,*
Quod vix sedatum satis est, potâsti scelus,
Quasi re bene gestâ. SY. *sanè nollem huc exitum.*

b Tarditatem molliciem & delicias indicat.

c ἀποσιαπίσις minantis.

d Importunus Demea pomposis verbis cum ebrio litigat.

ACTVS V. SCENA II.

Arg. Exitu parasiti cuiuspiam Ctesipho Demeæ proditur.

Eiusdem generis.

DROMO, SYRVS, DEMEA.

DR.[a] *Heus Syre, rogat te Ctesipho vt redeas.* S. *abi.*
DE. *Quid Ctesiphonem hîc narrat?* SY. *nihil.* DE. *ehô, carnufex,*
Est Ctesipho intus? SY *non est.* DE. *cur hîc nominat?*
S. *Est alius quidam parasitaster paruolus:*
Nostin'? DE. *iam scibo.* S. *quid agis? quò abis?* DE. *mitte me.*
S. *Noli, inquam.* DE *non manum abstines mastigia?*
An tibi mauis cerebrum b *dispergi hîc?* S *abyt.*
Ædepol commessatorem haud sanè commodum,
Præsertim Ctesiphoni. quid ego nunc agam?
Nisi, dum hæ silescunt turbæ, interea in angulum
Aliquò abeam, atque c *edormiscam hoc villi: sic agam.*

a Resciscit Ctesiphonis peccatum. Ea extrema pars est epitaseos.

b Hoc dicens baculo minatur.

c Id est, dormiendo exhalem.

ACT. V. SCENA III.

Arg. Cognito Ctesiphonis amore Demea exclamat, & Mitionem iurgio adoritur, vt liberorum corruptelam: per quem placatur tandem & Æschino & Ctesiphoni.

Eiusdem generis.

MITIO, DEMEA.

M.[a] *Parata à nobis sunt, ita vt dixi, Sostrata,*
Vbi vis. quisnam à me pepulit tam grauiter fores?
D. *Hei mihi, quid faciam? quid agam? quid clamẽ, aut querar?*
O cœlum, ô terra, ô maria Neptuni! M.[b] *hem tibi,*
Resciuit omnem rem: id nunc clamat scilicet:

a Placatur Demea, tum Æschino, tum Ctesiphoni.

b Miro labore poëta decorum personarum obseruauit.

Para

Paratæ lites: succurrendum est. D. *eccum adest*
Communis corruptela nostrûm liberûm.
M. *Tandem reprime iracundiam, atque ad te redi.*
D. [c] *Repressi, redij, mitto maledicta omnia:*
Rem ipsam putemus: dictum inter nos hoc fuit,
Ex te adeo est ortum, ne tu curares meum,
Neue ego tuum, respondè. M. [d] *factum est, non nego:*
D. [e] *Cur nunc apud te potat? cur recipis meum?*
Cur emis amicam, Mitio? nam quî minùs
Mihi idem ius æquom est esse, quàm mecum est tibi?
Quando ego tuum non curo, ne cura meum.
M. *Non æquom dicis, non; nam vetus verbum hoc quidem est,*
COMMVNIA *esse amicorum inter se omnia.*
D. *Facetè: nunc demùm istæc nata oratio est.*
M. [f] *Ausculta paucis, nisi molestum est, Demea.*
Principiò, si id te mordet, sumptum filij
Quem faciunt, quæso facito hæc tecum cogites.
Tu illos duos olim pro re tollebas tuâ,
Quod satis putabas tua bona ambobus fore,
Et me tum vxorem credidisti scilicet
Ducturum; eandem illam rationem antiquam obtine:
Conserua, quære, parce, fac quamplurimum
Illis relinquas: gloriam tu istam tibi obtine:
[*] *Mea, quæ præter spem euenere, vtantur fine;*
De summâ nihil decedet: quod hinc accesserit;
[g] *Id de lucro putato esse. omnia hæc si voles*
In animo verè cogitare Demea,
Et mihi & tibi, & illis dempseris molestiam.
D. *Mitto rem;* [i] *consuetudinem ipsorum.* M. [k] *mane:*
Scio: istuc ibam, multa in homine Demea
Signa insunt, ex quibus coniectura facile fit,
Quo cùm idem faciunt sæpe, vt possis dicere,
Hoc licet impunè facere huic, illi non licet:
Non quòd dissimilis res sit, sed quòd is, qui facit:
Quæ ego esse in illis video, [l] *vt confidam fore, ita*
Vt volumus: [m] *video eos sapere, intelligere, in loco*
Vereri, inter se amare: scire est liberum,

[c] Demeæ perspicax ratiocinatio.
[d] Crimen.
[e] Confutatio.
[f] Auaritiam Demeæ notat.
[*] Mea vtantur, antiquè dixit.
[g] Mitionis liberalitas.
[h] Ab vtili & honesto.
[i] ἐλλειψις.
[k] Moralis & blanda correptio.
[l] Magna de filijs spes.
[m] Laus filiorum à virtutibus.

Ingenium, atque animum: quouis illos tu die
Reducas [n] *at enim metuas, ne ab re sint tamen*
Omissiores paulò: ô nostèr Demea,
Ad omnia alia ætate sapimus rectiùs:
[o] SOLVM *vnum hoc vitium adfert senectus hominibus,*
Attentiores sumus ad rem omnes, quàm sat est:
Quod illos sat ætas [p] *acuet. D. næ nimium modò*
Bonæ tuæ istæ nos rationes, Mitio,
Et tuus iste animus æquus subuortat. M. tace,
Non fiet, mitte iam istæc, da te hodie mihi,
[q] *Expòrge frontem. D. scilicet, ita tempus fert,*
Faciundum est: cæterùm rus cras cum filio
Cum primâ luce ibo hinc. M. immò de nocte censeo,
Hodiè modò hilarem fac te. D. & istam psaltriam
Vnà mecum hinc abstraham. M. pugnaueris:
Eo pacto prorsum illîc alligâris filium.
Modò facito, vt illam serues. D. [r] *ego istuc videro, atque*
* *Illi fauillæ plena fumi, ac pollinis*
Coquendo sit saxo, & molendo: præter hæc,
Meridie ipso faciam, vt stipulam colligat:
Tam excoctam reddam, atq; atram, quàm carbo est. M. placet
Nunc mihi videre sapere. atque equidem filium,
Tum etiam si nolit, cogas, cum illâ vnà cubet.
D. Derides? fortunatus, qui istoc animo siet,
[s] *Ego scntio. M. ah, pergisne? D. iam iam desino.*
M. I ergo intrò, & cui opus est rei, hilarem hunc sumamus diẽ.

[n] Oratoriè obiecit.

[o] Auaritia senilis.

[p] Id est, docebit μεταφορικῶς, à cote.

[q] Mirus ornatus contractæ ad seueritatem frontis, cum gestu explicandus.

[r] Agrestis & aspera compositio ex arte.

* Illi pro illîc.

ACT. V. SCENA IIII.

Arg. Demea cùm videat non probari vulgò seueritatem in liberos, diuersam institutionis viam meditatur, in quâ personâ Terentius indicat mitioribus se fauere patribus, seculi sui moribus hoc magis concedens, quàm quòd ita faciendum esse existimet.

Trochaici octonarij catalectici.

DEMEA.

[a] *NVnquam ita quisquam bene subductâ ratione ad vitam fuit,*
Quin res, ætas, vsus semper aliquid apportet noui,
Aliquid moneat, vt illa, quæ te scire credas, nescias:
Et quæ tibi putâris prima, in experiundo repudies.

[s] ἀποσιώπησις.

[a] Vt appareat placari Demeã. res in personas spargitur, adeóque ipse producitur solus in scenam. Exordium à gnome traductũ est: sequitur deinde narratio.

Quo

Quod mihi euenit nunc. nam ego vitam duram, quam vixi vsque adhuc,
Propè iam excurso spatio, mitto: id quamobrẽ? re ipsâ repperi,
FACILITATE *nihil homini esse melius, neq; elementiâ: id*
Esse verum, ex me atque ex fratre cuius facile est noscere.
Vitam [b] *ille suam semper egit in ocio, in conuiuijs*
Clemens, placidus, nulli lædere os, arridere omnibus;
Sibi vixit: sibi sumptum fecit: omnes bene dicunt, amant.
[c] *Ego ille agrestis, sæuus, tristis, parcus, truculentus, tenax,*
Duxi vxorem: quam ibi miseriam vidi? nati filij,
Alia cura: porrò autem, illis dum studeo vt quamplurimum
Facerem, [d] *contriui in quærundo vitam, atq; ætatem meam:*
Nunc exactâ ætate, hoc fructi pro labore ab ijs fero,
Odium: ille alter sine labore patria potitur commoda:
[e] *Illum amant, me fugitant: illi credunt consilia omnia:*
Illum diligunt: apud illum sunt ambo, ego desertus sum:
Illũ, vt viuat, optant: meam autem mortem expectant, scilicet
[f] *Ita eos meo labore eductos maxumo, hic fecit suos*
Paulo sumptu: miseriam omnem ego capio, hic potitur gaudia.
[g] *Age, age nunc: experiamur contra hæc, quid ego possiem*
[h] *Blandè dicere, aut benignè facere, quando eò prouocat.*
Ego quoq; à meis me amari & magni pendi postulo.
Si id fit dando atq; obsequendo, non posteriores feram.
Deerit: [i] *id meâ minimè refert, qui sum natu maxumus.*

b Mitionis descriptio.
c αὐξηνος.
d Demeæ descriptio.
e Collatio duorum senum.
f Locus à contrarijs.
g Contentio, color rhetoricus hic est.
h His verbis conciliatur beneuolentia.
i Redit ad ingenium Demea.

ACTVS V. SCENA V.

Arg. Demea absurdè contra ingenium suum blandus esse conatur.

Iambici senarij.

SYRVS, DEMEA.

S. [a] *HEus Demea, rogat frater, ne abeas longiùs.* (tur?
D. *Quis homo? ô Syre noster, salue, quid fit? quid agi-*
S. *Rectè.* D. [b] *optumè est, iam nunc hæc tria primùm addidi*
Præter naturam: ô noster, quid fit? quid agitur?
Seruom haud illiberalem præbes te, & tibi
Lubens benè faxim. S. *gratiam habeo.* D. *atqui Syre*
Hoc verum est, & ipsâ re experiêre propediem.

a Demeæ noua & simulta comitas spargitur in personas.
b Rustica blandimenta

ACT. V. SCENA VI.

Arg. Pergit esse commodus Demea, vt instituerat.

Eiusdem generis.

GETA, DEMEA.

G. HEra, ego hinc ad vos prouisam, quàm mox virginem
Accersant, sed eccum Demeam. saluos sies.
D. *Oh quî vocare?* G. *Geta.* D. *Geta hominem maximi*
Pretij esse hodie te iudicaui animo meo:
Nam is mihi est profectò seruus spectatus satis,
Cui dominus curæ est, ita vt tibi sensi Geta:
Et tibi ob eam rem, si quid vsus venerit,
Lubens benè faxim meditor esse affabilis,
a *Et benè* [a] *procedit.* G. *bonus es, cum hæc existimas.*
b Metaphora ab ambitiosis candidatis. D. [b] *Paulatim plebem primulùm facio meam.*

ACTVS V. SCENA VII.

Arg. Nuptiarum morâ ostenditur Æschinus: hunc Demea blandè alloquitur: & maceriam dirui iubet, quâ puerperam traducat.

Eiusdem generis.

ÆSCHINVS, DEMEA, SYRVS, GETA.

a Amantis affectus reprimitur. AE. [a] *OCciduni me, qui dum nimi' sanctas nuptias*
Student facere, in apparando consumunt diem.
b Hoc comicum & blandum est. D. [b] *Quid agitur Æschine?* AE. *hem pater mi, tu hîc eras.*
D. *Tuus hercle verò & animo, & naturâ pater,*
Qui te amat plus quàm oculos hosce. sed cur non domum
c Omnia de ritu nuptiarum. *Vxorem accersis?* AE. [c] *cupio: verùm hoc mihi mora est,*
Tibicina, & hymenæum qui cantent. D. *eho,*
Vin' tu huic seni auscultare? AE. *quid?* D. *missa hæc face,*
d Donatus, turbas. Prodigus ex auaro. *Hymenæum,* [d] *turbam, lampadas, tibicinas:*
Atque hanc in horto maceriam iube dirui
Quantum potest: hâc transfer, vnam fac domum:
Traduc & matrem, & familiam omnem ad nos. AE. *placet,*
e Vide senis ingeniũ, non enim potest se dissimulare, iuxta prouerbium, Naturam expellas furcâ, tamen vsque recurret. *Pater lepidissime.* D. [e] *euge, iam lepidus vocor.*
Fratri ædes fient peruiæ: turbam domum
Adducet, sumptum admittet: multa: quid meâ?
Ego lepidus ineo gratiam, iube nunc iam
Dinumeret illi Babylo viginti minas.
Syre, cessas ire, ac facere? S. *quid ago?* D. *dirue:*
Tu illas, abi & traduce. G. *Dij tibi Demea*
Benè faciant, cùm te video nostræ familiæ
Tam ex animo factum velle. D. *dignos arbitror.*

Tu

Tu quid ais? AE. *sic opinor.* D. *multò rectius est,*
Quàm illam puerperam nunc duci huc per viam
Ægrotam. AE. *nihil enim vidi melius, mi pater.*
D.[f] *Sic soleo: sed eccum Mitio egreditur foràs:*

[f] Capitiosè & fictè.

ACT. V. SCENA VIII.

Arg. Mitioni suadetur, vt vxorem ducat Sostratam: ac vix tandem persuadetur, & non sine risu spectantium Demeæ præter naturam facilis est studet.

Iambici senarij, & octonarij.

MITIO, DEMEA, ÆSCHINVS.

M.[a] *IVbet frater? vbi is est? tu iubes hoc Demea?*
D. *Ego verò iubeo, & in hac re, & alijs omnibus*
Quàm maximè vnam facere nos hanc familiam,
Colere, adiuuare, adiungere. AE. *ita quæso pater.*
M. *Haud aliter censeo* D.[b] *immò hercle ita nobis decet.*
Primùm huius vxoris est mater. M *quid postea?*
D. *Proba, & modesta.* M. *ita aiunt,* D. *natu grandior.*
M. *Scio.* D. *parere iam diu hæc per annos non potest:*
Nec, qui eã respiciat, quisquã est: sola est. M. [c] *quam hic rẽ agit?*
D. *Hanc te æquom est ducere, & te operã, vt fiat, dare.* (*homo,*
M. *me ducere autẽ?* D. *te.* M. *me?* D. *te inquã.* M. *ineptis.* D. *si tu sis*
Hic faciat. AE. *mi pater.* M. *quid? tu autẽ a sine huic auscultas?*
D. *nihil agis.*
Fieri aliter non potest. M. *deliras.* AE. *sine te exorem mi pater.*
M. *Insanis? aufer.* D. *age, da veniam filio.* M *satin' sanus es?*
Ego nouus maritus anno demum quinto & sexagesimo
Iam, atque anum decrepitam ducam? idne estis autores mihi?
E. *Fac: promisi ego illis.* M. *promisti autẽ? de te largitur puer.*
D. *Age, quid, si quid te maius oret?* M *quasi hoc nõ sit maximũ.*
D. *Age, da veniam.* AE. *ne grauare.* D. *fac, promitte.* M. *non o-*
mittis? AE. *non,*
Nisi te exorẽ. M. *vis hæc quidẽ est.* D [d] *age, age, prolixè Mitio.*
Etsi hoc mihi prauõ, ineptũ, absurdũ, atq; alienũ à vitâ meâ
Videatur; si vos tantopere istuc vultis, fiat. AE. *bene facis:*
Meritò te amo. D. *verùm quid? quid ego dicam? hoc confit*
quod volo.
Quid nunc, quod restat? [e] *Hegio cognatus his est proximus,*
Finis nobis: pauper: bene nos aliquid facere illi decet.

[a] Iubet frater, scilicet parietem dirui?

[b] Insinuatio oratoria latentis persuasionis.

[c] Noua turba, in quâ mirè declarat facilitatem suam Mitio.

[d] Prius *Age*, blandientis, posterius corripientis est.

* Sic interpres in Andriâ legit.

[e] Benignè, sic Eunuch. scen. vlt. neque prolixius.

M. *Quid*

M. *Quid facere?* D. *agelli hic est sub vrbe paulum, quod locitas foras;*
Huic demus, qui fruatur. M. *paulum id autem?* D. *si multum, tamen*
[f] *Faciendum est. pro patre huic est, bonus est, noster est; rectè*
Postremò non meum illud verbũ facio, quod tu Mitio (datur.
Bene & sapienter dixti dudum. vitium cómmune omnium est,
[g] QVOD *nimium ad rem in senectâ attenti sumus: hanc maculam nos decet*
Effugere, dictũ est verè, & re ipsâ fieri oportet Mitio. (pater.
M. *quid istuc est? dabitur quidẽ, quãdo hic volt, Æschine.* AE. *mi*
D. *Nunc tu mihi es germanus pariter corpore & animo.* M *gau-*
D. [h] *Suo sibi hunc gladio iugulo.* (deo.

[a] Hegionis commendatio à personâ.

[f] Facti necessitatem indicat.

[g] Mitio suo ipsius dicto impetitur.

[h] Prouerbium.

ACT. V. SCENA IX.

Arg. Seruis libertas, filijs dantur vxores Mitioni narrat Demea, cur tam repentè mores mutauerit: in cuius personâ Terentius nobis ridicula prodigalitatis exempla proponit.

Trochaici octonarij.

SYRVS, DEMEA, MITIO, ÆSCHINVS.

S FActum est, quod iussti Demea.
D. *Frugi homo es, ædepol hodie mecâ quidem sententiâ*
Iudico, Syrum fieri æquom liberum. M *istunc liberum?* (es
Quidnã ob factũ? D. *multa.* S. *ô noster Demea, ædepol vir bonus*
[a] *Ego istos vobis vsque à pueris curaui ambos sedulò,*
Docui, monui, bene præcepi semper quæ potui omnia.
D. *Res apparet, & quidem hæc porrò, obsonare, cum fide*
Scortum adducere, apparare [b] *de die conuiuium,*
Non mediocris hominis hæc sunt officia. S. [c] *ô lepidum caput.*
D. *Postremò hodie in psaltriâ istâ emundâ hic adiutor fuit:*
Hic curauit: prodesse æquom est: alij meliores erunt:
[d] *Deniq; hic volt fieri.* M. *vin' tu hoc fieri?* AE. *cupio.* M. *siquid*
Tu vis, Syre, eho accede huc ad me: * *liber esto.* SY. *bene faci*
Omnibus gratiam habeo, & seorsùm tibi præterea Demea.
D. *Gaudeo.* AE. *& ego.* S. *credo vtinam hoc perpetuum f*
gaudium, vt
Phrygiam vxorem meam vnà mecũ videam liberã. D. *optim*
Mulierem quidem. S. *& quidem nepoti tuo,* * *huius filio*
Hodie primam mammam dedit hæc. D. [c] *hercle verò serio:*

[a] Commendatio à diligentiâ suâ.
[b] De die apud Plaut. in Asin.
[c] Ita deridet, vt seriò agere videatur.
[d] Denique hic, scilicet Aeschinus.
* Manumissio Syri.
* Huius Aeschini scilicet.
[c] Ironia.

Siquid

Siquidem prima dedit, haud dubium quin emitti æquom ſiet.
M. *Ob eã rẽ?* D. *ob eã: poſtremò à me argẽtũ, quãti eſt, ſumito.*
S. *Dij tibi Demea oro omnes ſemper omnia optata afferant.*
M. *Syre, proceſſiſti hodie pulchrè.* D. *ſi quidem porrò Mitio*
Tu tuum officium facies, atq; huic aliquid paululum præ manu
Dederis, vnde f *vtatur, reddet tibi citò.* M. *iſtoc vilius.*
AE. *Frugi homo eſt.* SY. *reddã hercle, da modo.* AE. *agè pater.* M. *pòſt conſulam.*
D. *Faciet.* S. *ô vir optume.* AE. *ô pater mi feſtiuiſſime.*
M. *Quid iſtuc? quæ res tam repentè mores mutauit tuos?*
Quod proluuium? quæ iſtæc ſubita eſt largitas? D. h *dicam tibi;*
Vt id oſtenderem, quod te iſti facilem & feſtiuum putant,
Id non fieri ex verâ vitâ, neque adeò ex æquo & bono,
i *Sed ex aſſentando, indulgendo, & largiendo, Mitio.*
k *Nunc adeo ſi ob eam rẽ vobis mea vita inuiſa eſt Æſchine,*
l *Quia non iuſta iniuſta, prorſus omnia omnino obſequor,*
Miſſa facio: effundite, emittite, facite quod vobis lubet.
Sed ſi id voltis potiùs, quæ vos propter adoleſcentiam
Minus videtis, magis impensè cupitis, conſulitis parùm.
Hæc reprehendere & corrigere me, * *obſecundare in loco,*
Ecce mi, qui id faciam vobis. AE. m *tibi pater permittimus:*
Plus ſcis, quid facto opus eſt, ſed de fratre quid fiet? D. *ſino,*
Habeat, finem in iſtac faciat. AE. *iſtuc rectè. Plaudite.*

f Id eſt, viuat.
g Blandimenta.
h Redit Demea ad ingenium.
i Mores, & vitam aſſentatoriam notat.
k Apoſtrophe ad filios.
l Oblatio patris.
* Donatus, ſecundare.
m Obſcentia filij.

HECYRAM in ſuum, id eſt, in vltimum locum reiecimus.

PHORMIONIS PERSONÆ EARVMQVE INTERPRETATIO.

PHORMIO, paraſitus, ἀπὸ τῶν φορμῶν, à ſarmentis, & codicibus, vel vt vult Donatus, à ſparteis fiſcis & ſtramentis nauticis.
DEMIPHO, ſenex, τὸ τῦ δήμου φῶς, populi claritas.
CHREMES, ſenex: vide ſuprà Andr.
ANTIPHO, Adoleſcens, Eunuch.
PHAEDRIA, adoleſcens, Eunuch.
GETA, ſeruus, Adelph.

DAVVS,

DAVVS, seruus Andr.

DORIO, leno, à gente, vnde etiam δωριάζειν.

SOPHRONA, nutrix Eunuch.

NAVSISTRATA, matrona, magnificum nomen à copijs naualibus, quarum gloriâ populus Athenienſis aliquando floruit.

CRATINVS, aduocatus à robore, quod eſt, κράτος.

HEGIO, aduocatus Adelph.

CRITO, aduocatus Andr.

Sequentium hîc tantùm mentio fit.

DORICVM, ancilla, ἀπὸ τῆς δορκὸς, à damâ.

PHANIVM, adoleſcentula, ἀπὸ τῆς φανῆς, à faculâ.

M. ANTONII MVRETI IN PHORMIONEM TERENTII ARGVMENTVM.

CHREMES & Demipho fratres Athenienſes erant: Chremes Athenis vxorem diuitem, ac benè dotatam duxerat Nauſiſtratam, & ex eâ ſuſceperat filium Phædriam. habebat Nauſiſtrata, præter cæteras opes, optima prædia in Lemno. eò igitur Chremes quotannis, ad ea locanda, capiendoſque fructus commeabat. dum illic reſidet, pauperculæ cuiuſdam mulieris amore correptus, eam quoque ducit vxorem, & ex eâ ſuſcipit filiam Phanium: ac ne res emanaret, commutato nomine, Stilphonem ſe Lemni vocari iubet. detrahebat autem è fructibus prædiorum vxoris Athenienſis, quantum ſatis eſſet ad illam alteram vnà cum filiâ nutriendam: deinde Athenas reuerſus, aut calamitatem, aut vilitatem, aut tale aliquid cauſabatur. Erat Demiphoni filius Antipho. Cum igitur Phanium quindeciminm haberet annos, conueniunt inter ſe Chremes & Demipho, vt Chremes quidem & Lemniam vxorem, & Phanium Athenas clanculum adduceret: Demipho vero Phanium filio ſuo vxorem daret, eius rei cauſâ proficiſcitur in Lemnum Chremes: eodem tempore accidit, vt Demiphonti quoque iter eſſet in Ciliciam: abeuntes ambo, Getæ (is Demiphoni ſeruus erat) filios committunt ſuos. profectis ſenibus, Phædria ſe ſtatim cithariſtriæ cuiuſdam amore implicat. Sed hoc erat incommodi, quod, qui à lenone amaret, quod daret, nihil habebat. interea vxor è Lemno, quæ, propter paupertatem viri, diutiùs fortè quàm ſolebat, morantis aduentum expectare non poſſet, conſcensâ naui, Athenas vnà cum filiâ & nutrice ipſius venit, quæruntque Stilphonem fruſtrà Athenis, qui quenquam eo nomine nôſſet, reperiebatur nemo. ibi mater (tanta eam ægritudo ceperat) moritur. ei funus vnà cum nutrice procurantem Phanium cùm aſpexiſſet Antipho, ſubito amore illius exarſit; venit ad nutricem poſtridiè, vt eius ſibi copiam faceret. obſe

obſecrans, illa ſe, niſi puellam vxorem duceret, facturam negat. illi, cùm & quidui facere cuperet, & patrem abſentem vereretur, paraſitus Phormio hoc conſilium dedit: lex erat Athenis, vt orbas puellas, qui eu genere proxumi eſſent, ducerent; aut, ſi id nollent, dotem eis dare cogerentur. ego, inquit paraſitus, ſimulabo, me patri virginis amicum fuiſſe, ideóque cauſam illius ſuſcipere: vocabo te in iudicium, tanquam illius cognatum, tecúmq; lege agam vt eam ducas. tu ita te defendes, vt mihi facilem victoriam præbeas: ita condemnabere. ſic fiet, vt & tu potiaris tuâ, & patre reuerſo paratam excuſationem habeas. ita fiunt omnia, vt paraſitus ſuaſerat. confectis iam nuptijs, eodem die ambo redeunt ſenes: turbati vterque: ille, quòd filius indotatam vxorem ſe abſente duxiſſet; hic, quod vereretur, ne, erepta ſibi hâc collocandæ filiæ occaſione, tota res fieret palam: eo ipſo die, leno, cithariſtriæ, quam Phædria amabat, dominus, niſi ſibi pro eâ triginta minæ darentur, venditurum ſe eam minitabatur: ad eas conficiendas hanc fallaciam Geta confingit: aut ſenibus, ſe cum Phormione collocutum: Phormionem verò, ſi ſibi dotis triginta minæ darentur, paratum eam vxorem accipere, quam duxiſſet Antipho. eam pecuniam Demipho à Chremete ſumptam numerat Phormioni, is eam Phædriæ. Phædria lenoni pro amicâ tradit. cùm hæc iam confecta eſſent, agnoſcitur Phanium. Ibi vero ſenes gaudere, quòd, quas nuptias ipſi facere moliebantur, ex ipſis abſentibus atque inſcientibus factæ eſſent, ſed dolebant ſibi perijſſe triginta minas eas, dum à Phormione, primò blanditijs, poſtea etiam per vim eripere conantur; Phormio, qui iam de duabus Chremetis vxoribus, deq; totâ re intellexerat, inclamat Nauſiſtratam, eique aperit omnia: Illa, cùm aliquandiu de viro conqueſta eſſet, tandem placatur, filijque ipſius iudicio omnia ſe permiſſuram pollicetur.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

CHremetis frater aberat peregrè Demipho,
Relicto Athenis Antiphone filio.
Chremes clàm habebat Lemni vxorem, & filiam;
Athenis aliam coniugem, & amantem vnicè
Gnatum fidicinam: mater è Lemno aduenit
Athenas: moritur: virgo ſola (aberat Chremes)
Funus procurat: ibi eam viſam Antipho
Cùm amaret, operâ paraſiti vxorem accipit.
Pater, & Chremes reuerſi fremere: dein minas
Triginta dant paraſito, vt illam coniugem
Haberet ipſe: argento hoc emitur fidicina.
Vxorem retinet Antipho à patruo agnitam.

PHOR-

PHORMIO TERENTII.

ACTA LVDIS ROMANIS L. POSTHVMIO ALBINO, ET L. CORNELIO MERVLA AED. CVR. EGERE L. AMBIVIVS TVRPIO, L. ATTILIVS PRAENESTINVS, MODOS FECIT FLACCVS CLAVDIVS, TIBIIS IMPARIB. TOTA GRAECA [a] APOLLODORV. EPIDICAZOMENOS, FACTA IIII. CN. FANNIO. M. VALERIO COSS.

[a] Diphili: Vide Victorij variarum lectionum lib. .cap.20. Et Jan. Misc. b.11.

PROLOGVS.

Recriminatio.

POstquam [b] poëta vetus poëtam non potest
Retrahere à studio, & transdere hominem in ocium,
Maledictis deterrere, ne scribat parat:
Qui ita dictitat, quas antehac fecit fabulas,
[c] Tenui esse oratione & scripturâ leui,
[d] Quia nusquam scripsit insanum adolescentulum
Ceruam videre, fugere, & sectari canes,
Et eam plorare, orare, vt subueniat sibi:
Quòd si intelligeret, cùm stetit olim noua,
Actoris operâ magis stetisse, quàm suâ:
Minùs multò audacter, quàm nunc lædit, læderet:
Et magis placerent, quas fecisset fabulas.
Nunc si quis est, qui hoc dicat, aut sic cogitet,
[e] Vetus si poëta non lacessisset prior,
Nullum inuenire prologum potuisset nouus,
Quem diceret, nisi haberet cui malediceret:
Is sibi responsum hoc habeat: in medio omnibus
Palmam esse positam, qui artem tractant musicam.
Ille ad famem, hunc ab studio studuit reijcere:
Hic respondere voluit, non lacessere.
Benedictis si certâsset, audîsset benè:
Quod ab ipso allatum est, sibi esse id relatum putet:
De illo iam finem faciam dicendi mihi,
Peccandi cùm ipse de se finem non facit.
Nunc, quid velim, animum attendite: apporto nouam
[f] Epidicazomenon, quam vocant comœdiam

Accusatio à stylo leui.

Accusatorum accusat.

Occupatio excusat necessitatem.

Epidicazomenos, agēs de possessione rei seu vilicarum.

Epidicasi alis vilicarum.

Græc

Græci, Latini [f] *Phormionem nominant;*
Quia primas parteis qui aget, is erit Phormio
Parasitus, per quem res agetur maxumè.
Voluntas vostra si ad poëtam accesserit,
Date operam; adeste æquo animo per silentium;
Ne simili vtamur fortunâ, atque vsi sumus,
Cùm per tumultum noster grex motus loco est.
Quem actoris virtus nobis restituit locum,
Bonitâsque vostra adiutans, atque æquanimitas.

[f] Phormion, tegiculum, quo pauimentum insternitur, vnde Phormio seruile nomen.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Dauus exiens dicit adferre se quam debet Getæ pecuniam: & hæc persona extra argumentum inducitur, cui rem gestam narraturus est Geta.

Iambici senarij.

DAVVS.

AMicus [a] *summus meus &* [b] *popularis Geta*
Heri ad me venit: erat ei de ratiunculâ
Iampridem apud me reliquum pauxillulum
Nummorum: id vt conficerem; confeci: affero.
Nam herilem filium eius duxisse audio
Vxorem, ei credo munus hoc corraditur.
QVAM *iniquè comparatum est, ij qui manus habent,*
Vt semper aliquid addant diuitiorbus?
Quod ille vnciatim vix de demenso suo,
Suum defraudans genium, compar sit miser,
[c] *Id illa vniuersum abripiet, haud existumans*
Quanto labore partum. porrò autem Geta
[d] *Ferietur alio munere, vbi hera pepererit:*
Porrò alio autem, vbi erit puero natalis dies:
Vbi initiabunt: omne hoc mater auferet:
Puer causa erit mittundi. sed videón' Getam?

[a] Dauus hîc protatica persona est, nihil ad argumentum comœdiæ spectans.
[b] Popularis, quasi συμπατριώτης, hoc est, vnius patriæ. Vide Nan. Misc. lib. 11.
[c] Incommoda ab vxore.
[d] Feritur munere non qui recipit, sed qui dat, præsertim inuitus.

ACT. I. SCEN. II.

Arg. Geta narrat, quo sint profecti senes Demipho & Chremes, quâ occasione cœperit amare Demiphonis filius Antipho.

Eiusdem generis.

GETA, DAVVS.

SIquis me quæret rufus. D. [a] *præstò est, desine.* G. *oh,*
At ego obuiam conabar tibi Daue. D. *accipe, bem:*
Actum est, conueniet numerus, quantum debui.

[a] Dauus protatica persona, cui Geta exponit occasionem fabulæ.

G. *Amo*

G. *Amo te, & non neglexisse habeo gratiam.*
D. *Præsertim vt nunc sunt mores: adeò res redit:*
b *Siquis quid reddit, magna habenda est gratia.*
Sed quid tu es tristis? G. *Egóne? nescis, quo in metu, &*
Quanto in periculo sim. D. *quid istuc est?* G. *scies,*
Modò vt tacere possis. D. *abi, sis insciens:*
c *Cuius tu fidem in pecuniâ perspexeris,*
Verere ei verba credere? vbi quid mihi lucri est
Te fallere? G. *ergo ausculta.* D. *hanc operam tibi dico.*
G. d *Senis nostri Daue fratrem maiorem Chremem*
Nostin'? D *quidni?* G. *quid? eius gnatum Phædriam?*
D. *Tanquam te.* G. *euenit senibus ambobus simul,*
Iter illi in Lemnum vt esset, nostro in Ciliciam
Ad hospitem antiquum: is senem per epistolas
Pellexit, modò non montes auri pollicens.
D. *Cui tanta erat res, & supererat?* G. *desinas.*
Sic est ingenium. D. *oh, regem me esse oportuit.*
G. *Abeuntes ambo hinc, tum senes me filys*
Relinquunt quasi magistrum. D. *ô Geta, prouinciam*
Cepisti duram. G. *mihi vsu venit hoc, scio:*
Memini, relinqui me, Deo irato meo.
Cœpi aduorsari primò: quid verbis opus est?
Seni fidelis dum sum, scapulas perdidi.
D. *Venêre in mentem istæc mihi: nam quæ insciția est,*
e *Aduorsum stimulum calces?* G. *cœpi his omnia*
Facere, obsequi quæ vellent. D. *scîsti vti foro.*
G. *Noster mali nil quidquam primò: hic Phædria*
Continuò quandam nactus est f *puellulam*
Citharistriam: hanc amare cœpit g *perditè:*
Ea seruiebat leroni impurissimo:
Neque, quod daretur, quidquam, id curârant patres.
Restabat aliud nihil, nisi oculos pascere:
Sectari, in ludum ducere, & reducere:
Nos ociosi operam dabamus Phædriæ.
h *In quo hæc discebat ludo, ex aduorsum* h *ei loco*
Tonstrina erat quædam: hîc solebamus ferè
Plerumque eam opperiri, dum inde iret domum,

b Gemina perturbatio à cupitis.
c Argumentum à maiore.
d Miræ narrationis cópendium per interrogationem.
e Prouerbia, quàm maximè inter se diuersa.
f Puellulam ab ætate, citharistriam ab arte laudat.
g Al. perditus.
h Al. Illico.

Interea

*Interea dum ſedemus * illic, interuenit*
Adoleſcens quidam lacrymans: nos mirarier:
Rogamus, quid ſit: nunquam æquè (inquit) ac modò
Paupertas mihi onus viſum eſt & miſerum, & graue.
Modo quandam vidi virginem hîc vicinæ
g Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam.
Ea ſita erat ex aduerſo; neque illi benevolens,
h Neque notus, neque cognatus, extra vnam aniculam,
Quiſquam aderat, qui adiutaret funus: miſeritum eſt.
i Virgo ipſa facie egregiâ, quid verbis opuſt?
Commôrat omnes nos: ibi continuò k Antipho,
Vultis ne eamus viſere? alius cenſeo,
Eamus, duo nos ſodes: imus, venimus,
Videmus: virgo pulchra: & quò magis diceres,
Nihil aderat adiumenti ad pulchritudinem:
Capillus paſſus, nudus pes, ipſa horrida:
Lacrumæ, veſtitus turpis: l vt, ni vis boni
In ipsâ inesſet formâ, hæc formam extinguerent.
Ille, qui illam amabat fidicinam, tantummodò,
*Satis, inquit, * ſcita eſt: noſter verò.* D *Iam ſcio:*
Amare cœpit. G *Scin' quam? quò euadat, vide:*
Poſtridiè ad anum rectâ pergit: obſecrat,
Vt ſibi eius faciat copiam, illa enim ſe negat:
m Neque eum æquum ait facere: illam ciuem eſſe Atticam,
Bonam: bonis prognatam: ſi vxorem velit,
Lege id licere facere: ſin aliter, negat.
Noſter, quid ageret, n neſcire: & illam ducere
Cupiebat & metuebat abſentem patrem.
D. Non, ſi redijſſet, ei pater veniam daret?
G. o Illéne indotatam virginem, atq; ignobilem
Daret illi? nunquam faceret. D. *quid ſit denique?*
G. Quid fiat? eſt paraſitus quidam Phormio,
*Homo confidens: * quî illum Dij omnes perduint.*
D. Quid is fecit? G. hoc conſilium, quod dicam, dedit.
p Lex eſt, vt orbæ, qui ſint genere proxumi,
Iis nubant: & illos ducere eadem hæc lex iubet.
Ego te cognatum dicam: & tibi q ſcribam dicam:

* Pro ibi, vt alibi ſæpe Donat.

g Miſeram, ob affectum ſe.

h Auxeſis: nam res minuuntur, ſententia augetur.

i Laus à formâ.

k Occaſio, qua Antipho amare cœpit.

l Mira genuinæ formæ deſcriptio.

* Id eſt, bella, modeſta.

m Laus à loco, à perſonâ à maioribus.

n Id eſt, neſciebat.

o Alia cauſa litis futuræ.

* Quî, pro vtinam: vide Donati Comment.

p Attica lex.

q Phormionis fictum conſilium.

Paternum amicum me assimulabo virginis:
*Ad iudices * veniemus: qui fuerit pater,*
*Quæ * mater, quî cognata tibi sit, omnia hæc*
Confingam: quod erit mihi bonum, atque commodum.
Cùm tu horum nihil refelles, vincam scilicet.
Pater aderit: mihi paratæ lites, quid meâ?
Illa quidem nostra erit. D. ioculare m audaciam!
G. [r] *Persuasit homini: factum est: ventum est: vincimur:*
Dixit. D. quid narras? G. hoc, quod audis. D. ô Geta,
Quid te futurum est? G. nescio hercle: unum hoc scio:
[f] *Quod fors feret, feremus æquo animo. D. [t] placet:*
[u] *Hem istuc viri est officium. G. [x] in me omnis spes est mihi.*
D. Laudo. G. [y] ad precatorem abeam credo, qui mihi
Sic oret: nunc omitte quæso hunc: cæterùm
Posthac si quidquam, nihil precor: tantummodo
Non addat, ubi ego hinc abiero, vel occidito.
D. [z] *Quid ille pædagogus, qui citharistriam?*
Quid rei gerit? G. sic, tenuiter. D. non multum habet
Quod det fortasse. G. immò nihil, nisi spem meram.
D. *Pater eius rediit, an non? G. nondum. D.* [a] *quid, senem*
Quoad expectatis vestrum? G. non certum scio:
Sed epistolam ab eo esse allatam audiui modò, &
Ad portitores esse delatam hanc petam.
D. *Numquid Geta aliud me vis? G. ut bene sit tibi.*
Puer, heus nemon' hunc prodit? cape, da hoc Dorio.

* Id est, lites intendam, diem dicam, in ius vocabo.
* Qui, quomodo, quâ ratione, unde.
r Gradus.
f Sententia moralis.
t Places.
u Hem alij excludunt.
x Consolatio laudatoria.
y Oratio precatoris ad dominum mittendi.
z Urbaniter de Phædria inquirit.
a Præparatio inopinati adventus senis.

ACTVS IV. SCENA I.

Arg. Contendunt inter se adolescentes, uter eorum magis sit miser, unde tota hæc scena versatur in genere causæ demonstratiuo.

Trochaici & iambici octonarij, & quaternarius unus.

ANTIPHO, PHÆDRIA.

A. [a] *Adeon' rem reduxisse, ut, qui mihi consultum optimè velit esse,*
Phædria, patrem extimescam, ubi in mentem eius aduentus venit?
Quod ni fuissem incogitans, ita eum expectarem, ut par fuit.
PH. *Quid istuc est? A. [b] rogitas? qui tam audacis facinori mihi conscius*
Sis? quod utinam ne Phormioni id suadere in mentẽ incidisset

a Querela adolescentis continens protasin, & peccati expositionem.
b Antipho timidus, Phædria audax.

Neu me cupidum cò cõpulisset, quod mihi principiũ est mali.
Non petitus essem: fuisset tum illos mihi ægrè aliquot dies:
At non quotidiana cura hæc angeret animum PH. audio.
AN. Dum expecto quàm mox veniat, qui adimat hanc mihi consuetudinem.
P. Alijs, quia desit quod amãt, ægrè est; tibi quia supersit, dolet.
Amore abundas, Antipho.
Nam tua quidem hercle certè vita hæc expetenda optãdáq; est.
Ita me dij bene ament, vt mihi liceat tamdiu, quod amo frui.
Iam depacisci mortem cupio tu conijcito cætera,
Quid ego ex hac inopiâ nunc capiam, & quid tu ex istac copiâ:
Vt ne addam, quòd sine sumptu, ingenuam, liberalè nactus es:
Quòd habes, ita vt voluisti, vxorem, f sine malâ famâ; palam
Beatus, ni vnum hoc desit, animus qui modestè istæc ferat.
Quòd si tibi res sit cum eo lenone, quocũ mihi est, tum sentias.
Ita plerique ingenio sumus omnes; g nostri nosmet pœnitet.
AN. h At tu mihi contrà nunc videre fortunatus, i Phædria,
Cui de integro est potestas etiam consulendi, quid velis,
Retinere, amare, amittere: ego in eum incidi infelix locum,
Vt neq; mihi eius sit amittendi nec retinendi copia.
Sed hoc quid est? videõne ego Getam currentem aduenire huc? ipsus est: i hei timeo miser, quam nunc mihi hic rem nunciet.

c Formidãtis querela.
d Amoris cruciatus.
e Vide amantis vetaniam.
f A famâ.
g Adagium.
h Felicem dicit, eò quòd non amet nuptam.
i Semper enim metuit nimium præsaga mali mens.

ACTVS I. SCENA IIII.

Geta Antiphoni affert è Ciliciâ redijsse patrem: quo nuncio tantus inijcitur metus malè sibi conscio adolescenti, vt subducat illicò sese.

Octonarij Trochaici iambicique: senarij iambici, & vnus quaternarius cum senario hypercatalecto.

GETA, ANTIPHO, PHÆDRIA.

GE. NVllus es, Geta, nisi aliquod iam tibi consilium celere reperueris:
Tam subitò nunc imparatum tanta te impendent mala:
Quæ neq; vti deuitem scio, neq; quo modo me inde extrahaam:
(Nam non potest celari b nostra diutiùs iam audacia:)
Quæ si non æstu prouidentur, me aut herum pessandabunt.
Quidnã ille commotus venit? G. tum, temporis punctũ mihi hanc rem est: herus adest. A. quid istuc est mali?
Quod cũ audierit, quod eius remediũ inueniam iracundiæ?

a Protasis & consultatio quomodo placent senem.
* Bemb. mutato versuũ ordine legit, Quæ si, Nam non.
b Cuius scilicet auctor fui.
c Quod, Antiphonem scilicet duxisse vxorem.

Loquárne? incendam.taceam?instigem.purgem me? * laterem lauem.

d Ebeu me miserum! cum mihi paueo,tum Antipho me excruciat animi: (que es

Eius me miseret: ei nunc timeo: is nunc me retinet. nam abs-

Esset,rectè ego mihi vidissem,& senis essem vltus iracundiam.

Aliquid e cõuasassem:atq; hinc me conijcerẽ protinus in pedes.

A. Quam hic fugam,aut furtum parat?

G. f Sed vbi Antiphonẽ reperiã?aut quâ quærere insistam viã?

F. Te nominat. A. nescio quod magnũ hoc nuncio expecto malũ.

P. Ab, sanũsne es?

G. Domum ire pergam,ibi plurimùm est. P. reuocemus hominẽ.

A. sta illicò. G. bem.

Satis pro imperio,quisquis es. A. Geta. G. ipse est,quem volui obuiàm

A. g Cedò,quid portas,obsecro? atq; id, si potes,verbo expedi.

G. Faciam. A. eloquere modò apud portum. A. meumne? G. intellexti. A. occidi. P. hem.

A. Quid agam? P. quid ais? G. huius patrem vidisse me,patrem tuum.

A. Nam quod ego huic nunc subitò exitio remedium inueniam miser?

Quòd si eò meæ fortunæ redeunt, h Phanium, abs te vt distrahar

Nulla est mihi vita expetẽda. G. ergo istæc cũ ita sint Antipho

Tanto magis te aduigilare æquom est: i FORTES fortuna adiuuat.

A. Non sum apud me. G. atqui opus est nunc, cum maximè, sis, Antipho.

k Nam si senserit te timidum pater esse,arbitrabitur

Commeruisse culpã. P. hoc verũ est. A. non possum immutarier.

G. Quid faceres, si aliquid grauius tibi nunc faciundum foret

A. l Cum hoc non possim, illud minus possem. G. hoc nihil Phædria illicet:

* Quid conterimus operam frustrà? quin abeam? P. & quidem ego. A. Obsecro.

Quid si assimulabo? satin' est? G. garris. A. m voltum contemplamini: hem,

a Later, massa lutea vel argillacea, sole tantùm excocta, quæ quo magis perluitur, hoc lutescit magis & in cœnum soluitur. Vide Nannij Miscel. li. II.

d Exclamatio stupentis.

e Id est, comportâssem, aut collegissem furtim.

f Verba deliberantis.

g Affectum timentis exprimit.

h Apostrophe amatoria.

i Virg. X. Æneid. Audaces fortuna iuuat.

k Culpæ suspicio ex timore.

l Dialectica illatio, à minore.

* Bembus esto. Quid hîc?

m Expressio simulantis audaciam.

Sat

[n] *Satin' sic est?* G. *non.* A. *quid si sic?* G. *propemodum.* A. *quid si sic?* G. *sat est:*
Hem istuc serua, & verbum verbo, par pari vt respondeas;
Ne suis te iratus sæuis dictis protelet. A. *scio.*
G.[o] *Vi coactum te esse, inuitum, lege, iudicio: tenes?*
Sed, quis hic est senex, quē video in vltimâ plateâ? A. *ipsus est.*
Non possum adesse. G. *ah, quid agis? quò abis Antipho? mane,*
Mane, inquam. A.[p] *egomet me noui, & peccatum meum.*
[q] *Vobis commendo Phanium, & vitam meam.*
[p] *Geta, quid nunc fiet?* G. *tu iam lites audies:*
Ego plectar pendens, nisi quid me fefellerit.
Sed, quod modò hic nos Antiphonem monuimus,
Id nosmet ipso facere oportet Phædria.
[r] *Aufer mihi, oportet; quin tu, quod faciam, impera.*
G. *Meministin' olim vt fuerit vostra oratio,*
In re incipiendâ ad defendendam noxiam?
Iustam illam causam, facilem, vincibilem, optumam.
Memini. G. *hem, nunc ipsâ est opus, aut, si quid potest,*
Meliore, & callidiore. P. *fiet sedulò.*
Nunc prior adito tu: ego in insidijs hic ego
Succenturiatus, si quid deficies. P. *age.*

[n] Hæc in gestu cōsistunt.
[o] Breuiter totam defensionem præscribit.
[p] Conscientiæ stimulus.
[q] Amatoriè prius Phanium quàm se commendat.
[r] Ad omnia se paratum indicat.
[s] Quia nunc prælium erit, tunc prælusio fuit.

ACTVS I. SCENA V.

Arg. Filium Antiphonem, se absente, vxorem duxisse admodum ægrè fert Demipho: à Phædria ille & Geta seruo defenditur: ad postremum Demipho conuenire Phormionem constituit, vt iniuriam cum eo expostulet, qui ducendæ puellæ auctor fuerit.

Iambici octonarij & senarij.

DEMIPHO, GETA, PHÆDRIA.

D.[a] *ITáne tandem vxorem duxit Antipho iniussu meo?*
Nec meum imperium? age, mitto imperium: non simultatem meam
Reuereri? saltem non pudere? ô facinus audax! ô Geta
Monitor. G. *vix tandem.* D. *quid mihi dicent? aut quam causam reperient?* (*mihi?*
Demiror. G. *atqui reperi iam: aliud cura* D.[b] *anne hoc dicent*
Inuitus feci: lex coëgit, audio, & fateor. G *places.*
D.[c] *Verùm scientem, tacitum causam tradere aduersarijs,*
Etiámne id lex coëgit? P. *illud durum.* G. *ego expediam: sine.*

[a] Turba gliscunt: pater enim adueniens queritur de filij peccato.
[b] Vinci potest, qui partem defensionis admittit.
[c] Præparatio futuræ defensionis.

D *Incertum est, quid agam, quia præter spem, atque incredibile hoc mihi accidit.*

d *Ita sum irritatus, animum vt nequeam ad cogitandum instituere.*

Quamobrem e OMNES, *cùm secundæ res sunt maximè, tum (maximè*
Meditari secum oportet, quo pacto aduorsam ærumnã ferant:
Pericia, damna, exilia peregrè rediens semper cogitet,
Aut filij peccatum, aut vxoris mortem, aut morbum filiæ:
f *Communia esse hæc: fieri posse vt ne quid animo sit nouum.*
Quidquid præter spem eueniat, omne id deputare esse in lucro
G. *O Phædria, incredibile est, quantò herum anteeo sapientiâ,*
g *Meditata mihi sunt omnia mea incõmoda: herus si redîerit*
h *Molendum vsq; in pistrino: vapulandum: habendæ compedes: (uum*
Opus ruri faciundum: horum nil quidquam accidet animo no
i *Quidquid præter spẽ eueniet, omne id deputabo esse in lucro*
Sed quid hominẽ cessas ad re, & blandè in principio alloqui?
D. k *Mei fratris video filium ire mihi obuiam.*
P H. *Mi patrue salue.* D *salue: sed vbi est Antipho?*
P. l *Saluom* m *aduenire.* D. *credo: hoc responde mihi.*
P. *Valet: hîc est: sed satin' omnia ex sententiâ?*
D. *Vellem quidem.* P. *quid istuc?* D. *rogitas, Phædria?*
Bonas me absente hîc confecistis nuptias.
P. *Eho, an id succenses nunc illi?* G. n *ô artificem probum!*
D. o *Egóne illi non succenseam? ipsum gestio*
Dari mi in conspectum, nunc suâ culpâ vt sciat
Lenem patrem illum factum me esse acerrimum:
P. p *Atqui nil fecit, patrue, quod succenseas.*
D. q *Ecce autem similia omnia: omnes congruunt:*
Vnum cognôris, omnes nôris. P H *haud ita est.*
D. *Hic in noxâ est, ille ad defendendam causam adest.*
Cum ille est, hic præstò est: tradunt operas mutuas.
G. *Probè eorum facta imprudens depinxit senex.*
D. *Nam, ni hæc ita essent,* r *cum ille haud stares, Phædria.*
P. *Si est, patrue, culpam vt Antipho in se admiserit,*
Ex quâ re minus rei foret, aut famæ temperans;
s *Non causam dico, quin, quod meritus* t *est, ferat.*

d Amplificat querelam.
e γνώμη, Syncerum institutum.
f Cõmunia, id est, ex rerum vsu. Iam ferme fracta senis ira.
g Facetum.
h Seruorum supplicia.
i Irrisoria huius dicti resumptio.
k Mitia verba senis de Phædria.
l Denuò salutat, vt interim mitescat.
m Venire.
n Exclamatio ironica.
o ἐμφατικῶς.
p Summa cõtradictionis.
q Virg. 11. Æneid: & crimine ab vno disce omnes.
r Seruius legit pro illo.
s Rhetoricum theorema.
t Sit.

Sed si quis fortè malitiâ fretus suâ,
Insidias nostræ fecit adolescentiæ,
Ac vicit, [c] *nostrane ea culpa est, an iudicum,*
Qui sæpè propter inuidiam adimunt diuiti,
Aut propter misericordiam addunt pauperi?
G. *Ni nôssem causam: crederem vera hunc loqui.*
D. *An quisquam iudex est, qui poscit noscere*
[f] *Tua iusta, vbi tute verbum non respondeas,*
Ita vt ille fecit? P. [t] *iunctus adolescentuli est*
Officium liberalis: postquam ad iudices
Ventum est, non potuit cogitata proloqui:
Ita eum tum timidum obstupefecit pudor.
G. [u] *Laudo hunc: sed cesso adire quam primùm senem?*
Here salue: saluom te aduenisse gaudeo. D. *oh.*
[x] *Bone custos salue, columen verò familiæ,*
Cui commendaui filium hinc abiens meum.
G. [y] *Iamdudum te omnes nos accusare audio*
Immeritò, & me omnium horum immeritissimò:
Nam quid me in hac re facere voluisti tibi?
[z] *Seruum hominem causam orare leges non sinunt,*
Neque testimonij dictio est. D. *mitto omnia: adde*
Istuc: imprudens timuit adolescens: sino:
[a] *Tu seruus: verùm si cognata est maximè,*
Non fuit necesse habere: sed, id quod lex iubet,
Dotem daretis, quæreret alium virum.
Quâ ratione inopem potiùs ducebat domum?
G. [b] *Non ratio, verùm argentum deerat.* D. *sumeret*
Alicunde. G. *alicunde? nihil est dictu facilius.*
D. [c] *Postremò si nullo alio pacto, vel fœnore.*
G. *Hui, dixti pulchrè, si quidem quisquam crederet*
Te viuo D. *non, non sic futurum est, non potest.*
Egóne illam cum illo vt patiar nuptam vnum diem?
Nil suaue meritum est: hominem commonstrarier
Mihi [d] *istum volo; aut vbi habitet, demonstrarier.*
G. *Nempe Phormionem, istum patronum mulieris.*
Iam faxo hîc aderit D. *Antipho vbi nunc est?* P. *foris.*
D. [e] *Abi, Phædria, eum require, atque adduce hunc?* P. *eo*

[f] In accusatorem & iudices.

[f] δίκαια, pro iure.
[t] Translatio causæ.

[u] Geta Phædriam laudat.
[x] Ironia.

[y] Duplex accusatio.

[z] Exceptio fui in causâ agendâ.

[a] Singulariter procreanda, tanquam plura sint.

[b] Expedita responsio.
[c] ἀναίτιος.

[d] *Istum* per contemptum.
[e] Simplex est senex, qui Phædriam.

Rectâ viâ equidem illuc. G. *nempe ad Pamphilam* D. *at ego*
Deos Penates hinc salutatum domum
Diuortor: inde ibo ad forum, atque aliquot mihi
f *Amicos aduocabo ad hanc rem, qui adsient,*
Vt ne imparatus sim, cùm aduenient Phormio.

f Amicos, id est, aduocatos & testes.

ACT. II. SCENA I.

Arg. Adducitur Phormio, vt factum defendat, qui hîc se instruit cum sene litigaturus.

Trochaici octonarij catalectici.

PHORMIO, GETA.

P. a *Itáne patris ais conspectum veritum hinc abijsse?* G. *admodum.*
P. b *Phanium relictam solam?* G. *sic.* P. *& iratum senem?*
G. *Oppidò.* P. *ad te summa solum Phormio, rerum redit;*
c *Tute hoc intristi, tibi omne est exedendum: accingere.*
G. *Obsecro te.* P. *si rogabit.* G. *in te spes est.* P. *éccere,*
Quid si reddet? G. *tu impulisti.* P. *sic opinor.* G. *subueni.*
P d *Credo senem: iam instructa sunt mihi corde consilia omnia.*
G. *Quid ages?* P. c *quid vis? nisi vt maneat Phanium, atque ex crimine hoc*
Antiphonem eripiam, atq; in me omnem iram deriuem senis.
G. *O vir fortis, atque amicus: verùm hoc sæpe, Phormio,*
Vereor, ne istæc fortitudo f *in neruum erumpat denique.* P. *ah,*
Non ita est. FACTVM *est periculum: iam* g PEDVM *visa est via:*
Quot me censes homines iam deuerberâsse vsq; ad necem
Hostes? tum ciues? quò magis noui, tantò sæpiùs
Cedo dum, en vnquam iniuriarum audisti mî scriptam dicam.
G. *Quî istuc?* P. h *quia* NON *rete accipitri tenditur, neque miluio,*
Quî malè faciunt nobis: illis, qui nil faciunt, tenditur:
Quia enim in illis fructus est, in illis opera luditur.
i *Alijs a iunde est periculum, vnde aliquid abradi potest:*
Mihi sciunt nihil esse: dices ducent damnatum domum:
Alere nolunt k *hominem edacem: & sapiunt meâ quidem sen-*
Pro maleficio si beneficium summum nolunt reddere. (tentiâ,
G. *Non potest satis pro merito ab illo tibi referri gratia.*
P. l *Immo enim nemo satis pro merito gratiam regi refert.*

a Accersitur Phormio, vt defendat factum.
b Pulchra respondendi varietas.
c Hoc facit ad fallaciam
d Iactantia de consilijs repertis.
e Tria promittit, quibus tota Antiphonis causa constituitur.
f Prouerbiũ à sagittarijs natum.
g μεταφορικῶς omnino & scurriliter.
h Allegoricè & triuialiter.
i Diuites periclitantur.
k Facetè edacem se vocat.
l Summa parasitorum felicitas cibus.

Tene

Téne asymbolum venire, vnctum, at lautum è balneis,
Ociosum ab animo; cùm ille & curâ & sumptu absumitur,
Dum tibi sit, quod placeat: ille ringitur, tu rideas:
Prior bibas, prior decumbas: cœna dubia apponitur?
G. *Quid istuc verbi est?* P.[m] *vbi tu dubites, quid sumas potissimum.*
Hæc, cùm ratione ineas, quàm sint suauia, & quàm cara sint,
Ea qui præbet, non tu hunc habeas planè præsentem Deum?
G. *Senex adest: vide quid agas: prima coïtio est acerrima,*
Si eam sustinueris; post illa iam, vt lubet, ludas licet.

m Prouerbiũ suum ipse exponit.

ACT. II. SCENA II.

Arg. Hæc scena concertationem habet Demiphonis, & parasiti. Clam patre vxorem duxerat Antipho: domum reuersus pater illam vult eijcere: contradicit Phormio.

Iambici senarij.

DEMIPHO, GETA, PHORMIO.

D.[a] *EN vnquam cuiquam contumeliosiùs*
Audîstis factam iniuriam, quàm hæc est mihi?
Adeste quæso. G. *iratus est.* P. *quin tu hoc age:*
Iam ego hunc agitabo, [b] *prô Deûm immortalium,*
Negat Phanium esse hanc sibi cognatam Demipho,
Hanc Demipho negat esse cognatam? G. *negat.*
D. *Ipsum esse opinor, de quo agebam, sequimini.*
P. *Neque eius patrem se scire, qui fuerit?* G. *negat.*
P. *Nec Stilphonem ipsum scire, qui fuerit?* G. *negat.*
P. [c] *Quia egens relicta est misera, ignoratur parens,*
Negligitur ipsa: vide, AVARITIA *quid facit.*
G. *Si herum insimulabis* [d] *auaritiæ, malè audies.*
D. *O audaciam! etiam me vltrò accusatum aduenit.*
P. [e] *Nam iam adolescenti nihil est quod succenseam,*
Si illum minus nôrat: quippe homo iam grandior,
Pauper, cui in opere vita erat, ruri ferè
Se continebat: ibi agrum de nostro patre
Colendum habebat: sæpè interea mihi senex
Narrabat, se hunc negligere cognatum suum:
At quem virum? quem ego viderim in vitâ optumum.
G. [f] *Videas te, atq; illum vt narras.* P. *abi in malam crucem:*
Nam ni ita eum existumâssem, nunquam tam graueis

a Concertatio Phormionis & Demiphonis.
b Exclamatio per congeminationem miræ vehementiæ.
c Conquestio ad coronam spectatorum.
d Militiæ.
e Veterator callidus hæc omnia fingit.
f ἀμφιβολεγία.

Ob

Ob hanc inimicitias caperem in vostram familiam,
Quam is aspernatur nunc tam illiberaliter.
G. *Pergin' hero absenti malè loqui, impurissime?*
P. *Dignum autem hoc illo est.* G. [f] *ain' tandem, carcer?* D. *Geta.*
G. *Bonorum extortor, legum contortor.* D. *Geta.*
P. *Responde.* G. [g] *quis homo est? ehem.* D. *tace.* G. *absenti tibi*
Te indignas, (equæ dignas contumelias
Nunquam cessauit dicere hodiè D. *obe desine,*
Adolescens, primum abs te hoc bonâ veniâ expeto,
Si tibi placere potis est, mihi vt respondeas.
Quem amicum tuum ais fuisse istum, explana mihi,
Et quî cognatum me sibi esse diceret.
P. *Proinde expiscare, quasi non nôsses.* D. *nôssem?* P. *ita.*
D. [h] *Ego me nego: tu, qui ais, redige in memoriam.*
P. *Ebo, tu sobrinum tuum non nôras?* D. *enecas:*
Dic nomen. P. *nomen? maxumè.* D *quid nunc taces?*
P. [i] *Perij hercle, nomen perdidi.* D. *hem, quid ais?* P. *Geta,*
Si meministi id quod olim dictum est, [k] *subÿce. hem,*
Non dico: quasi non nôrus, tentatum aduenis.
D. *Egon' autem tento?* G. *Stipho?* PH. *atque adeo, quid meâ?*
Stilpho est. D. *quem dixti?* P. *Stilphonem inquam: nouerat?*
D. *Neque ego illum nôram, neque mihi cognatus fuit*
Quisquam isto nomine. P. *itane? non te horum pudet?*
[l] *At si talentûm rem reliquisset decem,*
D. [m] *Dij tibi malè faciunt.* P. *primus esses, memoriter*
Progeniem vostram vsque ab auo atque atauo proferens.
D. *Ita vt dicis; ego tum si aduenissem, quî mihi*
Cognata ea esset, dicerem: itidem tu face:
Cedo, quî est cognata? G. *heus noster, rectè; heus tu, caue.*
P. *Diuicidè expediui, quibus me oportuit*
Iudicibus: tum, si id falsum fuerat, filius
Cur non refellit? D. [n] *filium narras mihi?*
[o] *Cuius de stultitiâ dici, vt dignum est, non potest.*
P. *At* [p] *tu, qui sapiens es, magistratus adi,*
Judicium de eâdem causâ iterùm vt reddant tibi:
Quandoquidem solus regnas, & soli licet
[q] *Hîc de eâdem causâ bis iudicium adipiscier.*

D. E

[f] Contumeliæ in parasitum.
[g] Callida Getæ dissimulatio.
[h] Vulgaris disceptio.
[i] Falsi nominis non meminit.
[k] ὑποτίθεσθαι subijcere, admonere.
[l] συγκοπὴ.
[m] Imprecatio.
[n] Senex confidit iustæ causæ.
[o] Compendium conuiciorum.
[p] Irridet senem.
[q] Mos vetus & obsoletus.

D. [r] *Et si facta mihi iniuria est, veruntamen* [r] Redit ad concordiã.
Potiùs quàm lites secter, aut quàm te audiam.
Itidem vt cognata si sit, id quod lex iubet
Dotem dare, abduce hanc, minas quinq; accipe.
D. [s] *Ha, ha, hæ, homo suauis. D quid est? num iniquom postulo?* [s] Ironicè.
An, ne hoc quidem ego adiiscar, quod ius publicum est?
P. [t] *Itáne tandē quæso, ciuem item vt meretricem, vbi abusus* [t] Argumenta (sis, per interrogationem sunt fortiora.
Mercedem dare lex iubet ei, atq; amittere? an,
Vt ne quid turpe ciuis in se admitteret
Propter ægestatem, proximo iussa est dari,
Vt cum vno ætatem degeret, quod tu vetas?
D. *Ita, proxumo quidem: at nos vnde? aut quamobrem?* P. *obe,*
[u] ACTVM, *aiunt, ne agas.* D. *non agam? immò haud desinam,* [u] Prouerbium.
Donec [x] *perfecero hoc* P. *ineptis.* D *sine modò.* [x] Perfecero, subiunctiuus ornatè pro indicatiuo.
P. *Postremò tecum nihil rei nobis, Demipho, est:*
Tuus est damnatus gnatus, non tu; nam tua
Præterierat iam ducendi ætas D. *omnia hæc*
[y] *Illum putato, quæ ego nunc dico, dicere:* [y] Definitiuè respondet.
Aut quidem cum vxore hâc ipsum prohibebo domo.
G *Iratus est.* P. *tute idem melius feceris.*
D. *Itáne es paratus facere me aduersum omnia,*
Infelix? P *metuit hic nos, tametsi sedulò*
Dissimulat. G. *benè habent tibi principia* P. [z] *quin, quod est* [z] Voluntas est necessitati accommodanda.
Ferendum, feras? tuis factis dignum feceris,
Vt amici inter nos simus. D. *egon' tuum expetam*
Amicitiam? aut te visum, aut auditum velim?
P. [a] *Si concordabis cum illâ, habebis, quæ tuam* [a] Acerbè ludit Phormio.
Senectutem oblectet: respice ætatem tuam.
D *Te oblectet: tibi habe.* P. *minue verò iram.* D. *hoc age:*
Satis iam verborum est: nisi tu properas mulierem
Abducere, ego illam eiciam: dixi, Phormio.
P. *Si tu illam attigeris secus, quàm dignum est liberam,*
Dicam impingam tibi grandem. [b] *dixi, Demipho.* [b] Irrisoriè ad Getam nec.
Si quid opus fuerit, heus, domo me. G. *intelligo.*

ACTVS II. SCENA III.

Arg. Consulit Demipho aduocatos super filij coniugio vnus suadet, dissua-

dissuadet alter, tertius nihil dicit, qui se alterutri iungere debuit: versatur autem in deliberatiuo.

Eiusdem generis.

DEMIPHO, GETA, HEGIO, CRATINVS, CRITO.

[a] Cura est in spe bonorũ, sollicitudo in metu malorum.

D. [a] *QVanta me curâ & sollicitudine afficit*
Gnatus, qui me & se hisce impedíuit nuptijs!
Neque mî in conspectum prodit; vt saltem sciam,
Quid de hac re dicat, quidue sit sententiæ.
Abi tu, vise, redierit ne iam an nondum domum.

[b] Consultatio cum amicis.

G. *Ebo.* D. [b] *videtis quo in loco res hæc siet:*
Quid ago? dic Hegio. H. *ego Cratinum censeo,*
Si tibi videtur. D. *dic Cratine.* CRA. *méne vis?*

[c] Captatio benevolentiæ.

D. *Te.* CRA. [c] *ego, quæ in rem tuam sint, ea velim facias: mihi*
Sic hoc videtur, quod te absente hîc filius
Egit, restitui in integrum, [d] *æquom est,* [e] *& bonum:*
[f] *Et id impetrabis. dixi.* D. *dic nunc Hegio.*

[d] Ab honesto.
[e] Ab vtili.
[f] A possibili.

H. *Ego sedulò hunc dixisse credo: verum ita est,*
QVOT homines, tot sententiæ: suus cuiq; mos.
[g] *Mihi non videtur, quod sit factum legibus,*
Rescindi posse: & turpe inceptu est. D. *dic Crito.*

[g] Ab inhonesto & impossibili.

CRI. [h] *Ego amplius deliberandum censeo:*
Res magna est. H. *numquid nos vis?* D. *feciſtis probè:*
Incertior sum multò, quàm dudum. G. *negant*
Redijsse. D. *frater est expectandus mihi: is*
Quod mihi dederit de hac re consilium, id exequar.

[h] Critonis consilium.

[i] Fratris consilium percunctatur.

[i] *Percunctatum ibo ad portum, quoad se recipiat.*
G. *At ego Antiphonem quæram, vt quæ acta hîc sunt, sciat.*
Sed eccum ipsum video in tempore huc se recipere.

ACT. III. SCENA I.

Arg. Antipho se vehementer incusat, quòd ita consultò patri se subduxerit, & causam suam alijs tutandam dederit, rem totam denique ex Geta cognoscit.

Iambici catalectici & acatalectici octonarij, in fine trochaici.

ANTIPHO, GETA.

[a] Seipsum imprudentiæ lamentanter incusat.

A. [a] *ENimuerò Antipho, multimodis cum isthoc animo vituperandus es,*
Itáne hinc abijsse, & vitam tutandam dedisse alijs tuam?
Alios tuam rem credidisti, quàm te, animaduersuros magis?

Nam

Nam, vt vt erant alia, illi certè consuleres, quæ nunc tuæ est domi:

*b Ne quid propter tuam fidem decepta * pateretur mali,*
Cuius nunc miseræ spes opesque sunt in te vno omnes sitæ.

b Plus Phanium quàm se ipsum curat.
* Potiretur.

G. *Equidem, here, nos iamdudum hîc te absentem incusamus, qui abieris.*

A. *Te ipsum quærebam.* G. *sed eâ causâ nihilo magis defecimus.*

A. *c Loquere obsecro, quonam in loco sunt res & fortunæ meæ? Numquid patri d subolet?* G. *nil etiam.* A. *ecquid spei porrò est?*

G. *nescio.* A. *ah.*

G. *Nisi Phædria haud cessauit pro te eniti.* A. *nihil fecit noui.*

G. *Tum Phormio itidem in hac re, vt in alijs, strenuum hominem e præbuit.*

c Omnia sua in amicâ reperit.
d Subolet, Metaphora ab odoribus.
e Conuentionem eius, & Phormionis intelligit.

A. *Quid is fecit?* G. *confutauit verbis admodũ iratum patrem.*

A. *Heu Phormio.* G. *ego, quod potui porrò.* A. *mi Geta, omnes vos amo.*

G. *Sic sese habent principia, vt dico; adhuc tranquilla res est. Manserúsque patruum pater est, dum huc aduenîat.* A. *quid eum?* G. *aiebat,*

De eius consilio velle sese facere, quod ad hanc rem attinet.

A. *f Quantus metus est mihi, venire huc saluom nunc patruum, Geta?*

Nam, vt audio, g per vnam eius aut viuã, aut moriar sententiã.

G. *Phædria tibi adest.* A. *vbinam?* G. *eccum à sua palestrâ exit foràs.*

f Amatoriè patruum non saluum optat.
g Tanquam sine Phanio viuere nequeat.

ACTVS III. SCENA II.

Arg Phædria lenonem orat, vt venditam militi Pamphilam non tam citò abducendam tradat: se intra triduum nummos adnumeraturum, quos pro illius redemptione sit pollicitus.

Trochaici octonarij & iambici, vno addito senario.

PHÆDRIA, DORIO, ANTIPHO, GETA.

P. *a Dorio, audi obsecro.* D. *non audio.* P. *pauumper.* D. *quin omitte me.*

a Omisso Antiphone producitur alter adolescens in scenam, vt augeantur tubæ.

P. *Audi, quod dicam* D. *atenim tædit iam audire eadem millies.*

P. *At nunc dicam, quod lubenter audias.* D. *loquere, audio.*

P. *Neque te exorare, vt maneas: triduum hoc? quo nunc abis?*

D. *Mirabar, si tu mihi quidquam afferres noui.*

A. *Hei,*

A. Hei, metuo leonẽ, ne [a] quid suo suat capiti. G. idem ego metuo.
P. Non mihi credis? D. hariolare. P. sin fidem do D. fabulæ.
P. Fœneratum istuc beneficium tibi pulchrè dices. D. logi.
P. Crede mihi, gaudebis facto: verum herclè hoc est D. somniũ.
P. Experire, non est longum. D. [b] CANTILENAM eandem canis.
P. [c] Tu mihi cognatus, tu parens, tu amicus, tu. D. garris modò.
P. Adcóne ingenio te esse duro, atque inexorabili,
Vt neque misericordiâ, neque precibus molliri queas?
D. Æon' [d] te esse incogitantem atque impudentem Phædria,
Vt * phaleratis dictis ducas me, & meam ductes gratis?
A. Miseritũ est. P. hei veris vincor. G. quã similis uterq; est sui!
P. Neq; aliâ Antipho cùm occupatus esset sollicitudine,
[e] Tum hoc esse mi obiectum malum? A. ah, quid istuc autem est Phædria?
P. O fortunatissime Antipho. A. eg' óne? N. cui quod amas, domi est;
Nec tum [f] huiusmodi vnquã usus venit vt conflictares malo.
A. Mihi domi est? immò, quod aiunt, [g] AVRIBVS teneo lupum.
Nam neq; vt amittam à me, inuenio, neq; vti retineam, scio.
D. Ipsum istuc mihi in hoc est. A. eia, ne parum leno sies.
Nunquid his confecit? P. boccine? quod homo inhumanissimus?
Pamphilam meã vendidit. G. quid! vendidit? A. ain' vendidit?
P. Vendidit. D. quã indignũ facinus, ancillam ære emptam suo!
P. Nequeo exorare, vt maneat, & cum illo vt mutet fidem,
Triduum hoc, dum id, quod est promissum, ab amicis argentum aufero,
Si non tum dedero, vnam præterea horam ne [h] oppertus sies.
D. Obtundis A. [i] haud longũ est id quod orat, Dorio: exoret sine,
Idem hoc tibi, quod benè promeritus fueris, conduplicaverit.
D. Verba istæc sunt. A. Pamphilamne hac vrbe priuari sines?
Tum præterea [k] horum amorem distrahi poterin' pati?
D. Neque ego, neq; tu. G. [l] Dij tibi omnes id, quod est dignum, duint.
D. [m] Ego te complures aduorsum ingenium meum menses tuli
Pollicitantem, flentem, et nil ferentem: nunc contrà, hæc omnia

Repperi,

[a] Ne fallat, & non tueatur pacta; atque fraude aliquâ eludat promissum, more eorũ, qui splenijs focalib. aut lanâ appositâ morbũ vulnúsq; simulãt. Nãnij Misc. l. II.
[b] Adagium.
[c] Duriuscula blanditio.
[d] Irrisoriè idem principium & cõpositionem seruat.
* Bembus, me phaleratis ducas dictis.
[e] Ellipsis, subaudito doleo.
[f] Huiusmodi malo, scilicet lenone.
[g] Prouerbium in perplexos.
[h] Ne oppertus, id est, ne expectes.
[i] Antipho quoque intercedit.
[k] Masculinũ præponderat.
[l] Getæ imprecatio.
[m] Locus à contrarijs.

Repperi, [n] qui det, neque lachrumet: da locum melioribus.
A. Certè hercle, satis si commemini, tibi quidem olim est dies.
Quã [o] ad dares huic, præstituta. P. factũ. D. num ego istuc nego?
A. Iámne ea præteriit? D. non, verũ ei hæc antecessit. A. nõ pudet
Vanitatis? D. minimè, P. dum ob rem. G. sterquilinium. P. Dorio,
Itáne tandem facere òportet? D. sic sum, si placeo vtere.
A. [q] Siccine hunc decipis? D. [r] immò enimuero, Antipho, hic me decipit:
Nam hic me huiusmodi scibat esse. [r] ego hũc esse aliter credidi.
Ille me fefellit: ego isti nihilo sum aliter, ac fui.
Sed vt vt hæc sunt, tamen hoc faciã: cras manè argentũ mihi
Miles se dare dixit: si mihi prior tu attuleris, Phædria,
[t] Meâ lege vtar, vt potior sit, qui prior ad dandum est. vale.

n Lenonis auaritia.
o Hiatus.
p Ellipsis.
q Correptio.
r Correctio.
s Vafer leno.
t Lenonis decretum.

ACTVS III. SCENA III.

Arg. Antipho Getam monet, vt argentum inueniat, quod detur lenoni â Phædriâ.

Trochaici octonarij, & vnus iambicus quaternarius.

PHÆDRIA, ANTIPHO, GETA.

PH. [a] QVid faciam? vnde ego nunc tam subitò huic argentum inueniam miser,
Cui minus nihilo est? quod si hic potuisset nunc exorarier
Triduum hoc, promissum fuerat. A. itáne hunc patiemur, Geta,
Fieri miseram, qui me dudum, vt dixti, adiuuerit comiter?
Quin, cum opus est, beneficium rursum ei experimur reddere.
G. [b] Scio equidem hoc esse æquom. A. age ergo, solus seruare hunc potes.
G. Quid faciã? A. inuenias argentũ. G. cupio, sed, id vnde, edoce.
A. [c] Pater adest hîc. G. scio: sed quid tum? A. ah, dictum sapienti sat est.
G. Itáne? A. ita. G. sanè hercle, pulchrè suades: tu etiã hinc abis?
[d] Non triumpho, ex nuptijs tuis si nil nanciscor mali,
Ni etiam nunc me huius causâ quærere in malo iubeas crucem.
A. Verum hic dicit. P. quid? ego vobis, Geta, alienus sum? G. haud puto:
Sed parúmne est, quòd omnibus nunc nobis succenset senex,
Ni instigemus etiam, vt nullus locus relinquatur preci?
P. Alius ab oculis meis il am in ignotum hinc abducet locum?
Hem! dũ igitur diẽ licet, dũq; adsũ, loquimini mecũ, Antipho:

a Consultatio de pecuniâ, vt amissæ postea triginta minæ plus turbæ faciant.
b Ab æquo & possibili.
c Pater à quo scilicet emungas.
d Metaphora à victoribus.
e Prudenter hæc Geta.

Contem-

Contemplamini me. A. quamobrẽ? aut quidnam facturus? credo.
f Amantis desperatio. P. f Quoquò hinc asportabitur terrarum, certum est persequi,
Aut perire. G. dij bene vortant, quod agas: pedetentim tamen.
g Repetitio salutientis. A. Vide, si quid opis potes adferre huic. G. si ꝺ quid! quid? A. quære, obsecro,
Ne quid plus minúsue faxit, quod nos pòst pigeat, Geta.
G. Quæro: salvos est, vt opinor: verùm enim metuo malum.
h Dictum verum amicorum. A. h Noli metuere: vnà tecum bona, maláque tolerabimus
G. Quantũ argenti opus est tibi? loquere. P. solæ triginta minæ.
G. Triginta? hui, percara est, Phædria. P. istæc verò vilis est.
G. Age, age, inuentas reddam. P. ô lepidum caput! G. auferte hinc. P. iam opus est.
i Phormio opitulatur. G. Iam feres, sed i opus est mihi Phormionem adiutorem ad rem hanc dari.
A. Præsto est audacissimè oneris quiduis impone, & feret:
k Parœmia. k SOLVS est homo amico amicus. G. eamus ergo ad eum ocyùs.
P. Ab, dic, præstò vt sit domi:
l Discedere cupit. A. l Numquid est, quod meâ operâ vobis opus sit? G. nil verum abi domum, &
Illam miseram, quam ego nunc intùs scio esse exanimatam metu
Consolare: cessas? A. nihil est, æquè quod faciam lubens.
P. Quâ viâ istuc facies? G. dicã in itinere: modò te hinc amove.

ACTVS IIII. SCENA I.

Arg. Demipho & Chremes colloquuntur, ambo natu grandes: narrat hic illi, cur in Lemno diutiùs hæserit: fit & mentio nuptiarum Antiphonis.

Iambici senarij.

DEMIPHO, CHREMES.

D. QVid? quâ profectus causâ hinc es Lemnum, Chremes?
Adduxtin' tecum filiam? C. non. D. quid ita non?
a Simplex narratio. C. a Postquam videt me eius mater hîc esse diutius,
Simul autem non manebat ætas virginis
Meam negligentiam: ipsam cum omni familiâ ad
Me profectam esse aiebant. D. quid illic tam diu
b Quærit causam moræ. b Quæso, igitur commorabare, vbi id audiueras?
C. Pol me detinuit morbus. D. vnde? aut qui? C. rogas?
SENECTVS ipsa est morbus: sed veniſſe eas
Saluas audiui ex nauta qui illas vexerat.

D. Quid gnato obtigerit, me absente, audistin' Chreme?
C. Quod quidem me [c] factum consilij incertum facit:
Nam hanc [d] conditionem, si cui tulero extrario,
Quo pacto, aut vnde mihi [e] sit, dicendum ordine est.
Te mihi fidelem esse aequè, atque egomet sum mihi,
Scibam; [f] ille si me alienus affinem volet,
Tacebit, dum intercedet familiaritas.
Sin spreuerit me; plus, quàm opus est scito, scies:
Vereórque, ne vxor aliquâ hoc resciscat mea.
Quod si sit; vti me excutiam, atque egrediar domo,
Id restat: nam ego meorum solus sum meus.
D. Scio ita esse, & istæc mihi res sollicitudini est,
Neque desistam [g] vnquam ego experirier,
Donec tibi id, quod pollicitus sum, effecero.

c Factum scilicet nuptiarum.
d Vide Rinium.
e Filia scilicet.
f Honesta & familiaris locutio.
g Prisc. legit vsque, vide Nannium.

ACTVS IIII. SCENA II.

Arg. Tota hæc scena est Getæ exultantis, duos sibi senes offerri quos fallere possit.

Eiusdem generis.

GETA.

[a] EGo hominem callidiorem vidi neminem,
Quàm Phormionem. [b] venio ad hominem, vt dicerem
Argento opus esse, & id quo pacto fieret:
Vix dum dimidium dixeram, intellexerat:
[c] Gaudebat: me laudabat: quærebat senem:
Dijs gratias agebat, tempus sibi dari,
Vbi Phædriæ se ostenderet nihilominus
Amicum esse, quàm Antiphoni, [d] hominem ad forum
Iussi operiri: eò me esse adducturum senem.
Sed eccum ipsum: quis est vlterior? at at Phædriæ
Pater venit: [e] sed, quid, pertimui autem bellua!
An quia, quos fallam, pro vno duo sunt mihi dati?
Commodius esse opinor duplici ope vtier.
Petam [f] hinc, vnde à primo institui: is si dat, sat est:
Si ab hoc nil fiat, tum hunc adorior hospitem.

a Exultantis verba.
b Venustè & comicè hominem reperit
c Vtrique cœpit gratari.
d Iucundè hominem tertiò reperit.
e Seruilis sententia.
f Hinc ad est ab hoc, Demiphone scilicet.

ACTVS IIII. SCENA III.

Arg. Geta cudit argumentum Phædriæ.

Iambici dimensionis.

ANTIPHO, GETA, CHREMES, DEMIPHO.

A. [a] EXpecto, quàm mox recipiat huc sese Geta.
Sed patruum cum patre video astantem. hei mihi,
Quàm timeo, aduentus huius quò impellat patrem!
G. Adibo hosce: ô noster Chremes. C. salue Geta.
G. [b] Venire saluom volupe est. C. credo. G. quid agitur?
C. Multa aduenienti, vt fit, noua hîc compluria.
G. Ita de Antiphone audîstîn' quæ facta? C. omnia.
G. Tún' dixeras huic? facinus indignum Chreme,
Sic circumire. D. cum hoc id agebam commodùm.
G. [c] Nam herclè ego quoq; id quidem mecum agitans sedulò,
Inueni, opinor, remedium huic rei. D. quid Geta?
Quod remedium? G. [d] vt abÿ abs te, fit fortè obuiàm
Mihi Phormio. C. qui Phormio? G. is, qui istanc. C. scio.
G. Visum est mihi, vt eius tentarem sententiam.
Prehendo hominem solum [e] cur non, inquam, Phormio,
Vides, inter vos si hæc potius cum bonâ
Vt componantur gratiâ, quàm cum malâ?
Herus liberalis est, & fugitans litium:
Nam cæteri quidem herclè amici omnes modò
Vno ore auctores fuêre, vt præcipitem hanc daret.
A. Quid hic cœptat? aut quo euadet hodie? G. an legibus
Daturum pœnas dices, si illam eiecerit?
Iam id exploratum est: eia, [f] sudabis satis,
Si cum illo incœptas homine: eâ eloquentiâ est.
Verùm [g] pone esse victum cum: at tandem tamen
Non capitis eius res agitur, sed pecuniæ.
Postquam hominem his verbis sentio mollirier,
Soli sumus nunc hic, inquam, eho dic, quid velis dari
Tibi in manum, vt herus his desistat litibus,
Hæc hinc facessat tu molestus ne sies?
A. Satín' illi Dij sunt propitÿ? G nam sat scio,
[h] Si tu aliquam partem æqui bonique dixeris,
Vt ille est bonus vir, tria non commutabitis
Verba hodie inter vos. D. quis te istæc iussit loqui?
C. Immò non potuit melius peruenirier
[i] Eò, quò nos volumus. A. occidi. C. perge eloqui.
G. At primò homo insanibat. C. credo, quid postulat?

G. Quid

[a] Hæc secum loquitur, metuens diuortium.
[b] Viam ad epitasin facit, simul etiam eludit argentum Phædriæ.
[c] Vide callidum assentatorem.
[d] Narratio facta ad fallendum senem.
[e] Getæ persuasio à spe commodi.
[f] μιλαφρενῶς.
[g] Pone, Græcè, τίθει, quod vel fac, vel finge dicunt.
[h] Decora locutio.
[i] Exclamatio consternati.

G. Quid? nimium: quantum libuit. C. dic. G. si quis daret
k Talentum magnum. C. immò malum hercle: vt nihil pudet?
G. Quid dixi adeò ei: quæso, quid si filiam
Suam vnicam locaret? parui retulit
Non suscepisse inuenta est, quæ dotem petat.
Vt ad pauca redeam, ac mittam illius ineptias;
Hæc denique eius fuit postrema oratio:
l Ego, inquit, iam à principio amici filiam,
Ita vt æquum fuerat, volui vxorem ducere:
Nam mihi veniebat in mentem eius incommodum,
In seruitutem pauperem ad ditem dari.
Sed mihi opus erat, vt aperiè tibi nunc m fabuler,
Aliquantulum quæ offerret, qui dissoluerem
Quæ debeo: & etiam nunc, si volt Demipho
Dare, quantum ab hac accipio, quæ sponsa est mihi,
Nullam mihi malim, quàm istanc, vxorem dari.
A. Vtrum stultitiâ facere ego hunc, an malitiâ
Dicam, scientem, an imprudentem, incertus sum.
D n Quid si animam debet? G. ager oppositu'st pignori
o Ob decem minas, inquit. D. age, age, iam ducat: dabo.
G. Æduculæ item sunt ob decem alias. D. hoi, hui,
Nimium est. C. Ne clama: petito hasce à me decem.
G. Vxori emunda ancillula est: tum autem plusculâ
Suppellectile opus est sumptu ad nuptias:
His rebus pone sanè, inquit decem minas.
D. Sexcentas proin potius scribito iam mihi p dicas:
Nihil do: impuratus me ille vt etiam irrideat!
C. q Quæso, ego dabo, quiesce: tu modo filius
Fac vt illam ducat, nos quam volumus. A. hei mihi,
Geta, occidisti me tuis fallaciis.
Meâ causâ eiicitur: me hoc æquum est amittere.
Quantum potes, me certiorem, inquit, face:
Si illam dant, hanc vt omittam, ne incertus siem:
Nam illi mihi dotem iam constituerunt dare.
r Iam accipiet: illis repudium renunciet:
Hanc ducat. D. quæ quidem illi res vortat malè.
Opportunè adeò nunc argentum mecum attuli,

k Talentum magnũ lxxx. libras.

l Responsum & petitio Phormionis.

m Fabuler, rectè, quia re verâ fabulabatur.

n Prouerbiũ.

o Astutè, non simul xxx. minas protulit, ne parcũ senem terreret.

p Dica hoc loco, rationes, siue causas expensarum significare videtur: Vide Nan. Misc. lib. 11.

q Chremes viginti minas dat: Demipho decem.

r Chremes sententiam fert, argentũ dat.

f Iurgio patatur locus.

f *Fructum, quem Lemni vxoris reddunt prædia:*
Id sumam: vxori tibi opus esse, dixero.

ACT. IIII. SCEN. IIII.

Arg. Obiurgat Antipho Getam, cuius operâ se in periculum venisse putat, extrudatur coniux: idem ab eodem placatur.

Eiusdem generis.

ANTIPHO, GETA.

a Epitasis: nã in periculum venit Antipho, ne extrudatur coniux.

A. a GEta. G. *hem.* A. *quid egisti?* G. *emunxi argento senes.*
A. *Satin' est id?* G. *nescio hercle: tantum iussius sum.*
A. *Eho, verbero, aliud mihi respondes, ac rogo?*
G. *Quid ergo narras?* A. *quid ego narrem? operâ tuâ,*
* *Ad restim mihi quidem res redijt planissimè:*
Vt te quidem omnes Dij, Deæque, superi, inferi,
Malis exemplis perdant. hem, si quid velis,
b *Huic mandes, quod quidem rectè curatum velis,*
c *Qui te ad scopulum è tranquillo inferat,*
Quid minus vtile fuit quàm hoc vlcus tangere,
Aut nominare vxorem? iniecta est spes patri;
Posse illam extrudi cedò, nunc porrò Phormio
Dotem si accipiet, vxor d *ducenda est domum:*
Quid fiet? e G. *non enim ducet.* A. *noui: cæterùm*
Cum argumentum repetent, nostra causa scilicet
* *In neruum potius ibit.* G. NIHIL *est, Antipho,*
Quin malè narrando possit deprauarier:
Tu id, quod boni est, excerpis: dicis, quod mali est.
Audi nunc contrà iam; si argentum acceperit,
Ducenda est vxor, vt ais. f *concedo tibi:*
Spatium quidem tandem apparandis nuptijs,
Vocandi, sacrificandi dabitur paululum.
Interea quod polliciti sunt argentum, dabunt.
Id istis reddet. A. *quamobrem? aut quid dicet?* G. *rogas?*
g *Quot res? post illa, monstra euenerunt mihi:*
Introijt in ædes ater alienus canis.
Anguis per impluuium decidit de tegulis:
Gallina cecinit, interdixit bariolus:
Haruspex vetuit h *ante brumam aliquid noui*
Negotî incipere; quæ causa est iustissima.
Hæc fient, A. *vt modò fiant.* G. *fient: me vide.*

b Ironicè.
c Prouerbiũ.
d Ducenda necessitatem indicat.
e Prouerbium à sagittarijs tractum.
* Vide Nãij Misc. lib. II.
In vincula. Nam qui soluendo olim non erant, vincti tradebantur creditoribus, donec operâ pensatent creditum.
f Concessio cum exceptione.
g Prodigia nuptias remorantia.
h Ante brumam, id est, antequam dies decrescat.

Pal

Pater exit: abi, dic, esse argentum, Phædriæ.

ACT. IIII. SCENA V.

Arg. Colloquuntur senes de tradendo Phormioni argento, Chremes Demiphonem instigat, vt argentum soluere festinet.

Iambici octonarij.

DEMIPHO, GETA, CHREMES.

D. [a] *QVietus esto, inquã: ego curabo, ne quid verorum duint. Hoc temerè nunquam amittam ego à me, quin mihi testes adhibeam,*

[a] Hæc Demipho ad fratrem Chremetem.

Cùm dem, & quam ob rem dem, commemorabo. G. [b] *vt cautus est, vbi nihil opus est?* (*manet.*

[b] Geta hoc secum irrisoriè.

C. *Atqui ita opus est facto; at matura, dum lubido eadem hæc* [c] *Nam, si altera illa magis instabit, forsitan nos reiciat.*

[c] Approbat consilium.

G. *Rem ipsam putâsti.* D. *duc me ad eum ergo.* G. *non moror.* C. *vbi hoc egeris,*
Transito ad vxorem meam, vt conueniat hanc priùs, quàm hinc abeat:
Dicat eam dare nos Phormioni nuptum, ne succenseat:
Et magis esse illum idoneum, qui ipsi sit familiarior;
Nos nostro officio nihil egressos esse; quantum [d] *is voluerit,*
Datum esse dotis. D. *quid,* [e] *malùm, tuâ id refert?* C. *magni, Demipho.*

[d] Is, Phormio scilicet.

[e] Malum indignantis.

D. *Non sat, tuum officium te fecisse, si non id fama approbat?*
C. *Volo ipsius quoque voluntate hoc fieri, ne se electã prædicet.*
D. *Idẽ ego istuc facere possũ.* C. [f] *mulier mulieri magis cõgruet.*

[f] Adagium.

D. *Rogabo.* C. *vbi nunc illas ego reperire possim, cogito.*

ACT. V. SCENA I.

Arg. Hæc scena continet mutuam agnitionem Sophronæ nutricis & Chremetis. Chremes ex eâdem nutrice discit filiam suam Phanium nuptam esse Antiphoni, quæ res ingentem ei lætitiam affert: caueat item ne vxor hoc resciscat.

Octonarij iambici, catalectici, & acatalectici, & iambicus quaternarius vnus, mistis aliquot trochaicis octonarijs.

SOPHRONA, CHREMES.

S. [a] *QVid agam? quem mihi amicum inueniam misera? aut cui consilia*
Hæc referam? aut vnde nunc mihi auxiliũ petam? nam vereor,
[b] *Hera ne ob meum suasum indignè iniuriâ afficiatur:*
Ita patrem adolescentis facta hæc tolerare audio violenter.

[a] Occasio catastrophes.

[b] Hera, id est, Phanium.

e Nam quę figuratè κατ' ἀναγεγελω pro quænam. * Bembus, anus est.

C. e *Nam quæ hæc* * *est anus exanimata, à fratre quæ egressa est meo?*

S. *Quod vt facerem, egestas me impulit; cum scirem infirmas*
Hasce esse nuptias, vt id consulerem, intereà vita
Vt in tuto foret. C. *certè ædepol, nisi me animus fallit,*
Aut parum oculi prospiciunt, meæ nutricem gnatæ video.

d Deliberatio.

S. *Neq; ille inuestigatur.* C. d *quid agam?* S. *qui est eius pater.*
C. *adeon'?*
An manco, dum ea, quæ loquitur, magis cognosco? S. *quod si eum nunc*
Reperire possim, nihil est quod verear. C. *ea ipsa est, colloquar.*

e Iam planè nouit.

S. e *Quis hic loquitur?* C. *Sophrona.* S. *& meum nomen nominat?* C. *ad me respice.*

f Inuocatio gaudentis.

S. f *Dij, obsecro vos: est ne hic Stilpho?* C. *non.* S. *negas!*

g Timet proditionem.

C. g *Concede hinc paululum à foribus istorsum sodes, Sophrona?*
Ne me istoc posthac nomine appellâsis. S. *quid?* * *non is obsecro es,*
Quem semper te esse dictitâsti? C. *est.* S. *quia has metuis fores?*

h Aperit fictionem.

C. h *Conclusam hîc habeo vxorem sæuã: ve. ã* i *istoc de nomine*
Eò perperam olim dixi, ne vos fortè imprudentes foris
Effutiretis, atque id porrò aliquà vxor mea resciscèret.

i Istoc nomine, scilicet, Stilphonis.

S. *Hem, istoc pol nos te hîc inuenire miseræ nunquam potuimus:*

k Sollicitè de suis inquirit.

C. k *Eho dic mihi, quid tibi rei est cum familiâ hâc, vnde exis? aut vbi* (*gnata.*
Illæ sunt? S. *miseram me!* C. *hem, quid est? viuuntne?* S. *viuit*

l Mors vxoris, modestè pronunciandã.

l *Matrem ipsam ex ægritudine miseram mors consecuta est.*

C. *Malè factũ.* S. *ego autẽ, quæ essem anus deserta, egens, ignota,*
Vt potui, virginem nuptum locaui huic adolescenti,

* Io. Riuius legit Antiphonine inquam.

Harum qui est dominus ædium. C. * *Antiphonine?* S. *hem, istiipsũ.* C. *quid,*
Duasne is vxores habet? S. m *au, obsecro, vnam ille quidem*
hanc solam.

m Au, fastidientis.

C. *Quid illa altera, quæ dicitur cognata?* S. *hæc ergo est.* C. *quid*
aus?
S. Compositum est factum, quo modo hanc amans habere posset
Sine dote. C. n *Dij vestram fidem, quàm sæpè fortè temerè*

n Exclamatio gaudẽtis.

Eueniunt, quæ non audeas optare! offendi aduenienS,

Quicum

Quicum volebam, atq; vt volebam, collocatam filiam:
Quod nos ambo opere maxumo dabamus operam, vt fieret,
Sine nostrâ curâ maxumâ, suâ curâ [o] hæc solâ fecit.
s. Nunc quid facto est opus, vide: [p] pater adolescentis venit,
Eumq; animo iniquo hoc oppidò ferre aiunt. c. nihil periculi est.
[q] Sed per Deos atque homines, meam esse hanc, caue resciscat quisquam.
s. Nemo ex me scribit. c. sequere me: cætera intùs audies.

[o] Hæc, Sophrona scilicet.
[p] Pater, Demipho scilicet.
[q] Adiurat, vt celet.

ACTVS V. SCENA II.

Arg. Demipho seipsum accusat, quòd dum auaritiæ maculam studet effugere, in stultitiæ reprehensionem incideret, dolet Phormioni datum esse argentum.

Iambici octonarij catalectici.

DEMIPHO, GETA.

D. NOstrâ pte culpâ facimus, vt malos expediat esse,
Dum nimium dici nos bonos studemus & benignos.
Ita fugias, ne præter casam, quod aiunt: nonne id satis erat,
Accipere ab illo iniuriã? etiam argentũ est, vltrò obiectum ei,
Vt sit qui viuat, dum aliquid aliud flagitij conficiat.
G. Planissimè. D. [a] his nunc præmiũ est, qui recta praua faciunt.
G. Verissimè. D. vt stultissimè quidem illi rem gesserimus.
G. [b] Modo vt hoc consilio posset discedi, vt istam ducat.
D. Etiamne id dubium est? G. haud scio hercle, vt homo est, an mutet animum.
D. Hem, mutet autem? G. Nescio: verum, si fortè dico.
D. Ita faciam vt frater censuit, vt vxorem huc eius adducam,
Cum istâ vt loquatur. abi Geta: prænuncia hanc venturam.
G. [c] Argentum inuentum est Phædriæ: de iurgio fletur:
Prouisum est, ne in præsentiâ hæc hinc abeat: quid nunc porrò?
Quid fiet? in eodem luto hæsitas: [d] vorsuram soluis
Geta: præsens quod fuerat malum, in diem abijt: plagæ crescunt,
Nisi prospicis. nunc hinc domum ibo, ac Phanium edocebo,
Ne quid vereatur Phormionem, aut eius orationem.

[a] Sententia nimium vera.
[b] Timorem injicit.
[c] Geta insultans commoda enumerat.
[d] Vorsuram soluere, est creditorem mutare.

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Apud Demiphonem queritur Nausistrata, suum viri Chremetis negligentiâ minui patrimonium.

Iambici octonarij & catalectici.

DEMIPHO, NAVSISTRATA, CHREMES.

a Hortatur vt Phanium placatam reddat.

D.[a] AGedũ, vt soles, Nausistrata. fac, vt illa placẽtur nobis; Vt suâ voluntate id, quod est faciendum, faciat. N. faciam.

D. Pariter nunc operâ me adiuues, ac dudum re opitulata es.

b Conqueritur de viri negligentia.

N.[b] Factum volo, ac pol quoo minus viri culpâ, quàm me dignum est.

D. Quid autem? N. quia pol mei patris benè parta indiligenter Tutatur: nam ex his prædys talenta argenti bina Capiebat statim hem, vir viro quid præstat! D. bina quæso? N. Ac rebus viliaribus multò, tamen talenta bina. D. hui! N. Quid hæc videntur? D. scilicet. N. virum me natum vellem: Ego ostenderem. D. certè scio. N. quo pacto? D. [c] parce sodei, Vt possis cum illâ: ne te adolescens mulier defatiget.

c Parce, dubium aduerbium ne sit, an imperatiuum.

N. Faciam, vt iubes, sed meum virum abs te exire video. C. hem Demipho,

d Altera ἐπιτάσεως pars de pecuniâ temerè effusâ.

d Iam illi datum est argentum? D. curaui illicò. C. nollem datũ. Hei, [e] video vxorem: penè plus, quam sat erat. D. cur nolles (hreme?

e Vir timidus vxore præsente non audet loqui.

C. Iam rectè. D. quin tu ecquid locutus cum istâ es, quamobrem hanc ducimus?

C. Transegi. D. quid ait tandem? C. abduci non potest. D. quid, non potest?

f Valla eleg. lib. III. cap. XII. Vterque alteri.

C. Quia [f] vterque vtrique est cordi. D. quid istuc nostrâ? C. magni præter hæc, Cognatam compari esse nobis. D. quid? deliras? C. sic erit: Non temerè dico, redi mecum in memoriã. D. sati' ne sanus es? N. Au, obsecro vide ne in cognatã pecces. D. non est. C. ne nega Patris nomen aliud dictũ est: hoc tu errâsti. D. non nôrat patrem.

g Dixit, Phormio scilicet.

C. Nôrat. D. cur aliud [g] dixit? C. nunquámne hodie concede mihi, neque Intelliges? D. si tu nil narres. C. pergis? N. miror, quid hoc siet.

h Scabrosus ferme, ob vxoris præsentiam.

D.[h] Equidem hercle nescio. C. vin' scire? at ita me seruet Iupiter, Vt propior illi, quàm ego sum, ac tu, nemo est homo. D. Dij vestram fidem: Eamus ad ipsam vnà omnes nos: aut scire, aut nescire hoc volo. C. ah.

P. Quid

D. Quid est? C. itáne paruã mihi fidẽ esse apud te? D. vin' me credere
Vin' satis quæsitũ mihi istuc esse? age, fiat quia illa filia (dere?
Amici nostri, quid futurũ est? C. rectè. D. hanc igitur mittimus?
C. Quidni? D. illa maneat? C. sic. D. ire igitur tibi licet, Nausistrata.
N. Sic pol commodius esse in omnes arbitror, quàm, vt cœperas,
Manere i hanc: nam perliberalis visa est, cum vidi, mihi.
D. Quid istuc negotij est? C. iamne operyt ostium. D. iam. C. ô Jupiter,
Dij nos respiciunt: gnatã inueni nuptam cum tuo filio. D. hem,
Qua pactio id potuit? C. nõ satis tutus est ad narrãdũ hic locus.
D. At tu intrò abi. C. heus, ne filij nostri quidem hoc resciscant, volo.

i Hanc, Phanium, scilicet.

ACT. V. SCENA IIII.

Arg. Antipho redemptam Phædriæ amicam gratulatur: séque inuolutum his malis queritur, vnde expediri nequeat.

Iambici octonarij catalectici.

ANTIPHO.

LÆtus sum, vt vt meæ res sese habent, a fratri obtigisse quod volt.
Quàm scitum est, eiusmodi parare in animo cupiditates,
Quas, cùm res aduersæ sient, paulo mederi possis!
Hic simul argentum repperit, curâ sese expediuit.
Ego nullo possum remedio me euoluere ex his turbis,
Quin, si hoc celetur, in metu; sin patefit, in probro siem.
Neque me domum nunc reciperem, ni mihi esset spes ostensa
Huiusce habendæ. sed vbinam Getam inuenire possum, vt
Rogem, quod tempus conueniendi patris me capere iubeat?

a Fratri, Phædriæ scilicet.

ACTVS V. SCENA V.

Arg. Adnumeratam esse lenoni pecuniam narrat Phormio: & quasi re benè gesta, nunc se curaturum cuticulam dicit.

Iambici octonarij acatalectici.

PHORMIO, ANTIPHO.

P. a ARgentum accepi, tradidi leoni: abduxi mulierem:
Curaui: propriâ eâ Phædria vt potiretur: nam omissa est manu.
Nunc vna res mihi etiam restat, quæ est conficiunda, otium
A senibus ad potandum vt habeam: nam aliquot hos sumam dies.

a Collocatur pecunia extorta senibus, quæ repetita postea miras tragœdias excitabit.

A. Sed

b De fratre inquirit.

A. Sed Phormio est: quid ais? P. quid? b quidnam nunc facturus, Phædria?
Quo pacto satietatem amoris ait se velle sumere?
P. Vicissim partes tuas acturus est. A. quas? P. vt fugitet patrẽ:
Te suam rogabit rursum vt ageres, causam vt pro se diceres:
Nam potaturus est apud me: ego me ire senibus Sunium
Dicam ad mercatũ, ancillulam emptũ quã dudũ dixit Geta.
Ne, cùm hîc non videant me, conficere credant argentũ suum;
Sed ostium concrepuit abs te. A. vide quis egreditur. P. Geta est.

ACT. V. SCEN. VI.

Arg. Geta Antiphoni nunciat Phanium inuentam esse Chremetis filiam.

Trochaici octonarij catalecti & iambici senarij.

GETA, ANTIPHO, PHORMIO.

a Fortuna instabilis Dea: Fors fortuna bonus euentus.

G. a O Fortuna, ô fors fortuna, quantis commoditatibus,
Quàm subito hero meo Antiphoni ope vestrâ hunc onerâstis diem!
A. Quidnã hic sibi volt? G. nosq; amicos eius exonerâstis metu
Sed ego nunc mihi cesso, qui non humerum hunc onero pallio?
Atque hominẽ propero inuenire, vt hæc quæ contigerint, sciat?
A. Num tu intelligis, quid hic narret? P. num tu? A. nihil. P. tantundem ego. (G. hem tibi.
G. Ad lenonem hinc ire pergam: ibi nunc sunt. A. heus Geta.
Num mirum, aut nouum est, reuocari, cursum cum institueris?
A. Geta.

b Geta herum nondum agnoscit.

G. b Pergit: hercle tu nunquã tuo odio vinces me. A. non manes?
G. Vopulabis curialis vernula est, qui me vocat.
A. Id tibi quidem iam fiet, nisi resistis, verbero.
G. Familiariorem oportet esse hunc, qui minitatur malum:
Sed is ne est, quem quæro, an non? ipsus est. P. congredere actutùm. A. quid est?

c Geta maximus assentator.

G. c Omnium quantum est, qui viuant, hominum homo honoratissime:
Nam sine controuersiâ à Dijs solus diligere Antipho. (
A. Ita velim: sed quî istuc credam ita esse, mihi dici velim.
G. Satin' est, si te delibutum gaudio reddo? A. enecas.
P. Quin tu hinc pollicitationes aufer, & quod fers, cedo. G. oh,
Tu quoque hîc aderas, Phormio? P. aderam: sed cessas? G. accipe, hem.

V:

d *Vt modò argentum tibi dedimus apud forum, rectà domum*
Sumus profecti: interea mittit herus me ad vxorem tuam.
A. *Quamobrẽ? G. omitto proloqui: nã nihil ad hanc rẽ est Antipho*
Vbi in Gynæceum ire occipio, puer ad me accurrit Mida.
Pone apprehendit pallio resupinat: respicio: rogo,
Quamobrẽ retineat me ait esse vetitũ intro ad herã accedere:
Sophrona modo fratrẽ huc, inquit, senis introduxit Chremem.
Eúmque nunc esse intus cum illis: hoc vbi ego audiui, ad fores
e *Suspenso gradu placidè ire perrexi: accessi, adstiti:*
Animam compressi: aurem admoui; ita animũ cœpi attendere,
Hoc modo sermonẽ captans. A. f euge, Geta. G. hîc pulcherrimum
Facinus audiui: itaq; penè hercle exclamaui gaudio.
P. *Quod? G. Quodnã arbitrare? A. nescio. G. atqui mirificissimũ:*
Patruus tuus est pater inuentus Phanio vxori tuæ. A. hem,
Quid ais? G. cũ eius olim g consueuit matre in Lemno clãculũ:
P. *Somniũ! vtin' hæc ignoraret suũ patrẽ? G. aliquid credito,*
h *Phormio, esse causæ: sed me censen' potuisse omnia*
Intelligere extra ostium, intus quæ inter sese ipsi egerint?
P. *Atq; hercle ego quoq; illam audiui fabulã. G. imò etiã i dabo,*
Quo magis credas. patruus interea inde huc egreditur foras,
Haud multò post cum patre idem recipit se intrò denuò:
Ait vterque tibi potestatem eius habendæ sẽ dare:
Denique ego sum missus, te vt requirerem, atq; adducerem.
A. *Hem, quin ergo? rape me: quid cessas? G. k fecero. A. ô mi*
Phormio,
Vale. P. vale Antipho: benè, ita me dij ament, factũ, & gaudeo.
l *Tantam fortunam de improuiso esse his datam!*
Summa eludendi occasio est mihi nunc senes,
Et Phædriæ curam adimere argentariam,
Ne cuiquam suorum æqualium supplex siet:
Nam idem hoc argentum ita vt datum est ingratijs,
His datum erit: hoc quî cogam, re ipsâ repperi.
Nunc gestus mihi, vultusque est capiendus nouus.
*Sed hinc concedam in angiportum * hunc proximum:*
Inde hisce ostendam me, vbi erunt egressi foràs:
Quò me assimulâram ire ad mercatum, non eo.

d Narratio planè Comica, exponens catastrophen.

e Auscultationem ipsam mirè exprimit.

f Catastrophe periculorum Antiphonis.

g Consueuit honestè dixit.

h Studet compendio.

i Dabo, id est, dicam.

k Fecero pro faciam, eleganter.

l Phormio hoc secum.

* Ita Priscianus, lib. vj. alij hoc legunt.

ACTVS V. SCENA VII.

Arg.

Arg. Cognitâ Phanio, senes à Phormione pecuniam repetunt. Phormio negat se redditurum: hinc contentio inter eos oritur.

Eiusdem generis.

DEMIPHO, PHORMIO, CHREMES.

[a] Gratiarum actio de secundo rerum euentu.

D.[a] *Dîs magnas meritò gratias habeo, atque ago,*
Quando euenêre hæc nobis frater prosperè.
Quantum potest, nunc conueniendus Phormio est,
Priusquàm dilapidet nostras triginta minas,
Vt auferamus. P. *Demiphonem, si domi est,*
Visam: vt [b] *quod.* D. *vt nos ad te ibamus, Phormio.*
P. *De eadem hac fortasse causâ?* D. *ita herclè.* P. *credidi.*
[c] *Quid ad me ibatis? ridiculum: an verebamini,*
Ne non id facerem, quod recepissem semel?
Heus, quanta quanta hæc mea paupertas est, tamen
Adhuc curaui vnum hoc quidem, vt mî esset fides.
C. *Estne ea ita, vt dixi, liberalis?* D. *oppidò.*
[d] *Itaque ad vos venio nunciatum, Demipho,*
Paratum me esse: vbi voltis, vxorem date.
Nam omnes posthabui mihi res, ita vti par fuit,
Postquam, tantoperè id vos velle, animaduorteram.
D.[e] *At hic dehortatus est me, ne illam tibi darem:*
Nam, qui rumor erit populi, inquit, si id feceris?
Olim cùm honestè potuit, tum non est data:
Nunc viduam extrudi, turpe est: fermè eadem omnia,
Quæ tute dudum coram me incusaueras.
P. *Satín' superbè illuditis me?* D. [f] *quî?* P. *rogas?*
Quia ne alteram quidem illam potero ducere:
Nam quo redibo ore ad eam, quam contempserim?
C. [g] *Tum autem Antiphonem video ab sese amittere*
Inuitum eam, inque. D. *tum autem video filium*
Inuitum sanè mulierem ab se amittere.
Sed transi sodes ad forum, atque illud mihi
Argentum iube rursum [h] *rescribi, Phormio.*
P. *Quod? ne ego perscripsi porrò illis, quibus debui.*
D. *Quid igitur fiet?* P. [i] *si vis mihi vxorem dare,*
Quam despondisti, ducam: sin est, vt velis
Manere apud te illam, hîc dos maneat, Demipho:

[d] Paratiti astus.

[e] Vastè retorquet rationes.

[f] Quî, id est, quomodo, quanquam fortè & plurale videri potest.

[g] Hæc Demiphoni clanculum suggerit Chremes.

[h] Rescribi, id est, renumerari.

[i] Diuisio, colon.

[i] *Nam non eſt æquom me propter vos decipi;*
Cùm ego veſtri honoris causâ repudium alteri
Remiſerim, quæ tantundem dotis dabat.
D. *Jbinc in malam rem cum iſtac magnificentiâ,*
Fugitiue: etiam nunc credis te ignorarier,
Aut tua facta adeò? P. *irritor.* D *tũne hanc duceres,*
Si tibi data eſſet? P. *fac periculum.* D. *vt filius*
Cum illâ habitet apud te, hoc veſtrum conſilium fuit.
P. *Quæſo, quid narras?* D. *quin tu mihi argentum cedo.*
P. *Immò verò tu vxorem cedo.* D. *in ius ambula.*
P [k] *In ius? enimuero, ſi porrò eſſe oditoſi pergitis.*
D. *Quid facies?* P. *egóne? vos me indotatis modò*
Patrocinari fortaſſe arbitramini:
Etiam dotatis ſoleo. C. *quid id noſtrâ?* P. *nihil.*
Hîc quandam nôram, cuius vir vxorem. C. [l] *hem.* D. *quid eſt?*
P. *Lemni habuit aliam.* C. *nullus ſum.* P. *ex quâ filiam*
Suſcepit: & eam clam educat. C. *ſepultus ſum.*
P. [m] *Hæc adeò ego illi iam denarrabo.* C. *obſecro,*
Ne facias. P. *ob, tun' is eras?* D. *vt ludos facit?*
C. *Miſſum te facimus.* P. *fabulæ.* C. *quiduis tibi?*
Argentum quod habes, condonemus te. P. *audio:*
[n] *Quid vos, malùm, ergo me ſic ludificamini*
Inepti veſtrâ puerili ſententiâ?
[o] *Nolo, volo: volo, nolo rurſum: cedo, cape*
Quod dictum, indictum eſt: quod modò erat ratum, irritum eſt.
C. [*] *Quo pacto aut vnde hæc hic reſciuit?* D. *neſcio,*
Niſi, me dixiſſe nemini, id certò ſcio.
C. *Monſtri, ita me Dy ament, ſimile.* P. *Vinieci ſcrupulũ.* D. *qhẽ,*
Hiccine vt à nobis hoc tantum argenti auferat,
Tam apertè irridens! emori hercle ſatius eſt:
Animo virili præſentique vt ſis, para.
Vides tuum peccatum eſſe elatum foràs,
Neque iam id celare poſſe te vxorem tuam:
Nunc quod ipſa ex alijs auditura ſit, Chreme,
Id noſmet indicare, placabilius eſt.
Tum hunc impuratum poterimus noſtro modo
Vlciſci. P. [r] *at at, niſi mihi proſpicio, hæreo:*

[i] Ab æquo & honeſto.
[k] Apoſiopeſis minaci vultu.
[l] Apertius loquens intercipitur.
[m] Epitaſis alterius partis in fabulâ. Chremes terretur.
[n] Inuectiua in ſenes.
[o] Inconſtantes.
[*] Miratur Vnde ſciuerit.
P Prouerbiũ.
q Stomacho ſed ad lites concitat. A neceſſario. Ab honeſto. Ab vtili.
[r] Metaphora ab auibus inuiſcatis.

Hi gladiatorio animo ad me affectant viam.
C. *At vereor, vt placari possit.* D. *bono animo es:*
Ego redigam vos in gratiam, hoc fretus, Chreme,
Cum è medio excessit, vnde hæc suscepta est tibi.
P. *Itáne mecum agitis? satis astute* [f] *aggredimini:*
Non hercle ex re istius me instigásti, Demipho.
An tu, vbi peregrè, tibi quod libitum fuit, feceris,
Neque huius si veritus fœminæ primariæ,
Nouo modo ei quin faceres contumelias;
Venias nunc precibus [t] *lautum peccatum tuum?*
Hisce ego illam dictis ita tibi incensam dabo,
Vt ne restinguas, lacrumis [u] *si extillaueris.*
D. *Malùm, quod isti Dij, Dæque omnes duint.*
[x] *Tantáne affectum hominem quemquam esse audaciâ?*
Nónne * *hoc publicitus scelus hinc deportarier*
In solas terras? C. *in id redactus sum loci,*
Vt nesciam prorsus, quid agam cum illo D. *ego scio:*
In ius eamus. P. *in ius? huc, si quid lubet.*
D. *Assequere, ac retine, dum huc ego seruos euoco.*
C. [y] *Etenim solus nequeo: accurre huc.* P. *vna* [z] *iniuria est*
Tecum. C. *lege agito ergo.* P. *altera est tecum Chreme.*
D. *Rape hunc.* P. *itáne agitis? enimuero voce est opus.*
Nausistrata exi. C. *os opprime.* D. *impurum vide,*
Quantum valet. P. *Nausistrata inquam.* C. *non taces?*
P. *Taceam? nisi sequitur, pugnos in ventrem ingere.*
P. *Vel oculum* * *exculpe est, vbi vos vlciscar, locus.*

[f] Perstat in Metaphorâ.
[t] Lautum, id est, purgatum.
[u] Metaphora.
[x] Interrogationes miræ indignationis.
* Seruius legit hunc supra illud. Virgil. 11. Æneid. luga sola petebat Solorum nemorum.
[y] Vide turbas.
[z] Iniuria, id est, actio iniuriarum.
* Alias, exclude. Vide Riuium.

ACTVS V. SCENA VIII.

Arg. Phormio Chremetem prodit vxori de alterâ coniuge: Chremes grauiter obiurgatur. Phormio exultat, iam probè se vltum esse, senes Demipho pro fratre intercedit, & orat, vt huic vxor factum condonet. Ea neque se ignoscere dicit, neque promittere quicquam, sed filij iudicio permittere omnia.

Iambici senarij, & trochaici octonarij.

NAVSISTRATA, CHREMES, PHORMIO, DEMIPHO.

[b] Audiens clamosi Phormionis vocem, hæc dicit.

N. [a] *Quis nominat me?* C. *hẽ.* N. *quid istuc turbæ est obsecro,*
Mi vir? P. *hem, quid nunc obstupuisti?* N. *quis hic homo est?*

Nos

Non mihi respondes? P. *hiccine vt tibi respondeat?*
Qui hercle, vbi sit, nescit. C. *caue isti quidquam credas.*
P. *Abi: tange: si non totus friget, me enneca.*
C. *Nihil est* N. *quid ergo est? quid istic narrat?* P. *iam scies,*
Ausculta. C. [b] *pergin' credere?* N. *quid ergo obsecro*
Huic credam, qui nihil dixit? P. [c] *delirat miser*
Timore. N. *non pol temerè est, quod tu tam times.*
C. *Egóne timeo?* P. *rectè sanè: quando nihi times.*
Et hoc nihil est, quod ego dico, tu narra. D *scelus,*
Tibi narret? P. *eho tu, factum est abs te sedulò*
Pro fratre. N. [d] *mi vir, non mihi narras?* C. *at.* N. *quid at?*
C. *Non opus est dicto.* P. *tibi quidem: at scito huic opu' st.*
In Lemno. C. [e] *hem, quid ais?* D. *nō taces?* P. *clam te.* C. *hei mihi.*
P. *Vxorem duxit.* N. *mi homo, Dij melius duint.*
P. *Sic factum est.* N *perij, misera.* P. *& inde filiam*
Suscepit iam vnam, dum tu dormis. C. *quid agimus?*
N. [f] *Prō Dij immortales, facinus indignum & malum!*
P. *Hoc actum est.* N [g] *an quidquam hodiè est factum indignius?*
Qui mihi, vbi ad vxores ventum est, tum fiunt senes:
Demipho, [h] *te appello: nam me cum hoc ipso distædet loqui.*
Hæccine erant itiones crebræ, & mansiones diutinæ
Lemni? hæccine erat, quæ nostros fructus minuebat, vilitas?
D. *Ego Nausistrata esse in hac re culpam meritam non nego:*
Sed eam quæ sit ignoscenda. P. *verba fiunt mortuo*
D [i] *Nam neque negligentiâ tuâ, neque id odio fecit tuo.*
Vinolentus, ferè ab hinc annos quindecim mulierculam
Eam compressit, vnde hæc nata est, neq; post illam vnquā attigit.
Ea mortem obijt: è medio abijt: qui sit in re hac scrupulus?
[k] *Quam ob rem te oro, vt alia facta tua sunt, æquo animo hoc feras.*
N. *Quid ego æquo animo? cupio misera in hac re iā defungier.*
[l] *Sed quid sperem? ætate porrò minùs peccaturum putem?*
Iam tum erat senex, senectus si verecundos facit.
An mea forma, atq; ætas nunc magis expetenda est Demipho?
Quid mihi nunc affers, quam * *ob rem expectem aut sperem, porrò non fore?*
P. [m] *Exequias Chremeti, quibus est cōmodū ire, hem tempus est.*

* Physicè Virg. 111. Æneid. gelidúsque coit formidine sanguis.
[b] Vide timorem Chremetis.
[c] Ironicōs, stomachosè.
[d] Blandè.
[e] Interrumpit vterque narrationem Phormionis.
[f] Exclamatio cum stomacho.
[g] Amplificatio digna muliere.
[h] Scilicet vt testem.
[i] Causæ deriuatio.
[k] Oratoria deprecatio.
[l] A coniecturis.
* Vide Riuium.
[m] Insultat Chremeti tanquam iam mortuo.

Sic

Sic dabo: age age nunc. Phormionem qui volet, lacessito:
n Faxo tali eum mactatum, atque hic est, infortunio.
Redeat sanè in gratiam: iam supplicij satis est mihi.
Habet hæc, ei quod, dum viuat, vsque ad aurem obgannat.
N. At meo merito credo! quid ego nunc commemorem Demipho
Singillatim, qualis in istum fuerim? D. noui æquè omnia
Tecum. N. meritón' meo hoc videtur factum? D. minimè gentium:
Verùm, quando iam accusando, fieri infectum non potest,
Ignosce: orat, confitetur, purgat: quid vis amplius?
P. Enimuerò, prius quàm hæc det veniam, mihi prospiciam & Phædriæ.
o Heus Nausistrata, prius quàm huic respondes temerè, audi.
N. quid est?
P. Ego minas triginta ab isto per fallaciam abstuli:
Eas dedi tuo p gnato: is pro suâ amicâ leroni dedit.
C. Hem, quid ais? N. adeón' indignum tibi videtur, q filius
Homo adolescens vnam si habet amicam, tu vxores duas?
Nil pudere? quo ore illum obiurgabis? responde mihi.
D. Faciet, vt voles. N. r immò, vt iam scias meam sententiam,
Neque ego ignosco, neque p omitto quicquam, neque respondeo
Prius quàm gnatum video: s eius iudicio permitto omnia: i
Quod iubebit, faciam. P. mulier sapiens es, Nausistrata.
N. t Satin' id est tibi? P. immò verò pulchrè discedo, & probè,
Et præter spem. N. tu tuũ nomẽ dic quod est. P. min'? Phormio
Vestræ familiæ hercle amicus, & tuo summus Phædriæ.
N. u Phormio, at ego æcastor posthac tibi, quod potero, & qu
voles,
Faciámq; & dicam. P. benignè dicis. N. pol meritum est tuum.
P. Vin' primum hodiè facere, quòd ego gaudeam, Nausistrata
x Et quod tuo viro oculi doleant? N. cupio. P. me ad cænã voca
N. Pol verò voco. P. eamus intro hinc. N. fiat. sed, vbi est Phædria,
Judex noster? P. iam hic faxo aderit. Vos valete, & plaudite

a Iactantia de malè actis.

o Aliud malum dicturus.

p Gnatho, Phædriæ scilicet.

q Excusat filij amorem.

r Duriuscula est Nausistrata.

s Filium iudicem constituit.

t Catastrophes.

u Pollicetur operam suam.

x Dictum in inuidos.

HECYRA

HECYRÆ PERSONÆ, EARVMQVE INTERPRETATIO.

SYRA, anus, Syriaci generis mulier.

PHILOTIS, meretrix, ἀπὸ τῆς φιλότητος, vel ἀπὸ τῆς φίλης εἶναι, vnde & Philotion fieri potest, vt sit in nomine aurium significatio.

LACHES, senex, Eunuch.

SOSTRATA mulier, Heautont.

PAMPHILVS, adolescens, Andr.

PARMENO, seruus, Eunuch.

SOSIA, seruus, Andr.

BACCHIS, meretrix, Heautont.

PHIDIPPVS, senex, à parsimoniâ equestri; eius enim studij, vt gloria erat ingens, ita magni sumptus.

MYRRHINA, mulier, matronale nomen, à myrto, quâ Magistratus quondam coronabantur.

Sequentium hîc tantum mentio fit.

PHILVMENA, ἀπὸ φιλουμένη, amabilis.

SCIRVS, ἀπὸ τῆς σκιρτᾶν, à saltatione.

M. ANTONII MVRETI IN HECYRAM TERENTII ARGVMENTVM.

PAMPHILVS, *Lachetis è Sostratâ vxore filius, Bacchidem meretricem deperibat. is cum aliquando noctu ad eam temulentus iret, in Philumenam, Phidippi & Myrrhinæ filiam, incidit, eámque in viâ per vim compressit: atque ita effugit, vt neque ipse eam, neque puella ipsum cognoscere potuerit: in illâ autem luctâ etiam annulum ei detraxit, eúmque Bacchidi dono dedit. paulo póst pater eum, tum vt à meretricio amore auerteret, tum vt præsidium suæ senectuti pararet, ad vxorem ducendam perpulit. contigit, vt ea ipsa vxor ei daretur, quam ipse constituerat: gaudente admodum puellæ matre, quæ, quia sola conscia erat filium è stupro grauidam esse, quamprimùm eam collocare properabat: vt si fortè post aliquot menses pareret, nuptijs, quemadmodum sæpe fit, obtegeretur stuprum. cecidit res longè aliter, ac putabatur: etenim Pamphilus, qui inuitissimus adiecisset animum ad rem vxoriam, quique auellere se de repentè à Bacchidis amore non posset, ita dormijt cum vxore, vt eam ne attigerit quidem. Bacchis, quòd eâ viuâ nunquam se vxorem ductûrum, sæpe ei promiserat Pamphilus, nonnullam sibi ab eo factam iniuriam putans, multò ei minùs, quàm solebat, placida & obsequens esse*

cœpit. eò factum est, vt Pamphilus ei se paulatim subduxerit, quàmque prius spernebat vxorem, eius mirificum quendam amorem animo conceperit. interea quiddam accidit, vt iter Pamphilo in Imbrum esset : profecto eo, Philumena, quæ intumescere sibi vterum sentiret, cùm aliorum, tum socrus imprimis suæ conspectum refugiebat : tandem cum in eo esset, vt celare vix posse amplius videretur, sumptâ occasione, per sacrificandi speciem ad matrem se, vnam omnium rerum conscium, confert. post dies complusculos mittit Sostrata, qui eam accerserent : respondetur, ægrotam esse. It, vt eam saltem viseret : non admittitur. Laches accusare vxorem & dicere, hæc omnia illius culpâ contingere. Illa contrà excusare se & culpam deprecari : nullius se rei conscium esse, cur sua consuetudo, nurüi odiosa esse debeat : interea redit Pamphilus, atque ita fors tulit, vt quo die ipse Athenas appulit, eo ipso, Philumena partu leuaretur. Cùm igitur, videndi cupidus (ægrotare enim acceperat, & ita amabat, vt qui vehementissimè) subitò ad eam ingressus esset, peperisse deprehendit : ibi eum Myrrhina exeuntem prosecuta, lacrumãs obtestari cœpit, quando ea res nihil ipsi nocitura esset, ne reciperet quidem vxorem, si ita videretur : sed tamen ne famam illius proderet, ita se facturum recipit. Cùm igitur neque vellet vxorem recipere, neque rursum veram afferret causam, suspicati sunt senes, eum Bacchides adhuc amore impeditum, eã de causã ab vxore abhorrere : accersitam itaq; Bacchidem obiurgat Phidippus. Ea, cùm se illi purgasset, iubetur ad mulieres ingredi, & eis quoque illam suspicionem adimere, ingreditur annulum habens in digito, quem olim Philumenæ ereptum sibi dederat Pamphilus : is annulus effecit, vt vitiatam esse ab ipso Pamphilo Philumenam, cognosceretur. Lætus Pamphilus, & vxorem & filium recipit.

C. SVLPITII APOLLINARIS PERIOCHA.

VXorem duxit Pamphilus Philumenam,
Cui quondam ignorans, virgini vitium obtulit :
Eiúsque, per vim quem detraxit, annulum
Dederat amicæ Bacchidi meretriculæ :
Dein profectus in Imbrum est : nuptam haud attigit.
Hanc mater vtero grauidam, ne id sciat socrus,
Vt ægram ad se transfert : reuertit Pamphilus :
Deprehendit partum : celat : vxorem tamen
Recipere non volt. Pater incusat Bacchidis
Amorem. Dum se purgat Bacchis, annulum
Mater vitiatæ fortè agnoscit Myrrhina.
Vxorem recipit Pamphilus cum filio.

HECYRA TERENTII.

ACTA LVDIS MEGALENSIB. SEX. IVLIO CAES. C N. CORNELIO DOLABELLA, AED. CVR. MODOS FECIT FLACCVS CLAVDI. TIBIIS PARIB. TOTA GRAECA APOLLODORV FACTA EST. ACTA *PR. SINE PROLOGO. DATA *SEC. CN. OCTAVIO, T. MANLIO COSS. RELATA EST LVCIO AEMILIO PAVLO LVDIS FVNERALIB. NON EST PLACITA. RELATA EST TERTIO, Q. FVLVIO, L. MARCIO AED. CVR. EGIT L. AMBIVIVS, L. SERGIVS TVRPIO. PLACVIT.

* Primò.
* Secundò.

[a] PROLOGVS.

[a] Propositio quâ petit explosam anteà cognosci

HECYRA est huic nomen fabulæ: hæc cùm data
Est noua, nouum interuenit vitium, & calamitas,
Vt neque spectari, neque cognosci potuerit:
Ita populus studio stupidus in funambulo
Animum occupârat, nunc hæc planè est pro [b] nouâ:
Et is, qui scripsit hanc, ob eam rem noluit
Iterum referre, vt iterum possit vendere.
Alias cognôsti eius: quæso hanc noscite.

[b] Noluit Terentius desertam fabulam denuò introduci, quod ne desperatione fauoris popularis videatur facere, auaritiam sitam prætexit, vt secundò eam liceat histrionibus vendere. Vide Nannij Misc. lib. 11.

ALTER PROLOGVS.

Orator ad vos venio, ornatu Prologi:
Sinite exorator sim, eodem vt iure vti senem
Liceat, quo iure sum vsus adolescentior,
Nouas qui exactas feci vt inueterascerent,
Ne cum poëta scriptura euanesceret.
[c] In his, quas primùm Cæcilij didici nouas,
Partim sum earum exactus, partim vix steti.
Quia sciebam dubiam fortunam esse scenicam,
Spe incertâ, certum mihi laborem sustuli.
Eadem agere cœpi, vt ab eodem alias discerem
Nouas studiosè, ne illum ab studio abduceremus.
Perfeci, vt spectarentur vbi sunt cognitæ,
Placitæ sunt: ita poëtam restitui in locum,
Propè iam remotum iniuriâ aduersariûm
Ab studio, atque ab labore, atque [d] arte musicâ.

[c] Confirmatio ab exemplis.

[d] Artem musicam, poëticen appellat. Vide Nan. Misc. lib. 11.

Quòd

Quòd si scripturam spreuissem in præsentiâ, &
In deterrendo voluissem operam sumere,
Vt in otio esset, potiùs quàm in negotio;
Deterruissem facilè, ne alias scriberet.
Nunc quid petam, meâ causâ, æquo animo attendite:
c Redit ad propositionem, & amplificat per querelam, quod antea fuerit explosa.
c Hecyram ad vos refero, quam mihi per silentium
Nunquam agere licitum est, ita eam oppressit calamitas.
Eam calamitatem vestra intelligentia
Sedabit, si erit adiutrix nostræ industriæ.
Cum primùm eam agere cæpi, d pugilum gloria,
Funabuli eodem accessit expectatio:
Comitum conuentus, strepitus, clamor mulierum
d Cur explosa sit.
Fecêre, vt ante tempus exirem foras:
Vetere in nouâ cœpi vti consuetudine,
In experiundo vt essem: refero denuò.
e Altera explosio.
Primo actu placeo: cùm e intereà rumor venit,
Datum iri gladiatores, populus conuolat:
Tumultuantur, clamant, pugnant de loco.
Ego intereà meum non potui tutari locum.
Nunc turba nulla est: otium & silentium est.
Agendi tempus mihi datum est: vobis datur
Potestas condecorandi ludos scenicos.
f Argumentum ab arte, à meritis.
f Nolite sinere per vos artem musicam
Recidere ad paucos: facite, vt vestra auctoritas
Meæ auctoritati fautrix, adiutrixque sit.
g Attentos, & beneuolos reddit.
g Si nunquam auarè statui pretium arti meæ,
Et eum esse quæstum, in animum induxi, maxumum,
Quàm maxumè seruire vostris commodis,
Sinite impetrare me, qui in tutelam meam
Studium suum, & se in vostram commisit fidem:
Ne eum circumuentum iniquè iniqui irrideant.
h Peroratio.
h Meâ causâ causam hanc accipite, & silentium
Date: vt lubeat scribere alijs, mihique vt discere
Nouas expediat posthac, pretio emptas meo.

ACTVS I. SCENA I.

Arg. Philotis & Syra indignè ferunt Pamphilum vxorem duxisse, relictâ quam amare videbatur Bacchide, & protaticæ sunt perso-

næ

næ : nam extra fabulæ argumentum inducuntur, vt Parmenoni detur occasio commemorandi argumenti.

Iambici senarij.

a PHILOTIS, SYRA.

P. *PEr pol quàm paucos reperias meretricibus*
Fideleis euenire amatores, Syra.
Vel hic Pamphilus iurabat quoties Bacchidi,
Quàm sanctè, vt quiuis facilè posset credere,
Nunquam illâ viuâ ductarum vxorem domum.
Hem duxit. s. [b] *ergo propterea te sedulò*
Et moneo, & hortor, ne cuiusquam misereat.
Quin spolies, mutiles, laceres, quemquam nacta sis.
P. *Vtin' eximium neminem habeam? s. neminem:*
Nam nemo illorum quisquam, scito, ad te venit,
Quin ita paret; sese abs te vt blanditijs suis
Quàm minimo pretio suam voluptatem expleat.
Hiscine tu amabò non contra insidiabere?
P. *Tamen eandem pol esse omnibus, iniurium est.*
S. *Iniurium est autem vlcisci aduersarios?*
Aut quâ viâ captent te illi, eâdem ipsos capi?
Eheu me miseram, cur non aut istæc mihi
Ætas & forma est, aut tibi hæc sententia?

a Pholitis θεραπαινὸν. ἀφ' οὗ ποτον. vt sit occasio commemorandi argumenti & expositionis reliquæ fabulæ.

b Audax ad mala persuasio.

ACTVS I. SCENA II.

Arg. Redeunti peregrè Philoti Parmeno totius narrat argumentum fabulæ.

Eiusdem generis.

PARMENO, PHILOTIS, SYRA.

PA. *SEnex si quæret me, modò isse ducito*
Ad portum, percontatum aduentum Pamphili.
Audin', quid dicam, Scirte? si quæret me, vti
Tum dicas; si non quæret, nullus dixeris,
Aliàs vt vti possim causâ hac integrâ.
Sed videón' ego Philotion? vnde hæc aduenit?
Philotis, salue multùm. PH. *ô salue Parmeno.*
S. *Salue mecastor, Parmeno.* PA. *Et tu ædepol, Syra.*
Dic mihi, Philotis, vbi te oblectâsti tam diu?
PH. *Minimè me equidem oblectaui, quæ cum milite*
Corinthum hinc sum profecta inhumanissimo:

Biennium ibi perpetuum misera illum tuli.
PA. *Ædepol te desiderium Athenarum arbitror*
Philotion cepisse sæpè, & te tuum
Consilium contempsisse. PH. *non dici potest,*
Quàm cupida eram huc redeundi, abeundi à milite,
Vosque hîc videndi, antiquâ vt consuetudine
Agitarem inter vos liberè conuiuium:
[a] Illi pro illic. infr. Act. III. Scen. III. ne me frustrà illi expectét. Et Act. v. Scen. III. dum illi sedeo
*Nam * illi haud licebat nisi præfinito loqui,*
Quæ illi placerent. PA *haud opinor commodè*
Finem statuisse orationi militem.
PH. *Sed quid hoc negotî est? modò quæ hæc narrauit mihi*
Hîc intus Bacchis? quod ego nunquam credidi
Fore, vt ille hâc viuâ posset animum inducere
Vxorem habere PA *habere autem?* PH. *eho tu, annon habet?*
PA. [a] *Habet, sed firmæ hæ vereor vt sint nuptiæ.*
[a] Sensim ad narrationem accedit
PH. *Ità Dij Deæquè faxint, si in rem est Bacchidis.*
Sed quî istuc credam ita esse? dic mihi Parmeno.
PA. [b] *Non est opus prolato. hoc percontarier*
Desiste. PH. *nempe eâ causâ, vt ne id fiat palam.*
Ita me Dij benè amabunt, haud propterea te rogo, vt
Hoc proferam, sed vt tacita mecum gaudeam.
[b] Varijs verbis morales facetias intermiscet.
PA. *Nunquam dices tam commodè, vt tergum meum*
Tuam in fidem committam. PH. *ah noli Parmeno:*
Quasi non tu multò malis narrare hoc mihi,
Quàm ego, quæ perconter, scire. PA. *vera hæc prædicat:*
Et illud mihi maximum vitium est; si mihi fidem
Das te tacituram, dicam. PH. *ad ingenium redis.*
Fidem do, loquere. PA. *Ausculta.* PH. *istîc sum.* PA. *banc Bacchidem*
[c] *Amabat, vt cùm maximè, tum Pamphilus,*
Cùm pater, vxorem vt ducat, orare occipit:
[d] *Et hæc, communia omnium quæ sunt patrum,*
Sese senem esse dicere, illum autem esse vnicum
[e] *Præsidium velle se senectuti suæ.*
Ille primò se negare: sed, postquam acriùs
Pater instat, fecit animi vt incertus foret,
Pudorin', annè amori obsequeretur magis.
[c] Narratio, quæ occasionem fabulæ continet.
[d] Communes patrum persuasiones
[e] Latens excusationis ratio.

Tunden-

Tundendo, atque odio denique effecit senex:
Dispondit ei gnatam huius vicini proxumi.
Vsque illud visum est Pamphilo neutiquàm graue,
f Donec iam in ipsis nuptijs, postquam videt
Paratus, nec moram vllam, quin ducat, dari:
g Ibi demum ita ægrè tulit, vt ipsam Bacchidem,
Si adesset, credo, ibi eius commisereſceret.
Vbicúmque datum erat spatium solitudinis,
Vt colloqui mecum vnà posset: Parmeno
Pery, quid ego egi? in quod me conieci malum?
Non potero hoc ferre Parmeno, perij miser.
PH.[h] *At te Dij, Deæq; perduint cum istoc odio, Laches.*
PA. *Vt ad pauca redeam, vxorem deducit domum.*
Nocte illâ primâ virginem non attigit;
Quæ consecuta est nox, eam nihilo magis.
PH.[i] *Quid ais? cum virgine vnà adolescens cubuerit*
Plus potus, illâ se abstinere vt potuerit?
Non verisimile dicis: nec verum arbitror.
PA.[k] *Credo ita videri tibi: nam nemo ad te venit,*
Nisi cupiens tui; ille inuitus illam duxerat.
PH. *Quid deinde fit?* PA.[l] *diebus sanè pauculis*
Pòst, Pamphilus me solum seducit foràs,
Narrátque, vt virgo à se integra etiam tum siet:
Séque ante, quàm eam vxorem duxisset domum,
Sperâsse eas tolerare posse nuptias:
Sed, quam decrêrim me non posse diutiùs
Habere, eam ludibrio haberi, Parmeno,
Quin integram itidem reddam, vt accepi à suis,
Neque honestum mihi, neque vtile ipsi virgini est.
PH. *Pium ac pudicum ingenium narras Pamphili.*
PA.[m] *Hoc ego proferre, incommodum esse mihi arbitror:*
Reddi patri autem, cui tu nihil dicas vitij,
Superbum est. sed illam spero, vbi hoc cognouerit,
Non posse se mecum esse, abituram denique.
PH.[n] *Quid interea? ibátne ad Bacchidem?* PA. *quotidiè:*
Sed, vt fit, postquàm hunc alienum ab sese videt,
Maligna multa, & magis procax facta illicò est.

f Amatoris affectus in nuptias.
g ἐναργολογία.
h Apostrophe & imprecatio ad absentem.
i Affectus meretricis.
k Confutatio meretricis.
l Iactantia serui de familiaritate Domini.
m Prosequitur Parmeno ipsa Pamphili verba.
n Philotis gestit cætera audire.

p Al. atque.

PH. *Non ædipol mirum.* PA. * *atqui eares multò maximè*
Diſiunxit illum ab illa: poſtquàm & ipſe ſeſe,
o Defendit herũ ſeruus.
o *Et illam, & hanc quæ domi erat, cognouit ſatis,*
Ad exemplum ambarum mores earum exiſtimans.
Hæc, ita vti liberali eſſe ingenio decet,
p Vis amoris his verbis exprimitur.
p *Prudens, modeſta, incommoda, atque iniurias*
Viri omnes ferre, & regere contumelias.
Hîc, animus partim vxoris miſericordiâ
Deuictus, partim victus huius iniuriâ,
Paulatìm elapſus eſt Bacchidi, atque huic tranſtulit
Amorem, poſtquàm par ingenium nactus eſt.
q Nam iuuenis alicuius mors non conuenit comœdiæ.
q *Interea in Imbro moritur cognatus* q *ſenex*
Horum: ea ad hos redibat * *lege hæreditas.*
Eò amantem inuitum Pamphilum extrudit pater:
Reliquit cum matre hîc vxorem: nam ſenex
* Bembus de lege red.
Rus abdidit ſe: huc rarò in vrbem commeat.
PH. *Quid adhuc habent infirmitatis nuptiæ?*
PA. *Nunc audies. primum, dies compluſculos*
Bene conueniebat ſanè inter eas: interim
Miris modis odiſſe cœpit Soſtratam,
Neque lites vllæ inter eas: poſtulatio
r Parmeno odio adſcripſi quod pudoris erat.
Nunquam. PH. *quid igitur?* PA. r *ſi quando ad eam acceſſerat*
Confabulatum, fugere e conſpectu illicò,
Videre nolle denique, vbi non quit pati,
Simulat ſe à matre accerſi ad rem diuinam, abijt:
Vbi illic eſt dies complures accerſi iubet.
Dixêre cauſam tunc neſcio quam: iterum iubet.
Nemo remiſit. poſtquam accerſunt ſæpiùs,
Ægram eſſe ſimulant mulierem: noſtra illicò
Jt viſere ad eam: admiſit nemo. hoc vbi ſenex
Reſciuit, heri eâ cauſâ rure huc aduenit,
f Reliquum argumenti actoribus reſeruat, per quod ſuſpenſum & attentum reddit ſpectatorem.
f *Patrem continuò conuenit Philumenæ.*
Quid egerint inter ſe, nondum etiam ſcio:
Niſi ſanè curæ eſt, quorſum euenturum hoc ſiet.
Habes omnem rem: pergam quò cæpit hoc iter.
PH. *Et quidem ego: nam conſtitui cum quodam hoſpite,*
Me eſſe illum conuenturam. PA. *Dij vortant benè*

Quod

Quod agas. PH. *vale.* PA. *& tu benè vale, Philotium.*

ACT. II. SCENA I.

Arg. Soſtratam vxorem accuſat Laches, quòd nurum Philumenam duritie ſuâ & morum incommoditate domo eie cerit: ſocrus contrà nihil à ſe peccatum eſſe contendit.

Iambici octonarij, & pauci ſenarij admixti trochaicis octonarijs.

LACHES, SOSTRATA.

PRô Deûm atque hominum fidem, quod hoc genus eſt, quæ hæc coniuratio?
Vt omnes mulieres eadem æquè ſtudeant, nolintq; omnia: [a] Exclamatio ſenilis in mulierum morositatē, eſtque id exordium orationis.
Neq; declinatā quidquam ab aliarum ingenio vllam reperias:
Itaq; adeò vno omnes animo ſocrus oderunt nurus: viris
Eſſe aduorſas æquè ſtudium eſt, ſimilis eſt pertinacia.
In eodem omnes mihi videntur ludo doctæ ad malitiam: &
Si ludo, ſi vllus eſt magiſtram hanc eſſe ſatis certò ſcio.
Me [b] miſeram, quæ nunc quamobrem accuſer, neſcio. L. hem, [b] Exclamatio ad miſericordiam commouendam.
Tu neſcis? S. non, ita me Dij bene ament, mi Laches,
Itaq; vnà inter nos agere ætatem liceat. L. Dij mala prohibeant.
Méq; abs te immeritò eſſe accuſatā, poſt modò reſciſces. L. ſcio:
Te immeritò? an quidquam pro iſtis factis dignū te dici poteſt.
Quæ me, & te, & familiam dedecoras; filio luctum paras: [c] Exaggeratio & amplificatio.
Tum autem, ex amicis inimici vt ſint nobis affines, facis?
Qui illum decrêrunt dignum, ſuos cui liberos committerent:
Tu ſola exorere, quæ perturbas hæc tuâ impudentiâ.
Egóne? L. tu, inquam, [d] mulier, quæ me omninò lapidem, [d] Mulier ἐυφυᾶς habet.
Haud hominem, putas.
An, quia ruri eſſe crebrò ſoleo, neſcire arbitramini,
Quo quiſque pacto hîc vitam veſtrorum exigat?
Multò melius, hîc quæ fiunt, quàm illic, vbi ſum aſſiduè ſcio: [e] Tollit opinionem ſuſpicionis.
Adeo quia, vti vos mihi domi eritis, proinde ego ero famâ foris
Iam pridem equidem audiui cepiſſe odium tui Philumenam: [f] Propoſitio querelæ.
Inimicq; adeò mirum: & ni id feciſſe, magis mirum foret.
Id non credidi adeò, vt etiam totam hanc odiſſet domum:
Quod ſi fecîſſem, illa hîc maneret potiùs, tu hinc iſſes foràs.
Et vide, quā immeritò ægritudo hæc oritur mihi abs te Soſtrata: [g] Comminatio eiectionis.
Vbi habitatum abij, concedens vobis, & rei ſeruiens, (tamptus veſtros, otiúmque vt noſtra res poſſet pati,
Meo labori haud parcens, præter æquum atq; ætatem meam. [h] Exaggerat indignitatem à ſuis meritis.

Non

Non te pro his curâſſe rebus, ne quid ægrè eſſet mihi?
s. *Non meâ* [i] *operâ neque pol culpâ euenit.* L. *immò maximè;*
Sola hîc fuiſti: in te omnus hæret culpa ſolâ, Soſtrata.
Quæ hîc erant, curares; cùm ego vos ſolui curis cæteris,
Cùm puellâ anum ſuſcepiſſe inimicitias non pudet?
Illius dices culpâ factum. s. [k] *haud equidem dico, mi Laches.*
L. *Gaudeo, ita me Dij ament, gnati causâ: nam de te quidem*
Satis ſcio, [l] *peccando detrimenti nil fieri poteſt.*
s. *Quî ſcis an eâ causâ, mi vir, me odiſſe aſſimulauerit,*
Vt cum matre vnà plus eſſet? L. *quid ais? non ſigni ſat eſt:*
[m] *Quòd heri nemo voluit viſentem te ad eam intromittere?*
s. *Enim laſſam oppidò tum aiebant: eò ad eã non admiſſa ſum.*
L. [n] *Tuos eſſe illi mores morbũ magis, quã vllã aliã rẽ, arbitror*
Et meritò adeò: nam voſtrarum nulla eſt, quin gnatum veli
Ducere vxorem, & quæ vobis placita conditio eſt, datur:
Vbi duxêre impulſu voſtro: voſtro impulſu eaſdem exigunt.

ACTVS II. SCENA. II.

Arg. Laches remitti cupit nurum ſuam: pater Phidippus dicit non poſſe eam perdurare apud ſocrum, abſente Pamphilo.

Iambici octonarij catalectici.

PHIDIPPVS, LACHES, SOSTRATA.

p. [a] *ET ſi ſcio, Philumena, meum ius eſſe, vt te cogam,*
Quæ ego imperem, facere: ego tamen patrio animo
victus faciam
Vt tibi concedam, neque tuæ libidini aduorſabor.
L. *Atq; eccũ Phidippũ optimè video: ex hoc iam ſcibo, quid ſi*
[b] *Phidippe, eſſe ego meis omnibus ſcio me apprimè obſequentẽ*
Sed non adeò, vt facilitas mea illorum corrumpat animos.
Quod ſi tu idem faceres, magis in rem & noſtram, & voſtra
id eſſet.
Nunc video in illarum poteſtate eſſe te. p. *eia verò.*
L. *Adij te heri de filiâ: vt veni, itidem incertum amiſti.*
Haud ita decet, ſi perpetuam vis eſſe affinitatem hanc,
Celare te iras: ſi quid eſt peccatum à nobis, profer:
Aut ea, [c] *refellendo, aut purgando vobis, corrigemus,*
Te iudice ipſo. ſin ea eſt cauſa retinendi apud vos,
Quia ægra eſt, te mihi iniuriam facere arbitror, Phidippe,
Si metuis, ſatis vt meæ domi curetur diligenter.

[a] Philumena patri multa prælocuta fuit. Cur ita reſpondet.

[b] Eadem ſententia, quæ ſuperioris ſcenæ, ſed eſt ſparſa in perſonas.

[c] Refellit qui negat, purgat qui fatetur, & ſic defendit.

[i] Operâ ſcientes, culpâ neſcientes lædimus.

[k] Defenſionem præuenit.

[l] Peccando detrimenti, hoc eſt, non poteſt fieri peius.

[m] Obiectio.

[n] Socrus moroſa accuſatur.

d *At ità me Dij ament, haud tibi hoc concedo etsi illi pater es,*
Vt tu illam saluam magis velis, quàm ego: id adeò gnati causâ,
*Quẽ ego intellexi illã haud minus, quà se ipsũ, *magnificere:*
Neq; adeo me clam est, quàm esse eum grauiter laturum credã,
Hoc si rescierit. eo domum, studeo hæc priùs, e quàm ille huc re-
P. f *Laches, & diligentiam vestram, & benignitatem (deat.*
Noui; &, quæ dicis omnia esse vt dicis, animum induco:
Et te hoc mihi cupio credere: illam ad vos redire studeo,
Si facere possim vllo modo. L. *quæ res te facere id prohibet?*
g *Eho, nunquidnam accusat virum?* P. *minimè: nam postquam*
Magis, & vi cœpi cogere vt rediret, sanctè adiurat, (attendi
Non posse apud vos Pamphilo se absente perdurare.
Aliud fortasse alijs vitijs est, leni h *ego animo sum natus:*
Non possum aduorsari meis. L. *hẽ Sostrata. s. heu me miseram.*
L. *Certumne est istuc?* P. *nũc quidẽ, vt videtur. sed nũquid vis?*
Nam est, quod me transire ad forũ iã oportet. L. *eo tecum vnà.*

d Amicorum officium.
* Al. magnificare.
e Subtiliter oneratur culpa nurus recedentis.
f Principium laudationis à personis.
g Ehò cum gestu de prope secreta inquirentis.
h Paterna lenitas.
i ἔμφασις.

ACTVS II. SCENA. III.

Arg. Sostrata queritur genus mulierum nimis esse suspectum viris.

Trochaici octonarij.

SOSTRATA.

Æ *Depol* a *næ nos mulieres sumus iniquè æquè omnes inui-*
sæ viris,
Proiter paucas: quæ omnes faciunt dignæ vt videamur malo.
b *Nam ita me ament dij, quod me accusat nunc vir, sum extra*
noxiam:
Sed non facile est expurgatu: ita animum induxerunt, socrus
Omnes esse iniquas, haud pol me quidem: nam nunquam secus
Habui illã, ac si ex me esset nata: nec, quî hoc mihi eueniat, scio.
Nisi pol filium multimodis iam expecto, vt redeat domum.

a Querela.
b Sententia defensoria contra accusationem generis totius.

ACT. III. SCENA. I.

Arg. Pamphilus queritur se absente vxorem ad suos abijsse, relictâ socru.

Octonarij iambici & trochaici: item iambici senarij.

PAMPHILVS, PARMENO, MYRRHINA.

PAM. a N*Emini ego plura acerba esse ex amore homini vn*
quam oblata credo,
Quàm mihi: heu me infelicẽ hancine ego vitã parsi perdere?
Haccine ego causâ eram tantoperè cupidus redeundi domum?

a Viam sternit ad epitasin. Pamphili enim iam tandem innotescit incommodũ, ad quem maximè pertinebat.

Cui

b Magna loci detestatio.

b *Cui quantò fuerat præstabilius, vbiuis gentiũ ætatem agere.*
Quàm huc redire? atq; hæc ita esse, miserum me resciscere?
Nam nos omnes, quibus alicunde aliquis obiectus est labos,
Omne quod est intereà tẽpus, prius quàm id rescitum est, lucro
PAR. *At sic citiùs, quî te expedias his ærumnis, reperies.* (*est.*
Si non redijsses, hæ iræ factæ essent multò ampliores:
Sed nunc aduentum tuum ambas, Pamphile, scio reuerituras:
Rem cognosces, iram expedies: rursum in gratiam restitues.
c *Leuia sunt hæc, quæ tu pergrauia esse in animum induxti tuũ.*
PAM. d *Quid consolare me? an quisquam vsquam gentium est*
æquè miser? (*deditum:*
e *Prius quàm hãc vxorẽ duxi, habebam alibi animum amori*
Iam in hac re vt taceã, cuiuis facile scitu quã fuerim miser:
Tamẽ nunquã ausus sum recusare eã, quã mihi obtrudit pater.
f *Vix me illinc abstraxi, atque impeditum in eâ expediui animum meum:* (*abstrahat:*
Vixq; huc contulerã, hẽ noua res orta est, porrò ab hac quæ me
Tũ matrẽ ex re me, aut vxorẽ in culpâ inuenturũ arbitror:
Quod cũ ita esse inuenero, quid restat, nisi porrò vt fiã miser?
g *Nam matris ferre iniurias me, Parmeno, pietas iubet:*
* *Tum vxori obnoxius sum: ita olim suo me ingenio pertulit,*
Tot meas iniurias, quæ nunquam in vllo patefecit loco.
h *Sed magnum nescio quid necesse est euenisse, Parmeno,*
Vnde ira inter eas intercessit, quæ tam permansit diu.
PAR. i *Hoc quidem hercle* * *paruum est: si vis verò veram rationem exequi,*
Non maxumas, quæ maxumæ sunt interdum iræ, iniurias
Faciunt: nã sæpè est, quibus in rebus alius ne iratus quidem est,
Cum de eâdem causa est iracundus factus inimicissimus.
Pueri inter, sese quàm pro leuibus noxis iras gerunt!
Quapropter? quia enim, qui eos gubernat animus, infirmũ ge-
k *itidem mulieris sunt fermè, vt pueri, leui sententiâ:* (*runt.*
Fortasse vnũ aliquod verbũ hanc inter eas irâ * *conciuerit.*
PAM. * *Abi Parmeno intrò, ac me venisse nuncia.* PAR. *hem, quid hoc est?* PAM. *tace,*
Trepidari sentio, cursari sursum prorsum: agedum ad fores
Accede propiùs. PAR. *hem, sensistin'?* PAM. *noli fabularier.*

c Consolatio à quantitate.
d Amatores consolatio angit, non leuit.
e Narratio.
f Implicatio continuarum miseriarum.
g A iusto & decenti.
* Ab honesto & congruo.
h Suspicio ingentis mali.
i Serui responsio ad vltimam tantum partem.
* Al. parum.
k Argumentum a simili.
* Al. consciuerit.
* Præmittit seruum, solent enim mariti peregrè reuersi, multis de causis suum aduentum prænunciare. Vide Nannij Misc. lib. 11.

Pro

l *Prò Iupiter, clamorẽ audio.* PAR. *tute loqueris, me vetas?* (*næ.*
M. *Tace obsecro, mea gnata.* PAM. *matris vox visa est Philume-*
Nullus sum. PAR. *quî dum?* PAM. *quia perij.* PAR. *quamobrem?*
PAM. *nescio quod magnum malum*
Profectò Parmeno me celas. PAR. *vxorem Philumenam*
m *Pauitare nescio quid, dixerunt: id si forte est, nescio.*
PAM. *Interij; cur mihi id non dixti?* PAR. *quia non poteram vnà omnia.*
PAM. *Quid morbi est?* PAR. *nescio.* PAM. *quid? nemóne medicum adduxit?* PAR. n *nescio.*
PAM. *Cesso hinc ire intrò, vt hoc quamprimùm, quidquid est, certum sciam?*
Quonam modo, Philumena mea, nunc te offendam affectam?
Nam si periculum vllum in te est, perijsse me vnà haud dubiũ
PAR. *Non vsus facto est mihi nunc hunc intrò sequi.* (*est.*
Nam inuisos omnes nos esse illis sentio:
* o *Here, nemo voluit Sostratam intrò admittere.*
Si forte morbus amplior factus siet,
Quod sanè nolim, maxumè heri causâ mei:
Seruom illic ò introijsse dicent Sostratæ,
Aliquid tulisse comminiscentur mali,
p *Capiti, atq; ætati illorum, morbus quî auctus sit:*
Hera in q *crimen veniet, ego verò in magnum malum.*

l Hîc non solùm Lucina non inuocatur, verùm silentium quoque ob furtiuum conceptum indicitur.
m Pauitare, id est, ægrotare.
n Nescio, inepta, & seruilis eiusdem verbi repetitio.
* Here, pro heri.
o Argumentum à loco.
p Capit, id est, vitæ.
q Litera.

ACTVS III. SCENA II.

Arg. Pamphilus tristior egreditur à Philumenâ, deprehenso eius partu, quem modis omnibus celare conatur, ac tegere.

Trochaici, octonarij, catalectici.

SOSTRATA, PARMENO, PAMPHILVS.

o a *Nescio quid iamdudum hîc audio tumultuari, misera:*
Malè metuo, ne Philumenæ magis morbus aggra-
Quod te Æsculapi, & te Salus, ne quid sit huius, oro: (*uescat:*
Nunc ad eam visam. PAR. *heus Sostrata.* S. *hem.* PAR. *iterum istinc excludêre.*
S. *Ehem Parmeno, túne hîc eras? perij, quid faciam misera?*
Non visam vxorem Pamphili, cùm in proximo hîc sit ægra?
PAR. b *Non visas, nec mittas quidem visendi causâ quemquã.*
Nam qui amat, cui odio ipsus est, his facere stultè duco:
Laborem inanem ipsus capit, & illi molestiam affert.

a Magis laborat Terentius, vt bonã socrum faciat, quàm bonam meretricem.
b Dissuasio à sententiâ morali.

Tum

c Causa ab euentu.

C. *Tum autem filius tuus introit videre, vt venit, quid agat.*
S. *Quid ais? an venit Pamphilus?* PAR. *venit.* S. *Dÿs* d *gratiam habeo.*

d Al. grates.

e Sostrata affectum sequitur.

e *Hem, istoc verbo animus mihi redÿit, & cura ex corde excessit.*
PAR. *Iam eâ te causâ maxume huc nunc introire nolo:*
Nam si remittent quippiam Philumenæ dolores,
Omnem rem narrabit scio, continuò sola soli,
Quæ inter vos interuenit, vnde ortum est initium iræ.
Atq; eccum video ipsum egredi: quàm tristis est! S. ô mi gnate.
PAM. *Mea mater, salue.* S. *gaudeo venisse saluom: saluan'*
Philumena est? PAM. f *meliuscula est.* S. *vtinam istuc ita Dÿ*
faxint. (*mater.*
Quid tu igitur lacrumas? aut quid es tam tristis? PAM. *rectè*
S. *Quid fuit tumulti? dic mihi; an dolor repentè inuasit?*
PAM *Ita factũ est* S. *quid morbi est?* PAM. *febris.* S *quotidiana?* PAM. g *ita aiunt.*
I sõdes intrò, consequar iam te, mea mater. S. *fiat.*
PAM *Tu pueris curre Parmeno obuiàm, atq; his onera adiuta.*
PAR *Quid? nonsciunt ipsi viã, domũ quà redeant?* PAR. *cessas!*

f Cautè respondet, partum celans, & mendacium fingens.

g Religiosè mendacium ad rumorem retulit.

ACT. III. SCENA III.

Arg. Deliberat Pamphilus, velitne vxorem recipere an repudiare.

Trochaici octonarÿ & Iambici aliquot senarÿ.

PAMPHILVS.

h Epitasis. Graue principium, vt ostendantur multæ & magnæ ærũnæ. Egregia querela Pãphili: Estque hæc propriè fabulæ protasis.

Nequeo h *mearum rerum initium vllum inuenire idoneũ,*
Vnde exordiar narrare, quæ nec opinanti accidunt,
Partim quæ perspexi his oculis, partim quæ accepi auribus.
Qua me propter exanimatum citiùs eduxi foràs.
Nam modò me intrò vt corripui timidus, alio suspicans
Morbo me visurum affectam, accensi esse, vxorem: hei mihi,
Postquàm me aspexêre ancillæ aduenisse, illicò omnes simul
Lætæ exclamant; Venit: id quod me repentè aspexerant.
Sed continuò voltum earum sensi immutari omnium,
Quia tam incommodè illis fors obtulerat aduentum meum.
Forte vna illarum interea properè præcurrit, nuncians,
Me venisse: ego, eius videndi cupidus, rectà consequor.
Postquàm introy, extemplo eius morbum cognoui miser:
Nam neque, vt celari posset, tempus spatium vllum dabat,

Neq

Neque voce aliâ, ac res monebat, ipse poterat conqueri.
Postquam aspexi,[b] ô facinus indignũ, inquã: & corripui illicò
Me inde, lacrumans, incredibili re, atque atroci percitus.
Mater consequitur: iam vt limen exirem, ad genua accidit
[c] Lacrumans misera: miseritum est profectò hoc sic est, vt puto.
OMNIBVS nobis vt res dãt sese, ita magni atq; humiles sumus:
Hanc habere orationem mecum à principio institit:
[d] O mi Pamphile, abs te quamobrẽ hæc abierit, causam vides:
Nam vitium est oblatum virgini olim ab nescio quo improbo:
Nunc huc confugit, te atq; alios partum vt celaret suum.
(Sed cum orata eius reminiscor, nequeo quin lacrumẽ miser)
Quæque fors fortuna est, inquit, nobis quæ te hodiè obtulit,
Per eam te [e] obsecremus ambæ, si ius, si fas est, vti
Aduorsa eius per te tecta, tacitáque apud omnes sient:
[f] Si vnquam erga te animo esse amico sensti eam, mi Pamphile,
Sine labore hanc gratiam te, vti sibi des pro illâ nunc, rogat:
[g] Cæterùm de reducendâ id facias, quod in rem sit tuam.
Parturire eam, neque grauidam esse ex te, solus conscius:
Nam aiunt, tecum post duobus concubuisse eam mensibus:
Tum, postquam ad te venit, mensis hic agitur iam septimus:
Quod te scire, ipsa indicat res. nunc, si potis est Pamphile,
Maximè volo dóque operam, vt clam partus eueniat patrem
Atque adeò omnes: sed, si fieri id non potest, quin sentiant,
[h] Dicam abortum esse; scio nemini aliter suspectum fore,
Quin, quod verisimile est, ex te rectè cum natum putent.
Continuo exponetur, hîc tibi nihil est quidquam incommodi,
Et illi miseræ indignè factam iniuriam contexeris.
[i] Pollicitus sum, & seruare in eo certum est, quod dixi, fidem.
Nam de reducendâ, id verò neutiquam honestum esse arbitror,
Nec faciam: etsi amor me grauiter, consuetudóque tenet.
Lacrumo, quæ posthac futura est vita, cum in mentem venit,
Solitudóq; [k] ô FORTVNA, vt nunquam perpetuò es [l] bona!
Sed iam prior amor me ad hanc rem exercitatum reddidit;
Quem ego consilio missum feci, idem nunc operam huic dabo.
Adest Parmeno cum pueris: hunc minimè est opus
[m] In hac re adesse: nam olim soli credidi,
Mihi me abstinuisse in principio, cùm data est:

Vereor,

[b] Hæc exclamatio ad vitij auctorem refertur.
[c] Ostendit affectum misericordiæ suæ.
[d] A nomine & blandimento secreta confitetur.
[e] Donatus, obtestamur.
[f] Ab anteactâ vitâ.
[g] Tentat enim hoc, tamen verecundè.
[h] Ratiocinabiliter, mense scilicet septimo.
[i] Conclusio per enarrationem.
[k] Exclamatio in fortunam lubricam.
[l] Data.
[m] Quia & scire omnia vult, & nihil tacere.

Vereor, si clamorem eius hîc crebrò exaudiat,
Ne parturire eam intelligat : aliquò mihi est
Hinc ablegandus, dum parit Philumena.

ACTVS III. SCENA IV.

Arg. Narrat Sosia, quæ adierit maris pericula : seruus Parmeno in arcem mittitur, ne parere Philumenam interim audiat.

Iambici scenarij.

PARMENO, SOSIA, PAMPHILVS.

[a] Hîc poëta ostendit incommoda nauigationis.

PAR. [a] *Ain' tu tibi hoc incommodum euenisse iter ?*
SO. *Non hercle Parmeno, verbis dici potest*
Tantum, quàm re ipsâ nauigare incommodum est.
PAR. *Itáne est ? s. ô fortunate, nescis quid mali*
Præterieris, qui nunquam es ingressus mare.
Nam, alias vt omittam miserias, vnam hanc vide ;
Dies triginta, aut plus eo, in naui fui,
Cum interea semper mortem expectabam miser :
Ita vsque aduersâ tempestate vsi sumus.

[b] Dictum in fugitiuum seruum.

PAR. *Odiosum. s. haud clam me est: deniq; hercle* [b] *ausugerim*
Potiùs quàm redeam, si eò mihi redeundum sciam.
PAR. *Olim quidem te causæ impellebant leues,*
Quod nunc minitare facere, vt faceres Sosia.
Sed Pamphilum ipsum video stare ante ostium :
Ite intrò : ego hunc adibo, si quid me velit. (est
Here, etiã nunc tu hîc stas? PAM *equidẽ te expecto.* PAR. *qui*

[c] Pamphilus callido consilio seruulum ablegat, vsque adeo cauet ne quâ emanet negotium.

PAM. [c] *In arcẽ transcurso opus est* PAR. *cui homini?* PAM. *tibi.*
PAR. *In arcem ? quid eò ?* PAM. *Collidemidem hospitem*
Myconium, qui mecum vnà aductus est, conueni.
PAR *Perij : vouisse hunc dicam, si saluus domum*
Redijsset vnquam, vt me ambulando rumperet.
PAM. *Quid cessas?* PAR. *quid vis dicam? an conueniam modò*
PAM. *Immò, quod constitui me hodie conuenturum eum,*

[d] Celeritatẽ imponit, ne quid audiat.

Non posse, ne me frustrà illic expectet : [d] *vola.*
PAR. *At non noui hominis faciem.* PAM. *at faciam vt noueris*
Magnus, rubicundus, crispus, crassus, cæsius.
PAR. *Cadaueroſa facies: Dij illum perduint.*
Quid, si non veniet ? maneámne vsq; ad vesperum ?

[e] Hoc magis in gestu exprimitur.

PAM. *Maneto : curro.* PAR. [e] *non queo : ita defessus sum.*
PAM. *Ille abijt. quid agam, infelix ? prorsus nescio*

Quo pacto hoc celem, quod me orauit Myrrhina,
Suæ gnatæ partum: nam me miseret mulieris:
f *Quod potero faciam: tamen vt pietatem colam:*
Nam me parenti potiùs, quàm amori, obsequi
Oportet. at at at, eccum Phidippum, & patrem
Video. horsum pergunt, quid dicam hisce; incertus sum.

f Pamphili pietas, Pamphili honestas.

ACTVS III. SCENA V.

Arg. De reducenda Philumenâ inter senes agitur: Pamphilus reducturum se negat: fert eam rem indignè Phidippus.

Trochaici octonarij & iambici senarij.

LACHES, PHIDIPPVS, PAMPHILVS.

L. [a] *Dixtin' dudum, dixisse illam se expectare filium?*
PH. *Factum.* L. *venisse aiunt: videat.* PA. *quam causam dicam patri,*
Quamobrem non reducã, nescio. L. *quem ego hîc audiui loqui?*
PA. *Certum obfirmare est viam me, quam decreui persequi.*
L. *Ipsus est, de quo hoc agebam tecum.* PA. *salue mi pater.*
L. *Gnate mi, salue.* PH. *benè factum te aduenisse Pamphile,*
b *Atque adeò, quod maxumum est, saluum, atque validum.*
PA. *creditur.*
L. *Aduenis modò?* PA. *admodum.* L. *cedo,* c *quid reliquit Phania*
Consobrinus noster? PA. *sane hercle homo voluptati obsequens*
Fuit, dum vixit: &, qui sic sunt, haud multùm hæredem adiuuant.
Sibi verò hanc laudem * *reliquit: Vixit, dum vixit, benè.*
L. *Tum tu igitur nihil attulisti huc plus vnâ sententiâ?*
PA. *Quicquid est id quod reliquit, profuit.* L. d *immò obfuit?*
Nam illum viuom & saluom vellem. PH. *impunè optare istuc licet.*
Ille reuiuiscet iam nunquam: & tamen, vtrum malis, scio.
L. c *Heri Philumenam ad se accersi hic iussit, dic iussisse te.*
PH. *Noli fodere: iussi.* L. *sed iam eam remittet.* PH. *scilicet.*
PA. *Omnem rem scio, vt sit gesta: aduenienti audiui omnia.*
L. f *At istos inuidos Dij perdant, qui hæc libenter nunciant.*
PA. *Ego scio me cauisse, ne vlla meritò contumelia*
Fieri à vobis posset: idq; si nunc memorare hîc velim,
Quàm fideli animo & benigno in illam & clementi fui,
Verè possim; ni te ex ipsa id magis velim resciscere:

a Viam ad Epitasin facit: senes enim impellunt ad reducendum.

b αὔξησις ad salutem.

c Aut auarus, aut iactabundus hæc dicit.

* Al. relinquunt.

d Patris auaritiam notat.

e Huc tendebat tota oratio.

f Imprecatio in rumigerulos.

g Argumentũ fortissimum.

Namque eo pacto maxumè apud te meo erit ingenio fides.
h Confirmatio cum protestatione.
h *Cùm illa quæ nunc in me iniqua est, æqua de me dixerit.*
Neque culpâ hoc meâ euenisse dissidium, id testor Deos.
Sed quando sese esse indignam deputat matri meæ,
Cui concedat, cuiusq; mores toleret sua modestia;
Neque alio pacto potest componi inter eas gratia:
i Ex deliberatione conditionem colligit.
i *Segreganda aut mater à me est, Phidippe, aut Philumena:*
Nunc me pietas matris potiùs commodum suadet sequi.
L. *Pamphile, ad aures haud inuito sermo mihi accessit tuus,*
Cum te post putâsse omnes res præ parente intelligo.
Verùm vide, ne impulsus irâ prauè insistas, Pamphile.
PA. *Quibus iris nunc in illam impulsus iniquus sim?*
Quæ nunquam quidquam erga me commerita est, pater,
Quod nollem: & sæpè quod vellem, meritam scio:
k Totum hoc facit ad catastrophen, vt audius reducatur.
k *Amóque, & laudo, & vehementer desidero:*
Nam fuisse erga me miro ingenio, expertus sum:
Illique exopto, vt reliquam vitam exigat
Cum eo viro, me qui sit fortunatior:
l Excusatio repudij à necessitate.
l *Quandoquidem illam à me distrahit necessitas.*
PH. *Tibi id in manu est, ne fiat.* L. *si sanus sies,*
Iube m *illam redire.* PA. n *non est consilium pater:*
m Al. eam.
Matris seruibo commodis. L. *quo abis? mane,*
n Leuis accusatio.
Mane inquam: quò vadis? PH. *quæ hæc est pertinacia?*
o Inuidiosè in Phidippum.
L. o *Dixin' Phidippe hanc rem ægrè laturum esse eum?*
Quamobrem te orabam, vt filiam remitteres.
PH. *Non credidi ædepol adcò inhumanum fore:*
Ita nunc is sibi me supplicaturum putat?
Sin est, vt velit reducere vxorem, licet;
Si alio est animo, renumeret dotem huc, eat.
L. *Ecce autem, tu quoque proteruè iracundus es.*
PH. *Per contumax rediisti huc nobis Pamphile.*
L. *Decedet iam ira hæc; etsi meritò iratus est.*
PH. *Quia paululum vobis accessit pecuniæ,*
p Iratus hæc.
Sublati animi sunt. L. *etiam mecum litigas?*
q Præ irâ noluit néque audire, neq; respondere.
PH. p *Deliberet, renunciétq; hodiè mihi,*
Velitne, annon; vt alij, si huic non sit, fiet.
L. q *Phidippe, ades, audi paucis, abijt: quid meâ?*

Postremò

Postremò inter se transigant ipsi, vt lubet:
Quando nec gnatus, neq; hic mihi quidquam obtemperant;
Quæ dico, parui pendunt porto hoc iurgium ad
Vxorem: cuius fiunt hæc consilio omnia:
[r] Atq; in eam hoc omne, quod mihi ægrè est, euomam.

[r] Nam ægros releuat vomitus.

ACTVS IIII. SCENA I.

Arg. Obiurgat vxorem maritus ob celatum filiæ partum: hoc etiam quod resciscit de puero Phidippus, ad tumultum augendum facit, & vt Pamphilus vxorem recipere cogatur.

Iambici octonarij catalectici, & acatalectici, & vnus quaternarius, item trochaici octonarij catalectici & acatalectici.

MYRRHINA, PHIDIPPVS.

MY. [a] *PErij, quid agam? quò me vertam? quid meo respondebo viro*
Misera? nam audisse vocem pueri visus est vagientis:
Ita corripuit de repentè tacitus sese ad filiam:
Quòd si resciuerit peperisse, id quâ causâ clam habuisse me dicam, non ædepol scio.
Sed ostium concrepuit: credo ipsum ad me exire: nulla sum.
P. *Vxor vbi me ad filiam ire sensit, se duxit foràs.*
Atque eccam video quid agis, Myrrhina? [b] heus, tibi dico. M. *mihine,*
Mi vir? P. *vir ego tuus sum? tu virum me, aut hominem adeò esse deputas?*
Nam si vtrumuis horum, mulier vnquam tibi visus forem,
Nõ sic ludibrio tuis factis habitus essem. M. *quibus?* P. *at rogas?*
Peperit filia? hem, taces? ex qua? M. [c] *istuc patrem rogare æquom est?*
Perij; ex quo censes, nisi ex illo, cui data est nuptum, obsecro?
P. *Credo: neq; adeò arbitrari patris est aliter; sed demiror*
Quid sit, quamobrẽ tantoperè hunc omnes nos celare volueris
Partum, præsertim cùm & rectè, & suo pepererit tempore,
Adeóne peruicaci esse animo, vt [d] puerum præoptares perire,
Ex quo inter nos scires posthac amicitiam fore firmiorem,
Potiùs, quàm esset cum illo nupta aduorsus animi tui libidinẽ?
Ego etiam illorum esse hanc culpam credidi, quæ te est penes.
M. *Misera sum.* P. *vtinam sciam ita esse istuc.* [c] *sed nunc mihi in mentem venit,*

[a] Resciscit de puero Phidippus, & id etiam ad augendum tumultum facit, & vt Pamphilus cogatur reducere.

[b] Obstendit eum cogitabundum de filiâ.

[c] Mira caliditas.

[d] Inuidia ab infantis ætate.

[c] Argumentum à prius dictis.

Ex hac re quod locuta es olim cùm illum generum cepimus.
Nam nuptam filiam negabas posse te pati tuam
Cum eo, qui meretrices amaret, qui pernoctaret foris.
T. *Quamuis causam hunc suspicari, quàm ipsam verã, mauolo.*
P. *Multò prius sciui, quam tu, illum amicam habere, Myrrhinã:*
Verùm id vitium ego nunquam decreui esse adolescentiæ.
Nam id omnibus innatum est. at pol iam e *aderit, cum se quoque oderit:*
f *Sed, vt olim te ostendisti eandem esse, nihil cessâsti vsque adhuc,*
Vt filiam ab eo abduceres; neu, quod ego egissem, esset ratum.
Id nunc res indicium hæc facit, quo pacto factum volueris.
M. *Adeon' me esse peruicacem censes, & cui mater siem,*
Vt eo essem animo, si ex vsu esset nostro hoc matrimonium?
P. h *Tũn' prospicere, aut iudicare, nostrã in rem quod sit, potes?*
Audisti ex aliquo fortasse, qui vidisset eum diceret
Exeuntem, aut intereuntem ad amicam: quid tum posteà
Si modestè ac rarò hoc fecit? nonne ea dissimulare nos
Magis humanum est, quàm dare operam id scire, quî nos oderit?
i *Nam si is posset ab eâ sese derepentè auellere,*
Quicum tot consuêsset annos, non cum hominem ducerem,
Nec virum satis firmum gnatæ. M. mitte adolescentem, obsecro
k *Et quæ me peccâsse ais: abi, solum solus conueni:*
Roga, velitne an non, vxorem: si est, vt dicat velle se,
Redde: sin est autem, vt nolit, rectè consului meæ.
P. l *Siquidem ille ipse non volt, & tu sensisti esse in eo, Myrrhina*
Peccatum: m *aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.*
Quamobrem incẽdor irâ, te esse ausam hæc facere iniussu meo.
Interdico, ne extulisse extra ædes puerum vsquam velis.
Sed ego stultior, meis dictis parêre hanc qui postulem.
Ibo intrò, atq; edicam seruis ne quoquam efferri sinant.
M. *Nullam pol credo mulierem me miseriorem viuere.*
Nam vt hic laturus hoc sit, si ipsam rem, vt siet, resciuerit,
Non ædepol clam me est; cum hoc, quod leuius est, tam animo iracundo tulit:
Nec, quâ viâ sententia eius mutari possit, scio.
Hoc mî vnum ex plurimis miseriis reliquom fuerat malum.

Si,

e Aderit scilicet tempus.
f Accusatio à perseuerantiâ.
g Argumentum à verisimili, & à personâ idoneâ.
h Oratoriè auctoritatem iudicibus adimit.
i Laudat hoc ipsum, quo accusatus est Pamphilus.
k His verbis commentitia argumenta contemnit.
l Hic eo accusat eam, quo seipsam tutari credit.
m Hoc est, meo cõsilio, qui præsens eram, hæc prouideri debuerant.

Si, puerum vt tollam, cogit, cuius qui sit, nescimus, pater:
Nam cùm compressa est gnata, forma in tenebris nosci non
n *quita est:*
Néque detractum ei tum quidquam est, quî pòsit possit nosci,
qui siet:
Ipse eripuit vi, in digito quẽ habuit, virgini abiens annulum:
Simul vereor Pamphilum, ne orata nostra nequeat diutiùs
Celare, cum sciet alienum puerum tolli pro suo.

n Antiquè dictum.

ACTVS IIII. SCENA II.

Arg. Sostratæ purgatio de Philumenæ abscessu. eadem Sostrata rus abituram se filio pollicetur, ne impedimento sit, quò minus redeat Philumena. filius cõtrà matri, ne id faciat, dissuadere conatur.

Iambici octonarij.

SOSTRATA, PAMPHILVS.

s. a *NOn clam me est, mi gnate, tibi me esse suspectam, vxorem tuam*
Propter meos mores hinc abÿsse: etsi ea dissimulas sedulò:
Verùm, ita me Dy ament, itáque obtingant ex te, quæ exopto mihi, vt
Nunquam sciens commerui, meritò vt caperet odium illa mei:
Téque antequàm me amare rebar, ei rei firmâsti fidem:
Nam mihi intus tuus pater narrauit modò, quo pacto me habueris
b *Præpositam amori tuo: nunc tibi me certum est contrà gratiã*
Referre, vt apud me præmium esse positum pietatis scias.
c *Mi Pamphile, hoc & vobis, & meæ commodũ famæ arbitror;*
Ego rus abituram hinc cum tuo me esse certo decreui patre,
Ne mea præsentia obstet, neu causa vlla restet reliqua,
Quin tua Philumena ad te redeat. P. *quæso, quid istuc consilî est?*
Illius stultitiâ victa, ex vrbe tu rus habitatum migres?
d *Haud facies: neque sinam, vt qui nobis, mater, maledictum velit,*
Meâ pertinaciâ dicat esse factum, haud tuâ modestiâ.
Tum, tuas amicas te, & cognatas deserere, & festos dices
Mea causa, nolo. S. *nihil iam mihi istæc res voluptatis ferunt:*
e *Dum ætatis tempus tulit, perfuncta satis sum: satias me iam tenet,*

a Sostrata excusatur, Myrrhina paulo post accusabitur, donec palã fiet vtramque vacare culpâ.

b A iusto & honesto.

c Verbis præmollit rem duram, quam dictura est.

d Dissuasio à personâ, à causâ, à loco, à facto.

e Omnia Pãphili argumenta refellit.

Studiorum istorum; hæc mihi nunc cura est maxuma, vt ne cui meæ
Longinquitas ætatis obstetémue exoptet meam.
Hîc video me esse [e] *inuisam immeritò: tempus est concedere:*
Sic optumè, vt ego opinor, omnes causas præcîdam omnibus,
[f] *Et me hac suspicione exoluam; & illis morem gessero,*
Sine me obsecro, hoc effugere, volgus quod malè audit mulierũ.
P. *Quàm fortunatus cæteris sum rebus,* [g] *absq́; vna hæc foret,*
Hanc matrem habens talem, illam autem vxorem. S. [h] *obsecro, mi Pamphile,*
Nõ tute incommodã rem, vt quæq́; est, in animũ inducas pati.
Si cætera sunt ita, vt tu vis, itaq́; vt esse ego illam existumo,
Mi gnate, da veniã hanc mihi, reduc illam. P. *væ misero mihi.*
S. *Et mihi quidẽ: nam hæc res non minus me malè habet, quàm te, gnate mi.*

[e] Inuisam, quia & socrus, & quia anus.
[f] Mores notat detractorum.
[g] Quod absque hoc esset, in Captiuis Plautus, & infra in Phormione.
[h] Dura patienter ferenda sunt.

ACT. IIII. SCENA III.

Arg. Reconciliantur, & omne bellum inter se componunt vir & vxor: monetur Pamphilus, vt vxorem reducat.

Trochaici Iambicique octonarij, senarius vnus & quaternarius vnus.

LACHES, SOSTRATA, PAMPHILVS.

L. [a] *QVem cum istoc sermonem habueris, procul hinc stans accepi, vxor:*
Istuc est sapere, qui vbicunq; opus sit, animum possis flectere,
Quod faciendum fortasse sit post, idem hoc nunc si feceris.
S. [b] *Fors fuat pol.* L. *abi rus ergo hinc: ibi ego te, & tu me feres.*
S. *Spero ecastor.* L. *I ergò intrò, & compone, quæ tecum simul*
Ferantur. [c] *dixi* S *ita, vt iubes, faciam.* P *pater.*
L. *Quid vis Pamphile?* P. *abire hinc matrem? minimè.* L. *quid ita istuc vis?* P. *quia*
De vxore incertus sum etiam, quid facturus siem L. *quid est?*
Quid vis, nisi reducere? P. *equidem cupio, & vix contineo: sed*
Non minuam meum consilium: ex vsu quod est, id persequar:
Credo, si non reducam, eã gratiâ concordes magis fore.
L. *Nescias: verùm id tua refert nihil, vtrum illæ fecerint,*
Quando hæc abierit: odiosa hæc est ætas adolescentulis:
E medio æquom est excedere: postremò, iam nos fabulæ
Sumus Pamphile, senex, atque anus.

[a] Laches audierat verba Sostratæ ad filium habita.
[b] Fors, bona fortuna est.
[c] Dixi, perorationis verbum.

Sed

Sed video Phidippum [d] *per tempus egredi: accedamus.*

[d] Per tempus, id est, opportunè.

ACT. IV. SCEN. IV.

Arg. Natum puerum Laches resciscit, Pamphilum ad recipiendam vxorem ambo senes hortantur: ille negat: meretricis amorem incusat pater.

Iambici senarij.

PHIDIPPVS, LACHES, PAMPHILVS.

PH. [a] *Tibi quoque ædepol sum iratus* [b] *Philumena*
Grauiter quidē. nam hercle abs te factū est turpiter.
Etsi tibi causa est de hac re; mater te impulit:
Huic verò nulla est. L. *opportunè te mihi,*
Phidippe in ipso tempore ostendis. PH. *quid est?*
PA. *Quid respondebo his? aut quo pacto hoc aperiam?*
L. *Dic filiæ, rus concessuram hinc Sostratam:*
Ne reuereatur, minus iam quo redeat domum. PH. *ah,*
Nullam de his rebus culpam commeruit tua:
A [b] *Myrrhinâ hæc sunt meâ vxore exorta omnia.*
Mutatio fit: ea nos perturbat Laches.
PA. *Dum ne reducam, turbent porrò, quàm velint.*
PH. [c] *Ego Pamphile, esse inter nos, si fieri potest,*
Affinitatem hanc sanè perpetuam volo:
Sin est, vt aliter tua fiet sententia,
[d] *Accipias puerum?* PA. *sensit peperisse. occidi.*
L. *Puerum? quem puerum?* PH. *natus est nobis nepos.*
Nam abducta à vobis [c] *prægnans fuerat filia,*
Neq; fuisse prægnantem vnquam ante hunc sciui diem.
L. *Bene, ita me Dy ament, nuncias: & gaudeo,*
Natum illum, & tibi illam saluam: [f] *sed quid mulieris*
Vxorem habes? aut quibus moratam moribus?
Nósne hoc celatos tamdiu? nequeo satis,
Quàm hoc mihi videtur factum praue, proloqui.
PH. *Non tibi illud factum minus placet, quàm mihi, Laches.*
PA. *Et si iamdudum fuerat ambiguum hoc mihi,*
Nunc non est, cum eam iam consequitur alienus puer.
L. *Nulla tibi Pamphile hîc iam consultatio est.*
PA. [g] *Perij.* L. *hunc videre sæpe optabamus diem,*
Cum ex te esset aliquis, qui te appellaret patrem:
Euenit: habeo gratiam Dijs. PA. *nullus sum.*

[a] Transfertur culpa in alteram anum. Ostenditur & matri & socrui esse iratus, quòd filia à marito discesserit.

[b] Traductio criminis.

[c] Ego: grauis orationis Initium.

[d] Nam liberi patrem sequuntur.

[c] Pierius & Bembus Prægnas. Pierius in illud Virg. viij. Æneid. Pallas huic filius vna, legit. Néq; fuisse vnquam ante hanc. Bembus vetò. Ne fuisse prægnatem ante hunc vnquam.

[f] Reprehensio cum contemptu.

[g] Vrgetur Pamphilus pueri mentione.

L. Reduc vxorem, ac noli aduersari mihi.
PA. [f] Pater, si illa ex me liberos vellet sibi,
Aut se esse mecum nuptam, satis certò scio,
Non me clam haberet, quæ celâsse intelligo.
Nunc, cum eius alienum esse à me animum sentiam,
Nec conuenturum inter nos posthac esse arbitrer,
Quamobrem reducam? L. & mater quod suasu sua,
Adolescens mulier fecit: mirandúmne id est?
Censen' te posse reperire vllam mulierem,
Quæ careat culpâ? an quia non delinquunt viri?
PH Vosmet videte iam, Geta, & tu Pamphile,
[h] Remissam opus sit vobis, an [i] reductum domum:
[k] Vxor quid faciat, in manu non est meâ:
[l] Neutrà in re vobis difficultas à me erit.
Sed quid faciemus puero? L. ridiculè rogas.
Quidquid futurum est, huic reddas, suum scilicet,
Vt alamus nostrum. PA. quem ipsa neglexit, pater,
Ego alam? L. quid dixti? eho, an non alemus Pamphile?
Prodemus quæso potius? quæ hæc amentia est?
Enimuerò prorsus iam tacere non queo.
Nam cogis ea, quæ nolo, vt præsente hoc loquar:
Ignarum censes tuarum lacrumarum esse me?
Aut, quid sit id, quod solicitere ad hunc modum?
[m] Primùm hanc vbi dixti causam, te propter tuam
Matrem non posse habere hanc vxorem domi;
Pollicita est ea, se concessuram ex ædibus.
Nunc, postquam ademptam hanc quoque tibi causam vides:
Puer quia clam te est natus, nactus alteram es.
Erras, tui animi si me esse ignarum putas.
[n] Aliquando tandem huc animum vt adiungas tuum,
Quàm longum spatium amandi amicam tibi dedi!
Sumptus, quos feciſti in eam, quàm animo æquo tuli!
[o] Egi, atque orani P tecum, vxorem vt duceres:
Tempus dixi esse; impulsu duxisti meo.
Quæ tum, obsecutus mihi, feciſti vt decuerat.
Nunc animum rursum ad meretricem indûxti tuum:
Cui tu obsecutus, facis huic adeò iniuriam.

Nam

[f] Tandem alteram diffidij causam commentus est.
[g] A deriuatione causæ.
[h] Al. remissán'.
[i] Al. reductâ
[k] Id est, mea vxor quid velit facere, in manu, hoc est, potestate suâ non habet, secundum hos aderam, cuius consilio ea par fuerat prospici.
[l] Promittit facilitatem suam.
[m] Extrema confligatio epitaseos.
[n] Ab ante actis.
[o] Agit, qui instanter petit: orat qui demissè precatur.
P Tecum pro te: archaismus, comicus character.

Nam in eandem vitam te reuolutum denuò
Video esse. PA. *ménes?* L. *te ipsum: & facis iniuriam,*
Cùm fingis falsas causas ad discordiam,
Vt cum illa viuas, [q] *testem hanc cùm abs te amoueris:*
Sensitque adeò vxor: nam ei causa alia quæ fuit,
Quamobrem abs te abiret? PH. *planè hic diuinat: nam id est.*
PA. *Dabo iusiurandum, nihil esse istorum, tibi.* L. *ah.*
[r] *Reduc vxorem, aut, quamobrem non opus sit, cedo.*
PA *Non est nunc tempus.* L. *puerum accipias: nam is quidem*
In culpâ non est: post de matre videro.
PA. [s] *Omnibus modis miser sum: nec, quid agam, scio:*
Tot nunc me rebus miserum concludit pater.
Abibo hinc, præsens quando promoueo parùm.
Nam puerum credo iniussu non tollent meo,
Præsertim in eâ re cùm sit mihi adiutrix socrus.
L. *Fugis? hem, nec quidquam certi respondes mihi?*
Num tibi videtur esse apud sese? sine:
Puerum Phidippe mihi cedo, ego alam. PH. *maximè.*
Non mirum fecit vxor, si hoc ægrè tulit:
Amaræ mulieres sunt, non facile [t] *hæc ferunt.*
Propterea hæc ira est: nam ipsa narrauit mihi:
Id ego præsente hoc tibi nolebam dicere:
Neque illi credebam primò: nunc verò palam est.
Nam omninò abhorrere animum huic video à nuptijs.
L. *Quid ergo agam, Phidippe? quid das consili?*
PH. [u] *Quid agas, meretricem hanc primùm adeundam censeo:*
Premus: accusemus grauiùs: denique
Finitemur, si cum illo habuerit rem postea.
L. *Faciam, vt mones. eho puer, curre ad Bacchidem hanc*
Vicinam nostram: huc euoca verbis meis.
Et te oro porrò, in hac re adiutor sis mihi. PH. *ah,*
Modudum dixi, itidémque nunc dico, Lache,
Manere affinitatem hanc inter nos volo,
Vllo modo est vt possit, quod spero fore.
Tu vísne adesse me vnà, dum istam conuenis?
L. *Immò verò abi: aliquam puero nutricem para.*

[q] Testem vocat, non impeditricem.

[r] Relictâ quæstione, ad rem redit.

[s] Anxius Pamphilus abscedit, ne rem aperire cogatur.

[t] Hæc pellicatum scilicet & adulterium.

[u] Poëta festinat ad rerum cognitionem.

[x] Honestè dixit, vt seni congruit.

ACTVS V. SCENA I.

Arg.

Arg. Bacchis & Laches colloquuntur; hic illam accusat, quòd ad se recipiat filium: illa constanter negat: mitem autem senem, & meretricem bonam inducit, & occasio est catastrophes.

Iambici octonarij acatalectici & catalectici, trochaici octonarij, & vnus quaternarius.

BACCHIS, LACHES.

[a] Occasio catastrophes.

B. [a] NOn hoc de nihilo est, quòd Laches nunc me conuentã esse expetit:
Nec pol me multum fallit, quin, quod suspicor, sit quod velit.
L. Videndum est, ne minus propter iram hanc impetrem, quàm possiem:
Aut ne quid faciam plus, quod me post minus facisse satius sit.
Aggrediar. Bacchis, salue. B. salue, Lache. L. [b] credo ædes pol te
Non nihil mirari, Bacchis, quid sit, quapropter te huc iussi
Foràs puerum euocare.

[b] Lene & molle proœmium.

[c] παράλλαγη tertium.

B. Ego pol [c] quoque etiam timida sum, cùm venit mi in mentem, quæ sim,
Ne nomen mihi quæstus obstet apud te: nã mores facile [d] tutor.

[d] Al. tueor.

[e] Ambiguitas.

L. [e] Si vera dicis, nihil tibi periculi est à me mulier: nam
Iam ætate eâ sum, vt non siet peccato mihi ignosci æquom:

[f] Cautio Lachetis.

Quo magis omnes res [f] cautiùs, ne temerè faciam, accuro.

[g] Inscitum, id est, inelegans.

Nam si id nunc facis, facturáue es, bonas quod par est facere:
[g] Inscitum offerre iniuriam tibi me immerenti, iniquom est.
B. Est magna ecastor gratia de istac re, quam tibi habeam. nam qui
Post factam iniuriam se expurget, mihi parùm prosit, sed

[h] Propositio accusationis.

Quid istuc est? L. [h] meum receptas filium ad te Pamphilum.
B. ah.
L. Sine dicam; vxorem hanc prius quàm duxit, vostrum amorem pertuli

[i] Parabat arbitrum Bacchis.

[i] Mane: non dum etiam dixi id, quod volui. nunc hic vxorem habet;
Quære alium tibi amicũ firmiorem, dũ consulendi tempus est.

[k] Permutatio rerum.

[k] Nam ille neque animo hoc erit ætatem, neque pol eâdem ista ætate tu.
B. Quis id ait? L. socrus. B. mene? L. te ipsam: & filiam [c] duxit suam,

[l] Natus qui.

Puerumq; ob eam rem clam voluit, [l] qui natus est, extingui.

B. [k] Alio

B.[k] *Aliud si scirem, qui firmare meam apud vos possem fidem,*
Sanctius quàm iusiurandum, id pollicetur tibi, Laches;
[m] *Me segregatum habuisse, vxorem vt duxit, à me Pamphilũ.*
L. *Lepida es: sed scin', quid volo potiùs sodes facias?* B. *quid ce-*
L. *Eas ad mulieres huc intrò, atq; istuc iusiurandũ idem (do?*
Polliceare illis: exple animum hu, teq; hoc crimine expedi.
B.[n] *Faciam, quod pol, si esset alia ex hoc quæstu, haud faceret,*
scio,
Vt de tali causâ nuptæ mulieri se ostenderet:
Sed falsâ famâ esse nolo gnatum suspectum tuum:
Nec leuiorem vobis quibus est minimè æquom, viderier
Immeritò: nam meritus de me est, quod qucã, illi vt cõmodem.
L. *Facilem, beneuolúmque lingua tua iam tibi me reddidit:*
Nam non sunt solæ arbitratæ hæ: [o] *ego quoque hoc etiam cre-*
didi.
Nunc cum ego te esse præter nostram opinionem comperi,
Fac eadem vt sis porrò: nostrâ vtere amicitiâ, vt voles.
P *Aliter si facis. sed reprimam me, næ ægrè quidquam ex me*
audias.
Verùm te hoc [q] *moneo vnũ, qualis sim amicus, at quid possitem,*
Potius quàm inimicus, periculum facias. B. *faciam sedulò.*

k Commendatio à personâ.
l Ab vtili.
m Ab honesto.
n Bona meretrix contra consuetudinem facit.
o Suspicionem suam fatetur.
P Μονὸν μυσττικὸν irati.
q Comminatio pollicitationi admista.

ACT. V. SCENA II.

Arg. Quæ dudum Lacheti, eadem hæc Phidippo Bacchis promittit, se intrò abituram ad Sostratam & Myrrhinam, vt illis purgetur.

Iambici octonarij catalectici, & vnus quaternarius acatalecticus.

PHIDIPPVS, LACHES, BACCHIS.

PH.[a] *Nihil apud me tibi defieri patiar, quin, quod opus sit,*
benignè præbeatur.
Sed cum tu satura, atque ebria eris, puer vt satur sic, facito.
L. *Noster socer, video, venit: puero nutricem adduxit.*
Phidippe, Bacchis deierat per sanctè. PH. *hæccíne ea est?* L. *hæc*
est.
PH.[b] *Nec pol istæ metuunt Deos: neq; has respicere Deos opi-*
nor.
[c] *Ancillas dedo: quolibet cruciatu per me exquire,*
Licet. hæc res hic agitur: me facere, Pamphilo vt vxor redeat,
Oportet: quod si perficio, non pœnitet me famæ,
Solam fecisse id, quod aliæ meretrices facere fugitant.

a Post varia nutricis poscentis verba Phidippus ad generalem promissionem se confert, dicens. Nihil apud me.
b Meretrices irreligiosæ.
c Firmius argumentum.

L. Phi-

d Non de adulterio, sed de nurus discessu.

L. *Phidippe, nostras mulieres* d *suspectas falsò nobis*
In re ipsa inuenimus: porrò hanc nunc experiamur.
Nam si compererit crimini tua se uxor credidisse,
Missam iram faciet; sin autem est ob eam rem iratus gnatus,
Quod peperit uxor clam, id leue est; citò ab eo hæc ira abscedet.

e Post discussionem hoc infert.

C *Profectò in hac re nihil mali est, quod sit dissidio dignum.*
P. *Velim quidem hercle.* L A. *exquire; adest. quod satis sit, faciet:*
B. *faciam.*

f Correptio.

P. f *Quid istæc mihi narras? an quia non tute audisti dudum,*
De hac re animus meus ut sit, Laches? illis modò exple animũ.
L *Quæso ædepol, Bac. his, quod mihi es pollicita tute, ut serues.*
B. *Ob eam rem uis ergo intrò eam?* L. *I, atque exple animum his, ut credunt.*
B. *Eo: etsi scio pol his fore meum conspectum inuisum hodie:*
Nam nupta meretrici hostis est, à uiro ubi segregata est,
L. g *At hæ amicæ erunt, ubi, quamobrem aduenerit, resciscent.*
PH. *atqui*
Easdem amicas fore tibi promitto, rem ubi cognõrint:
Nam illas errore, & te simul suspicione exolues.

g Aliæ persuadendi rationes.

h Ostendit commune bonum utrique euenturum.

B. *Perij, pudet Philumenæ:* h *sequimini me intrò huc ambæ.*
L. *Quid est, quod mihi malim, quàm quod huic intelligo euenire,*
Vt gratiam ineat sine suo dispendio, & mihi unà prosit?
Nam si est, ut hæc nunc Pamphilum uerè ab se segregârit,
Scit sibi nobilitatem ex eo, i *& rem natam, & gloriam esse;*
Referétque gratiam ei, unáq; operâ nos sibi amicos iunget.

i Rem ex amicitiâ senis, gloriam ex facto singulari.

ACTVS V. SCENA III.

Arg. Per annuli, quem Pamphilus dederat Bacchidi, cognitionem Philumena ab eo compressa ostenditur.

Trochaici iambicique octonarij catalactici.

PARMENO, BACCHIS.

a Hoc à stomachante dicitur seruo, tanquam ab hero desolatus sit.

P. a *Ædepol ne meam herus esse operã deputat parui pretij,*
Qui ob rem nullam misit: frustrà ubi totum desedi diem.
Myconium hospitem dum expecto in arce Callidemidem.
Itaq; ineptus hodie dum illic se deo, ut quisq; uenerat,
Accedèbam: adolescens, dic dum quæso, tun' es Myconius?

N

Non ſum: at Callidemides non hoſpitem ecquem Pamphilum
Hic habes? omnes negabant: neque enim quenquam eſſe arbitror.
Denique hercle iam pudebat: abÿ. ſed, quid Bacchidem
Ab noſtro affine exeuntem video? quid huic hîc eſt rei?
B. *Parmeno, opportunè te offers, properè curre ad Pamphilum.*
P. *Quid eò?* B. *dic me orare, vt veniat.* P. *ad te?* B. *immò ad Philumenam.*
P. *Quid rei eſt?* B [b] *tuâ quod nihil refert, percontari deſinas.*
P. *Nihil aliud dicam?* B. *etiam cognôſſe annulũ illũ Myrrhinã*
Gnatæ ſuæ fuiſſe, quem mihi ipſus olim dederat. ſcio.
[c] *Tantúmne eſt?* B. *tantũ: aderit cõtinuo, hæc vbi ex te audiuerit.*
Sed ceſſas? P [d] *minimè equidem: nam hodie mihi poteſtas haud data eſt:*
Ita curſando, atque ambulando totum hunc contriui diem.
B. [e] *Quantam obtuli aduentu meo lætitiam Pamphilo hodie!*
Quot commodas res attuli! quot autem ademi curas!
Gnatum ei reſtituo, qui pene harum ipſiuſq; operâ perijt:
Vxorem, quam nunquã eſt ratus poſthac ſe habiturum, reddo:
Quare ſuſpectus ſuo patri, & Phidippo fuit, exolui.
Hic adeo his rebus [f] *annulus fuit initium inueniundis.*
Nam memini, abhinc menſes decem ferè ad me nocte primâ
Confugere anhelantem domum, ſine comite, vini plenam,
Cum hoc annulo extimui illicò: mi Pamphile, inquam, amabè,
Quid exanimatus es obſecro? aut vnde annulum iſtum nactus?
Dic mihi. Ille, alias res agere ſe ſimulare: poſtquam id video,
Neſcio quid ſuſpicarier magis cœpi; inſtare, vt dicat.
Homo ſe fatetur vi in viâ neſcio quam compreſſiſſe:
Dicitque ſeſe illi annulum, dum [g] *luctat, detraxiſſe.*
Cum hæc cognouit Myrrhina in digito modò me habentem:
Rogat, vnde ſit: narro omnia hæc: [h] *inde eſt cognitio facta,*
Philumenam eſſe compreſſam ab eo, & filium inde hunc natũ.
Hæc tot propter me gaudia illi contigiſſe lætor:
Si hoc meretrices aliæ nolunt: neq; enim eſt in rem noſtram,
Vt quiſquam amator nuptus lætetur: verùm ecaſtor
Nunquam animum quæſti gratiâ ad malas adducam partes.
Eo dum illo licitum eſt, vſa ſum benigno, & lepido & comi.

Incommodè

b Prouerbium in curioſos percontatores.
c Tantum, eclipſis.
d Minimè equidẽ, quaſi dicat, currere nequeo.
e Hîc reliquam argumenti partem Bacchis ſola ſecum memorat.
f Annulus fabulæ nodum ſoluit.
g Luctat, pro luctatur.
h Ab annulo & narratione.
i Concludit fabulæ narrationem.
k Honeſta meretrix.

Incommodè mihi nuptijs euenit: factum fateor.
At pol me fecisse arbitror; ne id meritò mihi eueniret.
MVLTA *ex quo fuerint cõmodi, eius incõmoda æquõ est ferre.*

ACT. V. SCENA IIII.

Arg. Pamphilus multo gaudio perfunditur ex cognitione annuli quem olim dederat Bacchidi, eiusdem mirificè laudatur vxor.

Iambici octonarij, & senarij quaternarius vnus.
Trochaici aliquot.

PAMPHILVS, PARMENO, BACCHIS.

a Quod miserè cupit Pãphilus, tardius ob affectum credere potest.

PAM. *Vide mi Parmeno etiam sodes, vt mihi hæc certa & clara attuleris.*
Ne me in breue hoc conijcias tempus, gaudio hoc falso frui.
PAR *Visum est.* PAM. *certóne?* PAR. *certè.* PAM. *Deus sum, si hoc ita est.* PAR. *verum reperies.*

b Sic fit in rebus subitis.

PAM. *Maxedum sodes: timeo ne aliud credam, atque aliud nuncies.*

c ἐμφατικῶς ex affectu.

PAR. *Mineo* PAM. c *sic te dixisse opinor, inuenisse Myrrhinam Bacchidem annulum suũ habere.* PAR *factum.* PAM. *eum, quem ego olim ei dedi: (inquam.*
Eaque hoc te mihi nunciare iussit: itâne est factum? PAR. *ita*
PAM. *Quis me est fortunatior, venustatisq; adeò plenior? egone*

d Deliberantis est.

Pro hoc nuncio, quid te donem? d *quid? quid? nescio.* PAR. *at ego scio.* PAM. *quid?*
PAR. *Nil; nam neq; etiã in nuncio, neq; in me ipso quid sit boni,*
Scio. PAM. *egóne, qui ab Orco mortuũ me reducẽ in lucẽ feceris,*
Sinã sine munere à me abire? ah nimium me ingratum putas.
Sed Bacchidem eccam video stare ante ostium:
Me expectat, credo: adibo. B. *salue Pamphile.*

e Laus Bacchidis.

PAM. e *O Bacchis, ô mea Bacchis seruatrix mea.*
B. *Bene factum, & volupe est.* PAM. *factis, vt credam, facis:*
Antiquámq; adeò tuam venustatem obtines,

f Obitus, occursus: Obenim significat contra.

Vt voluptatif obitus, sermo, aduentus tuus, quocunq; aduenerit
Semper fiet. B. *& at tu ecastor morem antiquum, atq; ingenium*
obtines,

g Laus Pamphili.

Vt vnus hominum homo te viuat nunquam quisquã blandior
PAM. *Ha, ha, hæ, túne mihi istuc?* B. *rectè amãsti, Pamphile, vt*
orem tuam: (sem, videram

h Æmula formam laudat.

h *Nam nunquam ante hunc diem meis oculis eam, quod ne*
Per

Per liberalis visa est. PAM. *dic verum.* B. *ita me Dij ament, Pamphile.*

PAM. *Dic mihi,* [h]*harum rerum numquid dixti iam patris?* B. *nihil.* PAM. *neque opus est,*
Adeò mutito. placet hoc non fieri itidem, [i] *vt in comœdijs,*
Omnia omnes vbi resciscunt: hîc, quos par fuerat resciscere,
Sciunt: quos non autem scire æquom est, neque resciscunt, neque scient.
B. *Immò etiam, hoc quî occultari posse facilius credas, dabo:*
Myrrhina ita Phidippo dixit, iurijurando meo
Se fidem habuisse, & propterea te sibi purgatum. PAM. *optumè*
Spero, & rem hanc esse euenturam nobis ex sententiâ. (est,
PAR *Here, licétne me scire ex te, hodie quid sit quod feci boni?*
Aut quid istuc est, quod vos agitis? PAM. *non licet.* PAR. *suspicor tamen.*
Egóne hunc ab Orco mortuum? quo pacto? PAM. *Nescis Parmeno,*
Quantum hodiè profueris mihi, & ex quantâ ærumnâ me extraxeris.
PAR. *Immò verò scio, neq;* [k] *hoc imprudens feci.* PAM *ego istuc satis scio.*
PAR. [l] *An temerè quicquam Parmenonem prætereat, quod facto vsus sit?*
PAM. *Sequere me intrò, Parmeno.* PAR. *sequor, equidem plus hodie boni*
Feci imprudens, quàm sciens ante hunc diem vnquam. Plaudite.

h Harum rerum, scilicet de consuetudine nostrâ.
i Quasi hæc comœdia non fit, sed veritas.
k Hoc auget beneficij meritum.
l Iactantia seruilis.

FINIS.

VOLCATII SEDIGITI DE COMICIS LATINIS, IAMBI.

Gell. lib. xv. cap. xxiiij.

MVltos incertos certare hanc rem vidimus,
Palmam poëtæ comico cui deferant:
Hunc meo iudicio, errorem dissoluam tibi;
Vt contrà si quis sentiat, nihil sentiat.
Cæcilio palmam Statio do comico:
Plautus secundus facilè exsuperat cæteros:
Dein Næuius, qui seruet pretium, tertius est:
Si erit quod quarto detur, dabitur Licinio:
Post insequi Licinium facio Atilium.
In sexto consequitur loco hos Terentius:
Turpilius septimum, Trabea octauum obtinet.
Nono loco esse facilè facio Luscium.
Antiquitatis causâ, decimum addo Ennium.

DE P. TERENTII VITA, ET EIVSDEM COMOEDIIS EX ipsius personâ, Hexastichon.

[a] Excelsæ Carthaginis ædibus altis.

NAtus in [a] excelsis tectis Carthaginis altæ,
Romanis ducibus bellica præda fui.
Descripsi mores hominum iuuenúmque, senúmque,
Qualiter & serui decipiant dominos:
Quid meretrix, quid leno dolis confingat auarus,
Hæc quicunque leget, sic puto, cautus erit.

IN

IN LAVDEM EIVSDEM
OCTONARIVS.

AOnides quisquis Musas, Latiúmq; decorem
Artibus ingenuis excoluisse cupit:
Quisquis lasciui fugisse Cupidinis arma,
Et quicquid suadet fœda libido mali:
Vrbanos quisquis mores, vitámque probatam,
Aut magnum quidquam voce sonare cupit:
Huc sua conuertat celeri vestigia gressu;
Hunc vnum è multis edidicisse iuuet.
Hîc posuere suos Nymphæ Libethrides hortos:
Hîc resona doctus ludit Apollo chely.
Hic est, occultas qui te transire Charybdes
Instruat, & placidas æquore reddat aquas.
Hic ille est, per quem totò disrumpere vafros
Scortorum nisus & malefacta queas.
Auscultà monitis huius, lenonis auari
A turpi tutus si cupis esse dolo.

IOANNIS MVRMELII
Ruræmundensis ad Latinitatis studiosum Hendecasyllabi.

VNâ vis operâ polire linguam,
Tulchrùs moribus erudire pectus:
Vis tanquam speculo videre vitam
Humanam? legito Terentianas,
Atq; edisceito fabulas ad vnguem.

INDEX VERBORVM VETERVM ET RARO VSITATORVM APVD TERENTIVM.

Primus numerus Actum, ſecundus Scenam, tertius verſum indicat.

A

ABligurire: Eunu. 2.24.
Abſéte nobis. Eunuch. 4.3.7
Abſtineo cum accuſat: Heaut. 2.2.132.
Abutor cũ accuſatiuo, Prolog. Andr. 5
Ad Dianæ: Adelph. 4.2.43.
Aduenti: Phor. 1.3.2
Aduorſum: Andr. 1.1.15
Ægere: Phor. 2.1 5
Æſculapius, & Salus: Hec. 3.2.3
Ætatem aduerbiũ: Eunuch. 4.5.8. Heaut. 4.2.38
Agellus: Adelph. 58.26
Ago me: Andr. 4.2.25
Ain' tu: Heaut. 2.2.1
Alteræ. Heaut. 2.2.30
Alter coactuè: Andr. 4.1.29
Amittere pro dimittere: Heaut. 3 1.71.
Andros: Andr. 5.4.20
Angiport. maſ. Phor. 5.6.52
Anicula: Phor. 1.2.48
Anuis. Heaut. 2.2.46
Apollinis reſponſum: Andr. 4.215.
Appellere ſe: Andr. 4 6 12
Arrhabo: Heaut. 3.3 42
Aſtu: Eunuch. 5.6 17
Aſymbolus: Phor. 2.1.25
Attemperate: Andr. 5.4.13

B

Babylo: Adelph. 5.7.17
Beneuolens: Phor. 1.2 47

C

Cædere ſermones: Heaut. 2.2.1
Caprificus; Adelph. 4.2.38

Careo.

Careo cum genitiuo: Heaut. 2.3.20
Caria: Eunuch. 1.2.46.
Heaut. 3.3.47
Catus: Andr. 5.2.14
Caudex: Heaut. 5.1.4
Cedo dum: Phor. 2.1.15
Celere: Phor. 1.4.1
Certe quidē pol: Eunu: 4.5.5
Ciſtella: Eunuch. 4.6.16
Clanculum cum accuſat. Adelph. 1.1.27
Coitio Phor. 2.1.32
Colaphus: Adel. 2.2.37
Colet vitam: Heaut. 1.1.84
Columen: Phor. 1.5.57
Cōmeſſator: Adelph. 5.2.8.
Cōmeſſatū: Eunuch 3.1.52.
Commorat: Phor. 1.2.51
Cōmotus in aliqua: Eu. 3.5.19
Cōparari ad aliquem: Eun. 4.4.14
Cōplacita eſt: Andr. 4.1.21.
Cōpluſculi Hecyr. 1.2.102.
Compoſito Phor. 5.1.30.
Cōpreſſus pro vitio: Adelp. 3.5.29
Concorda: Phor. 2.2.86
Cōdono cū ge accuſ. Phor. 5.7.54
Congruo: Heaut. 3.1.91
Confit: Adelph. 5.8.23
Conger: Adelph. 3.4.14
Cōſueſcere alicui: Ade. 4.5.32
Cōſueſcere cum aliqua: Phor. 5.6.34. Hec. 4.1.40
Conuaſare: Phor. 1.4.13
Cœperet pro cœperit. Adelp. 3.4.34
Creduas: Phorm. 5.8.4
Curriculo Heaut. 4.3.11
Cum maximè: Hec. 1.2.40
Cyprus: Adelph. 2.2.16. & 22

D

Danaë Eunuch. 3.5.37
Dare bibere: Andr. 3.2.4
Debacchatus: Adelph. 2.1.30
Decet cum datiuo Adelph. 3.5.45. & 5.8.5
De die: Adelph, 5.9.7
De duce: Eunuch. 3.3.32
Deferuiſſe: Adelph. 1.2.72
Defetiſcat: Phorm. 4.1.23
Defrudo: Adelph. 2.2.38
Phorm. 1.1.10
Delibutus: Phor. 5.6.17
Demenſum. Phor. 1.1.9
Demidium: Phor. 4.2.4
Deſpicatus Eunuch. 2.3.92.
Diecula: Andr. 4.2.27
in diem Eunuch. 5.7.19
Digitulus Eunuch. 2.2.54
Diphilus Prolog. Adelph. 6
Dis: Adelph 5.1.8
Diſcordare: Andr. 3.3.43
Diſpudet: Eunuch. 5.1.16
Diſtædet: Phor. 5.8.22
Diuerticulum. Eun. 4.2.7
Diuiduum: Adelph. 2.2.33
Diuitiores: Phor. 1.1.8
Duco: Hecyr. 4.1.7
Duint: And. 4.1.43. Ph. 3.2.34

E

Eccam ipſam: Eunuch. 4.5.12

Educere: Eunuch. 1.2 37
Enodum: Andr. 1.2 10. & 2 1 27. Eunuch. 2 4 68
Elephanti Indici: Eun 2.1.23
Emergo actiuè: And 3.3 30
Emoriri: Eunuch. 3.1.42
Emungere: Phor. 4 4.1
Enico: Eunuch 3.5.6. Phor. 2 2.37. & 5 8.5
Enim in principio: Hec. 2 1 41
Ergo: Phor. 5 1.29
Ergo propterea: Hec. 1.1.6
Erenatâ: Adelph. 3.1.8
Erumpo actiuè: Eunuch. 3.5.2
Ex aduorsum: Adelph. 4.2.45 Phor. 1.2 38
Exonare: Adel. 3 4.15
Exporge: Adel. 5.3.53

F

Fabrica pro fallacia. Heau. 3. 2 34
Facito dum: Heaut. 3 2.39
Falsus animi: Eunuch. 2.2.44
Fame: Heaut. 5.2.27
Fenero: Adel. 2.2.11
Feruit: Adel. 4.1.18
Flabellum: Eunuch. 3.5 47
Fors fortuna: Hecyr. 3 3.26
Foris nominat singularis: Adelph. 2.3.11
Fructi: Adelph. 5.4.16
Fuat: Hecyr. 4.3 4
Fungor cum accus. He. 3.3.19 Adelph. 3.5.18. Phor. 1.5.51

G

Gracilæ: Eunuch. 2.3.22
Gynæccum: Phor. 5.6.23

H

Hæc, pro hæ: Eunuch 3.5.34 Heaut. 4 6.10
Hariolor: Adel. 2.1.48. Phor. 3 2.7
Hercules: Eunuch. 5.8.3
Hice, nominatiuus: Eunuch. 2.2.38
Hilarus: Ade. 4.7.38. & 5.3.56

I

Illi, pro illic: Adelph 1.2.36 Hecyr. 1 2 19. & 3.4.24. Phor. 1.2 41
Illigneus: Adelph. 4.2 46
Illudo aliquem: Heau. 4.3.19 Phorm. 5.7.22. in aliquem: Eunuch. 5.4.20. in aliquo. 4 5.19
Illuuies: Heaut. 2 2.14
Imbrus: Hecyr. 1.2.96
Immisericorditer. Ade. 4.5.29
Impendere cum gen. accus. Phor. 1.4 2
Incidente me: Ade. 3.5 62
Indulgeo cum accus. Eunuch. 2.1.16 Heaut. 5. 2.35
Inscitia: Eunuch. 5.9.41
In honorem esse: Eu. 2.2.29
Ingratijs: Eunuch. 2.1.14 Heaut. 3.1.37
Inque: Heau. 4.6.1. Ph 5.7 26
Insisto cum accus Eun. 2.3.3
Introspicere: Andr. 2 2.28
Interea loci: Eunuch. 1.2 46 & 2.2.24. Heaut. 2.2.16
Interloqui cum accusat. Heauton. 4.2.13

Intui-

Intuitur: Heaut. 2.3.23
Irruo actiuè: Adelph. 4.2.11
Iusta pro iure: Phor. 1.5.50
Iusta iniusta: Adelph. 5.9.32

L

Labos: Hecyr. 3.1.6
Latere tecto: Heaut. 4 1 59
Lauatum: Eunuch 3.5.44
Lemnus: Phorm. 1.2.16
Liberum: Adelph. 5.3.7
Licitum est: Andr. 2.6.12
Hecyr. 5 3 39
Limis: Eunuch. 3.5 53
Logi: Phorm 3.1.8
Longulè: Heaut. 2.1.10
Lucescit: Heaut. 3.1.1
Luctat: Hecyr. 5.3.31
Lucũ pro luce: Adelph. 5.3.55
Ludere: Adelph. 3 4 14

M

Magnificare: Hec. 2.2.18
Mancupium: Eunuch. 2.2 43
Mansum: Heaut. 1 2.26
Mastigia: Adelph. 5.2.6
Mauolo: Hecyr. 4.1.25
Maxumo opere: Eu. 3.3.26
Mea tu: Eu 4.7.22. Adel. 3.1 2
Meditata passiuè: Pho. 1.5.18
Mercenarius à villa. Ad. 4 2.2
Miletum: Adelph. 4 5.20
Minerua: Heaut. 5.4.13
Mirificissimus: Phor. 5.6.32
Miseritum: Hea. 3.1.54. Phor. 3.2.16. Hecyr. 3.3.19
Misit orare: Eunuch. 3.3 22
Modò non: Phor. 1.2.18
Morigera: Andr. 1.5.60
Mulcare: Eunuch 4.7.4. Adelph. 1.2 10
Multimodis: And. 5.4.37. Hea. 2 2.79. Phor. 3.1.1. Hec. 2.3.7
Mussitare: Adelph. 2.1.53
Mutire: Andr. 3.2.25
Hecyr. 5.4.25

N

Nam quæ: Phor. 5.1.5
Nisi si: And. 1.5.15. Eu. 5.2.63
Non sciunt: Hecyr. 3.2.25
Nulli pro nullus: Andr 3.5 2
Nullus: Andr. 2.2.33. Eu. 2.1. 10. Hec. 1.2.4

O

Obgannire: Phor. 5.8.41
Obitus: Hecyr. 5.4.18
Obsitus annis: Eunuch. 2.2.5
Obsitus pannis: Eunuch. 2.2.5
Obsita pannis: Heaut. 2.2.53
Oedipus: Andr. 1.2.20
Olet vnguenta: Adel. 1.2.37
Omphale: Eunuch. 5.8.3
Ornare fugam: Eunuch. 4.4.6
Ornari: And 2 2.28. Eu. 2.2.6
Ossum: Eunuch. 2.2.34
Ostensa: Phorm. 5.4.7

P

Pædagogus: Phor. 1.2.94
Papæ: Eun. 2.1.23. & 2.2.48
Parcere: Adelph. 5 3.27
Parsi: Hecyr. 3.1.2
Patrisso: Adelph. 4.2.25
Pax: Heaut. 2.2.50. & 4.2.39
Pendeo animi: Heaut. 4.3.5
Peniculus: Eunuch. 4.7.7
Penus masculinum. Eu. 2.3.18

Percus-

Percuſſit animum: And 1.1.98
Perduint: Heau 4.5.7. Phor. 1. 2.72. Hec. 1 2.59. & 3 4.27
Perpetuum: Adelph. 4.1.6
Pertendere: Heaut. 5.5.9
Peſſumda: Phor. 1.4.5
Phalerata dicta: Phor. 3.2 15
Phi: Adelph. 3.4.49
Piræum: Eun. 2.2.59. & 3 4.1
Piſtrilla: Adelph. 4.2.5
Plerique omnes Andr. 1.1 28 Phor. 1.3.20
Pluſcula: Phor. 4.3.60
Poſtilla: Andr. 5 4.24 Eun. 1.2.47. Heaut. 3 1.38 Phor. 2.1.33. & 4 4 24. & 5 8 29
Poſtremum: Andr. 2.1.74
Potis eſt: Eunuch. 2.2.32
Poteretur: Phor. 5 5 2
Poreſſe: Eunuch. 4 3.24
Potior cum accuſ. Ade. 5.4.17
Præter: Heaut. 1 2 27
Præ vt. Eunuch. 2.3 9
Precator: Heaut. 5 2.23 Phorm. 1 2 9
Primulũ: Adel. 3.1.2. & 5 6.10
Prodeambulare: Adel 5 1.4
Produxe· Adelph. 4 2.22
Proluuium: Adelph. 5.9.27
Promittere, prominari: Heau. 4 3.7
Pro patre: Adelph. 5.8 28
Proruo actiuè. Eunu. 3.5.51
Protelo Phor. 1.4 37
Protinam. Phor. 1.4 13
Publicitus: Phor. 5.7.85
Pudet cum gemino accuſ. Adelph. 4 7.36
Pulpamentum: Eunu. 3.1.36
Pulto: Heaut. 2 2.34. & 3.1.1
Puto: Eunuch. 4.2.4
Pyrrhus: Eunuch. 4 7 13

Q

Quæſti: Hec. 5 1 9. & 5.3.38
Quantus quãtus: Ade. 3 4.31
Quampiam: Hecyr. 1 1.8
Qui pro quis: Phor. 5.8.1
Quidem hercle certè: Phor. 1.3.12
Quiſquam genere fœm: Eunuch. 2.3.82 & 4 4.11
Quita eſt: Hecyr. 4 1.57
Quiuis pro quouis: Ad. 2.3.1

R

Raptio: Adelph. 3 3.2
Reretire: Adelph. 4.2.28
Remitto: Hecyr. 12.112
Riſcus: Eunuch. 4.6.17
Ruo actiuè: Heaut. 2.2.128

S

Sæuidicta: Phor 1.4 37
Salus: Adel 4 7.43. Hec. 3.2 3
Satagit: Heaut. 1 2 51
Satias: Eun. 5.6.3 Hec. 4 3.18
Satrapes: Heaut. 3.1.43
Scibã Eu. 1.2.33 Heaut 2.2 68
Scibo: Phor. 5 1 39
Sciri· Andr. 2.1.39. & 5.4.19 Heau. 2 3.38
Scirpus: Andr. 5.4.39
Scirtus: Hecyr. 1.2 3
Senium cum accuſ. maſ. Eunuch. 2 3.19
Sentus: Eunuch. 2 2 5

Seria: Heaut. 3.1.51
Seruat domi: Eunuch. 4.7.10
Seruibo: Hecyr. 3.5.45
Sibi, abundat: Adelph 5.8.35
Silicernium: Adelph. 4.2.48
Similis cum genitiuo: Eunuch 3.2.43
Socors rerum: Adel. 4.5.61
Solæ, pro soli: Eunuch. 5 7.3
Sorbillant: Adelp. 4.2.52
Sperare, pro timere: Andr. 2.3 21
St. silentij nota: Andr. 4.1.59
Heaut 3.3.36. Phor. 5.1.17
Statim: Phor. 5.3 7
Stercilinium. 3.2.41
Studet se: prolog. Eunuch. 1
Suffarcinata: Andr. 4.5.31
Subagitare: Heaut. 3.3.6
Subtegmen: Heaut. 2.2.52
Succenturiatu: Phor. 1.4 54
Sunium: Eu. 1.2.35. & 3.3.13
Sycophanta: Andr. 4.6.20
Symbolum: Andr. 1.1.61. de
Symbolis esse Eunuch. 3 4.2

T

Tantidem: Adelph. 2.1.46
Techna: Eunuch. 4.4.51
Templa cœli: Eun. 3 5.42
Tetulit: Andr. 4 6.13
Traducere: Adelph. 5.7.19
Transdere: Prolog. Phor. 2
Tumulti: Andr. 2.2.28. Hecyr. 3.2.21

V

Vecti: Eunuch. 4.7.4
Ventulus: Eunuch. 3.5.47
Videre somnum: Heau. 3.1.82
Villum: Adelph. 5.2.11
Volupe: Hecyr. 5.4.16
Vsus, pro opus: Heaut. 1.1.28
Adelph. 3.4.66

FINIS.

F.10.11.45

House infected with the leprie, how it is to be cleansed. Leui. 14. 34.*

Of the sale & redeeming of lands, houses, &c. Leuit. 25. 23, 29, 39.*

The houses of Salomon, and his wife, builded. 1. King. 7. 1, 2, 8.

What we ought to do, when we build faire houses. Deut. 8. 11, 12, 17, 18. looke Dedicating.

As we sit in our houses, we must meditate on Gods word. Deut. 11. 19. and 6. 7.

Of the gouernment of the house of Salomon. 1. King. 4. 7, 22.* and 10 4, 5, to 10.

The people wish that the house of Boaz might be like the house of Pharez. Ruth 4. 12.

Beth-el the house of God. Gene. 28. 2. and 35. 6, 7, 15. Iudg. 18. 31.

Dauid seeing that his son was dead went into the house of the Lord. 2. Sam. 12. 20.

The house of him whose shooe is put off, vsed for a prouerbe. Deut. 25 9, 10.

Dauid might not build God an house. 2. Sam. 7. 5. and why. 1. King. 5. 3.

God promised Dauid to establish his house for euer. 2. Sam. 7. 16.

God promised to build Ieroboam a sure house. 1. King 11. 38 and promiseth to Sadok likewise. 1. Sam. 2. 35.

Rahel and Leah builded the house of Israel. Ruth. 4. 11.

God called the people of Israel his house. Numb. 12. 7. and the house of Israel Gods vineyard. Isa. 5. 7.

...selfe shall be exalted. ... 14. 11. Iam. 4. 10. Examples of the Publicane. Luke 18. 13, 14. And Christ himselfe. Phil. 2. 8, 9.

Ahab humbleth himselfe before the Lord. 1. King. 21. 27, 29.

We ought to humble our selues vnder the mighty hand of God. 1. Pet. 5. 6, 7. 2. Cro. 8 48, 49.

God punisheth man to humble him. Lam. 3. 20, 22, 31, 32, 33.

Whereby God humbleth man. Eccles. 3. 10. and 1. 13.

To be humbled, is to know a mans selfe. Deut. 8. 16.

God humbleth whom he please. Tobit 4. 19.

To humble the soule, is to fast. Leuit. 23. 27.

Humbled taken for subdued. Iudg. 3. 30. and for defloured, or defiled Deut. 21. 14. and 22. 24, 29.

God humbleth the pride of them that trust in themselues. 2. Samu. 22, 28. Luke 1. 51, 52.

The Israelites often humbled by the Midianites. Iudg. 6. 2, 6.

The Midianites humbled before the Israelites. Iudg. 8. 28.

To humble our selues to hell, is by wrongly meanes to seeke saluation. Isa. 57. 9, &c.

Hannah was humbled or brought low by barrennesse 2 Sam. 2. 7 looke Lowly.

...gry Phil. 4. 11, 12.

Hunger and other afflictions, look... 4. 11, 12, 13. 2 Cor. 11. 23, 27.*

Those that hunger and thirst for ... ousnesse, shall be filled. Mat. 5. 6. if t... to Christ. John 6. 35.

If our enemie hunger, we must fe... Rom. 12. 20. Prouer. 25. 21. much ... brother. Isa. 58. 7, 10. Ezek. 18. 7. T... and 4. 16 Eccles. 4. 2.

The faithfull shall neither hunger ... after this life. Isa. 49. 10 Reu. 7 16.

To make emptie the hungrie soul... 32. 6.

Christ hungrie in his members. M... 35, 40, 42, 45.

Hurt If we hurt any, we must rec... it, or be punished. Exo. 22. 5, to 16. an... God would not suffer Laban to hurt ... Gen 31. 7.

He that hurteth any of Gods peo... teth himselfe. Zech. 2. 8

Husband. Sarah obeyed her husb... braham, and called him Lord. 1. P... Gen. 18. 12.

Elkanah a louing husband. 1 S... 8, 23. so was Izhak. Gen. 24 67. and ...

The husband is the wiues head. ... 11, 3.

Of the dutie and authority of h... towards their wiues. Gene. 2. 23 24 ... Num. 5. 12, 13.* and 30. 7, 8, 9. Deu... to 22. and 24. 1. 1 6. Eccluz. ...